

Notes du mont Royal

www.notesdumontroyal.com

Cette œuvre est hébergée sur « *Notes du mont Royal* » dans le cadre d'un exposé gratuit sur la littérature.

SOURCE DES IMAGES
Google Livres

HERODOTI
HISTORIARUM LIBRI IX.

GRAECE ET LATINE.

IN

QUATUOR

TOMUS IV.

Liber VIII. et IX. cum Varietate Lectionis.

Accessit de Vita Homeri libellus

ex Ctesiae Persicis Excerpta quaedam

et Index Rerum et Personarum.

ARGENTORATI

TYPIS PHILIPPI IACOBI DANNBACH.

**HERODOTI
MUSAE
SIVE
HISTORIARUM LIBRI IX.**

**AD VETERUM CODICUM FIDEM
DENUO RECENSUIT
LECTIONIS VARIETATE
CONTINUA INTERPRETATIONE LATINA
ADNOTATIONIBUS
WESSELINGII ET VALCKENARII
ALIORUMQUE ET SUIS
ILLUSTRAVIT**

IOHANNES SCHWEIGHAEUSER

IN ACAD. ARGENT. ET SEM. PROT. LITERAR. GRAEC. PROF.

ACADEMIAE REG. INSCRIPT. ET HUM. LITERAR. ADSCR.

TOMUS QUARTUS.

**ARGENTORATI ET PARISIIS
APUD TREUTTET ET WÜRTZ, BIBLIOPOLAS.
MDCCCXVI.**

HERODOTI HISTORIAR.

T. IV. P. I.

LIBER VIII. ET IX.

ET VITA HOMERI.

GRAECE ET LATINE.

ΗΡΟΔΟΤΟΥ ΙΣΤΟΡΙΩΝ ὈΓΔΩΗ.

ΟΥΡΑΝΙΑ.

Οἱ δὲ Ἑλλήνων εἰς τὸν ναυτικὸν στρατὸν ταχθέντες, ἔσαν οἷδε. Ἀθηναῖοι μὲν, νέας παρεχόμενοι ἑπτὰ καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ὑπὸ δὲ ἀρετῆς τε καὶ προθυμίας Πλαταιέες, ἄπειροι τῆς ναυτικῆς ὄντες, συνεπλήρουν 5 τοῖσι Ἀθηναίοισι τὰς νέας. Κορίνθιοι δὲ τεσσαράκοντα νέας παρείχοντο· Μεγαρεῖς δὲ, εἴκοσι· καὶ Χαλκιδεῖς

HERODOTI HISTORIARUM LIBER OCTAVUS. URANIA.

(1.) **G**RÆCI populi *in classem descripti*, hi fuerunt. Athenienses naves prae buerant centum viginti septem: Plataeenses vero, quum rei nauticae essent expertes, sua virtute studioque incensi, simul cum Atheniensibus naves Atticas propugnatoribus compleverant. Corinthii quadraginta prae buerant naves:
Herod. T. IV. P. I. Α 2

4 HERODOTI HISTOR. VIII.

ἐπλήρουν εἴκοσι, Ἀθηναίων σφι παρεχόντων τὰς νέας·
 Αἰγινήται δέ, ὀκτωκαίδεκα· Σικυώνιοι δέ, δυνάδεκα·
 Λακεδαιμόνιοι δέ, δέκα· Ἐπιδαύριοι δέ, ὀκτώ· Ἐρε-
 τριεὺς δέ, ἑπτὰ· Τροιζήνιοι δέ, πέντε· Στυρέες δέ, δύο· 10
 καὶ Κεῖοι, δύο τε νέας, καὶ πεντηκόντερας δύο· Λοκροὶ
 δέ σφι οἱ Ὀπούντιοι ἐπεβάθρον, πεντηκόντερας ἔχοντες
 2 ἑπτὰ. Ἔσαν μὲν ὧν οὗτοι οἱ στρατεύόμενοι ἐπ' Ἀρ-
 τεμίσιον· εἶηται δέ μοι καὶ ὥς τὸ πλῆθος ἕκαστοι τῶν
 νεῶν παρίχοντο. ἀριθμὸς δὲ τῶν συλλεχθεισῶν νεῶν ἐπ'
 Ἀρτεμίσιον, ἥν, παρέξ τῶν πεντηκόντερων, μία καὶ
 ἐβδομήκοντα καὶ διηκόσιαι. Τὸν δὲ στρατηγὸν τὸν τὸ 5
 μέγιστον κράτος ἔχοντα, παρίχοντο Σπαρτιῆται, Εὐ-
 ρυβιάδεα τὸν Εὐρυκλείδew. οἱ γὰρ σύμμαχοι οὐκ ἔφα-

II. 2. ὥς τὸ πλ.) ὅσον τὸ vel ὅσον τι ex conl. corrigunt viri docti.

Megarenses, viginti. Chalcidenses item viginti com-
 plexerant; sed naves illis suppeditarunt Athenienses.
 Aeginetae octodecim naves praebuerant: Sicyonii,
 duodecim: Lacedaemonii, decem: Epidaurii, octo:
 Eretrienses, septem: Troezenii, quinque: Styrenses,
 duas: Cei, duas naves (triremes,) et duas acturias
 quinquaginta-remorum: Locri Opuntii septem actua-
 riis quinquaginta-remorum auxilio venerant. (2.)
 Hi igitur fuere, qui ad *Artemisium* militarunt:
 dictumque est etiam, quem navium numerum sin-
 guli populi contulerint. Fuit autem collectarum ad
 Artemisium navium universus numerus, actuariis
 quinquaginta-remorum exceptis, ducentae septua-
 ginta et una. Imperatorem autem, penes quem impe-
 rii summa erat, praebuerant Spartani, *Eurybiadem*,

σαν „ἢν μὴ ὁ Λάκων ἡγεμονεύῃ, Ἀθηναίοισι ἐΐσεσθαι ἡγεομένοισι, ἀλλὰ λύσειν τὸ μέλλον ἔσεσθαι στρατεύ-
μα.“ Ἐγένετο γὰρ κατ' ἀρχαῖς λόγος, πρὶν ἢ καὶ ἐς 3
Σικελίην πέμπειν ἐπὶ συμμαχίην, ὡς τὸ ναυτικὸν Ἀθη-
ναίοισι χρεὸν εἶη ἐπιτρέπειν. ἀντιβάντων δὲ τῶν συμμα-
χων, εἶκον οἱ Ἀθηναῖοι, μέγα πεπονημένοι περιεῖναι τὴν
5 Ἑλλάδα, καὶ γνόντες, εἰ στασιάσουσι περὶ τῆς ἡγε-
μονίης, ὡς ἀπολέεταί ἡ Ἑλλάς ὀρθὰ νοεῦντες. Στά-
σις γὰρ ἐμφύλος πολέμου ὁμοφρονέοντος τοσούτῳ κά-
κιόν ἐστι, ὅσω πόλεμος εἰρήνης. Ἐπιστάμενοι ὦν αὐτὸ
τοῦτο, οὐκ ἀντέτεινον, ἀλλ' εἶκον μέχρι ὅσου κάρτα
10 εἶδόντο αὐτέων, ὡς διέδεξαν. ὡς γὰρ δὴ, ὡσάμενοι τὸν
Πέρσας, περὶ τῆς ἐκείνου ἡδὴ τὸν ἀγῶνα ἐποικεῦντο, πρό-

Euryclidae filium. Dixerant enim socii, nisi Laco
summum obtineret imperium, non se secuturos
esse Athenienses duces; sed exercitum, qui futu-
rus esset, dissoluturos. (3.) Etenim iam initio,
priusquam in Siciliam petendae societatis caussa mi-
sissent, agitatus sermo erat, Atheniensibus permit-
tendum esse classis imperium. Contradicientibus vero
sociis cesserant Athenienses, quod magni facerent
servari Graeciam, pulcreque nossent, si de princi-
patu inter sese contenderent, perituram esse Grae-
ciam: recte quidem illi sentientes. Nam civilis dis-
sensio tanto peior est bello communi consensu gesto,
quanto peior res est bellum quam pax. Hoc ipsum
igitur intelligentes Athenienses, non repugnarunt
sociis, sed cesserunt, quamdiu illis magnopere in-
digeabant. Quod satis ipsi ostenderunt: nam, post-
quam pulso Persâ iam de ipsius terra contendere

6 - HERODOTI HISTOR. VIII.

Φασιν τὴν Πausανίαν ὕβριν προῖσχύμενοι, ἀπέλονται τὴν ἡγεμονίην τοὺς Λακεδαιμονίους. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον ἐγένετο.

- 4 Τότε δὲ οὗτοι οἱ καὶ ἐπ' Ἀρτεμισίον Ἑλλήνων ἀπικόμενοι, ὡς εἶδον νέας τε πολλὰς καταχθίσας ἐς τὰς Ἀφέτας, καὶ στρατιῆς ἅπαντα πλέα, ἐπεὶ αὐτοῖσι παρὰ δόξαν τὰ πρήγματα τῶν βαρβάρων ἀπέβαινε ἢ 5 ὡς αὐτοὶ κατεδόκειον, καταρρώδησαντες, δρησμὸν ἐβούλευον ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου ἔσω ἐς τὴν Ἑλλάδα. γνόντες δὲ σφίεας οἱ Εὐβοεῖς ταῦτα βουλευομένους, εἰδέοντο Εὐρυβιάδεω προσμῖναι χρόνον ὀλίγον, ἔστ' ἂν αὐτοὶ τέκνα τε καὶ τοὺς οἰκέτας ὑπεκβέωνται. ὡς δ' οὐκ ἔπει- 10 θον, μεταβάντες, τὸν Ἀθηναίων στρατηγὸν πείθουσι, ἐπ' ᾧ Θεμιστοκλέα ἐπὶ μισθῷ τριήκοντα ταλάντοισι, ἐπ' ᾧ

coeperant, caussam prae se ferentes contumeliam Pausaniae, Lacedaemoniis imperium eripuerunt. Sed haec quidem insequente tempore gesta sunt.

(4.) At tunc Graeci qui ad *Artemisium* se contulerant, ut viderunt navium multitudinem, quae ad *Aphetas* convenerant, omniaque plena conspexerunt militum, metu perculsi, quod praeter opinionem expectationemque suam res Barbaris successisset, de capessenda fuga et de receptu ab Artemisio versus interiora Graeciae deliberarunt. Quod ab illis agitari consilium ubi cognovere Euboeenses, orarunt *Eurybiadem*, ut aliquantisper saltem maneret, donec ipsi liberos suos reliquamque familiam in tuto collocassent. Id postquam Eurybiadi non persuaserunt, alio se convertentes, Atheniensium duci persuaserunt *Themistocli*, proposita talento-

τα καταμίναντες πρὸ τῆς Εὐβοῆς ποιήσονται τὴν ναυμαχίην. Ὁ δὲ Θεμιστοκλῆς τοὺς Ἕλληνας ἐπισχεῖν 5 ᾧδε ποιεῖ. Εὐρυβιάδῃ τούτων τῶν χρημάτων μεταδοῖ πέντε τάλαντα, ὡς παρ' ἑαυτοῦ δῆθεν διδούς. ὡς δέ οἱ οὗτος ἀνεπέπειστο, Ἀδύμαντος γὰρ ὁ Ὠκύτου, 5 Κορίνθιος στρατηγός, τῶν λοιπῶν ἥσπαιρε μῦθος, Φάμενος ἀποπλώσεσθαι τε ἀπὸ τοῦ Ἀρτεμισίου, καὶ οὐ παραμενέειν, πρὸς δὲ τοῦτον εἶπε ὁ Θεμιστοκλῆς ἐπομόσας. „Οὐ σύ γε ἡμέας ἀπολείψεις, ἐπεί τοι ἐγὼ „μέζω δῶρα δώσω ἢ βασιλεὺς ἂν τοι ὁ Μῆδων πέμψαι 10 „ἀπολιπόντι τοὺς συμμαχούς.“ ταῦτά τε ἅμα ἠγόρευε, καὶ πέμπει ἐπὶ τὴν νῆα τὴν Ἀδιδιμάντου τάλαντα ἀργυρίου τρία. Οὗτοί τε δὴ πληγόντες δάροισι, ἀνασπείσμενοι ἦσαν, καὶ τοῖσι Εὐβοέσι ἐκεχάριστο· αὐτὸς τε ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκέρδηνε, ἐλάβανε δὲ τὰ λοιπὰ

rum triginta mercede, ea conditione ut ibi manerent et ante Euboeam pugna navali decernerent. (5.) Et *Themistocles*, ut ibi manerent Graeci, tali ratione effecit. Ex hac pecuniâ Eurybiadi quinque impertivit talenta, quasi nempe de suo illi daret. Hoc ita persuaso, quum e reliquis solus adhuc *Adimantus* obniteretur, Corinthiorum dux, dicens *ab Artemisio se discessurum, nec diutius moraturum*; hunc, interposito iuramento, *Themistocles* his verbis adlocutus est: *Non tu quidem nos desereres: tibi enim ego maiora munera dabo, quam missurus tibi rex esset, si desereres socios*. His dictis, in navem Adimanti tria misit talenta. Itaque illi, muneribus perculsi, persuaderi sibi passi sunt, et Euboeensibus gratum factum est; ipse autem The-

8 HERODOTI HISTOR. VIII.

ἔχων· ἀλλ' ἠπιστάτο οἱ μεταλαβόντες ταυτίων τῶν 15
 χρημάτων, ἐκ τῶν Ἀθηναίων ἐλθεῖν ἐπὶ τῷ λόγῳ τού-
 τῳ τὰ χρήματα.

- 6 Οὕτω δὴ κατέμεινάν τε ἐν τῇ Εὐβοίᾳ, καὶ ἐναυμά-
 χησαν. ἐγένετο δὲ ὥδε. Ἐπεί τε δὴ εἰς τὰς Ἀφέτας περὶ
 δαίλῃν πρῶτῃν γινομένην ἀπίκατο οἱ βάρβαροι, πυθό-
 μενοι μὲν ἔτι καὶ πρότερον περὶ τὸ Ἀρτεμίσιον ναυλο-
 χεῖν νέας Ἑλληνίδας ὀλίγας, τότε δὲ αὐτοὶ ἰδόντες, 5
 πρόθυμοι ἔσαν ἐπιχειρεῖν, εἴ πως ἔλοιεν αὐτάς. ἐκ μὲν
 δὴ τῆς αὐτῆς προσπλῶειν οὐκ ἔδοκε, τῶνδε εἴνε-
 κα, μὴ πως ἰδόντες οἱ Ἕλληνες προσπλῶντας, εἰς Φυ-
 γὴν ὁρμήσειαν, Φεύγοντάς τε εὐφρόνῃ καταλάβοι· καὶ
 ἔμελλον δῆθεν ἐκφεύξεσθαι· ἔδει δὲ μηδὲ πυρφόρον, τῷ 10

mistocles lucratus est, reliqua sibi retinens: illi vero,
 quibus pecuniae partem impertiverat, putabant ab
 Atheniensibus sibi ista conditione datam esse pe-
 cuniam.

(6.) Itaque *ad Euboeam* manserunt Graeci, et
pugnam navalem commiserunt. Quae res in hunc
 modum gesta est. Quum post meridiem ad Aphetas
 pervenissent barbari, iamque antea cognovissent,
 quod etiam nunc ipsi videbant, Graecorum paucas
 naves ad Artemisium in statione esse, incessit eos
 cupido illas adgrediendi, potiri eis posse sperantes.
 Iam ex adverso quidem protinus contra eas navigare
 non placuit, hac caussâ; ne, si ipsos Graeci viderent
 contra se navigantes, arriperent fugam, noxque
 fugientes reciperet, adeoque salvi illi evaderent: de-
 bebant autem, ut Persae quidem dictitabant, *ne igni-*
fer quidem in vita reliquus manere. (7.) Hac igitur

ἐκαίων λόγῳ, ἐκφυγόντα περιγενέσθαι. Πρὸς ταῦτα 7.
 ἂν τὰδε ἐμνησθέντο. τῶν νεῶν ἀπασέων ἀποκρίναντες
 διηκοσίας, περιέπεμπον ἔξωθεν Σκιάθου, ὡς ἂν μὴ
 ὁφθένσι ὑπὸ τῶν πολεμίων περιπλώουσai Εὐβοίαν κα-
 5 τὰ τε ΚαΦηρέα καὶ περὶ Γεραιστὸν, εἰς τὸν Εὐρίπον
 ἵνα δὴ περιλάβοιεν, οἱ μὲν, ταύτῃ ἀπικόμενοι, καὶ
 Φράξαντες αὐτέων τὴν ὀπίσω φέρουσαν ὁδὸν, σφῆς δὲ,
 ἐπισπόμενοι ἐξ ἐναντίας. ταῦτα βουλευσάμενοι ἀπέ-
 πεμπον τῶν νεῶν τὰς ταχθείσας, αὐτοὶ οὐκ ἐν νόῳ
 10 ἔχοντες ταύτης τῆς ἡμέρης τοῖσι Ἕλλησι ἐπιθήσεσθαι,
 οὐδὲ πρότερον ἢ τὸ σύνθημά σφι ἔμελλε φανήσεσθαι
 παρὰ τῶν περιπλώνοντων ὡς ἤκονταν. ταύτας μὲν δὴ
 περιέπεμπον τῶν δὲ λοιπέων νεῶν ἐν τῇσι Ἀφέτῃσι
 ἐπαυῆντο ἀριθμόν. Ἐν δὲ τούτῳ τῷ χρόνῳ, ἐν ᾧ αὐτοὶ 8

de caussa tale ceperunt consilium. Selectas ex uni-
 versa classe naves ducentas extra Sciathum, ne ab ho-
 stibus conspicerentur, circummiserunt; quae, prae-
 ter Caphareum et Geraestum Euboeam circumvectae,
 ad Eurypum navigarent; quo nimirum medios illos
 includerent, hi, ubi ad Euripum pervenissent, redi-
 tum in Graeciam intercipientes; ipsi vero, ex ad-
 verso eos adgredientes. Hoc consilio dimissis na-
 vibus ad id delectis, ipsi eo die adgredi Graecos non
 habuere in animo, non prius illos adgressuri quam
 edito a circumnavigantibus signo, de quo convene-
 rat, certiores essent facti, ad locum constitutum illos
 pervenisse. Dum hi ita circumnavigant, interim illi
 apud Aphetas reliquarum navium ineunt numerum.
 (8.) Per idem vero tempus, quo numerum hi inle-

αἰρήμῳ ἐποιεῦντο τῶν νεῶν, ἣν γὰρ ἐν τῷ στρατοπέδῳ
 τούτῳ Σκυλλίης Σκιωναῖος, δύτες τῶν τότε ἀνθρώπων
 ἀρίστος· ὃς καὶ ἐν τῇ ναυηγίᾳ τῇ κατὰ τὸ Πήλιον γε-
 νομένη πολλὰ μὲν ἔσωσε τῶν χρημάτων τοῖσι Πέρσῃσι, 5
 πολλὰ δὲ καὶ αὐτὸς περιεβάλετο· οὗτος ὁ Σκυλλίης
 ἐν νόῳ μὲν εἶχε ἄρα καὶ πρότερον αὐτομολήσῃ ἐς τοὺς
 Ἕλληνας, ἀλλ' οὐ γὰρ οἱ παρέσχε, ὡς τότε. ὅτεω
 μὲν δὴ τρόπῳ τὸ ἐνθεῦτεν ἤδη ἀπίκετο ἐς τοὺς Ἕλλη-
 νας, οὐκ ἔχω εἶπαι ἀτρεκέως· θωμάζω δὲ εἰ τὰ λεγό- 10
 μινά ἐστι ἀληθέα. λέγεται γὰρ ὡς ἐξ Ἀφειτῶν δυς ἐς
 τὴν Θάλασσαν, οὐ πρότερον ἀνέσχε πρὶν ἢ ἀπίκετο ἐπὶ
 τὸ Ἀρτεμίσιον, σταδίους μάλιστα κη τούτους ἐς ὀγδώ-
 κοντα διὰ τῆς θαλάσσης διεξελθὼν. λέγεται μὲν νυν
 καὶ ἄλλα ψευδέσι εἴκελα περὶ τοῦ ἀνδρὸς τούτου· τὰ 15
 δὲ μετεξέτερα, ἀληθέα. περὶ μόντοι τούτου γνώμη μοι

runt navium, quum esset in hoc exercitu *Scyllias*
Scionaeus, omnium optimus illa aetate urinator, qui
 etiam in naufragio ad Pelium facto multas res pre-
 tiosas Persis servaverat, multasque item ipse adqui-
 siverat sibi; *Scyllias* hic iam pridem consilium qui-
 dem agitaverat ad Graecos transfugiendi, nec vero
 ante hunc diem occasionem exsequendi consilii erat
 nactus. Is igitur quo pacto nunc ab *Aphetis* ad *Grac-*
cos pervenerit, pro certo dicere non possum: miror
 vero si vera sunt quae narrantur. Narrant enim, hunc
 hominem, postquam ex *Aphetis* mare subiisset, non
 prius emersisse quam ad *Artemisium* pervenisset,
 viam hanc octoginta admodum stadiorum per mare
 emensum. Memorantur quidem de eodem homine et
 alia, fabularum speciem habentia; sed in his, vera

ἀποδοῦναι, πλοῖα μιν ἀπικέσθαι ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον.
 αἷς δὲ ἀπικέτο, αὐτίκα ἐσήμηνε τοῖσι στρατηγοῖσι τὴν
 τε ναυγήν, ὡς γένοιτο, καὶ τὰς περιπεμφθείσας τῶν
 20 νηῶν περὶ Εὐβοίαν. Τοῦτο δὲ ἀκούσαντες οἱ Ἕλληνες, 9
 λόγον σφίσι αὐτοῖσι ἐδίδον. πολλῶν δὲ λεχθέντων,
 ἐνίκα, τὴν ἡμέρην ἐκείνην αὐτοῦ μέιναντάς τε καὶ αὐλι-
 σθέντας, μετέπειτα νύκτα μέσσην παρέντας, πορεύεσθαι,
 5 καὶ ἀπαντᾶν τῇσι περιπλωούσῃσι τῶν νηῶν. μετὰ δὲ
 τούτο, ὡς οὐδὲς σφι ἐπέπλωε, δέλφην ὀψίνην γινομένην
 τῆς ἡμέρης φυλάξαντες, αὐτοὶ ἐπανέπλων ἐπὶ τοὺς
 βαρβάρους, ἀπόπειραν αὐτέων ποιήσασθαι βουλόμενοι
 τῆς τε μάχης καὶ τοῦ διακπλοῦ. Ὅριόντες δὲ σφας 10
 οἷ τε ἄλλοι στρατιῶται οἱ Ξέρξῃ καὶ οἱ στρατηγοὶ ἐπι-
 πλώοντας νηυσὶ ὀλίγῃσι, πάγχυ σφι μακρὰν ἐπενείκαν

nonnulla. Ut meam de hac re dicam sententiam,
 navigio ille ad Artemisium pervenerit. Ut autem eo
 pervenit, protinus ducibus Graecorum et naufragium
 quo modo factum sit exposuit, et circummissas circa
 Euboeam naves indicavit. (9.) His rebus cognitis,
 deliberarunt Graeci: multisque dictis sententiis, de-
 creverunt eo die ibi manere stationemque servare,
 post mediam autem noctem discedere, navibusque
 Euboeam circumnavigantibus obviam ire. Deinde
 vero, ut nemo contra eos enavigavit, sub solis occa-
 sum ipsi adversus Barbaros excursionem fecerunt,
 periculum facturi generis pugnae quo illi usuri es-
 sent, et perruptionis per hostiles naves. (10.) Quos
 paucis navibus adversus sese tendentes conspicati
 milites ducesque Xerxis, male sanos eos esse existi-
 mantes, educunt et ipsi naves, facile se illos inter-

12 HERODOTI HISTOR. VIII.

τές, ἀνῆγον καὶ αὐτοὶ τὰς νέας, ἐλπίσαντές σφεας
 εὐπετέως αἰρήσειν· οἰκότες κάρτα ἐλπίσαντες, τὰς μὲν 5
 γε τῶν Ἑλλήνων ἐρέοντες ὀλίγας νέας, τὰς δὲ ἑαυτῶν
 πλήθει τε πολλαπλησίας, καὶ ἄμεινον πλωούσας. κα-
 ταφρονήσαντες ταῦτα, ἐκυκλοῦντο αὐτοὺς ἐς μέσον.
 Ὅσοι μὲν νυν τῶν Ἰώνων ἔσαν εὐνοοὶ τοῖσι Ἕλλησι, ἀέ-
 κοντές τε ἐστρατεύοντο, συμφορὴν τε ἐποιεῦντο μεγάλην, 10
 ἐρέοντες περιεχομένους αὐτοὺς, καὶ ἐπιστάμενοι ὡς οὐ-
 δεὶς αὐτέων ἀπονοστήσει· οὕτω ἀσθενέα σφι ἐφαίνετό
 εἶναι τὰ τῶν Ἑλλήνων πρήγματα. ὅσοισι δὲ καὶ ἡδομέ-
 νοισι ἦν τὸ γινόμενον, ἀμίλλαν ἐποιεῦντο ὅπως αὐτὸς
 ἕκαστος πρῶτος νέα Ἀττικὴν ἐλὼν, παρὰ βασιλῆος 15
 δῶρα λάμψεται· Ἀθηναίων γὰρ αὐτοῖσι λόγος ἦν πλεῖ-
 11 στος ἀνὰ τὰ στρατόπεδα. Τοῖσι δὲ Ἕλλησι ὡς ἐσή-
 μνη, πρῶτα μὲν, ἀντίπρωροι τοῖσι βαρβάροισι γενό-

cepturos sperantes: probabili utique spe, ut qui
 Graecorum naves adeo paucas viderent, suas vero
 et multis partibus numerosiores et melius navigan-
 tes. Haec illi cogitantes, medios Graecos circum-
 cluserunt. Ibi tum, quicumque ex Ionibus bene eu-
 picbant Graecis, et inviti militabant, hi in maxima
 calamitate ponebant quod illos undique cinctos vi-
 derent, nec eorum ullum evasurum existimarunt:
 ita desperatae his visae erant res Graecorum. Quibus
 autem lubentibus ea res acciderat, hi acriter inter se
 contendebant, ut quisque primus, navi capta Attica,
 praemium a rege acciperet: nam Atheniensium po-
 tissima ratio apud utrumque hostium exeroitum ha-
 bebatur. (11.) Graeci, quum adhuc fronte in lon-
 gum directa proras navium omnium hosti adversas

μενοι, ἐς τὸ μέσον τὰς πρύμνας συνήγαγον· δεύτερα
 δὲ σημηναντος, ἔργου εἶχοντο, ἐν ὀλίγῳ περ ἀπολαμ-
 5 φθέντες, καὶ κατὰ στόμα. Ἐνθαῦτα τριήκοντα νέας
 αἰρέουσι τῶν βαρβάρων, καὶ τὸν Γόργου τοῦ Σαλα-
 μινίαν βασιλῆος ἀδελφεὸν Φιλάονα, τὸν Χέρσιος, λό-
 γιμον ἶόντα ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἄνδρα. πρῶτος δὲ Ἑλ-
 λήνων νέα τῶν πολεμίων εἴλε ἀνὴρ Ἀθηναῖος Λυκομή-
 10 δης Αἰσχροῦ, καὶ τὸ ἀριστήϊον ἔλαβε οὗτος. Τοὺς
 δ' ἐν τῇ ναυμαχίῃ ταύτῃ ἑτεραλκείως ἀγωνιζομένους,
 νύξ ἐπελθοῦσα διέλυσε. οἱ μὲν δὴ Ἕλληνες ἐπὶ τὸ Ἀρ-
 τεμίσιον ἀπέπλων, οἱ δὲ βάρβαροι ἐς τὰς Ἀφέτας,
 πολλὰν παρὰ δόξαν ἀγωνισάμενοι. Ἐν ταύτῃ τῇ ναυ-
 15 μαχίῃ Ἀντίδωρος Λήμνιος, μόνος τῶν σὺν βασιλεῖ
 Ἑλλήνων ἰόντων, αὐτομολεῖ ἐς τοὺς Ἕλληνας· καὶ οἱ

habuissent, ut editum est signum, primum puppes in
 medium contraxerunt: deinde, altero edito signo,
 adgressi sunt opus; et in exiguum licet spatium con-
 clusi, iam a fronte undique (in orbem) impetum
 in hostes fecerunt. Ibi tunc triginta ceperunt naves
 Barbarorum, et Philaonem, Chersidis filium, Gorgi
 Salaminiorum regis fratrem, spectatum in exercitu
 virum. Primus ex Graecis navem hostium cepit civis
 Atheniensis Lycomedes, Aeschreac filius, et virtutis
 praemium princeps hic retulit. Caeterum ancipite
 Marte pugnam hanc navalem pugnantes ingruens
 nox diremit: et Graeci quidem ad Artemisium sunt
 reversi; Barbari vero Aphetas, multo graviore,
 quam exspectaverant, certamine defuncti. In hac
 navali pugna, ex Graecis qui cum rege militabant;
 unus Antidorus Lemnius ad Graecorum transivit

14 HERODOTI HISTOR. VIII.

Ἀθηναῖοι διὰ τοῦτο τὸ ἔργον ἔδωσαν αὐτῷ χῶρον ἐν Σαλαμῶνι.

- 12 Ὡς δὲ εὐφρόνη ἐγεγόνε, ἦν μὲν τῆς ὥρης μέσον θέρους, ἐγίνετο δὲ ὕδωρ τε ἅπλετον διὰ πάσης τῆς νυκτός, καὶ σκληραὶ βρονταὶ ἀπὸ τοῦ Πηλίου· οἱ δὲ νεκροὶ καὶ τὰ ναυήγια ἐξεφορέοντο ἐς τὰς Ἀφέτας, καὶ περὶ τὰς πρῶρας τῶν νεῶν εἰλέοντο, καὶ ἐτάρασσον τοὺς ταρσοὺς τῶν καπέων. οἱ δὲ στρατιῶται οἱ ταύτῃ, ἀκούοντες ταῦτα, ἐς φόβον κατιστέατο, ἐλπίζοντες πᾶγχυ ἀπολέεσθαι, ἐς οἷα κακὰ ἦκον. πρὶν γὰρ ἢ καὶ ἀναπνεῦσαί σφεας ἔκ τε τῆς ναυηγίης καὶ τοῦ χυμῶνος τοῦ γενομένου κατὰ Πήλιον, ὑπέλαβε ναυμαχίῃ κατετρεῖ· 5 ἐκ δὲ τῆς ναυμαχίης, ὄμβρος τε λάβρος, καὶ ρεύματα ἰσχυρὰ ἐς θάλασσαν ὠρμημένα, βρονταὶ τε σκλη-

partes: cui dein ob hoc factum Athenienses prae-
dium in Salamine dono dederunt.

(12.) Facta nocte, quum esset medium anni tem-
pus aestivum, immensa vis aquarum tota nocte ceci-
dit de coelo, et dira tonitrua exsilire de Pelio: mox-
que cadavera et naufragia eiiciebantur versus Aphet-
as, et circa navium proras volvebantur, palmulas-
que impediabant remorum. Haec audientes qui ibi
erant milites, terrore perculsi, prorsus se perituros
existimabant, tot tantisque simul malis ingruentibus.
Etenim priusquam e naufragio et tempestate ad Pe-
lium coorta potuissent respirare, gravis incidit pu-
gna navalis; post pugnam vero vehementissimus
imber, et validi torrentes in mare decurrentes, et

ραί. καὶ τοῦτοισι μὲν τοιαύτη νύξ ἐγένετο. Τοῖσι δὲ 13
 ταχθεῖσι αὐτέαν περιπλᾶναι Εὐβοίαν, ἣ αὐτὴ περ εὐ-
 σα νύξ, πολλὸν ἦν ἐτι ἀγριωτέρη, τοσούτῳ ὅσῳ ἐν πε-
 λάγῳ Φερόμενοισι ἐπέπιπτε. καὶ τὸ τέλος σφι ἐγένετο
 5 ἄχαρι· ὥς γὰρ δὴ πλώουσι αὐτοῖσι χειμῶν τε καὶ τὸ
 ὕδωρ ἐπεγίνετο, εὐοῖσι κατὰ τὰ Κοῖλα τῆς Εὐβοίης,
 Φερόμενοι τῷ πνεύματι, καὶ οὐκ εἰδότες τῇ ἐφέροντο,
 ἐξέπιπτον πρὸς τὰς πέτρας. ἐποιετό τε πᾶν ὑπὸ τοῦ
 Θεοῦ, ὅπως ἂν ἐξισωθεῖν τῷ Ἑλληνικῷ τὸ Περσικόν,
 10 μὴδὲ πολλῷ πλέον εἴη. οὗτοι μὲν νυν περὶ τὰ Κοῖλα
 τῆς Εὐβοίης διεφθείροντο. Οἱ δ' ἐν Ἀφείτῃ βαρβα- 14
 ροι, ὥς σφι ἀσμένοισι ἡμέρη ἐπέλαμψε, ἀτρέμα τε
 εἶχον τὰς νείας, καὶ σφι ἀπεχρέετο κακῶς πρήσσουσι
 ἡσυχίην ἀγεῖν ἐν τῷ παρόντι. τοῖσι δὲ Ἑλλῃσι ἐπεβαί-

dira tonitrua. Hi igitur talem egerunt noctem. (13.)
 At, quibus mandatum erat circum Euboeam circum-
 navigare, his eadem nox multo fuit atrocior; tanto
 quidem magis, quod in medio pelago versantibus
 incidit. Et tristis illis finis fuit. Nam postquam illis
 navigantibus, quum adversus *Coela Euboeae* essent,
 [latine *Cava* dixeris] tempestas atque imber incidit;
 vento abrepti, nescientes ipsi quo ferrentur, ad pe-
 tras impingebantur. Adeo omnia effecit Deus, qui-
 bus Persarum copiae aequales fierent. copiis Graeco-
 rum, nec multo eis essent superiores. Hi igitur circa
Coela Euboeae perierunt. (14.) Qui ad Aphetas erant
 Barbari, ut grata illis dies illuxit, tranquillās tenuere
 naves; bene secum agi existimantes, si, malis de-
 functi, quietem in praesenti agere possent. At Grae-
 cis subsidio venire tres et quinquaginta Atticae na-

- Θεον νέες τρεῖς καὶ πενήντονα Ἀττικάι. αὐταὶ τε δὴ 5
 σφεας ἐπέρρωσαν ἀπικόμεναι, καὶ ἅμα ἀγγελίῃ ἐλ-
 θούσα, ὡς τῶν βαρβάρων οἱ περιπλῶντες τὴν Εὐ-
 βοίαν πάντες εἴησαν διεφθαρμένοι ὑπὸ τοῦ γενομένου
 χειμῶνος. Φυλάξαντες δὲ τὴν αὐτὴν ὥρην, πλῶντες
 ἐπέπεσον ἡυσὶ Κιλίσσησι· ταύτας δὲ διαφθείραντες, ὡς 10
 εὐφρόνῃ ἐγένετο, ἀπέπλων ὀπίσω ἐπὶ τὸ Ἀρτέμισιον.
- 15 Τρίτῃ δὲ ἡμέρῃ, δεινὸν τι ποιησάμενοι οἱ στρατηγοὶ
 τῶν βαρβάρων, νέας οὕτω σφι ὀλίγας λυμαίνεσθαι,
 καὶ τὸ ἀπὸ Ξέρξεω δειμαίνοντες, οὐκ ἀνέμειναν ἔτι τοὺς
 Ἕλληνας μάχης ἄρξαι· ἀλλὰ παρακλυουσάμενοι, κα-
 τὰ μέσον ἡμέρης ἀνῆγον τὰς νέας. Συνέπιπτε δὲ ὥστε 5
 ταῖς αὐταῖς ἡμέραις τὰς ναυμαχίας γίνεσθαι ταύτας
 καὶ τὰς πεζομαχίας τὰς ἐν Θερμοπύλῃσι. ἦν δὲ πᾶς
 ὁ ἀγὼν τοῖσι κατὰ θάλασσαν, περὶ τοῦ Εὐρίπου·

ves: quarum et adventus vires illorum animosque
 confirmavit, et adlatus simul nuncius, *Barbaros
 Euboeam circumnavigantes coorta tempestate cun-
 ctos periisse*. Itaque eadem diei hora, qua pridie,
 navibus evecti, in Cilicienses naves impetum fece-
 runt: hisque corruptis, ingruente nocte, ad Arte-
 misium reversi sunt.

(15.) Tertio vero die, acerrime ferentes Barbaro-
 rum duces, tam paucas naves adeo contumeliosa sibi
 damna inferre, veritique *Xerxis* iram, non amplius
 exspectarunt dum Graeci pugnae facerent initium;
 sed se invicem cohortati, circa medium diei navi-
 bus sunt evecti. Accidit autem, ut eisdem diebus et
navales hac pugnae, et pedestres ad Thermopylas,
 pugnarentur. Et erat certamen omne, mari, de Eu-

ὥσπερ τοῖσι ἀμφὶ Λεωνίδαα, τὴν ἐσβολὴν φυλάσσειν.
 10 οἱ μὲν δὴ παρεκείοντο, ὅπως μὴ παρήσουσι ἐς τὴν
 Ἑλλάδα τοὺς βαρβάρους· οἱ δ', ὅπως τὸ Ἑλληνικὸν
 στράτευμα διαφθείραντες, τοῦ πέρου κρατήσωσι. Ὡς 16
 δὲ ταξάμενοι οἱ Ξέρξεω ἐπέπλων, οἱ Ἕλληνες ἀτρέ-
 μας εἶχον πρὸς τῷ Ἀρτεμισίῳ. οἱ δὲ βάρβαροι μηνυει-
 δὲς ποιήσαντες τῶν νεῶν, ἐκυκλέοντο ὡς περιλαβοίεν
 5 αὐτούς. ἐνβέϋτεν οἱ Ἕλληνες ἐπ' ἀνέπλων τε καὶ συνέ-
 μογον. Ἐν ταύτῃ τῇ ναυμαχίᾳ παραπλήσιοι ἀλλή-
 λοισι ἐγίνοντο. ὁ γὰρ Ξέρξεω στρατὸς ὑπὸ μεγάλῃς τε
 καὶ πλήθεος, αὐτὸς ὑπ' ἑωυτοῦ ἐπίπτε, ταρασσομέ-
 νων τε τῶν νεῶν, καὶ περιπιπτούσων περὶ ἀλλήλας.
 10 ὅμως μέντοι ἀντεῖχε, καὶ οὐκ εἶκε· δεινὸν γὰρ χρῆμα
 ἐποικῶντο, ὑπὸ νεῶν ὀλίγων ἐς φυγὴν τραπέσθαι. πολ-

ripo; quemadmodum Leonidae et his qui cum eo erant,
 de custodiendo transitu in Graeciam. Hi igitur sese
 cohortabantur, ne Barbaros in Graeciam transmittē-
 rent: illi vero, ut classem delerent Graecorum, et
 freto potirentur. (16.) Iam, ubi instructa acie evecta
 est regia classis, quieti Graeci ad Artemisium ste-
 tere. At postquam illi in lunae speciem ordinare
 naves instituerunt, quo Graecos undique cinctos
 tenerent; tum vero hi quoque evecti sunt, prae-
 liumque commiserunt. Et in hac quidem *navali*
pugna pares fere utrimque fuere. Etenim *Xerxis*
 classis ob multitudinem navium ipsa se impediēbat,
 quum et turbarentur naves, et aliae in alias mutuo
 inciderent. At nihilo tamen secius restiterunt, neque
 se receperunt; quippe indignissimam rem ducentes,
 a paucis navibus in fugam verti. Igitur multae qui-

18 HERODOTI HISTOR. VIII.

- λαὶ μὲν δὴ τῶν Ἑλλήνων νέες διεφθείροντο, πολλοὶ δὲ ἄνδρες· πολλῶ δ' ἔτι πλεῦνες νέες τε τῶν βαρβάρων καὶ ἄνδρες. οὕτω δὲ ἀγωνιζόμενοι, διέστησαν χωρὶς
- 17 ἑκάτεροι. Ἐν ταύτῃ τῇ ναυμαχίῃ Αἰγύπτιοι μὲν τῶν Ξέρξεω στρατιωτῶν ἡρίστευσαν· οἱ ἄλλα τε μεγάλα ἔργα ἀπεδέξαντο, καὶ νέας αὐτοῖσι ἀνδράσι εἶλον Ἑλληνίδας πέντε. τῶν δὲ Ἑλλήνων κατὰ ταύτην τὴν ἡμέ-
 ρην ἡρίστευσαν Ἀθηναῖοι, καὶ Ἀθηναίων Κλεινίης ὁ Ἀλ- 5
 κιβιάδew· ὃς δαπάνην οἰκηίην παρεχόμενος ἐστρατεύετο
 ἀνδράσι τε διηκοσίοισι καὶ οἰκηίῃ νηί.
- 18 Ὡς δὲ διέστησαν, ἄσμενοι ἑκάτεροι εἰς ὄρμον ἡπεί-
 γοντο. οἱ δὲ Ἕλληνες, ὡς διακριθέντες ἐκ τῆς ναυμα-
 χίης ἀπηλλάχθησαν, τῶν μὲν νεκρῶν καὶ τῶν ναυηγίων
 ἐπεκράτεον· τρηχέως δὲ περιεφθέντες, καὶ οὐκ ἥκιστα
 Ἀθηναῖοι, τῶν αἰ ἡμίσεαι τῶν νεῶν τετρωμέναι ἔσαν, 5

dem Graecorum naves perierunt, multi item homines; sed longe plures et naves Barbarorum et homines. Hoc vero certamine defuncti, discesserunt utrimque. (17.) In hac pugna, ex Xerxis militibus praecipuam virtutis laudem Aegyptii retulere, quum aliis editis praeclare factis, tum captis quinque Graecorum navibus simul cum vectoribus. Inter Graecos, virtus eminuit Atheniensium: et inter Athenienses, Cliniae virtus, filii Alcibiadis; qui propria navi militabat, privato sumtu ducentis viris instructa.

(18.) Diremto praelio, libenter utrique ad suam stationem properarunt. Et Graeci, ut e pugna reversi sunt, cadaverum quidem et naufragiorum sunt potiti; sed, quum aspere fuissent accepti, et maxime Athenienses, quorum dimidia pars navium

627, 31.

- δρῆσμον δὴ ἐβούλευον ἔσω εἰς τὴν Ἑλλάδα. Νόω δὲ 19
 λαβὼν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὥς, εἰ ἀπορραγεῖ ἀπὸ τοῦ
 βαρβάρου τό τε Ἴωνικὸν Φῦλον καὶ τὸ Καρικόν, οἷοί τε
 εἴησαν τῶν λοιπῶν κατύπερθε γενέσθαι, ἐλαυνόντων τῶν
 5 Εὐβοέων πρόβατα ἐπὶ τὴν θάλασσαν, ταύτῃ συλλέ-
 ξας τοὺς στρατηγούς, ἔλεγέ σφι, ὥς δοκεῖ ἔχειν τινα
 παλάμην, τῇ ἐλπίζοι τῶν βασιλῆος συμμαχῶν ἀπο-
 στήσιν τοὺς ἀρίστους. ταῦτα μὲν νυν εἰς τοσούτο παρε-
 γύμνου. ἐπὶ δὲ τοῖσι κατήκουσι πρήγμασι τὰδε ποιη-
 10 τέα σφι εἶναι ἔλεγε· τῶν τε προβάτων τῶν Εὐβοεικῶν
 καταλύειν ὅσα τις ἐθέλοι· κρέσσον γὰρ εἶναι τὴν στρα-
 τιὴν ἔχειν, ἢ τοὺς πολεμίους· παραίνετέ τε προειπεῖν τοῖσι
 ἑαυτῶν ἐκάστους, πῦρ ἀνακαίειν. κομιδῆς δὲ πέρι, τὴν
 ὥρην αὐτῷ μελήσειν, ὥστε ἀσινέας ἀπικέσθαι εἰς τὴν

vulneratae erant, ad interiora Graeciae se recipere decreverunt. (19.) *Themistocles* vero, reputans secum, si *Ionium* genus atque *Caricum* abstraheretur a *Barbaro*, reliquis copiis superiores evadere posse *Graecos*; quum *Euboeenses* per id tempus greges suos ad mare agerent, eo conyocavit *Graecorum* duces, dixitque, *videri sibi, ansam se habere, qua speraret fortissimos socios abstrahi a rege posse*. Et hoc quidem nonnisi hactenus illis aperuit: *ad res autem praesentes quod spectat, ita illis faciendum ait; de Euboeensium gregibus quotquot quisque vellet pecudes mactaret: satius enim esse, suos milites illas habere, quam hostes*. Simul illos hortatus est, ut quisque praeciperet suis ignes accendere. *De reditu vero, sibi, ait, curae fore iustum tempus quo salvi in Graeciam essent per-*

Ἑλλάδα. ταῦτα ἤρεσέ σφι ποιέειν· καὶ αὐτίκα πῦρ 15
 20 ἀνακαυσάμενοι, ἐτράποντο πρὸς τὰ πρόβατα. Οἱ
 γὰρ Εὐβοέες παραχρησάμενοι τὸν Βάκιδος χρησμὸν ὡς
 οὐδὲν λέγοντα, οὔτε τι ἐξεκομίσαντο οὐδέν, οὔτε προεσ-
 άξαντο, ὡς παρεσομένου σφι πολέμου, περιπετέα τε
 ἐποίησαντο σφίσι αὐτοῖσι τὰ πρήγματα. Βάκιδι γὰρ 5
 ὧδε ἔχει περὶ τούτων ὁ χρησμός·

Φράζεο βαρβαρόφωνον· ὅταν ζυγὸν εἰς ἄλα βάλλῃ
 βύβλινον, Εὐβοίῃς ἀπέχειν πολυμηκάδας αἵγας.
 τούτοις δὲ οὐδὲν τοῖσι ἔπεισι χρησαμένοις ἐν τοῖσι τότε
 παροῦσι τε καὶ προσδοκίμοις κακοῖσι, παρῆν σφι συμ- 10
 21 φορῇ χρῆσθαι πρὸς τὰ μέγιστα. Οἱ μὲν δὲ ταῦτα
 ἐπρήσσαν, παρῆν δὲ ὁ ἐκ Τρηχῖνος κατάσκοπος. ἦν
 μὲν γὰρ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ κατάσκοπος, Πολύας, γένος

*venturi. Atque haec illis facere placuit: protinus-
 que accensis ignibus, ad pecudes sese converterunt.
 (20.) Nempe Euboeenses, insuper habito Bacidis
 oraculo, quasi nihil dicente, nihil neque ex insula
 exportaverant, nec in munita loca importaverant,
 quasi nullus adfuturus hostis esset; adeoque ipsi res
 suas in magnum discrimen adduxerant. Est autem
 Bacidis de his oraculum huiusmodi:*

*Cogita barbara - lingua - loquentem: is quando
 iuga imposuerit mari
 byblina, fac ut procul Euboea absint multum-
 mecantes caprae.*

His versibus quum illi in malis tunc et praesentibus
 et imminentibus non essent usi, in promptu erat ut
 in maximas inciderent calamitates. (21.) Dum haec
 aguntur, adfuit e Trachine speculator. Nam, et ad

Ἀντικυρεὺς, τῷ προσετέτακτο, (καὶ εἶχε πλοῖον κα-
5 τήρης ἐτοῖμον,) εἰ παλήσειε ὁ ναυτικός στρατός, ση-
μαίνειν τοῖσι ἐν Θερμοπύλῃσι ἐοῦσι· ὥς δ' αὐτῶς ἦν
Ἀβρώνυχος ὁ Λυσικλέος, Ἀθηναῖος, καὶ παρὰ Λεωνίδῃ
ἐτοῖμος τοῖσι ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ἐοῦσι ἀγγέλλειν τριηκοντί-
10 ρῳ, ἣν τι καταλαμβάνη νεώτερον τὸν πεζόν. Οὗτος ὦν
ὁ Ἀβρώνυχος ἀπικόμενός σφι ἐσήμαινε τὰ γεγνηότα
περὶ Λεωνίδα καὶ τὸν στρατὸν αὐτοῦ. οἱ δὲ, ὡς ἐπύ-
θοντο ταῦτα, οὐκέτι ἐς ἀναβολὰς ἐποιεῦντο τὴν ἀπο-
χώρησιν, ἐκομίζοντο δὲ ὡς ἕκαστοι ἐτάχθησαν· Κορίν-
θιοι πρῶτοι, ὕστατοι δὲ Ἀθηναῖοι.
Ἀθηναίων δὲ νέας τὰς ἀρίστα πλωούσας ἐπιλεξά- 22
μενος Θεμιστοκλῆς, ἐπορεύετο περὶ τὰ πότιμα ὕδατα,

XXI. 5. παλήσειε. παλαίσειεν cod. noster ms.

Artemisium speculator fuit, Polyas genere Anti-
cyrensis, cui mandatum erat, (et ad hoc remis bene
instructum navigium in parato habebat) ut, si con-
fixisset classis, id illis qui *ad Thermopylas* erant
significaret: et similiter apud Leonidam Abronychus,
Lysiclis filius, Atheniensis, paratus fuit qui con-
scensa actuaria navi his ad *Artemisium* renunciaret,
si pedestribus copiis novi quidpiam accidisset. Hic
igitur Abronychus advenit, significavitque quae circa
Leonidam eiusque exercitum gesta erant. Quibus illi
rebus cognitis, iam non amplius differendum sibi
reditum iudicantes, receperunt se eodem ordine quo
in statione erant locati; primi Corinthii, postremi
Athenienses.

(22.) Tum vero *Themistocles*, selectis velocissi-
mis Atheniensium navibus, ad aquas quasque circa

ἐντάμνων ἐν τοῖσι λίθοις γράμματα, τὰ Ἴωνες, ἐπελ-
 θόντες τῇ ὑστεραίῃ ἡμέρῃ ἐπὶ τὸ Ἀρτεμίσιον, ἐπέλεξαν-
 το. τὰ δὲ γράμματα ταῦδε ἔλεγε· „ Ἄνδρες Ἴωνες, οὐ 5
 „ ποιεῖτε δίκαια ἐπὶ τοὺς πατέρας στρατεύόμενοι, καὶ
 „ τὴν Ἑλλάδα καταδουλούμενοι. ἀλλὰ μάλιστα μὲν
 „ πρὸς ἡμέων γίνεσθε· εἰ δὲ ὑμῖν ἐστὶ τοῦτο μὴ δυνατόν
 „ ποιῆσαι, ὑμεῖς δὲ ἔτι καὶ νῦν ἐκ τοῦ μέσου ἡμῖν ἔξε-
 „ σθε καὶ αὐτοὶ, καὶ τῶν Καρῶν δέεσθε τὰ αὐτὰ ὑμῖν 10
 „ ποιεῖν. εἰ δὲ μηδέτερον τούτων οἷον τε γίνεσθαι, ἀλλ’
 „ ὑπ’ ἀναγκαίης μέζονος κατέζευχθε ἢ ὥστε ἀπίστα-
 „ σθαι, ὑμεῖς γε ἐν τῷ ἔργῳ, ἐπεὶ συμμίσγωμεν,
 „ εὐελοκακίετε, μεμνημένοι ὅτι ἀπ’ ἡμέων γεγόνατε,
 „ καὶ ὅτι ἀρχῇθεν ἢ ἔχθρῃ πρὸς τὸν Βάρβαρον ἀπ’ ὑμέων 15
 „ ἡμῖν γέγονε.“ Θεμιστοκλῆς δὲ ταῦτα ἔγραφε, δε-

ea loca potabiles se conferens, lapidibus incidit scri-
 pta, quae Iones postridie eius diei ad Artemisium
 adpellentes legerunt. Erat autem scriptorum senten-
 tia haec: *Viri Iones! inique agitis, qui contra*
parentes militatis, et Graeciam in servitutem co-
namini redigere. Immo vero, quod maxime a vo-
bis postulamus, nostris a partibus state! Id si
facere non licet vobis, at etiam nunc neutris vos
partibus adiungite, et vos ipsi, et Caribus, ut
idem faciant, persuadete! Sin horum neutrum fieri
potest, sed graviore necessitate, quam ut descere
ab hostibus possitis, estis adstricti; in ipso sal-
tem opere, quando pugnam conseremus, consulto
cessate! memores a nobis vos esse progenitos, at-
que etiam inimicitias has, quas cum Barbaris ge-
rimus, primam a vobis originem traxisse. Haec.

κέειν ἐμοί, ἐπ' ἀμφοτέρα νοέων ἴνα, ἢ λαθόντα τὰ
 γράμματα βασιλῆα, Ἴωνας ποιήσῃ μεταβαλέειν καὶ
 γενέσθαι πρὸς ἐαυτῶν, ἢ, ἐπεί τε ἀνεπιχειρῇ, καὶ δια-
 20 βληθῇ πρὸς Ξέρξεα, ἀπίστους ποιήσῃ τοὺς Ἴωνας, καὶ
 τῶν ναυμαχίῶν αὐτοὺς ἀπρόσχη. Θεμιστοκλῆς μὲν 23
 ταῦτα ἐνέγραψε. τοῖσι δὲ βαρβάροις αὐτίκα μετὰ
 ταῦτα πλοῖον ἦλθε ἀπὸ Ἰστιαίων, ἀγγέλλων τὸν δρη-
 σμὸν τὸν ἀπ' Ἀρτεμισίου τῶν Ἑλλήνων. οἱ δ' ὑπ' ἀπι-
 5 στίης τὸν μὲν ἀγγέλλοντα εἶχον ἐν Φυλακῇ, νῆας δὲ
 ταχέως ἀπέστειλαν προκατοψομένας. ἀπαγγελλάν-
 των δὲ ταυτέων τὰ ἦν, οὕτω δὲ ἅμα ἤλιν σκιδναμένῳ
 πᾶσα ἡ στρατιὴ ἐπλωε αἰλῆς ἐπὶ τὸ Ἀρτεμισιον. ἐπι-
 σχόντες δὲ ἐν ταύτῃ τῇ χώρῃ μέχρι μέσου ἡμέρης, τὸ
 10 ἀπὸ τούτου ἐπλων ἐς Ἰστιαίην. ἀπικόμενοι δὲ, τὴν πό-

Themistocles scripsit, ut equidem arbitror, re in utramque partem deliberata; quo eisdem his scriptis, sive ea laterent barbaros, Iones ad deficientum a rege et ad Graecos transeundum permoverentur; sive ea renunciata essent Xerxi et in calumniam apud eum adducta, de fide suspecti redderentur Iones, eaque causâ a pugnis navalibus procul haberentur. (23.) Dum haec agit Themistocles, continuo post Graecorum discessum civis Histiaeensis, navigio profectus, Barbaris fugam illorum ab Artemisio nunciavit. At illi, fidem nuncio non adhibentes, in custodia hominem tenuerunt; velocesque naves, quae rem explorarent, praemisérunt. A quibus quum relatum esset id quod res erat, ita demum universa simul classis, ut primi spargebantur radii solis, ad Artemisium profecta est. Ibi usque ad me-

λιν ἔσχον τῶν Ἰστιαίων καὶ τῆς Ἑλλοπίας μοίρης, γῆς δὲ τῆς Ἰστιαιήτιδος, τὰς παραβαλασσίας κώμας πάσας ἐπέδραμον.

- 24 Ἐνθαῦτα δὲ τούτων ἰόντων, Ξέρξης ἐτοιμασάμενος τὰ περὶ τοὺς νεκροὺς, ἐπέμπε εἰς τὸν ναυτικὸν στρατὸν κήρυκα. προετοιμάσατο δὲ τάδε. ὅσοι τοῦ στρατοῦ τοῦ ἑαυτοῦ ἔσαν νεκροὶ ἐν Θερμοπύλῃσι, ἔσαν δὲ καὶ δύο μυριάδες, ὑπολιπόμενος τούτων ὡς χιλίους, τοὺς λοι- 5 πούς, τάφρους ὀρυζάμενος, ἔβαψε, Φυλλάδα τε ἐπιβαλὼν, καὶ γῆν ἐπαμυσάμενος, ἵνα μὴ ὀφθείησαν ὑπὸ τοῦ ναυτικοῦ στρατοῦ. ὡς δὲ διέβη εἰς τὴν Ἰστιαίην ὁ κήρυξ, σύλλογον ποιησάμενος παντὸς τοῦ στρατοπέδου, ἔλεγε τάδε· „Ἄνδρες σύμμαχοι, βασιλεὺς Ξέρξης τῶ 10 „βουλομένῳ ὑμῶν παραδίδωσι, ἐκλιπόντα τὴν τάξιν

ridiem morati, *Histiaeam* inde navigarunt. Quo ubi pervenere, Histiaeorum urbe potiti, maritimos omnes vicos Ellopii agri, qui ditionis Histiaeotidis est, incursarunt.

(24.) Hi dum ibi morantur, interim *Xerxes*, postquam quae ad occisorum cadavera spectant praeparaverat, nuncium misit ad classem. Praeparaverat autem haecce. Quotquot de ipsius exercitu ceciderant, (erant autem ad vicies mille) ex his nonnisi mille admodum reliquit, caeteros factis in id fossis sepelivit, superne stratis arborum foliis, ingestaque humo, ne a classiariis conspicerentur. Ut Histiaeam praeco pervenit, convocata totius exercitus concione, haec edixit: *Viri, armorum socii! Rex Xerxes unicuique e vobis, quisquis voluerit, potestatem dat suum ordinem relinquendi, spectatumque ve-*

„καὶ ἰλθόντα, θεήσασθαι ὅπως μάχεται πρὸς τοὺς
 „ἀνθρώπους τῶν ἀνθρώπων, οἱ ἤλπισαν τὴν βασιλῆος δύ-
 „ναμιν ὑπερβαλέεσθαι.“ Ταῦτα ἐπαγγελαμένου, 25
 μετὰ ταῦτα οὐδὲν ἐγένετο πλοίων σπανιώτερον· οὕτω
 πολλοὶ ἤθελον θεήσασθαι. διαπραιωθέντες δὲ, ἐβηϋν-
 το διεξιόντες τοὺς νεκροὺς· πάντες δὲ ἠπιστάτο τοὺς κεί-
 5 μένους εἶναι πάντας Λακεδαιμονίους καὶ Θεσπίας,
 ὁρίοντες καὶ τοὺς εἰλωτας. οὐ μὲν οὐδ' ἐλάνθανε τοὺς
 διαβεβηκότας Ξέρξης ταῦτα πηξάς περὶ τοὺς νεκροὺς
 τοὺς ἑαυτοῦ· καὶ γὰρ δὴ καὶ γελοῖον ἦν. τῶν μὲν, χί-
 λιοι ἐφαίνοντο νεκροὶ κείμενοι· οἱ δὲ, πάντες ἐκέατο
 10 αἰλές συγκεκομισμένοι ἐς τὸ αὐτὸ χωρίον, τέσσερες χι-
 λιάδες. Ταύτην μὲν τὴν ἡμέρην πρὸς θεὸν ἐτράποντο·
 τῇ δ' ὑστεραίῃ οἱ μὲν ἀπέπλων ἐς Ἰστιάην ἐπὶ τὰς

*niendi quo pacto ille cum male sanis his homi-
 nibus pugnet, qui se regis copias superaturos
 esse speraverant. (25.) Haec postquam nuncius edi-
 xit, mox nihil rarius fuit quam navigia: ita multi
 cupidi erant spectandi. Et hi, ad Thermopylas trans-
 vecti, obierunt spectaruntque cadavera: et, quum
 Lacedaemoniis mixtos hilotas viderent, hos omnes,
 qui ceciderant, Lacedaemonios et Thespienses esse
 arbitrabantur. Nec vero latuit eos quid de suis, qui
 ceciderant, Xerxes fecisset: namque manifeste ridi-
 culum erat; quum Persarum nonnisi mille iacentia
 cadavera conspicerentur, Graecorum autem in unum
 locum congesta quatuor millia. Hunc igitur diem
 spectando insumsere: postridie vero classiarii, qui
 traiecerant, Histiacam ad naves sunt reversi; Xerxes
 autem cum suis ad ulterius progrediendum se accin-*

26 ἦας, οἱ δὲ ἀμφὶ Ξέρξεα ἐς ὁδὸν ὁρμέατο. Ἦκον δὲ σφὶ αὐτόμολοι ἄνδρες ἀπ' Ἀρκαδίας ὀλίγοι τινές, βίου τε δεόμενοι, καὶ ἐνεργοὶ βουλόμενοι εἶναι. ἄγοντες δὲ τούτους ἐς ὅψιν τὴν βασιλῆος, ἐπυνθάνοντο οἱ Πέρσαι περὶ τῶν Ἑλλήνων τὰ ποίεοιεν· εἰς δὲ τις πρὸ πάντων 5 ἦν ὁ εἰρωτέων αὐτοὺς ταῦτα. Οἱ δὲ σφὶ ἔλεγον, ὥς „Ὀλύμπια ἄγοιεν, καὶ θεωρέοιεν ἀγῶνα γυμνικὸν καὶ ἵππικόν.“ ὁ δὲ ἐπέειπετο ὅτι τὸ ἄβηλον εἴη σφὶ κείμενον, περὶ ὅτευ ἀγωνίζονται· οἱ δ' εἶπον „τῆς ἐλαίης τὸν διδόμενον στέφανον.“ Ἐνθαῦτα εἰπας γνώμην χερ- 10 ναιοτάτην Τριτανταίχμης ὁ Ἀρταβάνου, δειλὴν ὦφλεε πρὸς βασιλῆος. πυνθανόμενος γὰρ τὸ ἄβηλον εἶναι στέφανον, ἀλλ' οὐ χρέματα, οὔτε ἠνέσχετο σιγῶν, εἶπέ τε ἐς πάντας τάδε· „Παπαὶ, Μαρδόνιε, κοῖους ἐπ' αἶν· „δρας ἥγαγες μαχησομένους ἡμέας, οἱ οὐ περὶ χρη- 15

xit. (26.) Per idem tempus venire ad Persas transfugae ex Arcadia, homines numero pauci, victum quaerentes, et operam suam illis praestare cupientes. Hos in conspectum regis adductos interrogarunt Persae de Graecis, quidnam illi facerent: et unus quidam prae caeteris erat, qui hoc ex illis quaesivit. Responderunt illi, *Olympia Graecos agere, spectareque certamen gymnicum et curule*. Tum rursus interrogati, *quodnam esset propositum praemium, de quo contenderent?* dixere, *oleae dari coronam*. Ibi tum Tritantaechmes, nobilissimam dicens sententiam, timiditatis culpam apud regem incurrit. Ut enim audivit, coronam esse certaminis praemium, non pecunias; silentium non tenuit; sed coram omnibus, *Papae, inquit, Mardonie, quales*

631, 49.

„μάτων τὸν ἀγῶνα ποιῶνται, ἀλλὰ περὶ ἀρετῆς!“

Τούτῳ μὲν δὴ ταῦτα εἶρητο.

Ἐν δὲ τῷ διὰ μέσου χρόνῳ, ἐπὶ τε τὸ ἐν Θερμο- 27
 πύλῃσι τῷμα ἐγεγένηε, αὐτίκα Θεσσαλοὶ πέμπουσι
 κήρυκα εἰς Φωκέας, ἅτε σφι ἐνέχοντες αἰεὶ χόλον,
 ἀπὸ δὲ τοῦ ὑστάτου τῷματος καὶ τὸ κάρτα. Ἐσβα-
 5 λόντες γὰρ πανοστρατιῇ αὐτοὶ τε οἱ Θεσσαλοὶ καὶ οἱ
 σύμμαχοι αὐτέων εἰς τοὺς Φωκέας, οὐ πολλοῖσι ἔτεσι
 πρότερον ταύτης τῆς βασιλῆος στρατηλασίης, ἐσπώθη-
 σαν ὑπὸ τῶν Φωκέων, καὶ περιέφθησαν τρηχέως. ἐπὶ
 τε γὰρ κατελήθησαν εἰς τὸν Παρνησσὸν οἱ Φωκέες,
 10 ἔχοντες μάντιν Τελλίνην τὸν Ἡλεῖον, ἐνθαῦτα ὁ Τελ-
 λῆς οὗτος σοφίζεται αὐτοῖσι τοιόνδε. γυψώσας ἀνδρας
 ἑξακοσίους τῶν Φωκέων τοὺς ἀρίστους, αὐτοὺς τε τού-
 τος καὶ τὰ ὅπλα αὐτέων, νυκτὸς ἐπέθηκαν τοῖσι Θεσ-

*contra viros tu nos pugnatueros duxisti, qui non
 de pecuniis, sed de virtute, certamina instituunt!*
 Hoc eius dictum memoratur.

(27.) Interea temporis, post infelicem rerum ad
 Thermopylas exitum, protinus *Thessali* praeconem
 miserunt ad *Phocenses*; quippe quibus semper fue-
 rant infensi, maxime vero a clade novissime ab
 illis accepta. Etenim paucis annis ante hanc expe-
 ditionem a Barbaro susceptam *Thessali* eorumque
 socii, quum omnibus copiis invasissent *Phocenses*,
 victi ab illis erant aspereque accepti. Quum enim
 apud *Phocenses*, ad *Parnassum* conclusos, vates es-
 set *Tellias Eliensis*, callidum inventum hic *Tellias*
 illis commentus erat huiusmodi. Sexcentis viris *Pho-*
censium fortissimis, et ipsis et eorum armis, cretā

28 HERODOTI HISTOR. VIII.

σαλοῖσι· προείπας αὐτοῖσι, τὸν ἂν μὴ λευκανθίζοντα ἴδωνται, τούτον κτείνειν. τούτους ὧν αἱ τε Φυλακαὶ τῶν 15 Θεσσαλῶν πρῶται ἰδοῦσαι ἐφοβήθησαν, δοῦσάσαι ἄλλο τι εἶναι τέρας, καὶ μετὰ τὰς Φυλακὰς αὐτῇ ἡ στρατιῇ, οὕτω ὥστε τετρακισχιλίων κρατῆσαι νεκρῶν καὶ ἀσπίδων Φωκέας· τῶν τὰς μὲν ἡμισίας ἐς Ἄβας ἀνέθυσαν, τὰς δὲ ἐς Δελφοὺς· ἡ δὲ δεκάτῃ ἐγένετο τῶν 20 χρημάτων ἐκ ταύτης τῆς μάχης, οἱ μεγάλοι ἀνδριάντες οἱ περὶ τὸν τρίποδα συνεστωότες, ἔμπροσθε τοῦ νηοῦ τοῦ ἐν Δελφοῖσι, καὶ ἑτέροι τοιοῦτοι ἐν Ἀθήνῃσι ἀνακεί- 28 ται. Ταῦτα μὲν νυν τὸν πεζὸν ἐργάσαντο τῶν Θεσσαλῶν οἱ Φωκέες, πολιορκέοντας ἑαυτούς· ἐσβαλοῦσαν δὲ ἐς τὴν χώραν ἵππον αὐτέων, ἐλυμήναντο ἀνηκίστως. ἐν γὰρ τῇ ἐσβολῇ ἥ ἐστὶ κατὰ Τάμπολιν, ἐν ταύτῃ

dealbatis, noctu de improvise impetum in Thessalos fecit, mandato dato suis, ut, *quemcumque non albicantem cernerent, hunc interficerent*. Igitur primae Thessalorum custodiae, his conspectis, aliud existimantes esse prodigium, fugam capessiverunt, et post custodias ipse exercitus; ita ut quatuor millibus caesorum et scutorum potirentur Phocenses, quorum scutorum dimidium apud Abas dedicarunt, reliquas Delphis; utque ex decima pecuniarum hoc praelio partarum factae sint ingentes illae statuae, quae ante templum Delphicum circa tripodem positae sunt, et aliae similes Abis dedicatae. (28.) Hoc modo *Phocenses* peditatum acceperant *Thessalorum*, a quibus fuerant oppugnati: equitatum vero eorumdem, terram ipsorum invadentem, insanabili clade adfecerant. Nam in introitu, qui est ad Hyam-

5 τὰ φρον μεγάλην οὐζάντες, ἀμφορέας κεινούς ἐς αὐτὴν
κατέθηκαν· χοῦν δὲ ἐπιφορήσαντες, καὶ ὁρμιοῦσαντες
τῷ ἄλλῳ χώρῳ, ἐδέκοντο τοὺς Θεσσαλαὺς ἐσβάλλον-
τας. οἱ δὲ, ὡς ἀναρπασόμενοι τοὺς Φωκέας, Φερόμε-
νοι ἐσέπεσον ἐς τοὺς ἀμφορέας. ἐνθαῦτα οἱ ἵπποι τὰ
10 σκέλεια διεφθάρησαν. Τούτων δὴ σφι ἀμφοτέρων 29
ἔχοντες ἔγκοτον οἱ Θεσσαλοὶ, πέμψαντες κήρυκα, ἡγό-
ρευον τὰδε· „ὦ Φωκέες, ἤδη τι μᾶλλον γνωσιμαχέ-
„τε μὴ εἶναι ὁμοῖοι ἡμῖν. πρόσθεν τε γὰρ ἐν τοῖσι Ἑλ-
5 „λησί, ὅσον χρόνον ἐκεῖνα ἡμῖν ἦνδανε, πλεόν αιεὶ κοτε
„υμέων ἐφερόμεθα· νῦν τε παρὰ τῷ βαρβάρῳ τοσοῦτον
„δυνάμεθα, ὥστε ἐπ' ἡμῖν ἐστὶ τῆς γῆς τε ἐστερῆσθαι
„καὶ πρὸς ἡνδραποδίσθαι υμέας. ἡμέες μέντοι, τὸ πᾶν
„ἔχοντες, οὐ μνησικακούμεν· ἀλλ' ἡμῖν γενέσθω ἀντ'

polin, ductâ ingente fossâ, in eaque vacuis deposi-
tis amphoris, et solo iniecta humo rursus acquato,
incurrentes exspectaverant Thessalos. Et illi, tam-
quam facile eos oppressuri, magno impetu invecti,
in amphoras inciderant, et equi fractis cruribus pe-
rierant. (29.) Cuius duplicis cladis caussa infensi
Phocensibus Thessali, misso praecone, haecce eis
edixere: *Meliora edocti, Phocenses, intelligite tandem, pares vos nobis non esse. Nam et antehac inter Graecos, quoad nobis res eorum placuere, superiores semper fuimus vobis, et nunc apud Barbarum tantum valemus. ut penes nos sit et agro vos exui, et in servitutem abripi. At, licet omnia possimus, tamen iniuriarum non sumus memores: sed pro illis rependantur nobis quin-*

30 HERODOTI HISTOR. VIII.

„αὐτίαν πενήκοντα τάλαντα ἀργυρίου, καὶ ὑμῖν ὑπο- 10
„δεκόμεθα τὰ ἐπίοντα ἐπὶ τὴν χώραν ἀποτρέψειν.“

- 30 Ταῦτά σφι ἐπαγγέλλοντο οἱ Θεσσαλοὶ. οἱ γὰρ
Φωκέες μῦνοι τῶν ταύτῃ ἀνθρώπων οὐκ ἐμήδιζον, κατ'
ἄλλο μὲν οὐδέν, ὥς ἐγὼ συμβαλλεόμενος εὐρίσκω, κα-
τὰ δὲ τὸ ἔχθος τὸ Θεσσαλῶν· εἰ δὲ Θεσσαλοὶ τὰ Ἑλ-
λῆνων ᾗζον, ὥς ἐμοὶ δοκέειν, ἐμήδιζον ἂν οἱ Φωκέες. 5
ταῦτα ἐπαγγελλομένων Θεσσαλῶν, οὔτε δῶσεν ἔφα-
σαν χρήματα, παρέχειν τέ σφι Θεσσαλοῖσι ὁμοίως
μήδιζεν, εἰ ἄλλως βουλοίατο· ἀλλ' οὐκ ἔσεσθαι ἐκόν-
31 τες εἶναι προδότες τῆς Ἑλλάδος. Ἐπειδὴ δὲ ἀνηείχθη-
σαν οὗτοι οἱ λόγοι, οὕτω δὴ οἱ Θεσσαλοὶ, κεχολωμέ-
νοι τοῖσι Φωκεῦσι, ἐγένοντο ἡγεμόνες τῷ βαρβάρῳ τῆς
οδοῦ. ἐκ μὲν δὴ τῆς Τρηχινίης εἰς τὴν Δωρίδα ἐσέβα-

*quaginta argenti talenta; et recipimus vobis, aver-
suros nos mala terrae vestrae impendentia.*

(30.) Haec Phocensibus Thessali edixere. Soli enim ex omnibus illarum regionum hominibus Phocenses Medorum partes non sequebantur, nulla quidem alia de causa, ut ego collatis inter se rationibus reperio, nisi odio Thessalorum; qui si Graccorum partibus se adiunxissent, cum Medis facturi Phocenses erant. Ista igitur quum Thessali edixissent; nec pecunias se daturos, responderunt Phocenses, et in promptu sibi esse, Medorum partes, similiter atque Thessali faciant, amplecti, si modo vellent; sed nolle se ultro proditores esse Graeciae. (31.) Quod ubi relatum est responsum, tum vero Thessali, irati Phocensibus, viae duces fuere Barbaro. Et primum quidem ex Trachinia Doridem sunt

- 5 λον. τῆς γὰρ Δωρίδος χώρης ποδεὶν στενὸς ταύτη κα-
τατείνει, ὡς τριήκοντα σταδίων μάλιστα κη εὖρος, κεί-
μενος μεταξύ τῆς τε Μηλίδος καὶ τῆς Φωκίδος χώρης,
ἥπερ ἦν τὸ παλαιὸν Δρυοπίς· ἡ δὲ χώρα αὕτη ἐστὶ μη-
τρόπολις Δωριέων τῶν ἐν Πελοποννήσῳ. ταύτην ὦν τὴν
10 Δωρίδα γῆν οὐκ εἰσίναντο ἐσβαλόντες οἱ βάρβαροι· ἐμ-
διζόν τε γὰρ, καὶ οὐκ ἐδόκεε Θεσσαλοῖσι. Ὡς δὲ ἐκ 32
τῆς Δωρίδος ἐς τὴν Φωκίδα ἐσέβαλον, αὐτοὺς μὲν τοὺς
Φωκίας οὐκ αἰρέουσι. οἱ μὲν γὰρ τῶν Φωκίων ἐς τὰ
ἄκρα τοῦ Παρνησσοῦ ἀνέβησαν· ἐστὶ δὲ καὶ ἐπιτηδὴ
5 δέξασθαι ὄμιλον τοῦ Παρνησσοῦ ἢ κορυφῇ κατὰ Νέω-
να πόλιν κειμένη ἐπ' ἐωυτῆς· Τιθορέα οὖνομα αὐτῇ· ἐς
τὴν δὲ ἀνηνέικαντο, καὶ αὐτοὶ ἀνέβησαν. οἱ δὲ πλεῖνες
αὐτέων, ἐς τοὺς Ὀζόλας Λοκροὺς ἐξεκομίσαντο, ἐς

ingressi. Etenim Doricae terrae angusta lacinia, triginta fere stadiorum latitudine, huc porrigitur, inter Maliacam et Phocidem terram interiecta; qui tractus olim *Dryopis* erat. Est autem haec regio metropolis Dorien-
sium, qui Peloponnesum incolunt. Hanc igitur Doridem terram ingressi barbari non vastarunt: etenim cum Medis sentiebant incolae, nec placuerat Thessalis ut iniuria his inferretur. (32.) Ut vero ex Doride in Phocidem sunt ingressi, ipsos quidem Phocenses non sunt nacti. Nam eorum alii in Parnassi fastigia conscenderant: est autem ad recipiendam multitudinem idoneus Parnassi vertex contra Neonem oppidum seorsum situs, cui Tithorea nomen; in quem nimirum et res suas comportaverant, et ipsi adscenderant. Maior vero pars eorumdem in Ozolas Locros sese atque res suas receperant, in Am-

32 HERODOTI HISTOR. VIII.

Ἄμφισσαν πόλιν, τὴν ὑπὲρ τοῦ Κρισαίου πεδίου οἰκομένην. Οἱ δὲ βάρβαροι τὴν χώραν πᾶσαν ἐπέδραμον 10 τὴν Φωκίδα· Θεσσαλοὶ γὰρ οὕτω ἤγον τὸν στρατὸν· ὁκόσα δὲ ἐπέσχον, πάντα ἐπέφλεγον καὶ ἔκειρον, καὶ 33 ἐς τὰς πόλεις ἐνιέντες πῦρ καὶ ἐς τὰ ἱρά. Πορευόμενοι γὰρ ταύτῃ παρὰ τὸν Κηφισσὸν ποταμὸν, ἐδήϊον πάντα, καὶ κατὰ μὲν ἔκαυσαν Δρύμον πόλιν, κατὰ δὲ Χαράδρην, καὶ Ἐρωχον, καὶ Τεθρώνιον, καὶ Ἀμφίκαιαν, καὶ Νεῶνά, καὶ Πεδιέας, καὶ Τριτέας, καὶ 6 Ἐλάτειαν, καὶ Τάμπολιν, καὶ Παραποταμίους, καὶ Ἄβας· ἔνθα ἦν ἱερὸν Ἀπόλλωνος πλούσιον, Θησαυροῖσι τε καὶ ἀναθήμασι πολλοῖσι κατεσκευασμένον· ἦν δὲ καὶ τότε, καὶ νῦν ἐστὶ, χρηστήριον αὐτόθι· καὶ τοῦτο τὸ ἱερὸν συλῆσαντες ἐνέπρησαν. καὶ τινες διώκοντες εἶλον 10 τῶν Φωκέων πρὸς τοῖσι οὔρεσι· καὶ γυναῖκάς τινες διέ-

phissam oppidum, supra Crisaeum campum situm. Barbari autem universam terram Phocidem incur-sarunt; ita enim exercitum duxerunt Thessali: et quocumque pervenerunt, cuncta cremarunt vastaruntque, ignem et in oppida et in templa iniicientes. (33.) Hac enim iter facientes secundum Cephis-sum fluvium, omnia depopulati sunt; cremaruntque Drymon oppidum, et Charadram, et Erochum, et Tethronium, et Amphicaeam, et Neonem, et Pedicæas, et Triteas, et Elateam, et Hyampolin, et Parapotamios, et Abas, ubi opulentum erat Apollinis tem-plum thesauris donariisque multis instructum: erat-que ibidem, atque etiam nunc est, oraculum: et hoc etiam templum, exspoliatum, igne cremarunt. Atque Phocensium nonnullos, ad montana insecuti, ca-

Φθειραν μισγόμενοι ὑπὸ πλήθους. Παραποταμίους δὲ 34
 παραμειβόμενοι οἱ βάρβαροι, ἀπίκοντο εἰς Πανοπέας.
 ἐνθεῦτεν δὲ ἤδη διακρινομένη ἡ στρατιὴ αὐτέων ἐσχίζετο.
 τὸ μὲν πλειστον καὶ δυνατώτατον τοῦ στρατοῦ, ἅμα
 5 αὐτῷ Ξέρξῃ πορευόμενον ἐπ' Ἀθήνας, ἐσέβαλε εἰς Βοιω-
 τοὺς, εἰς γῆν τὴν Ὀρχομενίων. Βοιωτῶν δὲ πᾶν τὸ πλήθος
 ἐμήδιζε· τὰς δὲ πόλεις αὐτέων ἄνδρες Μακεδόνες διατε-
 ταγμένοι ἔσωζον, ὑπὸ Ἀλεξάνδρου ἀποπεμφθέντες·
 ἔσωζον δὲ, τῇδε βουλόμενοι δῆλον ποιέειν Ξέρξῃ ὅτι τὰ
 10 Μήδων Βοιωτοὶ φρονέοιεν. οὗτοι μὲν δὴ τῶν βαρβάρων
 ταύτῃ ἐτράποντο.

Ἄλλοι δὲ αὐτέων, ἡγεμόνας ἔχοντες, ὁρμάτο ἐπὶ τὸ 35
 ἱερὸν τὸ ἐν Δελφοῖσι, ἐν δεξιῇ τὸν Παρνησσὸν ἀπέργοντες.
 ὅσα δὲ καὶ οὗτοι ἐπέσχον τῆς Φωκίδος, πάντα εἰσινα-

ptivos fecerunt; et nonnullis etiam mulieribus, ob mul-
 titudinem vim facientium, necem adtulerunt. (34.)
 Parapotamios praetergressi Barbari, in Panopensium
 agrum venerunt. Inde iam discretæ illorum copiae,
 bifariam divisae sunt. Plurima quidem et validissi-
 ma pars exercitus, cum ipso Xerxe Athenas tendens,
 in Boeotiam intravit, in fines Orchomeniorum. Boeo-
 torum autem universa multitudo cum Medis sentie-
 bat: et oppida illorum tutabantur viri Macedones,
 ab Alexandro ad hoc missi; tutabantur ea autem,
 hoc ipso declaraturi Xerxi, cum Medis sentire Boeo-
 tos. Hi igitur ex Barbaris hac via incedebant.

(35.) At illorum alii, sumtis viarum ducibus, ver-
 sus *Delphicum templum* intendebant iter. Parnas-
 sum a dextra relinquentes. Quascumque vero etiam
 hi Phocidis permearunt regiones, has cunctas eva-
 Herod. T. IV. P. I. C

34 HERODOTI HISTOR. VIII.

μῶρεον· καὶ γὰρ τῶν Πανοπέων τὴν πόλιν ἐνέπρησαν,
 καὶ Δαυλίαν, καὶ Αἰολιδέαν. Ἐπορεύοντο δὲ ταύτῃ ἀπο- 5
 σχισθέντες τῆς ἄλλης στρατῆς τῶνδε εἵνεκα, ὅπως συ-
 λήσαντες τὸ ἱερόν τὸ ἐν Δελφοῖσι, βασιλεῖ Ξέρξῃ ἀπο-
 δέξαιεν τὰ χρήματα. πάντα δ' ἠπίστατο τὰ ἐν τῷ ἱερῷ
 ὅσα λόγου ἦν ἄξια Ξέρξης, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι, ἄμει-
 νον ἢ τὰ ἐν τοῖσι οἰκίοισι ἔλιπε, πολλῶν αἰεὶ λεγόντων, 10
 καὶ μάλιστα τὰ Κροίσου τοῦ Ἀλυάττεω ἀναθήματα.
 36 Οἱ Δελφοὶ δὲ, πυνθανόμενοι ταῦτα, ἐς πᾶσαν ἀρρώ-
 διην ἀπίκατο. ἐν δέσματι δὲ μεγάλῳ κατεστειώτες,
 ἱμαντεύοντο περὶ τῶν ἱερῶν χρημάτων, εἴτε σφέα κατὰ
 γῆς καταρύζουσι, εἴτε ἐκκομίσουσι ἐς ἄλλην χώραν. ὁ
 δὲ θεὸς σφείας οὐκ ἔα κινεῖν, φάς „αὐτὸς ἱκανὸς εἶ- 5

XXXV. 5. Αἰολιδέαν. Αἰολίδων alii. Λιλαϊέων corrigendum cen-
 suere viri docti.

starunt: nam et Panopensium oppidum incenderunt,
 et Dauliorum, et Aeolidensium. [sive Lilaeensium.]
 Viam autem istam hi, seiuncti a reliquo exercitu,
 ingressi sunt hoc consilio, ut, spoliato Delphico tem-
 plo, opes illius Xerxi regi repraesentarent. Noverat
 autem, ut ego accepi, Xerxes omnia quae in hoc
 templo erant melius quam quae suis in aedibus re-
 liquerat, quippe multis ea constanter memoranti-
 bus, ac praesertim Croesi donaria, Alyattis filii.
 (36.) Eius rei nuncius gravissimum Delphensibus
 timorem iniecit: quo terrore perculsi, oraculum de
 sacris pecuniis rebusque pretiosis consuuerunt,
 utrum in terram eas defoderent, an in aliam regio-
 nem exportarent. At vetuit Deus loco illas movere,
 dicens, se ipsum ad iustanda sua sufficere. Quo

καὶ τῶν ἐωυτοῦ προκατῆσθαι.“ Δελφοὶ δὲ, ταῦτα ἀκού-
σαντες, σφέναν αὐτέων πέρι ἐφρόντιζον. τέκνα μὲν κν
καὶ γυναῖκας πέρην ἐς τὴν Ἀχαιίην διέπέμψαν· αὐτέων
δὲ οἱ μὲν πλείστοι ἀνέβησαν ἐς τοῦ Παρησσοῦ τὰς κο-
10 ρυφας, καὶ ἐς τὸ Κωρύκιον ἄντρον ἀνηνέκμαντο· οἱ δὲ ἐς
Ἀμφισσαν τὴν Λοκρίδα ὑπέξῃλθον. πάντες δὲ ὦν οἱ
Δελφοὶ ἐξέλιπον τὴν πόλιν, πλὴν ἐξήκοντα ἀνδρῶν καὶ
τοῦ προφήτου. Ἐπεὶ δὲ ἀγχοῦ τε ἔσαν οἱ βαρβαροὶ 37
ἐπιόντες, καὶ ἀπώρεον τὸ ἱερόν, ἐν τούτῳ ὁ προφήτης,
τῷ ὀνόματι ἦν Ἀκέρατος, ὁρᾷ πρὸ τοῦ νηοῦ ὄπλα προ-
καίμενα ἔσθωθεν ἐκ τοῦ μεγάρου ἐξενηνευγμένα ἱερά, τῶν
5 οὐκ ὅσιον ἦν ἀπτέσθαι ἀνθρώπων οὐδενί. ὁ μὲν δὴ ἦν
Δελφῶν τοῖσι παροῦσι σημασίῳ τὸ τέρας. Οἱ δὲ βάρ-
βαροι ἐπεὶ δὴ ἐγίνοντο ἐπιγύομενοι κατὰ τὸ ἱερόν τῆς Προ-
φήτης Ἀθηναίης, ἐπιγίνεται σφι τέρεα ἔτι μέζονα τοῦ

audito responso, iam sibi ipsis *Delphenses* consu-
luerunt: et liberos quidem et uxores trans mare in
Achaiam dimisere: ipsorum vero plerique in iuga
conscenderunt Parnassi, resque suas in Corycium
antrum comportarunt; alii vero in Amphissam Lo-
cridem secesserunt. Itaque cuncti *Delphenses* reli-
querunt urbem, exceptis sexaginta viris et propheta.
(37.) Ut vero adpropinquarent invadentes Barbari,
iamque in conspectu habuere templum; ibi tunc
propheta, cui nomen erat Aceratus, sacra arma vidit
ante templum proposita, ex interiore penetrali pro-
lata, quae nulli hominum fas erat tangere. Atque
ille hoc prodigium *Delphensibus*, qui in urbe ade-
rant, nunciatum ivit. Ut vero gradum accelerantes
Barbari prope aedem fuere *Minervae Pronaeae*,

36 HERODOTI HISTOR. VIII.

πρὶν γενομένου τέρεος. Θῶυμα μὲν γὰρ καὶ τοῦτο κάρ-
 τα ἐστὶ, ὅπλα ἀρήϊα αὐτόματα Φανῆναι ἔξω προκεί- 10
 μενα τοῦ νηοῦ· τὰ δὲ δὴ ἐπὶ τούτῳ δεύτερα ἐπιγενόμε-
 να, καὶ διὰ πάντων Φασμάτων ἄξια θαυμάσαι μάλι-
 στα. Ἐπεὶ γὰρ δὴ ἔσαν ἐπιόντες οἱ βάρβαροι κατὰ τὸ
 ἱερὸν τῆς Προνήϊς Ἀθηναίης, ἐν τούτῳ ἐκ μὲν τοῦ οὐρα-
 νοῦ κεραυνοὶ αὐτοῖσι ἐνέπιπτον, ἀπὸ δὲ τοῦ Παρηησοῦ 15
 ἀπορραγῆσαι δύο κορυφαὶ ἐφέροντο πολλῶ πατάγῳ ἐς
 αὐτοὺς, καὶ κατέλαβον συχνούς σφεων, ἐκ δὲ τοῦ ἱεροῦ
 38 τῆς Προνήϊς βοή τε καὶ ἀλαλαγμὸς ἐγένετο. Συμ-
 μιγέντων δὲ τούτων πάντων, φόβος τοῖσι βαρβάροις
 ἐνεπεπταίκεε. μαβόντες δὲ οἱ Δελφοὶ Φεύγοντάς σφεας,
 ἐπικαταβάντες, ἀπέκτειναν πληθὺς τι αὐτέων· οἱ δὲ
 περιεόντες ἰδὺ Βοιωτῶν ἔφευγον. Ἐλεγον δὲ οἱ ἀπονοστή- 5

alia his oblata sunt prodigia, superiori etiam pro-
 digio maiora. Nam et hoc sane mirabile est, arma
 Martia sua sponte extra templum proposita adpa-
 ruisse: sed quae mox deinde evenerunt, ea prae om-
 nibus ostentis maximâ admiratione digna sunt. Ubi
 enim subeuntes Barbari prope Pronaeae Minervae
 aedem fuere, ibi tum et de coelo fulmina in eos
 deciderunt, et de Parnasso abrupta duo cacumina
 ingenti cum fragore in eodem praecipitarunt, mul-
 tosque oppresserunt, et ex Pronaeae aede clamor et
 ululatus est exauditus. (38.) Quibus rebus simul
 incidentibus, terror Barbaris est incussus: quos ubi
 fugam capessere Delphenses intellexerunt, descen-
 dentes de monte magnam illorum stragem edidere;
 reliqui vero rectâ in Boeotiam profugerunt. Memo-
 rarunt autem, ut ego accepi, hi ex Barbaris qui re-

σαντες αὐτοὶ τῶν βαρβάρων. ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι, ὡς
πρὸς τούτοις καὶ ἄλλα ὦρων θεῖα· δύο γὰρ ὀπλίτας,
μέζονας ἢ κατὰ ἀνθρώπων φύσιν, ἔχοντας ἐπεσθαί σφι,
κτείνοντας καὶ διώκοντας. Τούτους δὲ τοὺς δύο Δελφοὶ 39
λέγουσι εἶναι ἐπιχωρίους ἥρωας, Φύλακόν τε καὶ Αὐ-
τόνοον, τῶν τὰ τεμένεά ἐστι περὶ τὸ ἱόν· Φυλάκου μὲν,
παρ' αὐτὴν τὴν ὁδὸν κατύπερθε τοῦ ἱεροῦ τῆς Προνηΐης·
5 Αὐτονόου δὲ, πέλας τῆς Κασταλῆς, ὑπὸ τῇ Ταμπεΐῃ
κορυφῇ. Οἱ δὲ πεσόντες ἀπὸ τοῦ Παρηησοῦ λίθοι, ἔτι
καὶ ἐς ἡμέας ἔσαν σόοι, ἐν τῷ τεμένει τῆς Προνηΐης
Ἀθηναίης κείμενοι, ἐς τὸ ἐνέσκηψαν διὰ τῶν βαρβάρων
φερόμενοι. Τούτων μὲν νυν τῶν ἀνδρῶν αὕτη ἀπὸ τοῦ
10 ἱεροῦ ἀπαλλαγὴ γίνεται.

Ὁ δὲ Ἑλλήνων ναυτικὸς στρατὸς ἀπὸ τοῦ Ἀρτε- 40

dierunt, praeter ista se alia etiam ostenta divinitus
missa vidisse: namque duos armatos, maiores quam
pro humana natura, continenter sibi instituisse, per-
sequentes caedemque facientes. (39.) Istos duo,
aiunt Delphenses, indigenas fuisse heroas, *Phyla-*
cum et *Autonoum*, quorum fana sunt in templi vi-
cinitate; Phylaci quidem, secundum ipsam viam, su-
pra Pronaeae aedem; Autonoi vero, prope Castaliam
sub Hyampeo cacumine. Saxa autem, quae de Par-
nasso deciderant, ad nostram usque aetatem super-
fuerunt, in agro Minervae Pronaeae sacro iacentia;
in quem, postquam per Barbaros devoluta sunt, in-
cubuerunt. Isto igitur modo hi homines a *Delphico*
templo discesserunt.

(40.) Iam *classis Graecorum*, ab Artemisio pro-

38. HERODOTI HISTOR. VIII.

μισίου, Ἀθηναίων δεσφέντων, ἐς Σαλαμίνα κατίσχει
 πὰς νῆας. τῶνδ' ἐνέκα προσεδιήθησαν αὐτέων σχῆν
 πρὸς Σαλαμίνα Ἀθηναῖοι, ἵνα αὐτοὶ παῖδας τε καὶ γυν-
 ναῖκας ὑπεξαγάγωνται ἐκ τῆς Ἀττικῆς, πρὸς δὲ καὶ 5
 βουλευσονται τὸ ποιητέον αὐτοῖσι ἔσται. ἐπὶ γὰρ τοῖσι
 κατήκουσι πῆγμασι βουλὴν ἔμελλον ποιήσεσθαι, ὥς
 εἰπυσμένῳ γνώμῃς. δοκέοντες γὰρ εὐρήσειν Πελοποννη-
 σίους πανδημεὶ ἐν τῇ Βοιωτῇ ὑποκατημένους τὸν βάρβα-
 ρον, τῶν μὲν εὖρον οὐδὲν ἔον, οἱ δὲ ἐπυνθάνοντο τὸν Ἴσθμὸν 10
 αὐτοὺς τειχέοντας ἐς τὴν Πελοπόννησον, περὶ πλείστου
 τε ποιευμένους περιεῖναι, καὶ ταύτην ἔχοντας ἐν Φυλα-
 κῇ, τὰ δὲ ἄλλα ἀπιέναι. ταῦτα πυνθανόμενοι, οὕτω
 δὴ προσεδιήθησάν σφ' αὐτῶν σχεῖν πρὸς τὴν Σαλαμίνα.
 41 Οἱ μὲν δὲ ἄλλοι κατίσχον ἐς τὴν Σαλαμίνα, Ἀθηναῖοι

fecta, rogatu Atheniensium ad *Salaminem* adpulit.
 Et hoc quidem consilio Athenienses a sociis, ut ad
 Salamina adpellerent, rogaverant, ut ipsi liberos et
 uxores ex Attica exportatos in tuto locarent, et porro
 quid sibi faciendum esset deliberarent. Nam pro prae-
 sente rerum statu, quum opinione sua essent fru-
 strati, consilium capturi erant. Etenim quum existi-
 massent se Peloponnesios cum omnibus copiis reper-
 turos esse in Boeotia subsidentes ibique Barbarum
 excepturos, nihil horum reppererant: sed certiores
 erant facti, isthmum illos, qua est introitus in Pe-
 loponnesum, muro intercipere, et haec ut salva sit
 maxime curare, hancque custodire, caetera omitten-
 tes. Haec quum intellexissent Athenienses, idcirco
 socios, ut ad Salamina sisterent classem, rogaverant,
 (41.) Et reliqui quidem ad Salamina adpulerunt,

δὲ εἰς τὴν ἑαυτῶν. μετὰ δὲ τὴν ἄπιξιν, κήρυγμα ἐποιή-
σαντο „ Ἀθηναίων τῇ τις δύναται, σώζειν τὰ τέκνα τε
καὶ τοὺς οἰκίας.“ Ἐνθαῦτα οἱ μὲν πλεῖστοι εἰς Τροίᾳ-
5 κα ἀπέστειλαν, οἱ δὲ εἰς Αἴγιναν, οἱ δὲ εἰς Σαλαμίνα.
ἔσπευσαν δὲ ταῦτα ὑπακθεῖν, τῷ χρηστηρίῳ τε βου-
λόμενοι ὑπηρετεῖν, καὶ δὴ καὶ τοῦδ' εἵνεκα οὐκ ἤκιστα
λέγουσι οἱ Ἀθηναῖοι, ὅφιν μέγαν Φύλακα τῆς ἀκροπό-
λιος ἐνδαιτέεσθαι ἐν τῷ ἱερῷ. λέγουσιν τε ταῦτά, καὶ
20 δὴ καὶ ὡς ἔοντι ἐπιμήνια ἐπιτελέουσι προτιθέντες· τὰ δ'
ἐπιμήνια, μελιτόεσσα ἔστι. αὕτη δ' ἡ μελιτόεσσα, ἐν
τῷ πρόσθεν αἰεὶ χρόνῳ ἀναισιμουμένη, τότε ἦν ἀΐλαι-
στος. σημηνάσης δὲ ταῦτα τῆς ἱερείης, μᾶλλον τι οἱ
Ἀθηναῖοι καὶ προθυμότερον ἐξέλιπον τὴν πόλιν, ὡς καὶ

Athenienses vero ad Atticam. Quo ubi pervenere,
praeconio edixerunt, quo loco quisque posset Athe-
niensium, eo liberos et familiam in tuto locaret.
Ibi tunc plerique Troezena eos miserunt, alii vero
in Aeginam, alii Salamina. Properarunt autem suos
suaque extra Atticam in tuto locare, partim oraculi
mandato obtemperare cupientes, partim, nec mini-
me, hac de caussa. Dicunt Athenienses, ingentem
serpentem, arcis custodem, versari in templo: nec
vero id perhibent solum, sed etiam tamquam re vera
ibi versanti menstrua sacra faciunt adponuntque: est
autem menstruum sacrificium, placenta melle con-
dita. Haec placenta, quum superioribus temporibus
constanter consumpta fuisset, tunc intacta erat. Quod
ubi significavit antistita templi, tanto magis atque
studiosius urbem reliquerunt Athenienses, quod
etiam dea arcem deseruisset. Exportatis autem rebus

τῆς θεοῦ ἀπολελοιπυίας τὴν ἀκρόπολιν. ὡς δὲ σφι πάν- 15
 42 τα ὑπέξέκειτο, ἔπλων ἐς τὸ στρατόπεδον. Ἐπεὶ δὲ οἱ
 ἀπ' Ἀρτεμισίου ἐς Σαλαμίνα κατέσχον τὰς νέας, συν-
 ἔρρεε καὶ ὁ λοιπὸς πυνθανόμενος ὁ τῶν Ἑλλήνων ναυτι-
 κὸς στρατὸς ἐκ Τροιζῆνος· ἐς γὰρ Πάγωνά τὸν Τροιζη-
 νίων λιμένα προεῖρητο συλλέγεσθαι. συνελέχθησάν τε 5
 δὴ πολλῶν πλεῦνες νέες ἢ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ἐναυμάχεον,
 καὶ ἀπὸ πολίων πλεύνων. Ναύαρχος μὲν νυν ἐπὶ αὐ-
 τὸς ὅσπερ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ, Εὐρυβιάδης ὁ Εὐρυκλείδew,
 ἀνὴρ Σπαρτιήτης, οὐ μέντοι γένεός γε τοῦ βασιλεῖος
 ἐὼν· νέας δὲ πολλῶν πλείστας τε καὶ ἄριστα πλωού- 10
 σας παρήχοντο Ἀθηναῖοι.

43 Ἐστρατεύοντο δὲ οἷδε. Ἐκ μὲν Πελοποννήσου, Λα-
 κεδαιμόνιοι, ἑκαταίδεκα νῆας παρῆχόμενοι· Κορίνθιοι δὲ,

omnibus, in tutoque locatis, ad castra navigarunt.
 (42.) Postquam vero isti ab Artemisio *ad Salamina*
 constituerant classem, accepto eius rei nuncio reli-
 quae etiam *nauticae Graecorum copiae* eodem con-
 fluxerunt, Troezenae profectae. Edictum enim illis
 fuerat, ut ad Pogonem, Troezeniorum portum, con-
 venirent: et convenerant multo plures quam quae
 ad Artemisium navali praelio erant defunctae, et ex
 pluribus civitatibus. Classi cum imperii summa prae-
 fectus erat idem qui ad Artemisium, *Eurybiades*,
Euryclidae filius, Spartanus, nec vero ex regio ge-
 nere natus: sed plurimas naves, optimeque navi-
 gantes, praeuebant Athenienses.

(43.) Qui autem *hac in classe militabant*, hi
 fuere. *Ex Peloponneso*, Lacedaemonii, sedecim na-

τὸ αὐτὸ πλήρωμα παρεχόμενοι τὸ καὶ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ.
 Σικυῶνιοι δὲ, πεντεκαίδεκα παρείχοντο νῆας· Ἐπιδαύ-
 5 ριοι δὲ, δέκα· Τροιζήνιοι δὲ, πέντε· Ἑρμιονέες δὲ, τρεῖς·
 ὄντες οὗτοι, πλὴν Ἑρμιονέων, Δωρικόν τε καὶ Μακε-
 δνὸν ἔθνος, ἐξ Ἐρινεοῦ τε καὶ Πίνδου καὶ τῆς Δρυοπί-
 δος ὕστατα ὀρμηθέντες. οἱ δὲ Ἑρμιονέες εἰσὶ Δρύσπες,
 ὑπὸ Ἡρακλέος τε καὶ Μηλίων ἐκ τῆς νῦν Δωρίδος κα-
 10 λιομένης χώρης ἐξαναστάντες. οὗτοι μὲν νυν Πελοπον-
 νησίων ἐστρατεύοντο. Οἱ δὲ ἐκ τῆς ἑξω ἡπείρου Ἀθη- 44
 ναῖοι μὲν, πρὸς πάντας τοὺς ἄλλους παρεχόμενοι νῆας
 ὀγδῶκοντα καὶ ἑκατὸν, μῦνοι ἐν Σαλαμῇ γὰρ οὐ συνε-
 ναυμάχησαν Πλαταιέες Ἀθηναίοισι, διὰ τοιούδε πρῆ-
 5 γμα. ἀπαλλασσομένων τῶν Ἑλλήνων ἀπὸ τοῦ Ἀρτε-
 μισίου, ὡς ἐγίνοντο κατὰ Χαλκίδα, οἱ Πλαταιέες

ves praebentes: tum Corinthii, totidem naves cum
 vectoribus praebentes quot ad Artemisium. Sicyonii
 vero quindecim praebuerunt naves; Epidaurii, decem;
 Troezenii, quinque; Hermionenses, tres. Sunt autem
 isti, exceptis Hermionensibus, Dorica et Macedna
 natio, ex Erineo et Pindo et Dryopide novissime pro-
 fecti. Hermionenses vero Dryopes sunt, ab Hercule
 et Maliensibus ex regione quae Doris nunc vocatur
 eiecti. Hae copiae Peloponnesiorum erant. (44.)
 Ex populis vero continentem extra Peloponnesum
 incolentibus adfuere, primum, *Athenienses*, qui
 prae reliquis omnibus centum et octoginta naves
 contulerunt: et hi quidem nunc soli erant, nam in
 pugna ad Salaminem Atheniensibus Plataeenses prae-
 sto non fuere, hac de caussa. Quo tempore Graeci,
 relicto Artemisio, prope Chalcidem fuerant, Pla-

ἀποβάντες εἰς τὴν περαίην τῆς Βοιωτῆς χώρας, πρὸς ἐκ-
 κομιστὴν ἐτράποντο τῶν οἰκετῶν. οὗτοι μὲν νῦν τούτους
 σώζοντες ἐλείφθησαν. Ἀθηναῖοι δὲ, ἐπὶ μὲν Πελασγῶν
 ἔχοντων τὴν νῦν Ἑλλάδα καλεομένην, ἔσαν Πελασγοί, 10
 οὐνομαζόμενοι Κραναιοί· ἐπὶ δὲ Κέκροπος βασιλῆος,
 ἐπεκλήθησαν Κεκροπίδαι· ἐκδεξαμένου δὲ Ἐρεχθῆος τὴν
 ἀρχὴν, Ἀθηναῖοι μετωνομάσθησαν· Ἰωχὸς δὲ τοῦ Ξού-
 δου στρατάρχῃ γενομένου Ἀθηναίοισι, ἐκλήθησαν ἀπὸ
 45 τούτου Ἴωνες. Μεγαρεῖς δὲ τωυτὸ πλήρωμα παρήχον- 15
 το τὸ καὶ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ· Ἀμπρακιῶται δὲ, ἑπτὰ νῆας
 ἔχοντες ἐπεβώθησαν· Λευκάδιοι δὲ, τρεῖς· ἔθνος ἐόντες
 46 οὗτοι Δωρικὸν ἀπὸ Κορίνθου. Νησιωτῶν δὲ, Αἰγινῆται
 τριήκοντα παρήχοντο. ἔσαν μὲν σφι καὶ ἄλλαι πεπλη-

XLIV. 13. Ἀθηναῖοι. *Intercidisse nomen Ἐρεχθίδαι suspican-
 tur docti viri.*

tacenses in oppositam Boeotiae oram exscenderant,
 et ad familias suas in tuto locandas erant profecti:
 ita, dum suos tutantur, in tempore non adfuerunt:
Athenienses, quo tempore Pelasgi Graeciam (quae
 nunc vocatur) tenebant, *Pelasgi* fuerant, *Cranai*
 nominati; sub Cecrope vero rege, *Cecropidae* sunt
 adpellati: tum regnante Erechtheo, mutato nomine,
Athenienses adpellati: ab Ione vero, Xuthi filio,
 qui copiarum dux fuit Atheniensium, *Iones* sunt
 denominati. (45.) Megarenses totidem naves cum
 vectoribus contulerant, quot ad Artemisium. Ampra-
 ciotae cum septem navibus praesto erant: Leucadii
 cum tribus; Dorici hic quoque populus est, ex Co-
 rintho. (46.) Ex insulaniis *Aeginetae* naves contu-
 lerant triginta: et instructas quidem etiam alias ha-

ρωμέναι νέες, ἀλλὰ τῇσι μὲν τὴν ἐαυτῶν. ἐφύλασσον,
 τριήκοντα δὲ τῇσι ἄριστα πλωούσῃσιν. Σαλαμῖνι ἐναυ-
 5 μάχῃσαν. Αἰγινήται δὲ εἰσι Δωριεῖς, ἀπὸ Ἐπιδαύρου
 τῇ δὲ νήσῳ πρότερον οὐνομα ἦν Οἰνώη. μετὰ δὲ Αἰγι-
 νήτας, Χαλκιδεῖς τὰς ἐπ' Ἀρτεμισίῳ εἴκοσι παρεχόμε-
 νοι, καὶ Ἐρετρίεες τὰς ἑπτὰ. οὗτοι δὲ Ἴωνές εἰσι. μετὰ
 δὲ, Κεῖοι τὰς αὐτὰς παρεχόμενοι· ἔθνος ἐὼν Ἴωνικόν
 10 ἀπὸ Ἀθηνέων. Νάξιοι δὲ παρείχοντο τέσσαρας· ἀπο-
 πιμφθέντες μὲν ἐς τοὺς Μήδους ὑπὸ τῶν πολιτῶν,
 κατὰπερ ἄλλοι θησιῶται· ἀλογήσαντες δὲ τῶν ἐντολέων,
 ἀπίκατο ἐς τοὺς Ἕλληνας, Δημοκρίτου σπείυσαντες,
 ἀνδρὸς τῶν αὐτῶν δοκίμου, καὶ τότε τριηραρχέαντος. Νά-
 15 ξιοι δὲ εἰσι Ἴωνες, ἀπ' Ἀθηνέων γεγονότες. Στυριεῖς δὲ
 τὰς αὐτὰς παρείχοντο νῆας τὰς καὶ ἐπ' Ἀρτεμισίῳ·

bebant, sed illis suam custodiebant terram, triginta
 vero optime navigantibus pugnarunt ad Salaminem.
 Sunt autem Aeginetae Dorienses, ex Epidauro: no-
 men vero insulae prius *Oenone* fuerat. Post Aegine-
 tas, Chalcidenses aderant cum viginti navibus quas
 easdem ad Artemisium habuerant; et Eretrienses cum
 eisdem septem navibus: Ionica haec gens est. Deinde
 Cei, Ionicus populus Athenis oriundus, cum eisdem
 quibus ad Artemisium. *Naxii* cum quatuor navibus
 aderant; ad Medos quidem missi a civibus, quemad-
 modum reliqui insulani: sed spreto mandato ad
 Graecos sese contulerant hortante Democrito, spe-
 stato inter suos viro, qui tunc trierarcha erat. Sunt
 autem Iones Naxii, Athenis oriundi. Styrenses eae-
 dem, quas ad Artemisium, naves contulerunt;
 Cythnii vero triremem unam, et actuariam quinquā-

Κύθνιοι δὲ, μίαν καὶ πεντηκόντερον· ἔοντες συναμφότε-
 ροι οὗτοι Δρύοπες. καὶ Σερίφιοι τε καὶ Σίφνιοι καὶ Μή-
 λιοι ἐστρατεύοντο· οὗτοι γὰρ οὐκ ἔδσαν μούνοι νησιω-
 47 τέων τῷ βαρβάρῳ γῆν τε καὶ ὕδωρ. Οὗτοι μὲν ἅπαν- 20
 τες ἐντὸς οἰκημένοι Θεσπρωτῶν καὶ Ἀχέροντος ποταμοῦ,
 ἐστρατεύοντο· Θεσπρωτοὶ γὰρ εἰσι ὁμοῦρέοντες Ἀμ-
 πρακιώτῃσι καὶ Λευκαδίοις, οἱ ἐξ ἐσχατέων χωρέων
 ἐστρατεύοντο. Τῶν δὲ ἐκτὸς τούτων οἰκημένων, Κροτωνίηται 5
 μούνοι ἔσαν οἱ ἐβώθησαν τῇ Ἑλλάδι κινδυνεύου-
 ση, νηὶ μιῇ, τῆς ἤρχε ἀνὴρ τρεῖς πυθιονίκης, Φαῦλλος.
 48 Κροτωνίηται δὲ γένος εἰσὶ Ἀχαιοί. Οἱ μὲν νυν ἄλλοι,
 τριήρεας παρεχόμενοι ἐστρατεύοντο· Μήλιοι δὲ, καὶ
 Σίφνιοι, καὶ Σερίφιοι, πεντηκοντέρους. Μήλιοι μὲν,
 γένος ἔοντες ἀπὸ Λακεδαιμόνος, δύο παρείχοντο· Σίφ-

ginta-remorum: utrique hi Dryopés sunt. Seriphii
 etiam, et Siphnii, et Melii cum Graecis militarunt:
 hi enim soli ex insularis Barbaro terram et aquam
 non tradiderant. (47.) Quos adhuc memoravi pu-
 gnae ad Salamina socios, hi omnes citra Thespro-
 tiam et Acherontem fluvium habitant: Thesproti
 enim finitimi sunt Ampraciotis et Leucadiis, qui ex
 ultimis Graeciae regionibus adfuerunt. Ex his vero
 qui ultra incolunt, soli *Crotoniatae* fuere, qui pe-
 riclitanti succurrerent Graeciae, et una quidem nave,
 cui praefuit vir ter Pythiorum certaminum victor,
 Phayllus: sunt autem *Crotoniatae* origine Achaei.
 (48.) Iam reliqui quidem, quos memoravi, triremes
 praebuerunt; Melii vero et Siphnii et Seriphii pente-
 conteros; [*id est*, longas naves remis quinquaginta
 instructas:] et Melii quidem, genus a Lacedaemone

5 νιοι δὲ καὶ Σερίφιοι, Ἴωνες ἐόντες ἀπ' Ἀθηνέων, μίαν
ἐκάτεροι. Ἀριθμὸς δὲ ἐγένετο ὁ πᾶς τῶν νεῶν, πάρεξ τῶν
πεντηκοντέρων, τριηκόσiai καὶ ἐβδομήκοντα καὶ ὀκτώ.

Ὡς δὲ ἐς τὴν Σαλαμῖνα συνῆλθον οἱ στρατηγοὶ ἀπὸ 49
τῶν εἰρημένων πολιῶν, ἐβουλεύοντο, προβέντος Εὐρυβιά-
δεω, γνώμην ἀποφαίνεσθαι τὸν βουλούμενον, ὅκου δοκέει
ἐπιτηδεύατον εἶναι ναυμαχίην ποιέεσθαι τῶν αὐτοῖ χω-
5 ρέων ἐγκρατέες εἰσί. ἡ γὰρ Ἀττικὴ ἀφείτο ἤδη, τῶν
δὲ λοιπῶν περὶ προετίθεε. Αἱ γνώμαι δὲ τῶν λεγόντων
αἱ πλεῖσται συνεξέπιπτον, πρὸς τὸν Ἴσθμὸν πλώσαν-
τας ναυμαχεῖν πρὸ τῆς Πελοποννήσου· ἐπιλέγοντες τὸν
λόγον τόνδε „ὥς, ἢ νικηθῶσι τῇ ναυμαχίᾳ, ἐν Σα-
10 λαμῖνι μὲν ἐόντες, πολιορκήσονται ἐν νήσῳ, ἢ αὖ σφί τι-

derivantes, duas praebuere; Siphnii vero et Seriphii,
Iones ab Athenis originem ducentes, utrique unam.
Fuit autem *universus navium numerus*, demtis
penteconteris, trecentae septuaginta et octo.

(49.) Ut *ad Salaminem* convenit ex praedictis ci-
vitatibus *classis*, deliberarunt duces, rogante Eury-
biade ut sententiam diceret quisquis vellet, *quo loco*
opportunitissimum videretur pugna navali decer-
nere, ex eis nempe locis quae in ipsorum essent
potestate: iam enim Attica pro derelicta erat: ita-
que de reliquis locis rogavit. Et pleraeque eorum,
qui verba fecerunt, in hoc congruebant sententiae,
ad Isthmum navigandum esse, et ante Peloponne-
sum navali pugna decernendum: cuius sententiae
hanc rationem reddebant, *quod, si inferiores ex*
pugna discessissent, et Salamine essent, obside-
rentur in insula, ubi nullum ipsis adparere sub-

46 HERODOTI HISTOR. VIII.

μωρή οὐδεμὴ ἐπιφανήσεται· πρὸς δὲ τῷ Ἴσθμῳ, εἰς τοὺς ἑαυτῶν ἐξοίσονται.“

- 50 Ταῦτα τῶν ἀπὸ Πελοποννήσου στρατηγῶν ἐπιλεγομένων, ἐλήλυθε αὐτῇ Ἀθηναῖος, ἀγγέλλων ἡκεῖν τὸν βάρβαρον εἰς τὴν Ἀττικὴν, καὶ πᾶσαν αὐτὴν πυρπολέεσθαι. Ὁ γὰρ διὰ Βοιωτῶν τραπόμενος στρατὸς ἅμα Ξέρξῃ, ἐμπρησᾷς Θεσπιάων τὴν πόλιν, αὐτέων 5 ἐκκλειοιπτότων εἰς Πελοπόννησον, καὶ τὴν Πλαταιέων ὡσαύτως, ἥκε τε εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ πάντα ἐκείνα ἐδήϊου. ἐνέπρησε δὲ Θεσπιάων τε καὶ Πλαταιαν, πυ-
- 51 Θόμενος Θηβαίων ὅτι οὐκ ἐμῆδιζον. Ἀπὸ δὲ τῆς διαβάσιος τοῦ Ἑλλησπόντου, ἔνθεν πορεύεσθαι ᾗζαντο οἱ βάρβαροι, ἕνα αὐτοῦ διατρίψαντες μῆνα, ἐν τῷ διέβαινον εἰς τὴν Εὐρώπην, ἐν τρισὶ ἐτέροισι μῆνεσι ἐγένοντο ἐν τῇ Ἀττικῇ, Καλλιᾶδεω ἄρχοντος Ἀθηναίοισι. 5

*sidium posset; ad Isthmum vero, ad suos se pos-
sent salvi recipere.*

(50.) Dum ita duces Peloponnesiorum disputant, advenit vir Atheniensis, nuncians in Atticam ingressum esse Barbarum, et totam regionem igne vastare. Quippe exercitus unā cum Xerxe, itinere per Boeotiam facto, incensa Thespiensium urbe, qui in Peloponnesum se receperant, itemque Plataeensium urbe, Athenas profectus, omnia illius regionis loca evastabat. Incenderat autem Thespiam et Plataeam, quod a Thebanis audisset, cum Medis illos non sentire. (51.) A transitu Hellesponti, unde iter facere coeperant Barbari, postquam ibi unum mensem erant morati, quod in Europam transierunt, tribus proximis mensibus in Attica adfuerunt, prae-

καὶ αἰρέουσι ἐρῆμον τὸ ἄστυ, καὶ τινας ὀλίγους εὐρί-
 σκουσι τῶν Ἀθηναίων ἐν τῷ ἱερῷ ἑόντας, ταμίας τε τοῦ
 ἱεροῦ, καὶ πένητας ἀνθρώπους· οἱ Φραζάμενοι τὴν ἀκρό-
 πολιν θύρησί τε καὶ ξύλοισι, ἡμύνοντο τοὺς ἐπιόντας·
 10 ἅμα μὲν ὑπ' ἀσθενείας βίου οὐκ ἐκχωρήσαντες ἐς Σαλα-
 μῖνα, πρὸς δὲ αὐτοὶ δοκέοντες ἐξευρηκέναι τὸ μαντήϊον
 τὸ ἢ Πυθίῃ σφι ἔχρησε, τὸ ξύλινον τεῖχος ἀνάλωτον
 ἔσεσθαι· αὐτὸ δὲ τοῦτο εἶναι τὸ κρησφύγετον κατὰ
 τὸ μαντήϊον, καὶ οὐ τὰς νῆας. Οἱ δὲ Πέρσαι, ἰζόμενοι 52
 ἐπὶ τὸν καταντίον τῆς ἀκροπόλιος ὄχθον, τὸν Ἀθηναῖοι
 καλέουσι Ἀρήϊον πάγον, ἐπολιόρκεον τρόπον τοιόνδε· ὅπως
 στυπεῖον περὶ τοὺς οἰστοὺς περιβέντες ἄψιαν, ἐτόξευσον
 5 ἐς τὸ Φράγμα. ἐνθαῦτα Ἀθηναίων οἱ πολιορκούμενοι
 ὅμως ἡμύνοντο, καίπερ ἐς τὸ ἔσχατον κακοῦ ἀπιγμένοι.

tore Atheniensium Calliade. Deprehenderunt autem
 vacuum urbem, et paucos quosdam Atheniensium
 in templo versantes, quæstores templi, et pauperes
 nonnullos homines; qui arce asseribus atque palis
 praecepta arcebant subeuntes. Hi et ob victus ino-
 piam sese Salaminem non receperant, et quod se
 solos existimarent sententiam reperisse oraculi a
 Pythia editi, *ligneum murum insuperabilem fore*;
 nempe hoc ipsum esse certum illud refugium, quod
 oraculo significatum esset, non naves. (52.) *Per-*
sae vero, castris in tumulto positis ex adverso arcis
 sito, quem *Arcopagum* [Martium tumulum] vocant,
 hoc modo illam oppugnavunt: stupam sagittis cir-
 cumdatam incendebant, atque ita sagittas adversus
 vallum iaculabantur. At oppugnati *Athenienses*, ad
 extremum licet malum redacti, fallente eos etiam

καὶ τοῦ Φραύματος προδεδωκότος· οὐδὲ λόγους τῶν Πει-
 σιστρατιδῶν προσφερόντων περὶ ὁμολογίης ἐνεδέκοντο.
 ἀμυνόμενοι δὲ, ἄλλα τε ἀντεμνηχανέοντο, καὶ δὴ καὶ
 προσιόντων τῶν βαρβάρων πρὸς τὰς πύλας, ὀλοιτρόχους 10
 ἀπίεσαν· ὥστε Ξέρξης ἐπὶ χρόνον συγχὸν ἀπορίῃσι ἐνέ-
 53 χεσθαι, οὐ δυνάμενόν σφεας ἐλεῖν. Χρόνῳ δ' ἐκ τῶν
 ἀπόρων ἐφάνη δὴ τις ἔσδοδος τοῖσι βαρβάροισι· ἔδεε γὰρ
 κατὰ τὸ θεοπρόπιον πᾶσαν τὴν Ἀττικὴν τὴν ἐν τῇ ἡπεί-
 ρῳ γενέσθαι ὑπὸ Πέρσῃσι. ἔμπροσθε ὦν πρὸ τῆς ἀκρο-
 πόλιος, ὅπισθε δὲ τῶν πυλείων καὶ τῆς ἀνόδου, τῇ δὴ 5
 οὔτε τις ἐφύλασσε, οὔτ' ἂν ἤλπισε μὴ κατέ τις κατὰ
 ταῦτα ἀναβαίῃ ἀνθρώπων, ταύτῃ ἀνέβησαν τινες κα-
 τὰ τὸ ἱερὸν τῆς Κέκροπος θυγατρὸς Ἀγλαύρου, καίτοι-
 περ ἀποκορήμων ἐόντος τοῦ χώρου. Ὡς δὲ εἶδον αὐτοὺς

vallo, tamen resistebant; nec conditiones de dedi-
 tione admittebant, a Pisistratidis propositas. Resi-
 stebant autem, quum alia contra machinantes, tum
 et, quoties ad portam succederent barbari, ingentibus
 in eos saxis devolutis; ut per diu *Xerxes* inops fuerit
 consilii, quum illos expugnare non posset. (53.)
 Ad extremum vero, post illas difficultates, introitus
 quidam in arcem barbaris adparuit: debuit enim,
 iuxta oraculum, universa Atheniensium terra, qua-
 tenus in continente erat, in Barbarorum venire po-
 testatem. Erat igitur ante arcem, sed in parte a porta
 et adscensu aversa, locus ubi nemo excubabat, et
 ubi nemo crediderat quemquam hominum umquam
 adscensurum: eo loco, quamvis praerupto, adscende-
 runt nonnulli prope *Aglauri fanum*, Cecropis filiae.
 Quos ut in arcem conscendisse viderunt Athenienses,

10 ἀναβεβηκότας οἱ Ἀθηναῖοι ἐπὶ τὴν ἀκρόπολιν, οἱ μὲν ἐρρίπτειον ἑαυτοὺς κατὰ τοῦ τείχεος κάτω, καὶ διεφθείροντο, οἱ δὲ εἰς τὸ μάγαρον κατέφευγον. τῶν δὲ Περσέων οἱ ἀναβεβηκότες, πρῶτον μὲν ἐτράποντο πρὸς τὰς πύλας· ταύτας δὲ ἀνοίξαντες, τοὺς ἱκέτας ἐφόνευσαν· ἐπεὶ δὲ σφι
15 πάντες κατέστρωντο, τὸ ἱερόν συλῆσαντες, ἐνέπρησαν πᾶσαν τὴν ἀκρόπολιν.

Σχρὸν δὲ παντελῶς τὰς Ἀθήνας Ξέρξης, ἀπέπεμψε 54 εἰς Σοῦσα ἄγγελον ἱππέα, Ἀρταβάνω ἀγγελέοντα τὴν παρεοῦσαν σφι εὐπρηξίην. Ἀπὸ δὲ τῆς πέμψιος τοῦ κήρυκος δευτέρῃ ἡμέρῃ συγκαλέσας Ἀθηναίων τοὺς Φυγάδας,
5 ἑαυτῷ δὲ ἐπομένους, ἐκέλευε τρόπῳ τῷ σφετέρῳ θῦσαι τὰ ἱερά, ἀναβάντας εἰς τὴν ἀκρόπολιν· εἴ τε δὴ ὦν ὄψιν τινα ἰδὼν ἐνυπνίου ἐνετέλλετο ταῦτα, εἴ τε καὶ ἐν-θύμιόν οἱ ἐγένετο ἐμπρῆσαντι τὸ ἱερόν. οἱ δὲ Φυγάδες

alii de muro sese praecipitarunt perieruntque, alii in interiorem templi aedem confugerunt. *Persae* vero qui adscenderant, primum ad portam adcurrerunt, eaque aperta trucidarunt supplices; quibus omnibus occisis, spoliarunt templum, et universam *acropolin* incenderunt.

(54.) Tum *Xerxes*, *Athenis* penitus *potitus*, equitem *Susa* misit, qui *Artabano* rem feliciter gestam nunciaret. Postridie vero quam nuncium hunc dimisit, convocatis *Atheniensium* exsulibus, qui illius castra sequebantur, mandavit, ut in arcem adscenderent, suoque ritu ibi sacra facerent; sive quod viso nocturno monitus hoc illis imperavit, sive religio quaedam eum incesserat quod templum cremasset. Et *Atheniensium* exsules mandata fecerunt. (55.)

Herod. T. IV. P. I.

D

55 τῶν Ἀθηναίων ἐποίησαν τὰ ἐντεταλμένα. Τοῦ δὲ εἶπε-
 κεν τουτέων ἐπεμνήσθην, Φράσω. ἔστι ἐν τῇ ἀκροπόλει
 ταύτῃ Ἐρεχθίδος τοῦ γηγενέος λεγομένου εἶναι νηός, ἐν
 τῷ ἐλαίῃ τε καὶ θαλάσσῃ ἐνὶ τὰ λόγος παρὰ Ἀθη-
 ναίων Ποσειδῶνά τε καὶ Ἀθηναίην, ἐρίσαντας περὶ τῆς 5
 χώρας, μαρτύρια θέσθαι. ταύτην ὦν τὴν ἐλαίην ἅμα
 τῷ ἄλλῳ ἱρῷ κατέλαβε ἐμπρησθῆναι ὑπὸ τῶν βαρβάρων·
 δευτέρῃ δὲ ἡμέρῃ ἀπὸ τῆς ἐμπρησίας, Ἀθηναίων οἱ
 θύειν ὑπὸ βασιλῆος κελευόμενοι, ὡς ἀνέβησαν εἰς τὸ
 ἱερὸν, ὥρων βλαστὸν ἐκ τοῦ στελέχεος ὅσον τε πηχυαῖον 10
 ἀναδεδραμηκότα. οὗτοι μὲν νυν ταῦτα ἔφρασαν.

56 Οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι Ἕλληνες, ὥς σφί ἐξαγγέλθη
 ὡς ἔσχε τὰ περὶ τὴν Ἀθηναίων ἀκρόπολιν, εἰς τοσοῦτον
 θόρυβον ἀπίκοντο, ὥστε ἔνιοι τῶν στρατηγῶν οὐδὲ κυ-
 ρωθῆναι ἔμενον τὸ προκείμενον πρῆγμα, ἀλλ' εἰς τε τὰς

Cur autem huius rei fecerim mentionem, dicam. Est in hac acropoli *templum Erechthei* illius, qui terra genitus dicitur, quo in templo *olea* inest et *mare*, quae aiunt a Neptuno et Minerva, quum de hac terra inter se certarent, testibus advocatis Atheniensibus, posita ibi fuisse. Haec igitur olea simul cum reliquo templo a barbaris erat cremata: altero vero ab hoc incendio die, ut in id templum adscenderunt Athenienses sacra facere iussi a Xerxe, surculum viderunt e stipite enatum, cubiti fere longitudine. Hoc quidem illi memorarunt.

(56.) *Graeci vero ad Salaminem*, ut nunciatum est eis quo statu esset Athenarum acropolis, tanto sunt terrore perculsi, ut e ducibus nonnulli ne manserint quidem donec super quaestione proposita fie-

5 νῆας ἐσέπιπτον, καὶ ἰστία αἶροντο ὡς ἀποθευσόμενοι
 τοῖσι τε ὑπολειπομένοισι αὐτέων ἐκυράθη πρὸ τοῦ Ἰσθμοῦ
 ναυμαχεῖν. νύξ τε ἐγένετο, καὶ οἱ, διαλυθέντες ἐκ τοῦ
 συνεδρίου, ἐσέβαινον ἐς τὰς νῆας. Ἐνθαῦτα δὲ Θεμισ- 57
 στοκλῆα ἀπικόμενον ἐπὶ τὴν νῆα, εἶρετο Μνησίφίλος,
 ἀνὴρ Ἀθηναῖος, ὃ τι σφι εἴη βεβουλευμένον. πυθόμενος
 δὲ πρὸς αὐτοῦ ὡς εἴη δεδωγμένον ἀνάγειν τὰς νῆας πρὸς
 5 τὸν Ἰσθμόν, καὶ πρὸ τῆς Πελοποννήσου ναυμαχεῖν,
 εἶπε· „Οὗτοι ἄρα ἦν ἀπαίρωσι τὰς νῆας ἀπὸ Σαλα-
 „μῖνος, περὶ οὐδεμιῆς ἐτι πατρίδος ναυμαχήσεις. κα-
 τὰ γὰρ πόλιν ἕκαστοι τρέφονται· καὶ οὔτε σφέας Εὐ-
 „ρυβιάδης κατέχειν δυνήσεται, οὔτε τις ἀνθρώπων ἄλ-
 10 „λος, ὥστε οὐ μὴ διασκεδασθῆναι τὴν στρατιήν· αἶπε-
 „λέεταί τε ἡ Ἑλλὰς ἀβουλήσι. ἀλλ', εἴ τις ἐστὶ μη-

ret decretum, sed in naves sese coniicientes vela pan-
 derint tamquam abituri; reliqui vero re deliberata
 fecerint decretum, *ad Isthmum esse pugnandum*.
 Iamque nox aderat; et hi quoque, soluto consessu,
 naves sunt ingressi. (57.) Ibi tunc *Themistoclem*,
 in navem reversum, interrogavit *Mnesiphilus*, civis
 Atheniensis, *quidnam ab illis decretum foret?* A
 quo ubi cognovit, decretum esse ut navibus ad Isth-
 mum deductis ante Peloponnesum dimicarent: *Quod*
si igitur, inquit, hi Salamine solverint, tu pro
nulla amplius patria pugnabis. Nam in suas
quique civitates se recipient, et nec Eurybiades,
nec quisquam hominum alius retinere eos po-
terit, quin dissolvatur exercitus: et per ducum
imprudentiam peritura est Graecia. At ut, si qua
via aut ratio superest, perge, et, quae decreta

„χανή, ἴθι, καὶ πειρῶ διαχέαι τὰ βεβουλευμένα, ἣν
 „κως δύνη ἀναγνώσαι Εὐρυβιάδεα μεταβουλεύσασθαι;
 58 „ὥστε αὐτοῦ μενέειν.“ Κάρτα δὴ τῷ Θεμιστοκλεί
 ἤρεσε ἡ ὑποθήκη· καὶ οὐδὲν πρὸς ταῦτα ἀμειψάμενος,
 ἦτε ἐπὶ τὴν νῆα τὴν Εὐρυβιάδεω. ἀπικόμενος δὲ, ἔφη
 θέλειν οἱ κοινόν τι πρῆγμα συμμῖξαι. ὁ δ' αὐτὸν ἐς τὴν
 νῆα ἐκέλευε ἐσβάντα λέγειν εἴ τι θέλει. ἐνθαῦτα ὁ Θε- 5
 μιστοκλῆς παριζόμενός οἱ καταλέγει κῆνά τε πάντα
 τὰ ἤκουσε Μησιφίλου, ἑωυτοῦ ποιεύμενος, καὶ ἄλλα
 πολλὰ προστίβεις· ἐς ὃ ἀνέγνωσε χρηίζων ἕκ τε τῆς
 νηὸς ἐκβῆναι, συλλέξαι τε τοὺς στρατηγούς ἐς τὸ συν-
 59 ἔδριον. Ὡς δὲ ἄρα συνελέχθησαν, πρὶν ἢ τὸν Εὐρυ-
 βιάδεα προθεῖναι τὸν λόγον, τῶν εἵνεκα συνήγαγε τοὺς
 στρατηγούς, πολὺς ἦν ὁ Θεμιστοκλῆς ἐν τοῖσι λόγοισι,
 οἷα κάρτα δέόμενος. λέγοντος δὲ αὐτοῦ, ὁ Κορίνθιος

*sunt, operam da ut rescindas; si persuadere for-
 tasse Eurybiadi potueris, ut mutato consilio hic
 maneat. (58.) Themistocli admodum placuit mo-
 nitum: qui, nullo ad haec responso dato, ad Eu-
 rybiadis navem perrexit. Quo ubi venit, de com-
 munibus rebus, ait, se aliquid cum illo communi-
 caturum: et ille, si quid secum vellet, navem suam
 conscendere eum iussit. Ibi tum Eurybiadi adsidens
 Themistocles, et omnia ista quae ex Mnesiphilo audi-
 verat, tamquam sua, exposuit, et multa alia adiecit;
 donec precibus eum expugnavit, ut nave egrederetur,
 et in concilium iterum convocaret duces. (59.) Qui
 ubi convenerunt, priusquam rem, cuius caussa con-
 vocati duces erant, Eurybiades proponeret, multos
 Themistocles fecit sermones, enixe flagitans. Quem*

5 στρατηγὸς Ἀδείμαντος ὁ Ὠκύτου εἶπε „ὦ Θημι-
 „στόκλεες, ἐν τοῖσι ἀγῶσι οἱ προῆξανιστάμενοι ραπίζον-
 „ται.“ ὁ δὲ, ἀπολυόμενος, ἔφη „Οἱ δέ γε ἐγκατα-
 „λειπόμενοι οὐ στεφανεύνται.“ Τότε μὲν ἠπίως πρὸς 60
 τὸν Κορίνθιον ἀμείψατο. πρὸς δὲ τὸν Εὐρυβιάδεα ἔλεγε
 ἐκείνων μὲν οὐκέτι οὐδὲν τῶν πρότερον λεχθέντων, ὡς
 ἔπειν ἀπαίρωσι ἀπὸ Σαλαμῖνος, διαδρήσονται. πα-
 5 ρόντων γὰρ τῶν συμμάχων οὐκ ἔφερε οἱ κόσμον οὐδέ-
 να κατηγορεῖν· ὁ δὲ ἄλλου λόγου εἶχετο, λέγων τάδε.
 „Ἐν σοὶ νῦν ἐστὶ σῶσαι τὴν Ἑλλάδα, ἣν ἐμοὶ πείθη (1)
 „ναυμαχίην αὐτοῦ μένων ποιέεσθαι, μηδὲ, πειθόμενος
 „τουτέων τοῖσι λέγουσι, ἀναζεύξης πρὸς τὸν Ἴσθμον τὰς
 10 „ἡῆας. ἀντίθες γὰρ ἐκότερον, ἀκούσας. πρὸς μὲν τῷ
 „Ἴσθμῳ συμβάλλων, ἐν πελάγει ἀναπεπταμένῳ ναυ-

interfatus Corinthius dux Adimantus, Ocyti filius:
Themistocles! inquit, in certaminum solemnibus,
qui ante tempus surgunt, flagris caeduntur. Et
 ille, sui purgandi caussa, ait: *At, qui pone manent,*
non coronantur. (60.) Ita tunc quidem placide re-
 spondit Corinthio. Ad Eurybiadem vero conversus,
 nihil iam eorum dixit quae ante exposuerat, *dis-*
persum iri socios, si Salamine solvissent: etenim,
 praesentibus sociis, nullo modo decorum erat ut eos
 accusaret. Sed aliam dicendi rationem tenens, ita lo-
 cutus est: (1.) *Penes te nunc est servare Graeciam, si*
meum consilium secutus, hic manens pugnam na-
valem commiseris, neque his morem gesseris qui
naves ad Isthmum promovendas esse contendunt.
Accipe enim, et alteram alteri rationi oppone.
Ad Isthmum pugnam committens, in aperto mari

5, φαχῆσεις, ἐς ὃ ἥμιστα ἡμῖν σύμφορόν ἐστι, νῆας
 5, ἔχουσι βαρυτέρας, καὶ ἀριθμὸν ἐλάσσονας. τοῦτο δέ,
 5, ἀπολέεις Σαλαμῖνά τε καὶ Μέγαρα καὶ Αἴγιναν,
 5, ἢ ἢν πέρ καὶ τὰ ἄλλα εὐτυχήσωμεν. ἅμα γὰρ τῷ ναυ- 15
 5, τικῷ αὐτέων ἔψεται καὶ ὁ πεζὺς στρατός· καὶ οὕτω
 5, σφίεας αὐτὸς ἄξις ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον, κινδυνεύ-
 60 5, σεις τε ἀπάσῃ τῇ Ἑλλάδι. Ἦν δὲ τὰ ἐγὼ λέγω
 (2) 5, ποιήσης, τσαῶδε ἐν αὐτοῖσι χρηστὰ εὐρήσεις. πρῶτα
 5, μὲν, ἐν στείνῳ συμβάλλοντες νηυσὶ ὀλίγησι πρὸς πολ- 20
 5, λας, ἢν τὰ οἰκότες ἐκ τοῦ πολέμου ἐκβαίῃη, πολλὸν
 5, κρατήσομεν. τὸ γὰρ ἐν στείνῳ ναυμαχεῖν, πρὸς ἡμῶν
 5, ἐστί· ἐν εὐρυχωρίῃ δέ, πρὸς ἐκείνων. αὐτὶς δέ, Σαλα-
 5, μῖς περιγίνεται, ἐς τὴν ἡμῖν ὑπέκκειται τέκνα τε καὶ
 5, γυναῖκες. καὶ μὴν καὶ τόδε ἐν αὐτοῖσι ἔνεστι, τοῦ 25

*pugnabis, quo minime nobis conducit, graviores
 naves habentibus, et numero pauciores. Porro
 Salaminem perdes, et Megara, et Aeginam, etiam-
 si caeteroquin feliciter nobis res esset cessura.
 Nam classem secuturus est pedestris exercitus, ad-
 eoque tu ipse illos in Peloponnesum duxeris, peri-
 culumque fuerit ut universam perdas Graeciam.
 (60. 1.) Sin quae ego dico feceris, haec in illis com-
 moda reperies. Primum quidem: in angusto mari
 confligentes paucis navibus adversus multas, si
 rationi consentaneus exitus fuerit pugnae, multo
 erimus superiores. Nam in angusto praelium na-
 vale facere, pro nobis est; in aperto vero, pro
 illis. Deinde Salamis servatur, in qua nos liberos
 nostros et uxores deposuimus. Tum vero etiam
 illud in hac ratione continetur, quod inprimis*

„καὶ περιέχσθε μάλιστα ὁμοίως αὐτοῦ τε μένων,
 „προναυμαχήσεις Πελοποννήσου, καὶ πρὸς τῷ Ἴσθμῳ
 „οὐδὲ σφεας, εἴπερ εὖ Φρονέεις, ἄξεις ἐπὶ τὴν Πελο-
 „πόννησον. Ἦν δέ γε καὶ τὰ ἐγὼ ἐλπίζω γένηται, καὶ 60
 30 „νικήσωμεν τῇσι νηυσὶ, οὔτε ὑμῖν ἐς τὸν Ἴσθμον παρέ-⁽³⁾
 „σονται οἱ βάρβαροι, οὔτε προβήσονται ἐκαστέρῳ τῆς
 „Ἀττικῆς, ἀπίαςί τε οὐδενὶ κόσμῳ, Μεγάροισί τε
 „κερδανέομεν περιουσί, καὶ Αἰγίνῃ, καὶ Σαλαμῖνι, ἐν
 „τῇ ἡμῖν καὶ λόγιόν ἐστι τῶν ἐχθρῶν κατύπερθε γε-
 35 „νέσθαι. Οἰκότεα μὲν νυν βουλευομένοισι ἀνθρώποισι, αἷς
 „τὸ ἐπίπαν ἐθέλει γίνεσθαι· μὴ δὲ οἰκότεα βουλευομέ-
 „νοισι, οὐκ ἐθέλει οὐδὲ ὁ Θεὸς προσχωρεῖν πρὸς τὰς
 ἀνθρωπείας γνώμας.“ Ταῦτα λέγοντος Θεμιστοκλέους, 61
 αὐτὶς ὁ Κορίνθιος Ἀδείμαντος ἐπέφερετο, σιγᾷν τε κε-

*vobis cordi est: nam, hic manens, pariter pro
 Peloponneso pugnabis, atque ad Isthmum; nec
 vero illos, si sapueris, in Peloponnesum duces.
 (60.3.) Sin quod ego spero evenerit, pugnaque navali
 vicerimus, tunc nec ad Isthmum vobis aderunt
 Barbari, nec ultra Atticam progredientur, sed
 incondita fuga se recipient; lucrabimurque ser-
 vata Megara, et Aeginam, et Salaminem, ad quam
 nos hostibus superiores esse futuros oraculo et-
 iam praedictum est. Iam consilia rationi consen-
 tanea capientibus hominibus solent plerumque
 etiam consentanea evenire: sin contra rationem
 consulunt, ne Deus quidem humanis sententiis ac-
 cedere amat. (61.) Haec ubi Themistocles dixit,
 iterum in eum invectus est Corinthius Adimantus;
 tacere iubens virum cui nulla sit patria, vetans-*

λείων τῷ μὴ ἔστι πατρίς, καὶ Εὐρυβιάδεα οὐκ ἐῶν ἐπι-
 ψηφίζειν ἀπόλι ἀνδρὶ πόλιν γὰρ τὸν Θεμιστοκλῆα πα-
 ρεχόμενον, οὕτω ἐκέλευε γνώμας συμβάλλεσθαι. ταῦ- 5
 τα δὲ οἱ προέφερε, ὅτι ἠλώκεσάν τε καὶ κατείχοντο
 αἱ Ἀθῆναι. Τότε δὴ ὁ Θεμιστοκλῆς κεῖνόν τε καὶ τοὺς
 Κορινθίους πολλά τε καὶ κακὰ ἔλεγε· ἐαυτοῖσι τε
 ἐδήλου λόγῳ ὥς εἴη καὶ πόλις καὶ γῆ μέζων ἥπερ
 καίνοισι, ἔστ' ἂν διηκόσαιο νῆες σφι ἔωσι πεπληρωμέ- 10
 ναι· οὐδαμῶς γὰρ Ἑλλήνων αὐτοὺς ἐπιόντας ἀποκρού-
 62 σεσθαι. Σημαίνων δὲ ταῦτα, τῷ λόγῳ διέβαινε εἰς
 Εὐρυβιάδεα, λέγων μᾶλλον ἐπεστραμμένα· „Σὺ εἰ
 „μενέεις αὐτοῦ, καὶ μένων ἔσεαι ἀνὴρ ἀγαθός· — εἰ
 „δὲ μὴ, ἀνατρέψεις τὴν Ἑλλάδα. τὸ πᾶν γὰρ ἡμῖν
 „τοῦ πολέμου φέρουσι αἱ νῆες. ἀλλ' ἐμοὶ πείθεο. Εἰ 5

que Eurybiadem suffragia rogare super sententia ab
 homine exsule proposita; *quando enim patriam
 ostendere Themistocles potuerit, tunc demum ei
 licitum fore sententias cum aliis conferre.* Haec in
 eum dicta proiecit, quod captae Athenae in hostium
 essent potestate. Tum vero *Themistocles* et illum
 et Corinthios multis insectatus maledictis, ratione eis
 demonstravit, *et urbem et terram Atheniensibus
 ampliorem, quam illis, esse, quamdiu ducentas
 habuerint naves instructas; nullum enim graecum
 populum, quem adierint, ipsos esse repulsurum.*
 (62.) Haec postquam significavit, ad Eurybiadem
 convertens sermonem, maiore incitatione ait: *Tu si
 hic manes, hicque manens fortem te virum prae-
 stas, recte feceris; si non, Graeciam evertes. Nam
 summa belli nobis in navibus vertitur. Tu vero*

646, 97.

„δὲ ταῦτα μὴ ποιήσεις, ἡμεῖς μὲν, ὡς ἔχουμεν, ἀνα-
 „λαβόντες τοὺς οἰκέτας, κομμεύμεθα εἰς Σίριν τὴν ἐν
 „Ἰταλίῃ, ἥπερ ἡμετέρῃ τέ ἐστι ἐκ παλαιοῦ ἔτι, καὶ τὰ
 „λόγια λέγει, ὑπ' ἡμέων αὐτὴν δεῖν κτισθῆναι. ὑμεῖς
 10 „δὲ, συμμάχων τοκῶνδε μουνωθέντες, μεμνήσεσθε τῶν
 „ἐμῶν λόγων.“ Ταῦτα δὲ Θεμιστοκλῆος λέγοντος, 63
 ἀνεδιδάσκετο Εὐρυβιάδης. δοκέειν δέ μοι, ἀρρωδήσας
 μάλιστα τοὺς Ἀθηναίους ἀνεδιδάσκετο, μὴ σφίεας ἀπο-
 λῖπωσι, ἣν πρὸς τὸν Ἴσθμὸν ἀνάγῃ τὰς νῆας. ἀπολιπόν-
 5 των γὰρ Ἀθηναίων, οὐκέτι ἐγίνοντο ἀξιόμαχοι οἱ λοι-
 ποί. ταύτην δὲ αἰρέεται τὴν γνώμην, αὐτοῦ μένοντος
 διαταυμαχέειν.

Οὕτω μὲν οἱ περὶ Σαλαμῖνα, ἔπεισι ἀκροβολισά- 64
 μνοι, ἐπὶ τε Εὐρυβιάδῃ ἔδοξε, αὐτοῦ παρσκευάζοντο

mihi morem gere. Id ni feceris, nos quidem e ve-
stigio, receptis nostris, Sirin proficiscemur, Ita-
liae urbem, iam antiquitus nostram, quam a nobis
instaurandam esse oracula etiam dicunt: vos vero,
talibus sociis privati, eorum quae dixi reminisce-
mini. (63.) His a Themistocle dictis meliora edo-
 ctus *Eurybiades* est. Et maxime quidem eo mihi vi-
 detur sententiam mutasse, quod vereretur, ne, si
 ad Isthmum deduceret classem, Athenienses desere-
 rent socios: qui si illos deseruissent, reliqui non
 amplius pares hostibus erant futuri. Hanc igitur sus-
 cepit sententiam, ut ibi manerent, ibique navali
 pugna decernerent.

(64.) Hec modo quum hi *ad Salaminem* verbis
 inter se essent velitati, postquam ita placuit Eury-

αἷς ναυμαχῆσόντες. ἡμέρη τε ἐγένετο, καὶ ἅμα τῷ ἡλίῳ
 ἀνιόντι σεισμός ἐγένετο ἐν τε τῇ γῇ καὶ τῇ θαλάσῃ.
 ἔδοξε δὲ σφι εὐξασθαι τοῖσι θεοῖσι, καὶ ἐπικαλίσσα- 5
 σθαι τοὺς Αἰακίδας συμμάχους. ὡς δὲ σφι ἔδοξε, καὶ
 ἐποίουν ταῦτα. εὐξάμενοι γὰρ πᾶσι τοῖσι θεοῖσι, αὐ-
 τόθεν μὲν ἐκ Σαλαμῖνος Αἴαντά τε καὶ Τελαμῶνα
 ἐπικαλέοντο· ἐπὶ δὲ Αἰακὸν καὶ τοὺς ἄλλους Αἰακίδας
 65 νῆα ἀπέστελλον ἐς Αἶγιναν. Ἐφῆ δὲ Δικαῖος ὁ Θεο- 10
 κύδεος, ἀνὴρ Ἀθηναῖος, Φυγαῖς τε καὶ παρὰ Μήδοισι
 λόγιμος γενόμενος τοῦτον τὸν χρόνον· „ἐπεὶ τε ἐκείρετο
 ἡ Ἀττικὴ χώρα ὑπὸ τοῦ πεζοῦ στρατοῦ τοῦ Ξέρξεω,
 εἰούσα ἐρήμος Ἀθηναίων, τυχεῖν τότε ἐὼν ἅμα Δημαρῆ- 5
 τῷ τῷ Λακεδαιμονίῳ ἐν τῷ Θριασίῳ πεδίῳ· ἰδεῖν δὲ κο-
 νορτὸν χωρέοντα ἀπὸ Ἐλευσῖνος, ὡς ἀνδρῶν μάλιστα καὶ
 τρισμυρίων· ἀποθωυμάζειν τέ σφας τὸν κοινορτὸν, ὅτιαν

biadi, ad committendum ibidem navale praelium se
 compararunt. Et ut illuxit dies, simul cum oriente
 sole et terra et mare contremuit. Itaque diis vota
 facere placuit, et Aeacidas socios invocare. Utque
 placuit, ita fecerunt. Deos omnes precati, protinus
 ex Salamine Aiace et Telamonem advocarunt: et ad
 advehendum Aeacum reliquosque Aeacidas navem
 in Aeginam miserunt. (65.) Fuit per id tempus
 Dicaeus, Theocydis filius, civis Atheniensis, exsul
 et in existimatione apud Medos, qui narravit „quo
 tempore Attica, Atheniensibus nudata, vastabatur a
 pedestri Xerxis exercitu, fuisse tunc se forte cum
 Demarato Lacedaemonio in Thriasio campo, vidis-
 seque ibi pulverem ab Eleusine orientem, tamquam
 a triginta admodum millibus hominum excitatum;

647, 27.

- ποτε εἴη ἀνθρώπων, καὶ πρόκα τε Φωνῆς ἀκούειν, καὶ
 10 οἱ φαίνεσθαι τὴν Φωνὴν εἶναι τὸν μυστικὸν ἱακχον. εἶναι
 δ' ἀδαήμενα τῶν ἱρῶν τῶν ἐν Ἐλευσίνι τὸν Δημάροτον,
 εἶρεσθαι τε αὐτὸν ὅτι τὸ Φβεγγόμενον εἴη τοῦτο· αὐτὸς
 δὲ εἶπαι· „Δημάροτε, οὐκ ἔστι ὅπως οὐ μέγα τι σῖνος
 „ἔσται τῇ βασιλῆος στρατιῇ. τάδε γὰρ ἀρίθμηλα, ἐρή-
 15 „μου εὐούσης τῆς Ἀττικῆς, ὅτι θεῖον τὸ Φβεγγόμενον,
 „ἀπὸ Ἐλευσίνος ἰὸν ἐς τιμωρίην Ἀθηναίοισι τε καὶ τοῖσι
 „συμμάχοισι. καὶ ἦν μὲν γε κατασκήψῃ ἐς τὴν Πελο-
 „πόννησον, κίνδυνος αὐτῷ τε βασιλείῃ καὶ τῇ στρατιῇ τῇ
 „ἐν τῇ ἡπείρῳ ἔσται· ἦν δὲ ἐπὶ τὰς νῆας τραπέται τὰς
 20 „ἐν Σαλαμῖνι, τὸν ναυτικὸν στρατὸν κινδυνέσει βα-
 „σιλεὺς ἀποβαλέειν. τὴν δὲ ὁρτὴν ταύτην ἄγουσι Ἀθη-
 „ναῖοι ἀνὰ πάντα ἔτια τῇ Μητρὶ καὶ τῇ Κούρῃ, καὶ
 „αὐτέων τε ὁ βουλόμενος καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων μυνεῶ-

quumque miratus esset quibusnam ab hominibus
 excitaretur ille pulvis, exaudisse mox vocem, quae
 vox ei visa esset *mysticus* esse *Iacchus*. Tum Dema-
 ratum, qui sacrorum Eleusiniorum fuisset ignarus,
 ex se quaesisse quid esset quod ita sonaret, seque
 ei respondisse: *Demarate! haud aberit quin magna*
clades exercitum regis adfligat. Quum enim de-
serta sit Attica, prorsus manifestum est, divinum
esse hunc sonum, ab Eleusine auxilio venientem
Atheniensibus eorumque sociis. Quod quidem osten-
tum si Peloponnesum versus cadet, periculum ipsi
Regi et pedestribus illius copiis erit: sin ad classem
convertetur quae Salamine est, navalibus Regis co-
piis exitium portenderit. Agunt autem quotannis
hoc festum Athenienses Cereri Matri et Proserpi-

„ταί· καὶ τὴν Φωνὴν, τῆς ἀκούεις, ἐν ταύτῃ τῇ ὀρτῇ
 „ἰακχαΐουσι.“ Πρὸς ταῦτα εἶπαι Δημάρητον· „Σί 25
 „γά τε, καὶ μηδενὶ ἄλλῳ τὸν λόγον τοῦτον εἶπης. ἢ
 „γάρ τοι ἐς βασιλῆα ἀνενειχθῇ τὰ ἔπεα ταῦτα, ἀπο-
 „βαλέεις τὴν κεφαλὴν· καὶ σε οὔτε ἐγὼ δυνήσομαι
 „ρύσασθαι, οὔτ' ἄλλος ἀνθρώπων οὐδὲ εἷς. ἀλλ' ἔχ'
 „ῥήσυχος. περὶ δὲ στρατιῆς τῆσδε θεοῖσι μελήσει.“ Τὸν 30
 μὲν δὴ ταῦτα παραινέειν. ἐκ δὲ τοῦ κονιορτοῦ καὶ τῆς
 Φωνῆς γενέσθαι νέφος, καὶ μεταρσιωθὲν, φέρεσθαι ἐπὶ
 Σαλαμῖνος, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον τὸ τῶν Ἑλλήνων. οὔ-
 τω δὲ αὐτοὺς μαθεῖν, ὅτι τὸ ναυτικὸν τὸ Ξέρξεω ἀπο-
 λείσθαι μέλλοι.“ Ταῦτα μὲν Δικαῖος ὁ Θεοκύδης 35
 ἔλεγε, Δημαρήτου τε καὶ ἄλλων μαρτύρων καταπτό-
 μενος.

nae: et, quisquis vult ipsorum et reliquorum Graecorum, his sacris initiatur; et hoc vocis sono, quem audis, in eiusdem festi solemnibus Iacchum celebrant. Ad haec Demaratum dixisse: Silentium tene. nec alii cuiquam hoc dicas. Quod si enim ad Regem deferentur haec tua verba, capite lues, nec aut ego aut quisquam hominum alius servare te poterit. Quare tu sile: quod autem ad exercitum hunc pertinet, id Deo curae erit. Hoc sibi Demaratum ait praecepisse: tum vero ex pulvere et sonitu ortam esse nubem, quae in sublimi levata, versus Salaminem ad castra Graecorum delata sit. Ita se intellexisse, classem Xerxis perditum iri.“ Haec Dicaeus, Theocydis filius, referebat, Demaratum aliosque testes citans.

Οἱ δὲ ἐς τὸν Ξέρξεω ναυτικὸν στρατὸν ταχθέντες, 66
ἐπειδὴ ἐκ Τρηχῶνος, θεησάμενοι τὸ τρῶμα τὸ Λακωνικόν, διέβησαν ἐς τὴν Ἰστιαίην, ἐπισχόντες ἡμέρας
τρῆς ἔπλων δι' Εὐρίπου, καὶ ἐν ἐτέρησι τρισὶ ἡμέρησι
5 ἐγένοντο ἐν Φαλήρῳ. Ὡς μὲν ἐμοὶ δοκέειν, οὐκ ἐλάσσονες ὄντες ἀριθμὸν ἐσέβαλον ἐς τὰς Ἀθήνας, κατὰ τε
ἤπειρον καὶ τῇσι νηυσὶ ἀπικόμενοι, ἢ ἐπὶ τε Σηπιάδα
ἀπίκοντο καὶ ἐς Θερμοπύλας. ἀντιθήσω γὰρ τοῖσι τε
ὑπὸ τοῦ χειμῶνος αὐτέων ἀπολομένοισι, καὶ τοῖσι ἐν
10 Θερμοπύλῃσι, καὶ τῇσι ἐπ' Ἀρτεμισίῳ ναυμαχίῃσι,
τούσδε τοὺς τότε οὐκ ἐπομένους βασιλεῖ, Μηλιάς τε
καὶ Δωριέας, καὶ Λοκροὺς, καὶ Βοιωτοὺς, πανστρατίῃ
ἐπομένους, πλὴν Θεσπιέων τε καὶ Πλαταιέων· καὶ μά-
λα Καρυστίους τε καὶ Ἀνδρίους, καὶ Τηνίους τε καὶ τοὺς
15 λοιποὺς νησιώτας πάντας, πλὴν τῶν πέντε πολίων, τῶν

(66.) *Nauticus Xerxis exercitus*, postquam ex Trachine, conspecta Laconica strage, in Histiaeam rursus traiecisset, tres dies ibi moratus per Euripum navigavit, et aliis tribus diebus *Phalerum* pervenit. Videnturque mihi hostes, et terra et mari advenientes, non minore hominum numero Athenas invasisse, quam cum quo ad Sepiadem venerant et ad Thermopylas. Eis enim qui tempestate perierunt, et qui ad Thermopylas ceciderunt et in navalibus pugnis ad Artemisium, hos oppono qui tunc nondum secuti regem erant, Malienses, et Dorienses, et Locros, et Boeotos; qui nunc omnibus copiis, exceptis Thespiensibus et Plataeensibus, eum sequebantur; ad haec utique Carystios, et Andrios, et Tenios, reliquosque insularum incolas omnes, praeter quinque

ἐπεμνήσθη πρότερον τὰ οὐνόματα. ὅσω γὰρ δὴ προέ-
βαινε ἐσωτέρω τῆς Ἑλλάδος ὁ Πέρσης, τοσούτω πλείω
67 ἔθνεά οἱ εἶπετο. Ἐπεὶ ὦν ἀπίκατο εἰς τὰς Ἀθήνας πάν-
τες οὗτοι, πλὴν Παρίων· Πάριοι δὲ ὑπολειφθέντες ἐν
Κύθῳ, ἐκαρὰδόκεον τὸν πόλεμον κῆ ἀποβήσεται· οἱ
δὲ λοιποὶ ὡς ἀπίκοντο εἰς τὸ Φάληρον, ἐνθαῦτα κατέβη
αὐτὸς Ξέρξης ἐπὶ τὰς νῆας, ἐβέλων σφι συμμῆξαι τε 5
καὶ πυθέσθαι τῶν ἐπιπλωόντων τὰς γνώμας. Ἐπεὶ
δὲ ἀπικόμενος προΐζετο, παρῆσαν μετάπεμπτοι οἱ τῶν
ἐθνέων τῶν σφετέρων τύραννοι καὶ ταξίαρχοι ἀπὸ τῶν
νηῶν, καὶ ἔζοντο ὡς σφι βασιλεὺς ἐκάστω τιμὴν ἐδε-
δάκεε· πρῶτος μὲν, ὁ Σιδώνιος βασιλεὺς· μετὰ δὲ, ὁ 10
Τύριος· ἐπὶ δὲ, ἄλλοι. ὡς δὲ κόσμῳ ἐπέξῃς ἔζοντο,
πέμψας Ξέρξης Μαρδόνιον, εἰρώτα, ἀποπειρώμενος

illas civitates, quarum nomina supra commemoravi.
Nam quo magis intro in Graeciam progrediebatur
Persa, tanto plures eum populi sequebantur. (67.)
Postquam igitur hi omnes *Athenas* pervenerant,
Pariis exceptis: nam Parii, pone manentes in Cythno,
exitum belli exspectabant: reliqui vero ut *Phalerum*
pervenerunt, ibi tunc *Xerxes* ipse ad classem de-
scendit, cum ducibus cupiens sermones conferre,
sententiasque eorum explorare. Eo igitur profectus
quum concilio praesideret, aderant convocati popu-
lorum regi subiectorum tyranni, et ordinum in classe
praefecti, sedentes prout cuique illorum honorem rex
tribuerat: primus quidem, Sidonius rex; post hunc
Tyrius; tum reliqui. Qui ut ordine deinceps conse-
derant, Mardonium *Xerxes* misit, qui tentaret sin-
gulos interrogaretque, an faciendum esse navale

ἐκάστου, εἰ ναυμαχίην ποιέειτο. Ἐπεὶ δὲ περιῶν εἰρώ- 68
τα ὁ Μαρδόνιος, ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ Σιδωνίου, οἱ μὲν δὴ
ἄλλοι κατὰ ταῦτό γνῶμην ἐξεφύεροντο, καλεῦντες ναυ-
μαχίην ποιέεσθαι, Ἀρτεμισίῃ δὲ τὰδε ἔφη· „Εἰπαί μοι (1)
5 „πρὸς βασιλῆα, Μαρδόνιε, ὡς ἐγὼ τὰδε λέγω. Οὔτε
„κακίστην γενομένην ἐν τῇσι ναυμαχίῃσι τῇσι πρὸς Εὐ-
„βοίῃ, οὔτε ἐλάχιστα ἀποδεξαμένην, δέσποτα, τὴν
„εἶσεν γνῶμην με δίκαιόν ἐστιν ἀποδείκνυσθαι, τὰ τυγ-
„χάνω φρονέουσα ἀρίστα ἐς πρήγματα τὰ σά. καὶ τοι
10 „τὰδε λέγω· Φεῖδεο τῶν νηῶν, μὴδὲ ναυμαχίην ποιεῖν.
„τοὶ γὰρ ἄνδρες τῶν σῶν ἀνδρῶν κρέσσονες τοσούτῳ εἰσι
„κατὰ θάλασσαν, ὅσον ἄνδρες γυναικῶν. τί δὲ πάν-
„τως δέει σε ναυμαχίῃσι ἀνακινδυνεύειν; οὐκ ἔχεις μὲν
„τὰς Ἀθήνας, τῶν περ εἵνεκα ὠρμήθης στρατεύεσθαι,
15 „ἔχεις δὲ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα; ἐμποδῶν δὲ τοι ἴσταται

praelium censerent. (68.) Quos ubi Mardonius, initio facto a Sidonio, circumiens rogavit, communi consensu reliqui omnes pro sententia dixere, *faciendum praelium navale*; una *Artemisia* haec verba fecit: (1.) *Dic tu Regi, Mardonie, me haec dicere. Equidem, quae in pugnis ad Euboeam factis nec ignavissima fui, nec minima facta edidi, Domine, par est ut veram meam sententiam edam, dicamque quae tuis rebus maxime conferre censeo. Atqui hoc dico: parce navibus, nec praelium navale committe. Hi enim viri tuis viris mari tanto sunt superiores, quanto mulieribus viri. Quid autem omnino necesse est ut navalis pugnae adeas discrimen? Annon Athenas tenes, quarum causa hanc suscepisti expeditionem? Immo reliquam et-*

„οὐδείς· οἱ δ' ἔτι ἀντέστησαν, ἀπήλλαξαν οὕτω ὡς καί-
 68 „νους ἔπρεπε; Τῇ δὲ ἐγὼ δοκέω ἀποβήσεσθαι τὰ τῶν
 (2) „ἀντιπολέμων πρήγματα, τοῦτο Φράσω. ἦν μὲν μὴ
 „ἐπιχθῆς ναυμαχίην ποιούμενος, ἀλλὰ τὰς νῆας αὐ-
 „τοῦ ἐχθρῆς πρὸς γῇ μένων, ἣ καὶ προβαίνων ἐς τὴν Πε- 20
 „λοπόννησον, εὐπετέως τοι, δέσποτα, χωρήσει τὰ νοέ-
 „ων ἐλήλυθας. οὐ γὰρ οἰοί τε πολλὸν χρόνον εἰσὶ τοι
 „ἀντέχειν οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ σφεας διασκεδᾶς, κατὰ
 „πόλιν δὲ ἕκαστοι Φεύξονται. οὔτε γὰρ σίτος πάρα σφί-
 „σι ἐν τῇ νήσῳ ταύτῃ, ὡς ἐγὼ πυνθάνομαι· οὔτε αὐ- 25
 „τοὺς οἶκος, ἦν σὺ ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον ἐλαύνης τὸν
 „πείζον στρατὸν, ἀτρεμειῖν τοὺς ἐκεῖθεν αὐτέων ἥκοντας·
 68 „οὐδέ σφι μελήσει πρὸ τῶν Ἀθηναίων ναυμαχεῖν. Ἦν
 (3)

*iam Graeciam tenes: neque quisquam tibi resistit:
 nam, qui adhuc restiterunt, hi ita accepti sunt
 ut commeruere. (68. 2.) Quem vero exitum habitu-
 ras esse putem res adversariorum, dicam. Si tu
 non properaveris navalem facere pugnam, sed hic
 manens ad terram adplicueris naves, aut si in
 Peloponnesum etiam progredieris; facile tibi, Do-
 mine, succedent ea quorum causa huc venisti.
 Nec enim diu tibi resistere poterunt Graeci, sed
 disperges eos, et in suas quique civitates profu-
 gient. Nec enim commeatus illis, ut ego audio,
 in hac insula paratus adest: nec verosimile est,
 si tu adversus Peloponnesum duxeris pedestrem
 exercitum, tranquillos hic mansuros hos qui ex illa
 regione venerunt; nec illis curae erit pro Athe-
 niensibus discrimen navalis praelii adire. (68. 3.)
 Sin protinus praelium facere maturaveris, verior*

650, 17.

30 ἢ δὲ αὐτίκα ἐπειχθῆς ναυμαχῆσαι, δειμαίνω μὴ ὁ ναυ-
 31 τικὸς στρατὸς κακῶβεις, τὸν πιζὸν προσδηλήσεται.
 32 πρὸς δὲ, ὦ βασιλεῦ, καὶ τόδε ἐς θυμὸν βαλεῦ, ὥς
 33 τοῖσι μὲν χρηστοῖσι τῶν ἀνθρώπων κακοὶ δοῦλοι Φι-
 34 λέουσι γίνεσθαι, τοῖσι δὲ κακοῖσι, χρηστοί. σοὶ δὲ,
 35 ἔοντι ἀρίστῳ ἀνδρῶν πάντων, κακοὶ δοῦλοί εἰσι οἱ ἐν
 36 συμμάχων λόγῳ λέγονται εἶναι, ἔοντες Αἰγύπτιοί τε
 37 καὶ Κύπριοι, καὶ Κίλικες, καὶ Πάμφυλοι, τῶν ὅφε-
 38 λός ἐστι οὐδέν.“ Ταῦτα λεγούσης πρὸς Μαρδόνιον, 69
 39 ὅσοι μὲν ἔσαν εὐνοοὶ τῇ Ἀρτεμισίῃ, συμφορὴν ἐποιεῦντο
 40 τοὺς λόγους, ὥς κακὸν τι πεισομένης πρὸς βασιλῆος,
 41 ὅτι οὐκ ἐᾷ ναυμαχίην ποιέεσθαι· οἱ δὲ αἰγαιόμενοί τε
 42 καὶ Φθογιόντες αὐτῇ, ἅτε ἐν πρώτοισι τετιμημένης διὰ
 43 πάντων τῶν συμμάχων, ἐτέρεποντο τῇ κρίσει, ὥς ἀπο-

LXIX. 6. κρίσι. Alii vulgo ἀνακρίσι.

*ne navalis exercitus male acceptus, pedestri quo-
 que calamitatem sit adlaturus. Ad haec, Rex, hoc
 etiam cogites velim, bonis viris servos solere esse
 malos, malis vero bonos. Atqui tibi, viro omnium
 optimo, mali servi sunt, hi qui in sociorum nu-
 mero dicuntur esse, nempe Aegyptii, et Cyprii,
 et Cilices, et Pamphyli, inutiles homines. (69.)
 Haec ubi Artemisia Mardonio dixit, quicumque
 reginae favebant, dolebant eam ista locutam, ve-
 rentes ne malum quoddam ei a rege immineret, quod
 illum vetuisset navalem pugnam facere: qui vero
 invidebant ei maleque cupiebant, ut quae prae reli-
 quis omnibus sociis in honore esset apud regem,
 iudicio illius delectabantur, quippe exitium ei ad-*

Herod. T. IV. P. I.

E

λειομένης αὐτῆς. Ἐπεὶ δὲ ἀνηνείχθησαν αἱ γνώμαι ἐς
Ξέρξεια, κάρτα τε ἦσθη τῇ γνώμῃ τῆς Ἀρτεμισίης· καὶ
νομίζων ἔτι πρότερον σπουδαίην εἶναι, τότε πολλῶ μάλ-
λον αἶνεε. ὅμως δὲ τοῖσι πλέοσι πείθεσθαι ἐκέλευε τάδε, 10
καταδόξας πρὸς μὲν Εὐβοίῃ σφέας ἐβелоκακέειν, ὡς
οὐ παρεόντος αὐτοῦ· τότε δὲ αὐτὸς παρσκευάστο θιή-
σασθαι ναυμαχέοντας.

70 Ἐπειδὴ δὲ παρήγγελον ἀναπλάειν, ἀνῆγον τὰς νῆας
ἐπὶ τὴν Σαλαμῖνα, καὶ παρεκρίθησαν διαταχθέντες κατ'
ἡσυχίην. τότε μὲν νυκτὶ οὐκ ἐξέχρησέ σφι ἡ ἡμέρη ναυ-
μαχίην ποιήσασθαι· νύξ γὰρ ἐπεγένετο· οἱ δὲ παρσκευ-
άζοντο ἐς τὴν ὑστεραίην. Τοὺς δὲ Ἕλληνας εἶχε δέος τε 5
καὶ ἀρρώδιῃ, οὐκ ἥκιστα δὲ τοὺς ἀπὸ Πελοποννήσου.
ἀρρώδην δὲ, ὅτι αὐτοὶ μὲν ἐν Σαλαμῖνι κατήμενοι, ὑπὲρ
γῆς τῆς Ἀθηναίων ναυμαχεῖν μέλλοιεν· νικηθέντες τε,

laturo. At ut ad *Xerxem* relatae sunt sententiae, ad-
modum gavisus est illius sententiā: et, quum iam
antea eximiam esse mulierem iudicasset, nunc etiam
magis eam laudavit. Attamen *hac in re pluribus*,
ait, *esse parendum*; ratus ad Euboeam sponte suos
rem male gessisse, quoniam ipse abfuisset: nunc
autem constituerat ipse spectare pugnantes.

(70.) Postquam enavigandi signum datum est,
eduxerunt naves Salaminem versus, et per otium
explicuerunt aciem. At tunc quidem non suffecit
dies, ut committeretur praelium: nox enim super-
venit; et illi in posterum diem sese comparabant.
Graecos vero metus incessit et trepidatio, praesertim
vero Peloponnesios: angebantur quippe, quod ad
Salaminem residentes pro Atheniensium terra es-

ἐν νήσῳ ἀπολαμφθέντες πολιορκήσονται, ἀπέντες τὴν
 10 ἐσωτῶν ἀφύλακτον. Τῶν δὲ βαρβάρων ὁ πεζὸς ὑπὸ 71
 τὴν παρεούσαν νύκτα ἐπορεύετο ἐπὶ τὴν Πελοπόννησον·
 καίτοι τὰ δυνατὰ πάντα ἐμεμηχάνητο, ὅπως κατ' ἤπει-
 ρον μὴ ἐσβάλαιεν οἱ βάρβαροι. Ὡς γὰρ ἐπύθοντο τά-
 5 χιστα Πελοποννήσιοι τοὺς ἀμφὶ Λεωνίδα ἐν Θερμο-
 πύλῃσι τετελευτηκέναι, συνδραμόντες ἐκ τῶν πολίων,
 εἰς τὸν Ἴσθμόν ἵζοντο· καὶ σφι ἐπὶ στρατηγὸς Κλεόμ-
 βροτος, ὁ Ἀναξανδρίδῃ, Λεωνίδῃ δὲ ἀδελφείῳ. ἱζό-
 10 μενοι δὲ ἐν τῷ Ἴσθμῳ, καὶ συγχώσαντες τὴν Σκιρωνί-
 δα ὁδόν, μετὰ τοῦτο, ὥς σφι ἔδοξε βουλευομένοισι, οἰκο-
 δέμεον διὰ τοῦ Ἴσθμοῦ τείχος. ἅτε δὲ εἰσustῶν μυρια-
 δίων πολλέων, καὶ παντὸς ἀνδρὸς ἐργαζομένου, ἦετο
 τὸ ἔργον. καὶ γὰρ λίθοι, καὶ πλίνθοι, καὶ ξύλα, καὶ

sent dimicaturi; ubi si victi essent, in insula inter-
 clusi obsiderentur, suâ terrâ sine praesidio relictâ.
 (71.) Sub eadem noctem pedestris Barbarorum exer-
 citus adversus *Peloponnesum* profectus est; quam-
 quam quaecumque excogitari potuerunt effecta erant,
 ne a continente in Peloponnesum irrumperе Barbari
 possent. Simulatque enim cognoverant Peloponnesii
 obiisse Leonidam ad Thermopylas, concursu ex op-
 pidis facto Isthmum occuparunt, et praeerat eis ibi
 Cleombrotus, Anaxandridae filius, frater Leonidae.
 Ad Isthmum igitur considentes, primum Scironidem
 viam obstruxerunt, deinde de communi consilio
murum per Isthmum instituerunt ducere. Quum-
 que multae essent hominum myriades, quorum quis-
 que manum operi admovit, perficiebatur opus. Nam
 et lapides et lateres et tigna et corbes sabulo reple-

Φορμοὶ ψάμμου πλήρεις ἐσθφορέοντο, καὶ ἐλίνυνον οὐδέ-
 να χρόνον οἱ βοηθήσαντες ἐργαζόμενοι, οὔτε νυκτὸς, οὔτε 15
 72 ἡμέρας. Οἱ δὲ βοηθήσαντες ἐς τὸν Ἰσθμὸν πανδημεῖ,
 οἷδε ἔσαν Ἕλληνας Λακεδαιμόνιοι τε καὶ Ἀρκάδες πάν-
 τες, καὶ Ἠλεῖοι, καὶ Κορίνθιοι, καὶ Σικυώνιοι, καὶ
 Ἐπιδαύριοι, καὶ Φλιάσιοι, καὶ Τροιζήνιοι, καὶ Ἑρμι-
 ονέες. οὗτοι μὲν ἔσαν οἱ βοηθήσαντες καὶ ὑπεραρρωδιάν 5
 τες τῇ Ἑλλάδι κινδυνευούσῃ τοῖσι δὲ ἄλλοισι Πελοπόν-
 νησιόισι ἔμελε οὐδέν. Ὀλύμπια δὲ καὶ Κάρνεια παροι-
 73 χῶκεν ἤδη. Οἰκέει δὲ τὴν Πελοπόννησον ἔθνη ἑπτὰ.
 τούτων δὲ τὰ μὲν δύο, αὐτόχθονα ὄντα, κατὰ χώραν
 ἰδρυται νῦν τῇ καὶ τὸ πάλαι οἶκον, Ἀρκάδες τε, καὶ
 Κυνυριοί. ἐν δὲ ἔθνος, τὸ Ἀχαικόν, ἐκ μὲν Πελοπον-
 νήσου οὐκ ἐξεχώρησε, ἐκ μὲν τοι τῆς ἐαυτῶν οἰκῆς δὲ 5
 τὴν ἀλλοτρίην. τὰ δὲ λοιπὰ ἔθνη τῶν ἑπτὰ τέσσερα,

tae congregabantur; et sociatâ operâ opus facientes,
 nullo temporis momento, nec noctu, nec interdiu,
 cessabant. (72.) Qui ad muniendum *Isthmum* ope-
 ram suam consociarunt Graeci, hi fuere: Lacedae-
 monii et Arcades omnes, et Elei, et Corinthii, et Si-
 cyonii, et Epidaurii, et Phliasii, et Troezenii, et
 Hermionenses. Hi sunt qui periclitanti Graeciae me-
 tuentes succurrerunt: reliquis Peloponnesiis nulli
 curae ea res fuit. Olympiorum autem et Carneorum
 iam praeterierant solemnia. (73.) *Peloponnesum*
 septem incolunt populi. Horum duo sunt indigeni;
 eandem nunc, quam antiquitus, regionem habitan-
 tes, *Arcades*, et *Cynurii*. Unus populus, *Achaicus*,
 Peloponneso quidem non egressus est, sed suam regio-
 nem cum alia mutavit. Reliqui quatuor ex illis sep-

652, 79.

ἐπήλυθα ἔστι, Δωριεῖς τε, καὶ Αἰτωλοί, καὶ Δρύ-
 πες, καὶ Λήμνιοι. Δωριέων μὲν, πολλαί τε καὶ δόκιμοι
 πόλεις· Αἰτωλῶν δὲ, Ἥλις μούνη· Δρυόπων δὲ, Ἐρμιό-
 20 νη τε καὶ Ἀσίνη ἢ πρὸς Καρδαμύλῃ τῇ Λακωνικῇ· Λη-
 μνίων δὲ, Παρωρεῖται πάντες. οἱ δὲ Κυνοῦριοι, αὐτόχθο-
 νες ἔόντες, δακέουσι μούνοι εἶναι Ἴωνες· ἐκδιδωρεύονται δὲ,
 ὑπὸ τε Ἀργείων ἀρχόμενοι καὶ τοῦ χρόνου, ἔόντες Ὀρ-
 νεῖται καὶ περίοικοι. Ταυτέων ὧν τῶν ἐπτα ἔθνεων αἱ
 15 λοιπαὶ πόλεις, πάρεξ τῶν κατέλεξα, ἐκ τοῦ μέσου ἐκα-
 τέατο· εἰ δὲ ἰλευθέρας ἔξιστι εἶπαι, ἐκ τοῦ μέσου κα-
 τήμενοι, ἐμαρτίζον.

Οἱ μὲν δὴ ἐν τῷ Ἰσθμῷ, τειούτῳ πόνῳ συνίστασαν, 74
 ἅτε περὶ τοῦ παντὸς ἤδη δρόμον θεόντες, καὶ τῇσι νηυσὶ

LXXIII. 12. *Pro μούνοι, μὲν ἰνίοις corrigunt nonnulli.*

tem populis, advenae sunt: *Dorienses, Aetoli, Dryo-
 pes, et Lemnii.* Et Doriensium quidem multae sunt
 et illustres civitates: Aetolorum vero sola Elis: Dryo-
 pum Hermione, et Asine prope Cardamylum Laconi-
 cam: Lemniorum vero, Paroreatae omnes. Cynurii,
 indigenae quum sint, soli videntur [*sive, nonnullis*
 quidem videntur] Iones esse; sed in Dorienses mu-
 tati sunt, partim quod sub imperio fuerunt Argivo-
 rum, partim temporis progressu: sunt autem Or-
 neatae et horum finitimi. Istorum septem populo-
 rum reliquae civitates, praeter eas quas nominavi,
 neutrarum erant partium: si autem libere loqui li-
 cet, dum neutrarum fuere partium, Medis favebant.
 (74.) Igitur qui ad Isthmum erant, eo quo dixi
 labore conflictabantur, quippe de summa rerum iam

οὐκ ἐλπίζοντες ἐλλάμψεσθαι· οἱ δὲ ἐν Σαλαμῖνι ὁμῶς,
ταῦτα πυνθανόμενοι, ἄρρώδεον, οὐκ οὕτω περὶ σφίσι
αὐτοῖσι δειμαίνοντες, ὥς περὶ τῇ Πελοποννήσῳ. ἕως μὲν 5
δὴ αὐτέων ἀνὴρ ἀνδρὶ παραστάς σιγῇ λόγον ἐποιεέτο,
Θῶμα ποιούμενοι τὴν Εὐρυβιάδεω ἀβουλίην· τέλος δὲ,
ἐξερράγη ἐς τὸ μέσον, σύλλογός τε δὴ ἐγίνετο, καὶ
πολλὰ ἐλέγετο περὶ τῶν αὐτέων. οἱ μὲν, ὥς ἐς τὴν Πε-
λοπόννησον χρεὸν εἶη ἀποπλῶειν, καὶ περὶ ἐκείνης κινδύ- 10
νεύειν, μηδὲ πρὸς χώρης δριαλαῶτου μένοντας μάχεσθαι·
Ἀθηναῖοι δὲ, καὶ Αἰγινῆται, καὶ Μεγαρέες, αὐτοῦ μέ-
75 νοντας ἀμύνεσθαι. Ἐνθαῦτα Θεμιστοκλῆς, ὥς ἐσ-
σοῦτο τῇ γνώμῃ ὑπὸ τῶν Πελοποννησίων, λαθὼν ἐξέρ-
χεται ἐκ τοῦ συνεδρίου. ἐξελθὼν δὲ, πέμπει ἐς τὸ στρα-

LXXIV. 3. ὁμῶς. *Vulgo ὁμως.*

periclitantes, nec sperantes mari praeclare admodum
gestum iri rem. Et illi *ad Salaminem*, postquam
quid ad Isthmum ageretur cognoverunt, similiter
trepidabant, non tam sibi metuentes, quam Pelo-
ponneso. Et aliquantisper quidem vir viro adstans
tacite inter se sermones conferebant, imprudens mi-
rantes Eurybiadis consilium: ad extremum vero in
publicum res erupit; et coit concilium, multaque
verba eisdem de rebus iactabantur; dicentibus aliis,
neccessario ad Peloponnesum esse navigandum, et
pro illa propugnandum, nec ad regionem ab ho-
ste captam manendum, et pro illa dimicandum;
Atheniensibus vero et Aeginetis et Megarensibus con-
tendentibus, *eo loci manendum et cum hoste con-*
fligendum. (75.) Ibi tunc Themistocles, quum
vinceret sententia Peloponnesiorum, clanculum con-

τόπειον τὸ Μήδων ἄνδρα πλοίῳ, ἐντειλάμενος τὰ λέ-
 5 γειν χρεόν· τῷ οὐνομα μὲν ἦν Σίκιννος, οἰκίτης δὲ καὶ
 παιδαγωγὸς ἦν τῶν Θεμιστοκλέους παίδων· τὸν δὲ ὅτε-
 ρον τούτων τῶν πρηγμάτων Θεμιστοκλέης Θεσπία τε
 ἐποίησε, ὡς ἐπεδέκοντο οἱ Θεσπῖες πολίτας, καὶ χρή-
 10 μασι ὄλβιον. ὃς τότε πλοίῳ ἀπικόμενος, ἔλεγε πρὸς
 τοὺς στρατηγοὺς τῶν βαρβάρων ταῦδε· „Ἐπεμψέ με
 „στρατηγὸς ὁ Ἀθηναίων λάβει τῶν ἄλλων Ἑλλήνων,
 „(τυγχάνει γὰρ Φρονέων τὰ βασιλῆος, καὶ βουλόμε-
 „νος μᾶλλον τὰ ὑμέτερα κατύπερθε γίνεσθαι ἢ τὰ τῶν
 „Ἑλλήνων πρήγματα,) Φράσσοντα, ὅτι οἱ Ἕλληνες
 15 „δρῶσιν βουλευόμενοι καταρρώδηκότες. καὶ νῦν παρὲ-
 „ξι καλλιστον ὑμέας ἔργον ἀπάντων ἐξεργάσασθαι,
 „ἢ μὴ περιϊόητε διαδράντας αὐτούς. οὔτε γὰρ ἀλλή-
 „λοις ὁμοφρονέουσι, οὔτ' ἐτι ἀντιστήσονται ὑμῖν· πρὸς

cilio egressus, certum hominem navigio in castra mi-
 sit Medorum, edoctum quod dicere oporteret. Nomen
 homini *Sicinnus* fuit: erat autem servus et filiorum
 paedagogus Themistoclis; quem post has res gestas
 Themistocles, quo tempore Thespienses novos coop-
 tarunt cives, Thespiensem fecit, et divitiis oneravit.
 Quo ubi is navigio pervenit, apud duces Barbaro-
 rum haec verba fecit: *Misit me dux Atheniensium*
clam reliquis Graecis; favel enim ille Regis par-
tibus, cupitque ut res vestrae rebus Graecorum
sint superiores; misit me autem qui vobis nun-
ciarem, fugam meditari Graecos, metu perculsos.
Nunc igitur in promptu vobis est rem conficere
longe praeclarissimam, si non commiseritis ut illi
fugâ dilabantur. Nam nec inter se sunt concor-

„ἐαυτούς τε σφέας ὄψεσθε ναυμαχέοντας τοὺς τὰ ὑμέ-
 „τερα φρονέοντας καὶ τοὺς μὴ.“ Ὁ μὲν, ταῦτά σφι 20
 76 σημήνας, ἐκποδὼν ἀπαλλάσσετο. Τοῖσι δὲ ὡς πιστὰ
 ἐγίνετο τὰ ἀγγελθέντα, τοῦτο μὲν, ἐς τὴν νηίδα τὴν
 Ψυττάλειαν, μεταξὺ Σαλαμῖνός τε κειμένην καὶ τῆς
 ἠπείρου, πολλοὺς τῶν Περσέων ἀπεβιβάσαντο· τοῦτο
 δὲ, ἐπειδὴ ἐγίνοντο μέσαι νύκτες, ἀνῆγον μὲν τὸ ἀπ’ 5
 ἐσπέρας κέρας κυκλούμενοι πρὸς τὴν Σαλαμῖνα· ἀνῆ-
 γον δὲ οἱ ἀμφὶ τὴν Κέον τε καὶ τὴν Κυνόσουραν τεταγμέ-
 νοι, κατέχον τε μέχρι Μουνυχίας πάντα τὸν πορθμὸν
 τῇσι νηυσί. τῶνδε δὲ εἵνεκεν ἀνῆγον τὰς νῆας, ἵνα δὴ
 τοῖσι Ἑλλῆσι μηδὲ Φυγέειν ἐξῆ, ἀλλ’ ἀπολαμφθέντες 10
 ἐν τῇ Σαλαμῖνι, δοῖεν τίσιν τῶν ἐπ’ Ἀρτεμισίᾳ ἀγω-
 νισμάτων. ἐς δὲ τὴν νηίδα τὴν Ψυττάλειαν καλεομένην

*des, nec amplius vobis resistent; sed adversus se
 invicem pugnantes videbitis hos qui vobiscum sen-
 tiunt et eos qui contra.* Et hic quidem, his dictis,
 e vestigio discessit. (76.) Illi vero, fidem nuncio
 adhibentes, primum, in *Psyttaleam*, parvam insu-
 lam inter Salaminem et continentem sitam, magnum
 numerum Persarum exposuerunt: deinde, sub me-
 diam noctem evecti sunt qui cornu [Graecorum]
 occidentem spectans ad Salaminem intercluderent;
 simulque, qui ad Ceam et Cynosuram erant locati,
 evecti sunt, et universum fretum usque ad Muny-
 chiam occuparunt. Evecti autem his navibus sunt eo
 consilio, quo fugā elabi non possent Graeci, sed ad
 Salaminem circumventi poenas darent praeliorum
 ad Artemisium factorum. In exiguum vero illam in-
 sulam, cui *Psyttalea* nomen, idoneum Persarum

ἀπὸ βίβαζον τῶν Περσίων, τῶνδ' εἴηκεν, ὡς, ἐπὶ αὐτὴν γί-
νηται ναυμαχίῃ, ἐνθαῦτα μάλιστα ἐξοισομένων τῶν τε
15 ἀνδρῶν καὶ τῶν ναυηγίων, (ἐν γὰρ δὴ πρόρῳ τῆς ναυμα-
χίης τῆς μελλούσης ἔσσεσθαι ἔκειτο ἡ νῆσος,) ἵνα τοὺς
μὲν περιποιῶσι, τοὺς δὲ διαφθείρωσι. ἐποίηεν δὲ σιγῇ
ταῦτα, ὡς μὴ πυνθανοίατο οἱ ἐναντίοι. οἱ μὲν δὲ ταῦτα
τῆς νυκτός, οὐδὲν ἀποκοιμηθέντες, παραστέοντο.

Χρησμοῖσι δὲ οὐκ ἔχω ἀντιλέγειν ὡς οὐκ εἰσὶ ἀλη- 77
θέες, οὐ βουλόμενος ἐναργέως λέγοντας πειραῖσθαι κα-
ταβάλλειν, ἐς τοιαῦτα πρήγματα ἐσβλέψας.

Ἄλλ' ὅταν Ἀρτέμιδος χρυσαέρου ἱερὸν αἶκτῆν
5 νηυσὶ γεφυρώσωσι, καὶ εἰναλίην Κυνόσουραν,
ἐλπίδι μαινομένη λιπαρὰς πέρσαντες Ἀθήνας,

numerum exposuerunt hoc consilio, ut, quoniam
praelio facto navali et homines et naufragia huc ma-
xime delatum iri videbantur, (sita enim insula erat
in freto ubi pugna erat facienda) ibi suos servarent,
hostes vero interficerent. Silentio autem haec omnia
fecerunt, ne animadverterent adversarii: et per to-
tam noctem, nulla quiete sumta, in hoc adparatu
fuere occupati.

(77.) In has res tales equidem intuens, negare
non possum vera esse oracula huc spectantia; nec
reiicere conabor manifeste loquentia.

At quum sacrum Dianae littus aureo-ense-in-
structae
navibus velut ponte straverint et mari-cinctam
Cynosuram,
insana spe vastatis splendidis Athenis;

δία Δίκη σβέσσει κρατερὸν Κόρον, Ἰβριος υἱόν,
 δεινὸν μαιμῶνonta, δοκεῦντ' ἀνὰ πάντα τίθεσθαι.

Χαλκὸς γὰρ χαλκῷ συμμίζεται, αἵματι δ' Ἀρης
 πόντον Φοινίξει. τότ' ἐλεύθερον Ἑλλάδος ἡμᾶρ
 εὐρύοπα Κρονίδης ἐπάγει, καὶ πότνια Νίκη.

10

Ἐς τοιαῦτα μὲν, καὶ οὕτω ἐναργέως λέγοντι Βάκιδι,
 ἀντιλογίης χρησμῶν περὶ οὔτε αὐτὸς λέγειν τολμῶ,
 οὔτε παρ' ἄλλων ἐνδέχομαι.

- 78 Τῶν δὲ ἐν Σαλαμῖνι στρατηγῶν ἐγένετο ὠδισμὸς λέ-
 γων πολλός. ἤδεσαν δὲ οὐ καὶ, ὅτι σφέας περιεκυκλέον-
 το τῇσι νηυσὶ οἱ βάρβαροι· ἀλλ', ὥσπερ τῆς ἡμέρας
 ὥραν αὐτοὺς τεταγμένους, ἐδόκεον κατὰ χώραν εἶναι.
- 79 Συνεστηκότων δὲ τῶν στρατηγῶν, ἐξ Αἰγίνης διέβη Ἀρι-

LXXVII. 8. τίθεσθαι. Vulgo πυθέσθαι. Nonnulli πιθέσθαι. l. 13.
 ἀντιλογίης - - - λέγειν. Cum viro docto legendum videtur δι' ἀν-
 τιλογίης - - - ἐλθεῖν.

*tum diva Vindicta exstinguet minacem Satieta-
 tem, Contumeliae filiam,
 dire furentem, omniaque conantem evertere.*

*Aes enim aeri miscebitur, et sanguine Mavors
 pontum rubefaciet. Tunc libertatis diem Graeciae
 reddet late-cernens Saturnius et alma Victoria.*

Ad haec talia, et adversus ita clare loquentem Baci-
 dem, nec ego contradicendi oraculis caussa quid-
 quam dicere audeo, nec ab aliis dictum admitto.

(78.) Iam inter duces *ad Salaminem* gravis exsi-
 stebat sermonum contentio. Nec dum vero illi no-
 verant, undique inclusos se esse a Barbaris: sed, ut
 illos interdiu locatos viderant, ita eodem in loco
 mansisse eos putabant. (79.) Dum inter se altercantur

στειδης ὁ Λυσιμάχου, ἀπὸ Ἀθηναῖος μὲν, ἐξωστρα-
κισμένος δὲ ὑπὸ τοῦ δήμου· τὸν ἐγὼ νενόμικα, πυνθα-
νόμενος αὐτοῦ τὸν τρόπον, ἄριστον ἄνδρα γενέσθαι ἐν
5 Ἀθήνησι καὶ δικαιοτάτον. οὗτος ὠνὴρ στας ἐπὶ τὸ συνέ-
δριον, ἐξεκαλέετο Θεμιστοκλῆα, ὄντα μὲν ἐωυτῷ οὐ
Φίλον, ἐχθρὸν δὲ τὰ μάλιστα· ὑπὸ δὲ μεγάλῃος τῶν
παρόντων κακῶν, λήβην ἐκείνων ποιούμενος ἐξεκαλέε-
το, θέλων αὐτῷ συμμίξαι. προακήκουσε δὲ ὅτι σπεύ-
10 δαιεν οἱ ἀπὸ Πελοποννήσου ἀνάγειν τὰς νῆας πρὸς τὸν
Ἴσθμόν. ὥς δὲ ἐξῆλθέ οἱ Θεμιστοκλῆς, ἔλεγε Ἀριστεί-
δης τάδε· „Ἡμέας στασιάζειν χρεόν ἐστι, ἐν τε τῷ ἄλ-
„λῳ καιρῷ καὶ δὴ καὶ ἐν τῷδε, περὶ τοῦ ὀκότερος
„ἡμέων πλέω ἀγαθὰ τὴν πατρίδα ἐργάζεται. λέγω
15 „δέ τοι, ὅτι ἴσον ἐστι πολλά τε καὶ ὀλίγα λέγειν περὶ

duces; interim ex Aegina traiccerat *Aristides*, *Lysimachi* filius, civis quidem Atheniensis, sed ostracismo damnatus a populo; quem ego, ut eius mores accepi, optimum Athenis virum iustissimumque fuisse iudico. Hic vir, stans ad introitum concilii, evocari ad se iussit *Themistoclem*, qui non ei amicus, sed quam maxime inimicus erat; verum ob praesentium gravitatem malorum oblitus inimiciarum, ad se vocari illum iussit, colloqui cum eo cupiens: antea audiverat autem, id urgere Peloponnesios ut ad Isthmum abducatur classis. Postquam egressus est *Themistocles*, his verbis cum *Aristides* adloquitur: *Debemus nos et aliás et nimirum nunc maxime de hoc inter nos contendere, uter nostrum maiora commoda patriae sit adlaturus. Dico vero tibi, perinde esse, multa an pauca verba facias ad Pelo-*

„ἀποπλόου τοῦ ἐνθεῦτεν Πελοποννησίοισι. ἐγὼ γὰρ
 „αὐτόπτης τοι λέγω γινόμενος, ὅτι νῦν, οὐδ' ἦν θέλω-
 „σι, Κορίνθιοί τε καὶ αὐτὸς Εὐρυβιάδης οἳοί τε ἴσον-
 „ται ἐκπλῶσαι· περιεχόμεθα γὰρ ὑπὸ τῶν πολεμίων
 80 „κύκλω. ἀλλ' ἐσελθὼν σφι ταῦτα σήμνηον.“ Ὁ δ' 20
 „ἀμείβετο τοῖσδε· „Κάρτα τε χρηστὰ διακελεύεαι, καὶ
 „εὖ ἡγγεilas. τὰ γὰρ ἐγὼ ἐδεόμην γενέσθαι, αὐτὸς
 „αὐτόπτης γινόμενος ἦκεις. ἴσθι γὰρ, ἐξ ἐμέο τὰ ποιεύ-
 „μενα ὑπὸ Μήδων. ἔδεε γὰρ, ὅτε οὐκ ἐκόντες ἔβελον 5
 „ἐς μάχην κατίσταςθαι οἱ Ἕλληνες, αἰκοντας παρα-
 „στῆσθαι. σὺ δὲ, ἐπεὶ περ' ἦκεις χρηστὰ ἀπαγγέλ-
 „λων, αὐτὸς σφι ἄγγελον. ἦν γὰρ ἐγὼ αὐτὰ λέγω,
 „δοῦναι πλάσας λέγειν, καὶ οὐ πείσω, ὥς οὐ ποιούν-
 „των τῶν βαρβάρων ταῦτα. ἀλλὰ σφι σήμνηον αὐτὸς 10

ponnesios classem hinc abducere cupientes. Ego enim, oculatus testis tibi aio, nullam nunc, ne si velint quidem, facultatem esse Corinthiis et ipsi Eurybiadi enavigandi; undique enim circumclusi sumus ab hostibus. At tu i intro, et hoc illis nuncia. (80.) Sic ille; cui Themistocles respondit: Et rectissime tu mones; et bonum utique adfers nuncium: nam, quod ego ut fieret cupiveram, id tu factum esse testis oculatus nuncias. Scito enim, a me monitos fecisse hoc Medos: quandoquidem enim sponte noluerunt Graeci praelio decernere, necesse fuit ut inviti cogerentur. At tu, quoniam huc venisti bonum nuncium adferens, ipse illis nuncia. Nam si ego haec dixero, videbor illis ficta loqui, neque eis persuadebo factum hoc esse a Barbaris. Sed tu eos adi; et ipse illis, ut res habet, indica.

παρελθὼν ὡς ἔχει. ἐπεὰν δὲ σημήνης, ἣν μὲν πείθων-
ται, ταῦτα δὴ τὰ κάλλιστα· ἣν δὲ αὐτοῖσι μὴ πι-
στα γένηται, ὁμοῖον ἡμῖν ἔσται. οὐ γὰρ ἔτι διαδρῆ-
σονται, εἴπερ περιεχόμεθα πανταχόθεν, ὡς σὺ λέ-
γεις.“ Ταῦτα ἔλεγε παρελθὼν ὁ Ἀριστείδης, Φά-81
μνος ἐξ Αἰγίνης τε ἦκειν, καὶ μόγις ἐκπλώσαι λα-
δὼν τοὺς ἐπορμέοντας· περιέχεσθαι γὰρ πᾶν τὸ στρα-
τόπεδον τὸ Ἑλληνικὸν ὑπὸ τῶν νεῶν τῶν Ξέρξεω· πα-
5 ραρτίεσθαι τε συνεβούλευε ὡς ἀλεξομένους. Καὶ ὁ
μὲν, ταῦτα εἶπας, μετεστῆκε· τῶν δὲ αὐτῖς ἐγένετο
λόγων ἀμφοιβασίη· οἱ γὰρ πλεῖνες τῶν στρατηγῶν
οὐκ ἐπείθοντο τὰ ἐξαγγελθέντα. Ἀπιστεόντων δὲ του-82
τέων, ἦκε τριῆρης ἀνδρῶν Τηνίων αὐτομόλousσα, τῆς
ἦρχε αὐτῇ Παναίτιος ὁ Σωσιμένηος, ἥπερ δὴ ἔφερε τὴν

Quod ubi tu indicaveris, si illi persuasi fuerint, tum quidem optime res habebit; sin dictis tuis non adhibuerint fidem, perinde nobis erit: etenim non amplius aufugient, si, ut tu ais, undique cincti sumus ab hostibus. (81.) Igitur in concilium ingressus Aristides, rem nunciat; dicens, se ex Aegina venire, et per hostium naves in statione locatas aegre pervasisse latentem; universam enim Graecorum classem a Persarum navibus esse circumventam: quare se illis consulere, ut ad propulsandum hostem sese comparent. His dictis, ille discessit; inter hos vero rursus orta est sermonum disceptatio: plerique enim ex ducibus fidem nuncio non adhibuerunt. (82.) Dum hi ita increduli sunt, advenit triremis transfuga Teniorum, cui praeerat civis Tenius Panaetius, Sosimenis filius; quae

αληθείην πᾶσαν. διὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ἐνεγράφησαν
 Τήνιοι ἐν Δελφοῖσι ἐς τὸν τρίποδα ἐν τοῖσι τὸν βάρβα- 5
 ρον κατελοῦσι. Σὺν δὲ ὧν ταύτῃ τῇ νηὶ τῇ αὐτομολη-
 σάσῃ ἐς Σαλαμῖνα, καὶ τῇ πρότερον ἐπ' Ἀρτεμίσιον
 τῇ Λημνίῃ, ἐξεπληροῦτο τὸ ναυτικὸν τοῖσι Ἑλλήσι ἐς
 τὰς ὀγδώκοντα καὶ τριηκοσίας νῆας· δύο γὰρ δὴ νηῶν
 τότε κατέδεδε ἐς τὸν ἀριθμὸν. 10

83. Τοῖσι δὲ Ἑλλήσι ὡς πιστὰ δὴ τὰ λεγόμενα ἦν τῶν
 Τηνίων ῥήματα, παρεσκευάζοντο ὡς ναυμαχῆσοντες.
 ἥως τε διέφαινε, καὶ οἱ σύλλογον τῶν ἐπιβατέων ποιη-
 σάμενοι, προηγόρευε εὖ ἔχοντα μὲν ἐκ πάντων Θεμι-
 στοκλέης· τὰ δὲ ἔπεα ἦν, πάντα κρέσσω τοῖσι ἥστοσι 5
 ἀντιτιθέμενα. ὅσα δὲ ἐν ἀνθρώπου φύσι καὶ καταστάσι
 ἐγγίνεται, παραινέσας δὴ, τούτέων τὰ κρέσσω αἰρέε-

omnem veritatem adtulit. Quod quidem ob factum Delphis in tripode nomen *Teniorum* inscriptum est in eorum populorum nominibus qui Barbarum debellarunt. Hac igitur navi, quae ad Salaminem ab hoste transfugit, simul cum Lemnia navi quae antea ad Artemisium transfugerat, completus est numerus navium, quibus usi sunt Graeci, ut trecentae et octoginta confierent; ad quem explendum numerum duae naves prius defuerant.

(83.) Postquam Teniorum verba fidem fecere Graecis, tum demum ad navalem pugnam sese hi compararunt, et prima luce coetum coegerunt propugnatorum. Ibi tunc prae caeteris ducibus Themistocles bene apud suos pro concione verba fecit; cuius in eo vertebatur oratio, ut meliora quaeque peioribus opponeret, hortareturque, ut, quaecumque in homi-

657, 24.

σθαι. καὶ καταπλέξας τὴν ῥῆσιν, ἐσβαίνειν ἐκέλευε ἐς
 τὰς νῆας. καὶ οὗτοι μὲν δὴ ἐσέβαινον, καὶ ἤκε ἡ ἀπ'
 10 Αἰγίνης τριήρης, ἣ κατὰ τοὺς Αἰακίδας ἀπεδήμησε. ἐν-
 θαῦτα ἀνῆγον τὰς νῆας ἀπάσας οἱ Ἕλληνες. Ἀνα- 84
 γομένοισι δὲ σφι, αὐτίκα ἐπέκτατο οἱ βάρβαροι. οἱ
 μὲν δὴ ἄλλοι Ἕλληνες ἐπὶ πρύμνῃ ἀνεκρούοντο, καὶ
 ᾤκελλον τὰς νῆας· Ἀμεινίης δὲ Παλληνεύς, ἀνὴρ Ἀθη-
 5 ναῖος, ἔξαναχθεὶς, τῇ ἐμβάλλει. συμπλακείσης δὲ
 τῆς νηὸς, καὶ οὐ δυναμένων ἀπαλλαγῆναι, οὕτω δὴ οἱ
 ἄλλοι Ἀμεινίῃ βοηθόντες συνέμισγον. Ἀθηναῖοι μὲν οὕτω
 λέγουσι τῆς ναυμαχίας γενέσθαι τὴν ἀρχήν· Αἰγινῇ-
 10 γιναι, ταύτην εἶναι τὴν ἀρξασαν. Λέγεται δὲ καὶ τὰ

nis naturam et conditionem caderent, ex his elige-
 rent optima. Postquam dicendi finem fecit, conscen-
 dere naves suos iussit. Qui dum conscendunt, adfuit
 ex Aegina triremis quae ad deducendos Aeacidas
 missa erat: tum deinde navibus omnibus evecti sunt
 Graeci. (84.) Quos in altum evectos tanto protinus
 impetu adgressi sunt Barbari, ut caeteri Graeci om-
 nes in puppim remigarent, et terrae admoverent na-
 ves. Unus *Aminias*, Atheniensis civis, Pallenensis,
 longius evectus, navem hostilem rostro petiit. Cu-
 ius navis quum alteri implicita haereret, nec inde
 divelli posset; ita demum caeteri, auxilio venientes
Aminiae, praelium commiserunt. Id quidem fuisse
navalis pugnae initium memorant Athenienses: Ae-
 ginetae vero, illam navem, aiunt, pugnae initium
 fecisse, quae Aeginam ad advehendos Aeacidas fue-
 rat missa. Narratur hoc etiam, adparuisse Graecis

δε, ὡς φάσμα σφί γυναῖκός ἐφάνη· φανεῖσαν δὲ δια-
 κελεύσασθαι, ὥστε καὶ ἅπαν ἀκοῦσαι τὸ τῶν Ἑλλή-
 νων στρατόπεδον, ὀνειδίσασαν πρότερον τὰδε· „ὦ δαι-
 85 „μόνιοι, μέχρι κόσου ἔτι πρύμνην ἀνακρούεσθε;“ Κα-
 τὰ μὲν δὴ Ἀθηναίους ἐτετάχατο Φοίνικες· οὗτοι γὰρ
 εἶχον τὸ πρὸς Ἐλευσῖνός τε καὶ ἐσπέρης κέρας· κατὰ
 δὲ Λακεδαιμονίους, Ἴωνες· οὗτοι δ' εἶχον τὸ πρὸς τὴν
 ἤῳ τε καὶ τὸν Πειραιέα. ἐβλοκάκεον μέντοι αὐτέων, 5
 κατὰ τὰς Θεμιστοκλέος ἐντολάς, ὀλίγοι· οἱ δὲ πλεῖ-
 νες, οὐ. Ἐχω μὲν νυν συγχῶν οὐνόματα τριηράρχων κα-
 ταλέξαι, τῶν νῆας Ἑλληνίδας ἐλόντων· χρήσομαι δὲ
 αὐτοῖσι οὐδὲν, πλὴν Θεομήστορός τε τοῦ Ἀνδροδάμαν-
 τος, καὶ Φυλάκου τοῦ Ἰστιαίου, Σαμίων ἀμφοτέρων. 10
 τοῦ δὲ εἵνεκα μέμνημαι τούτων μούγων, ὅτι Θεομήστωρ

speciem mulieris, quae illos, ita ut universus exau-
 diret exercitus, ad fortiter pugnandum hortata sit,
 increpatos prius his verbis, *Miseri! quousque in
 puppim remigabitis?* (85.) Contra Athenienses lo-
 cati Phoenices erant; hi enim cornu obtinebant
 Eleusinem et occidentem spectans: contra Lacedae-
 monios vero Iones, qui in altero cornu versus orien-
 tem et Piraeum erant. Et horum quidem pauci, ut
 monuerat eos Themistocles, de industria cessarunt;
 maior pars vero strenue pugnabat. Possem sane mul-
 torum nomina trierarchorum edere, qui graecas na-
 ves ceperunt: nec vero eos memorabo, nisi Theo-
 mestorem Androdamantis filium, et Phylacum Hi-
 stiaei, Samium utrumque. Horum autem solorum
 ea caussa facio mentionem, quod Theomestor ob
 hanc rem gestam Sami tyrannus a Persis est con-

μὲν διὰ τοῦτο τὸ ἔργον Σάμου ἐτυράννευσε, καταστη-
 σάντων τῶν Περσέων· Φύλακος δὲ, εὐεργέτης βασι-
 λῆος ἀπεγράφη, καὶ χώρη οἱ ἐδωρήθη πολλή. οἱ δ' εὐερ-
 15 γέται τοῦ βασιλῆος, ὁροσάγγαι καλέονται Περσιοτί.
 περὶ μὲν νυν τούτους οὕτω εἶχε. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν ἡτῶν 86
 ἐν τῇ Σαλαμῖνι ἐκεραίετο· αἱ μὲν, ὑπ' Ἀθηναίων δια-
 φθειρόμεναι· αἱ δὲ, ὑπὸ Αἰγινήτων. ἅτε γὰρ τῶν μὲν
 Ἑλλήνων σὺν κόσμῳ ναυμαχεόντων κατὰ τάξιν, τῶν
 5 δὲ βαρβάρων οὐ τεταγμένων ἔτι, οὔτε σὺν νόῳ ποιεόν-
 των οὐδέν, ἔμελλε τοιοῦτό σφι συνοίσεσθαι, οἷόν περ ἀπέ-
 βη. καίτοι ἔσαν γε καὶ ἐγένοντο ταύτην τὴν ἡμέραν μα-
 κρῷ ἀμείνονες αὐτοὶ ἑωυτῶν, ἢ πρὸς Εὐβοίῃ· πᾶς τις
 προθυμεόμενος, καὶ δειμαίνων Ξέρην· ἐδόκεε τε ἑκα-
 10 στος ἑωυτὸν θηήσεσθαι βασιλῆα.

stitutus; Phylacus vero eorum numero qui bene de
 Rege meruerunt adscriptus est, et amplius terrae tra-
 ctus eidem donatus. *Orosangae* Persico sermone vo-
 cantur *bene de rege meriti*. Ac de his quidem ita
 res habet. (86.) Maior vero numerus hostilium na-
 vium in hac *ad Salaminem pugna* periit; aliae ab
 Atheniensibus corruptae, aliae ab Aeginetis. Nam
 quum Graeci ordine et iusta acie pugnarent, Barbari
 vero nec dum satis ordinati fuissent, neque recto
 consilio quidquam gererent, debuit id fere ipsum
 evenire quod accidit: quamquam eo die longe for-
 tiores fuerunt seseque praestiterunt quam ad Eu-
 boeam, quum unusquisque formidine Xerxis stu-
 dium omne adhiberet; quisque enim spectari se a
 rege existimabat.

82 HERODOTI HISTOR. VIII.

87 Κατὰ μὲν δὴ τοὺς ἄλλους, οὐκ ἔχω μετεξέτερος
εἶπαι ἀτρεκέως, ὥς ἕκαστοι τῶν βαρβάρων ἢ τῶν Ἑλ-
λῆνων ἠγωνίζοντο· κατὰ δὲ Ἀρτεμισίην τὰδε ἐγένετο, ἀπ’
ᾧν εὐδοκίμησε μᾶλλον ἔτι παρὰ βασιλῆϊ. ἐπεὶ δὲ γὰρ
εἰς Θέρυβον πολλὸν ἀπίκετο τὰ βασιλῆος πρήγματα, 5
ἐν τούτῳ τῷ καιρῷ ἡ νηὺς ἡ Ἀρτεμισίης ἐδιώκετο ὑπὸ
νηὸς Ἀττικῆς. καὶ ἡ, οὐκ ἔχουσα διαφυγέειν, ἔμπροσθε
γὰρ αὐτῆς ἔσαν ἄλλαι νῆες Φίλιαι, ἡ δὲ αὐτῆς πρὸς
τῶν πολεμίων μάλιστα ἐτύγχανε εἶσα· ἔδοξε οἱ τότε
ποιῆσαι, τὸ καὶ συνήεικε ποιησάσθ. διωκομένη γὰρ ὑπὸ 10
τῆς Ἀττικῆς, Θέρουσα ἐνέβαλε νῆϊ Φιλίῃ, ἀνδρῶν τε
Καλυνδέων, καὶ αὐτοῦ ἐπιπλέοντος τοῦ Καλυνδέων βα-
σιλῆος Δαμασιθύμου. εἰ μὲν καὶ τι νεῖκος πρὸς αὐτὸν
ἐγεγόνει ἔτι περὶ Ἑλλήσποντον ἰόντων, οὐ μέντοι ἔγωγε

(87.) Iam, quod ad alios adtinet, quo pacto sin-
guli nonnulli Barbarorum aut Graecorum pugnave-
rint, non possum pro comperto referre: sed ad
Artemisiam quod spectat, haec gesta sunt, unde
illa magis etiam regi adprobata est. Postquam magno
tumultu res regis misceri coeperant, per id tempus
navem Artemisiae persequabatur navis Attica. Et
illa, quum effugere non posset, quoniam ante eam
multae aliae sociae naves erant, ipsius autem navis
hostibus erat proxima, hoc consilium cepit, quod
etiam eventu utilissimum ei fuit. Quum enim insta-
ret illi Attica navis, ipsa capto impetu in sociam na-
vem impegit, qua Calyndenses viri vehebantur cum
rege Calyndensium Damasithymo. Cum quo an ei
antea, quum adhuc ad Hellespontum fuissent, al-
tercatio quaedam intercesserit, confirmare equidem

15 ἔχω εἶπαι, οὔτε εἰ ἐκ προνοίας αὐτὰ ἐποίησε, οὔτε εἰ
 συνεκύρηνσε ἡ τῶν Καλυνδέων κατὰ τύχην παραπεισοῦ-
 σα νῆς. ὥς δὲ ἐνέβαλέ τε καὶ κατέδυσε, εὐτυχίῃ χρη-
 σαμένη, διπλαῖ ἐαυτὴν ἀγαθὰ ἐργάσατο. ὁ τε γὰρ τῆς
 Ἀττικῆς νηὸς τριήραρχος, ὥς εἶδε μιν ἐμβαλλουσιν νῆϊ
 20 ἀνδρῶν βαρβάρων, νομίσας τὴν νῆα τὴν Ἀρτεμισίης ἢ
 Ἑλληνίδα εἶναι, ἢ αὐτομολέειν ἐκ τῶν βαρβάρων, καὶ
 αὐτοῖσι ἀμύνειν, ἀποστρέψας, πρὸς ἄλλας ἐτράπετο.
 Τοῦτο μὲν, τοιοῦτο αὐτῇ συνήνεκε γενέσθαι, διαφυγέειν 88
 τε καὶ μὴ ἀπολέσθαι· τοῦτο δὲ, συνέβη ὥστε κακὸν
 ἐργασαμένην, ἀπὸ τούτων αὐτὴν μάλιστα εὐδοκιμῆσαι
 παρὰ Ξέρξῃ. λέγεται γάρ, βασιλῆα θηεύμενον, μα-
 5 θεὶν τὴν νῆα ἐμβαλοῦσαν· καὶ δὴ τίνα εἶπαι τῶν πα-
 ριόντων· „Δέσποτα, ὄρας Ἀρτεμισίην, ὥς εὖ ἀγωνίζε-

non possum, nec utrum consulto id fecerit, an casu
 tunc maxime Calydensium navis ei fuerit obiecta.
 Ut vero in illam impegit, eamque depressit, singu-
 lari felicitate usa, duplex inde commodum retulit.
 Nam Atticae navis trierarchus, ubi illam vidit in
 navem hominum barbarorum facere impetum, ratus
 Artemisiae navem esse graecanicam, aut a Barbaris
 ad Graecos transfugere et ipsis succurrere, omissâ
 illâ, alias Barbarorum naves petiit. (88.) Itaque
 hoc primum illa commodum consecuta est, ut salva
 evaserit: insuper vero eidem contigit, ut, quum
 damno adfecisset regem, ob id ipsum factum maxime
 ab eodem laudaretur. Aiunt enim, quum pugnam
Xerxes spectaret, animadvertisse eum hanc navem
 in alteram impingentem: quumque adstantium ali-
 quis ei dixisset, *Vides, domine, quam fortiter*

„ται, καὶ ἡα τῶν πολεμίων κατέδυσε;“ καὶ τὸν ἐπεί-
 ρσθαι, εἰ ἀληθῶς ἐστὶ Ἀρτεμισίης τὸ ἔργον· καὶ τοὺς
 Φάναι „σαφέως τὸ ἐπίσημον τῆς νηὸς ἐπισταμένους.“
 τὴν δὲ διαφθαρεῖσαν ἠπιστέατο εἶναι πολεμίνην. τὰ τε 10
 γὰρ ἄλλα, ὡς εἴρηται, αὐτῇ συνήνικε ἐς εὐτυχὴν γε-
 νόμενα, καὶ τὸ τῶν ἐκ τῆς Καλυνδικῆς νηὸς μηδὲνα ἀπο-
 σωθέντα κατήγορον γενέσθαι. Ξέρξην δὲ εἶπαι λέγεται
 πρὸς τὰ Φραζόμενα· „Οἱ μὲν ἄνδρες γεγόνασί μοι γυ-
 „ναῖκες· αἱ δὲ γυναῖκες, ἄνδρες.“ ταῦτα μὲν Ξέρξην 15
 Φασὶ εἶπαι.

89 Ἐν δὲ τῷ πόνῳ τούτῳ, ἀπὸ μὲν ἔθανε ὁ στρατηγὸς
 Ἀριαβίγνης ὁ Δαρείου, Ξέρξῃ ἐὼν ἀδελφεὸς, ἀπὸ δὲ
 ἄλλοι πολλοὶ τε καὶ ὀνομαστοὶ Περσέων καὶ Μήδων,
 καὶ τῶν ἄλλων συμμάχων· ὀλίγοι δὲ τινες καὶ Ἕλλη-
 νων. ἅτε γὰρ νέων ἐπιστάμενοι, τοῖσι αἱ νῆες διεφθεί- 5

*Artemisia pugnet, quae navem etiam hostilem de-
 pressit! quaesisse illum, vere-ne sit hoc Artemi-
 siae factum? cui illos respondisse, plane se nosse
 navis insigne. Existimabant hi autem hostilem esse
 navem, quam illa depressisset. Nam et alia, ut di-
 ctum est, feliciter ei cesserant, et hoc, quod ex Ca-
 lyndica navī nemo unus salvus evaserit, qui accu-
 sare illam potuisset. Itaque Xerxes ad ea, quae ei
 ab his dicta erant, hoc verbum edidisse fertur: Viri
 mihi facti sunt mulieres; mulieres vero, viri. Hoc
 a Xerxe dictum memoratur.*

(89.) In hoc autem praelio occubuit dux Ariabi-
 gnes, Darii filius, frater Xerxis: occubuerunt item alii
 multi illustres viri ex Persis Medisque et ex eorum
 sociis: ex Graecis vero pauci. Hi enim quum essent

ροντο, καὶ μὴ ἐν χειρῶν νόμῳ ἀπαλλύμενοι, ἐς τὴν Σα-
 λαμίνα διέκον. τῶν δὲ βαρβάρων οἱ πολλοὶ ἐν τῇ θα-
 λάσσει διεφθάρησαν, νέειν οὐκ ἐπιστάμενοι. Ἐπεὶ δὲ
 αἱ πρῶται ἐς Φυγὴν ἐτράποντο, ἐνθαῦτα αἱ πλεῖσται
 10 διεφθείροντο. οἱ γὰρ ὅπισθε τεταγμένοι, ἐς τὸ πρόσθε
 τῇσι νηυσὶ παριέναι πειρώμενοι, ὡς ἀποδεχόμενοι τι καὶ
 αὐτοὶ ἔργον βασιλεῖ, τῇσι σφετέρῃσι νηυσὶ Φευγούσῃσι
 περιέπιπτον. Ἐγένετο δὲ καὶ τότε ἐν τῷ θορύβῳ τού- 90
 τῳ. τῶν τινες Φοινίκων, τῶν αἱ νῆες διεφθαρέατο, ἐλ-
 θόντες παρὰ βασιλῆα, διέβαλλον τοὺς Ἴωνας, ὡς δι'
 ἐκείνους ἀπολοίαιτο αἱ νῆες, ὡς προδόντων. συνήνεκε ὧν
 5 αὐτῶ, ὥστε Ἴωνων τε τοὺς στρατηγοὺς μὴ ἀπολέσθαι,
 Φοινίκων τε τοὺς διαβάλλοντας λαβεῖν τοιόνδε μισθόν.
 ἔτι τουτέων ταῦτα λεγόντων, ἐνέβαλε νηὶ Ἀττικῇ Σα-

natandi periti, si quae eorum navis periit, quotquot
 non manu ceciderunt hostium, ad Salaminem ena-
 tarunt: at Barbarorum plerique, natandi imperiti,
 in mari perire. Et postquam primae naves in fu-
 gam erant versae, tum vero plurimae corruptae
 sunt: nam qui pone erant locati, hi quum navibus
 in anteriora progredi conarentur, quippe et ipsi prae-
 clarum aliquod facinus regi ostensuri, in suorum
 naves fugientium inciderunt. (90.) In eodem tu-
 multu hoc etiam accidit. *Phoenices* quidam, quo-
 rum naves perierant, ad regem accedentes calum-
 niati sunt *Iones*, tamquam per eorum proditionem
 periissent naves. Forte fortuna autem ita cecidit res,
 ut Ionum duces nihil mali paterentur, et *Phoeni-*
ces calumniantes hancce mercedem ferrent. Dum
 illi adhuc ista dicunt, in unam ex Atheniensium na-

μοθηϊκὴ νηὺς ἥ τε δὴ Ἀττικὴ κατεδύετο, καὶ ἐπιφε-
ρομένη Αἰγιναίη νηὺς κατέδυσε τῶν Σαμοθηϊκῶν τὴν
νηῖα. ἄτε δὴ ἐόντες ἀκοντισταὶ οἱ Σαμοθηϊκοί, τοὺς 10
ἐπιβάτας ἀπὸ τῆς καταδυσάσης νηὸς βάλλοντες ἀπή-
ραξαν, καὶ ἐπέβησάν τε καὶ ἔσχον αὐτήν. ταῦτα γε-
νόμενα τοὺς Ἴωνας ἐρρύσατο. ὥς γὰρ εἶδὲ σφείας Ξέρ-
ξης ἔργον μέγα ἐργασαμένους, ἐτράπετο πρὸς τοὺς Φοί-
νικας, οἷα ὑπερλύπερόμενός τε καὶ πάντας αἰτιώμενός 15
καὶ σφῶν ἐκέλευσε τὰς κεφαλὰς ἀποταμῆν, ἵνα μὴ
αὐτοὶ κακοὶ γεγένηται, τοὺς ἀμείνονας διαβάλλωσι.
(ὅπως γὰρ τινὰ ἴδοι Ξέρξης τῶν ἑωυτοῦ ἔργον τι ἀποδεικ-
νύμενον ἐν τῇ ναυμαχίᾳ, κατήμενος ὑπὸ τῷ οὐρεὶ τῷ
ἀντίον Σαλαμῖνος, τὸ καλεῖται Αἰγάλεως, ἀνεπυθᾶ- 20
νετο τὸν ποιήσαντα· καὶ οἱ γραμματισταὶ ἀνέγραφον

vibus irruiat navis Samothracica: et dum mergitur
Attica navis, adcurrrens navis Aeginensis deprimit
Samothracicam. Tum vero Samothracae, ut solertes
iaculatores, de navi quae ipsorum navem depresse-
rat coniectis telis deturbarunt propugnatores, na-
vemque conscenderunt, eaque potiti sunt. Id factum
Iones servavit. Ut enim rem praeclāre ab his gestam
Xerxes vidit, iram suam in *Phoenices* vertit, quippe
valde aeger animi et quoslibet accusans: illorumque
capita iussit praecidi, *ne, quum ignavi ipsi essent,*
fortiores viros calumniarentur. Xerxes enim, e re-
gione Salaminis sedens in montis radice, cui Aega-
leos nomen, quoties aliquod facinus a suis editum
cerneret, sciscitabatur *quis esset qui id fecisset: et*

πατρόθεν τὸν τριήραρχον καὶ τὴν πόλιν.) πρὸς δὲ ἔτι καὶ προσελάβετο Φίλος ἰὼν Ἀριαράμνης, ἀνὴρ Πέρσης παρῶν, τούτου τοῦ Φοινικηίου πάθεος. οἱ μὲν δὴ πρὸς τοὺς

25 Φοίνικας ἐτράποντο.

Τῶν δὲ βαρβάρων εἰς Φυγὴν τραπομένων, καὶ ἐκ 91 πλεόντων πρὸς τὸ Φάληρον, Αἰγινῆται, ὑποστάντες ἐν τῷ πορθμῷ, ἔργα ἀπεδέξαντο λόγου ἄξια. οἱ μὲν γὰρ Ἀθηναῖοι ἐν τῷ Θορύβῳ ἐκεραΐζον τὰς τε ἀντισταμένας 5 καὶ τὰς Φευγούσας τῶν νηῶν, οἱ δὲ Αἰγινῆται τὰς ἐκπλωύσας ὅπως δὲ τινες τοὺς Ἀθηναίους διαφύγοιεν, Φερόμενοι ἐσέπιπτον εἰς τοὺς Αἰγινῆτας. Ἐνθαῦτα συν- 92 ἐκύρεον νῆες ἢ τε Θεμιστοκλέος διάκουσα νῆα, καὶ ἡ Πολυκρίτου τοῦ Κρισῦ, ἀνδρὸς Αἰγινῆτεω, νῆϊ ἐμβα-

XC. 23. προσελάβετο ex coniect. pro vulgato προσεβάλετο.

scribae notabant trierarchi nomen cum patris et civitatis nomine. Insuper vero etiam Ariaramnes Persa, qui tunc aderat, operam suam Ionibus, quorum erat amicus, ad hoc contulerat ut malum illud in Phoenicum capita verteretur.

(91.) Ubi vero *in fugam versi Barbari* Phalerum navibus contenderunt, ibi tunc *Aeginetae*, in freto in subsidiis stantes, memoratu digna facinora edidere. Etenim Athenienses quidem in hoc tumultu naves et resistentes et fugientes perdebant, Aeginetae vero eas quae praelio excedebant: et, quae periculum ab Atheniensibus effugerant, hae dum recipiebant se, in Aeginetas incidebant. (92.) Ibi forte mutuo sibi occurrerunt navis Themistoclis, aliam navem persequentis, et Polycriti navis, Crii filii, Aeginetae, qui in Sidoniam illam navem impetum

λούσα Σιδωνίη, ἥπερ εἶλε τὴν προφυλάσσουσαν ἐπὶ
 Σκιαθῶ τὴν Αἰγιναίην, ἐπ' ἧς ἔπλεε Πυθέης ὁ Ἰσχε- 5
 νόου, τὸν οἱ Πέρσαι, κατακοπέντα, ἀρετῆς ἕνεκα εἶχον
 ἐν τῇ νῇ ἐκπαυλεόμενοι. τὸν δὲ περιάγουσα ἅμα τοῖσι
 Πέρσῃσι ἦλω νηὺς ἡ Σιδωνίη, ὥστε Πυθέην οὕτω σω-
 θῆναι ἐς Αἶγιναν. ὡς δὲ εἰσίδε τὴν νῆα τὴν Ἀττικὴν ὁ
 Πολύκριτος, ἔγνω, τὸ σημεῖον ἰδὼν τῆς στρατηγίδος 10
 καὶ βώσας τὸν Θεμιστοκλῆα, ἐπεκερτόμησε, ἐς τῶν
 Αἰγινητέων τὸν μηδισμόν ὀνειδίζων. ταῦτα μὲν νυν νῇ
 ἐμβαλὼν ὁ Πολύκριτος ἀπέρριψε ἐς Θεμιστοκλῆα. Οἱ
 δὲ βάρβαροι, τῶν αἰ νῆες περιεγέγοντο, Φεύγοντες ἀπί-
 κοντο ἐς Φάληρον ὑπὸ τὸν πεζὸν στρατὸν. 15

93 Ἐν δὲ τῇ ναυμαχίᾳ ταύτῃ ἤκουσαν Ἑλλήνων ἀριστα
 Αἰγινῆται· ἐπὶ δὲ, Ἀθηναῖοι· ἀνδρῶν δὲ, Πολύκριτός

fecerat, a qua prius ad Sciathum capta fuerat Aegin-
 nensis navis speculatoria; qua navi vehebatur *Pytheas*,
 Ischenoi filius, quem Persae misere concisum in navi
 habebant, virtutem eius admirantes. Hunc igitur *Py-*
theam simul cum Persis vehens navis Sidonia capta
 nunc est a Polycrito, atque ita servatus *Pytheas*, et
Aeginam dein adductus. Iam ubi Atticam navem
 conspexit Polycritus, eamque ex insigni imperato-
 rio agnovit, inclamans Themistocli, et conviciis eum
 insectatus, *Ita*, ait, *Aeginetae Medis favent!* Haec
 Polycritus, postquam in navem istam impetum fe-
 cerat, in Themistoclem proiecit. *Barbari* vero, quo-
 rumsuperfuere naves, fugâ *Phalerum* sub pedestris
 exercitus tutamen pervenerunt.

(93.) In hac navali pugna e Graecis praecipuam
 laudem consecuti sunt *Aeginetae*; et post hos, *Athe-*

τε ὁ Αἰγινήτης, καὶ Ἀθηναῖοι, Εὐμένης τε ὁ Ἀναγυ-
 ράσιος, καὶ Ἀμεινίης Παλληνεύς· ὃς καὶ Ἀρτεμισίην
 5 ἐπεδίωξε. εἰ μὲν νυν ἔμαθε ὅτι ἐν ταύτῃ πλώει ἡ Ἀρ-
 τεμισίη, οὐκ ἂν ἐπαύσατο πρότερον ἢ εἰλέ μιν, ἢ καὶ
 αὐτὸς ἦλω. τοῖσι γὰρ Ἀθηναίων τριηράρχοισι παρακε-
 κέλευστο· πρὸς δὲ, καὶ ἄθλον ἔκειτο μύριαι δραχμαί,
 ὃς ἂν μιν ζωὴν ἔλη. δεινὸν γάρ τοι ἐποιεῦντο, γυναῖκα
 10 ἐπὶ τὰς Ἀθήνας στρατεύεσθαι. αὕτη μὲν δὴ, ρὺς πρό-
 τερον εἴρηται, διέφυγε· ἔσαν δὲ καὶ οἱ ἄλλοι, τῶν αἰ-
 νῆς περιεγεγόνεσαν, ἐν τῷ Φαλήρῳ. Ἀδείμαντον δὲ 94
 τὸν Κορινθίων στρατηγὸν, λέγουσι Ἀθηναῖοι, αὐτίκα
 κατ' ἀρχαίς ὡς συνέμισγον αἱ νῆς, ἐκπλαγέντα τε
 καὶ ὑπερδείσαντα, τὰ ἰστία ἀειράμενον, οἴχσθαι Φεύ-
 γοντα· ἰδόντας δὲ τοὺς Κορινθίους τὴν στρατηγίδα Φεύ-

nienses: ex singulis vero viris *Polycritus* Aegineta,
 et duo Athenienses, *Eumenes* Anagyrasius, et *Ami-
 nias* Pallenensis, is qui *Artemisiam* persecutus est.
 Qui si scivisset navi illa *Artemisiam* vehi, non prius
 desiturus erat quam aut illam cepisset aut ipse captus
 fuisset: nam Atheniensium triremium praefectis hoc
 imperatum erat, praetereaque praemium erat pro-
 positum decem millia drachmarum, si quis eam vi-
 vam cepisset: magnopere quippe indignati erant
 mulierem contra Athenas militare. At haec quidem,
 ut supra dictum est, periculum effugit: sed et reli-
 qui, quorum superfuere naves, Phalerum se rece-
 perunt. (94.) *Adimantum* vero, Corinthiorum du-
 cem, aiunt Athenienses, initio statim, ut concurre-
 runt naves, metu terroreque perculsum, sustulisse
 vela et in fugam sese proripuisse: reliquosque Co-

γυισαν, ὡσαύτως οἴχεσθαι. ὥς δὲ ἄρα Φεύγοντας 5
 γίνεσθαι τῆς Σαλαμινίης κατὰ τὸ ἱερόν Ἀθηναίης Σκι-
 ράδος, περιπίπτειν σφι κέλητα θείῃ πομπῇ· τὸν οὔτε
 πέμψαντα Φανῆναι οὐδένα, οὔτε τι τῶν ἀπὸ τῆς στρα-
 τῆς εἰδόσι προσφέρεισθαι τοῖσι Κορινθίοισι. τῇδε δὲ συμ-
 βάλλονται εἶναι θεῖον τὸ πρῆγμα· ὥς γὰρ ἀγχοῦ 10
 γενέσθαι τῶν νηῶν τοὺς ἀπὸ τοῦ κέλῃτος, λέγειν τὰδε·
 „Ἀδείμαντε, σὺ μὲν ἀποστρέψας τὰς ναῦς, εἰς Φυγὴν
 „ῥομήσαι καταπροδοὺς τοὺς Ἕλληνας· οἱ δὲ καὶ δὴ
 „νικῶσι, ὅσον αὐτοὶ ἠρώντο ἐπικρατῆσαι τῶν ἐχθρῶν.“
 ταῦτα λεγόντων, ἀπιστέειν γὰρ τὸν Ἀδείμαντον, αὐτῖς 15
 τὰδε λέγειν, ὥς „αὐτοὶ οἰοί τε εἶεν ἀγόμενοι ὁμηροὶ
 ἀποδνήσκειν, ἢν μὲν νικῶντες φαίνωνται οἱ Ἕλληνες.“
 οὕτω δὴ ἀποστρέψαντα τὴν νῆα, αὐτόν τε καὶ τοὺς

rinthios, imperatoriam navem videntes aufugere, pa-
 riter abiisse. Qui quum in fugâ ex adverso templi Mi-
 nervae Sciradis, quod in Salamine est, versarentur,
 incidisse in eos memorant celocem divinitus mis-
 sam; quam qui misisset, repertum esse neminem;
 accessisse eam autem ad Corinthios, omnium quae
 apud exercitum gesta erant ignaros. Fuisse autem
 divinam rem inde colligunt, quod qui in celoce
 erant, quum ad naves adpropinquassent, haec di-
 xissent: *Adimante! tu abductis navibus in fugam*
te proripuisti prodens Graecos: at illi tantam de
hostibus victoriam reportant, quantam ipsi pre-
cati erant. Quibus haec dicentibus quum fidem
 non adhiberet Adimantus, rursus eosdem dixisse,
paratos ipsos esse obsides sese sistere, et ad sup-
plicium duoi, ni Graeci comperti fuissent victo-

ἄλλους, ἐπ' ἐξεργασμένοισι ἐλθεῖν εἰς τὸ στρατόπεδον.
 20 Τούτους μὲν τοιαύτη Φάτις ἔχει ὑπὸ Ἀθηναίων. οὐ μὲν-
 ται αὐτοὶ γε Κορίνθιοι ὁμολογέουσι, ἀλλ' ἐν πρώτοισι
 σφέας αὐτοὺς τῆς ναυμαχίης νομίζουσι γενέσθαι μαρ-
 τυρεῖ δέ σφι καὶ ἡ ἄλλη Ἑλλάς. Ἀριστείδης δὲ ὁ 95
 Λυσιμάχου, ἀνὴρ Ἀθηναῖος, τοῦ καὶ ὀλίγω τι πρότε-
 ρον τούτων ἐπεμνήσθην ὡς ἀνδρὸς ἀρίστου, οὗτος ἐν τῷ
 Θουρύβῳ τούτῳ τῷ περὶ Σαλαμῖνα γενομένῳ τάδε ἐποίησε.
 5 παραλαβὼν πολλοὺς τῶν ὀπλιτέων, οἱ παρατετάχατο
 παρὰ τὴν ἀκτὴν τῆς Σαλαμινίης χώρας, γένος ἔοντες
 Ἀθηναῖοι, εἰς τὴν Ψυττάλειαν νῆσον ἀπέβησε ἄγων,
 οἱ τοὺς Πέρσας τοὺς ἐν τῇ νησίῳ ταύτῃ κατεφόνευσαν
 πάντας.

Ὡς δὲ ἡ ναυμαχίη διελέλυτο, κατειρύσαντες εἰς τὴν 96
 Σαλαμῖνα οἱ Ἕλληνες τῶν ναυηγίων ὅσα ταύτῃ ἐτύγ-

*riam reportasse. Ita igitur et illum et reliquos retro
 convertisse naves, et re peracta in castra Graecorum
 venisse. Haec de Corinthiis Athenienses narrant: at
 negant factum Corinthii, seque inter primos navali
 huic pugnae autumant interfuisse; eisque testimo-
 nium exhibet reliqua Graecia. (95.) Aristides vero,
 Lysimachi filius, Atheniensis, cuius etiam paulo ante,
 ut optimi viri, feci mentionem, in illo ad Salaminem
 tumultu, hanc navavit operam. Adsumtis militibus
 qui secundum littus terrae Salaminiae erant locati,
 genere Atheniensibus, cum his in Psyttalcam in-
 sulam traiecit, et Persas omnes qui in insula erant
 interfecit.*

(96.) Diremto navali praelio Graeci, postquam
 naufragiorum quidquid forte adhuc ibi locorum erat

92 HERODOTI HISTOR. VIII.

χανε ἔτι ἰόντα, ἐτοῖμοι ἔσαν ἐς ἄλλην ναυμαχίην, ἐλπίζοντες τῇσι περικούσῃσι νηυσὶ ἔτι χρήσισθαι βασιλῆα. τῶν δὲ ναυηγίων πολλὰ ὑπολαβὼν ἄνεμος ζέφυρος, 5 ἔφερε τῆς Ἀττικῆς ἐπὶ τὴν ἡϊόνα τὴν καλεομένην Κωλιάδα· ὥστε ἀποπλῆσαι τὸν χρησμὸν, τὸν τε ἄλλον πάντα τὸν περὶ τῆς ναυμαχίης ταύτης εἰρημέον Βάκιδι καὶ Μουσαίῳ, καὶ δὴ καὶ κατὰ τὰ ναυήγια τὰ ταύτη ἐξεκικχθέντα τὸ εἰρημένον πολλοῖσι ἔτεσι πρότερον του- 10 τῶν ἐν χρησμῷ, Λυσιστράτῳ Ἀθηναίῳ, ἀνδρὶ χρησμολόγῳ, τὸ ἐλελήθει πάντας τοὺς Ἕλληνας·

Κωλιάδες δὲ γυναῖκες ἐρετμοῖσι Φριξοῦσι.

τοῦτο δὲ ἔμελλε ἀπελάσαντος βασιλῆος ἔσεσθαι.

97 Ξέρξης δὲ ὡς ἔμαθε τὸ γεγονὸς πάθος, δέσας μὴ

XCVI. 15. Φρίξουσι. Φρύξουσι ed. Schaef. et Borh. ex conjectura.

in terram pertraxerunt, ad novam pugnam sese compararunt, existimantes reliquis navibus denuo usum regem. Sed magnam naufragiorum partem abripiens ventus Zephyrus ad littus Atticae, cui *Colias* nomen, devexit: itaque impleta sunt et reliqua omnia oracula quae de hac navali pugna *Bacis* et *Musaeus* dixerant, et nimirum etiam illud quod multis ante annis de naufragiis eo loci eiicientis *Lysistratus* ediderat, fatidicus Atheniensis, quod Graecos omnes fefellerat:

Coliades mulieres remis terrebuntur. (sive potius, *remis frixurae sunt.*)

Hoc autem post discessum regis erat futurum.

(97.) *Xerxes* vero, ut acceptam vidit cladem,

τις τῶν Ἰόνων ὑποβῆται τοῖσι Ἑλλήσι, ἢ αὐτοὶ νοή-
σωσι, πλώειν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, λύσαντες τὰς γε-
φύρας, καὶ ἀπολαμφθεὶς ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἀπολέσθαι
5 κινδυνεύσει, δρησμόν ἐβούλευε. Θέλων δὲ μὴ ἐπίδηλος
εἶναι μήτε τοῖσι Ἑλλήσι μήτε τοῖσι ἑαυτοῦ, εἰς τὴν Σα-
λαμῖνα χῶμα ἐπειράτο διαχοῦν· γαυλοὺς τε Φοινικηίους
συνέειπε, ἵνα ἀντί τε σχεδίας ἔωσι καὶ τείχεος· ἀρτίετό
τε εἰς πόλεμον, ὥς ναυμαχίην ἄλλην ποιησόμενος. ὁρέον-
10 τις δὲ μιν πάντες οἱ ἄλλοι ταῦτα πρήσσοντα, εὖ ἐπι-
στάτο ὥς ἐκ παντὸς νόου παρεσκευάσται μένων πολε-
μήσειν· Μαρδόνιον δ' οὐδὲν τούτων ἐλάβανε, ὥς μά-
λιστα ἔμπειρον ἶόντα τῆς ἐκείνου διανοίης. ταῦτά τε ἅμια
Ξέρξης ἐποίησε, καὶ ἔπεμπε εἰς Πέρσας ἀγγελέοντα τὴν
15 παροῦσάν σφι συμφορὴν. Τούτων δὲ τῶν ἀγγέλων 98

veritus ne quis Ionum consuleret Graecis aut etiam ipsi per se consilium caperent in Hellespontum navigandi pontesque solvendi, quo ipse in Europa interclusus de salute periclitaretur, fugam meditabatur. Celare autem de hoc consilio cupiens et Graecos et suos, aggerem ducere in Salaminem instituit, gaulosque Phoenicios colligavit, qui pro ponte et muro essent; simulque et ad praelium se comparavit, tamquam aliam pugnam navalem commissurus. Et reliqui quidem omnes, ubi eum haec facere viderunt, prorsus existimabant serio illum et ex animi sententia paratum esse manere et redintegrare bellum: at *Mar-donium* nihil horum fefellit, quippe bene gnarum quid ille consilii agitare. Haec dum Xerxes agebat, simul nuncium in Persidem misit, qui recentem nuntiaret calamitatem. (98.) Hisce *nunciis Persi-*

ἔστι οὐδὲν ὅ τι θάσσον παραγίνεται θνητὸν εἶν· οὕτω
 τοῖσι Πέρσῃσι ἐξεύρηται τοῦτο. λέγουσι γάρ, ὡς ὅσων
 αὖ ἡ ἡμερέων ἡ πᾶσα ὁδὸς, τοσοῦτοι ἵπποι τε καὶ ἄν- 5
 δρες διεστᾶσι, κατὰ ἡμερησίην ὁδὸν ἐκάστην ἵππος τε
 καὶ ἀνὴρ τεταγμένος· τοὺς οὔτε νικητὸς, οὐκ ὄμβρος,
 οὐ καῦμα, οὐ νύξ ἐέργει μὴ οὐ κατανύσαι τὸν προαί-
 μενον ἑαυτῷ δρόμον τὴν ταχίστην. ὁ μὲν δὴ πρῶτος δρα-
 μῶν παραδίδῳ τὰ ἐντεταλμένα τῷ δευτέρῳ, ὁ δὲ δεύ-
 τερος τῷ τρίτῳ· τὸ δὲ ἐνθεῦτεν ἤδη κατὰ ἄλλον διεξέρ- 10
 χεται παραδιδόμενα, κατὰ περ Ἑλλῃσι ἡ λαμπαδη-
 Φορίη, τὴν τῷ Ἡφαιστῷ ἐπιτελέουσι. Τοῦτο τὸ δρᾶμη-
 99 μα τῶν ἵππων καλέουσι Πέρσαι ἀγγαρήϊον. Ἡ
 μὲν δὴ πρώτη εἰς Σοῦσα ἀγγελίη ἀπικομένη, ὡς ἔχει
 Ἀθήνας Ξέρξης, ἔτεριψε οὕτω δὴ τι Περσέων τοὺς ὑπε-
 λειφέντας, ὡς τὰς τε ὁδοὺς μυρσίῃ πᾶσας ἐστόρεσαν,

cis nihil est inter mortales quod citius eo quo ten-
 ditur perveniat: ita hoc a Persis excogitatum est.
 Aiunt enim, quot dierum est universum iter, tot
 dispositos et equos et viros in quaque diurna statio-
 ne paratos stare; quos nec nix, nec imber, nec aestus,
 nec nox impedit quo minus suum quisque cursum
 quam velocissime conficiat. Nempe, qui primus cur-
 rit, is secundo tradit mandata, secundus tertio; atque
 sic illa deinceps alii atque alii tradita, per singulos
 transeunt, quemadmodum apud Graecos lampas in
 lampadum festivitate, quae in Vulcani honorem ce-
 lebratur. Hunc equorum cursum Persae *angareion*
 vocant. (99.) Iam superior nuncius ubi Susa per-
 venit, Athenas tenere Xerxem, tanta laetitia Persas,
 qui domi erant relictī, impleverat, ut vias omnes

5 καὶ ἐθυμίων θυμῆματα, καὶ αὐτοὶ ἔσαν ἐν θυσίῃσι τε
καὶ εὐπαθίῃσι. ἡ δὲ δευτέρῃ σφί ἀγγελίῃ ἐπεξελθοῦσα
συνέχεε οὕτω, ὥστε τοὺς κινῶνας κατέρήξαντο πάντες,
βοῇ τε καὶ οἰμωγῇ ἐχρέωντο ἀπλῆτα, Μαρδόνιον ἐν
αἰτίῃ τιθέντες. οὐκ οὕτω δὲ περὶ τῶν νηῶν ἀχθόμενοι ταῦ-
10 τα οἱ Πέρσαι ἐποίεον, ὡς περὶ αὐτῷ Ξέρξῃ δειμαίνον-
τες. καὶ περὶ Πέρσας μὲν ἦν ταῦτα τὸν πάντα μετα-
ξὺ χρόνον γενόμενον, μέχρι οὗ Ξέρξης αὐτὸς σφας
ἀπικόμενος ἔπαυσε.

Μαρδόνιος δὲ, ὁρέων μὲν Ξέρξην συμφορὴν μεγάλην 100
ἐκ τῆς ναυμαχίης παιεύμενον, ὑποπτεύων δὲ αὐτὸν δροσ-
μὸν βουλευεῖν ἐκ τῶν Ἀθηναίων, φροντίσας πρὸς ἑαυτὸν
ὡς δώσει δίκην ἀναγνώσας βασιλῆα στρατεύεσθαι ἐπὶ
5 τὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ κρέσσον εἶη ἀνακινδυνεύσαι ἢ κα-

myrto straverint, et thura adoleverint, et ipsi festis
atque epulis celebrandis dederint operam. Posterior
autem ubi emanavit nuncius, ita eos consternavit;
ut tunicas cuncti discerperent, et in clamorem eiul-
latumque erumperent infinitum, Mardoniumque tam-
quam auctorem calamitatum accusarent. Fecerunt au-
tem haec Persae, non tam quod navibus dolerent
perditis, quam quod de ipso Xerxe essent solliciti.
Atque haec apud Persas toto interiecto tempore du-
raverunt, donec illos Xerxes ipse adventu suo se-
davit.

(100.) Iam *Mardonius*, Xerxem ex pugnae na-
valis exitu videns gravissimo dolore adfectum, suspi-
catusque fugam illum ex Athenis meditari, et reputans
accum ipse, poenas se daturum quod regi persua-
sisset Graeciae bellum inferre, meliusque sibi esse,

96 HERODOTI HISTOR. VIII.

περγάσασθαι τὴν Ἑλλάδα ἢ αὐτὸν καλῶς τελευτῆσαι
 τὸν βίον, ὑπὲρ μεγάλων αἰωρηθέντα· πλέον μὲντοι ἔφερε
 εἰ ἡ γνώμη κατεργάσασθαι τὴν Ἑλλάδα· λογισάμε-
 νος ὦν ταῦτα, προσέφερε τὸν λόγον τόνδε· „Δέσποτα,
 „μήτε λυπέο, μήτε συμφορὴν μηδεμίην μεγάλην ποιεῖν 10
 „τοῦδε τοῦ γεγονότος εἵνεκα πρήγματος. οὐ γὰρ ξύ-
 „λων ἀγὼν ὁ τὸ πᾶν φέρων ἐστὶ ἡμῖν, ἀλλ' ἀνδρῶν
 „τε καὶ ἵππων. σοὶ δὲ οὔτε τις τουτέων τῶν τὸ πᾶν
 „σφί ἤδη δοκούντων κατεργάσθαι, ἀποβάς ἀπὸ τῶν
 „νεῶν πειρήσεται ἀντιωθῆναι, οὔτ' ἐκ τῆς ἡπείρου τῆσδε 15
 „οἱ τε ἡμῖν ἠντιώθησαν, ἔδωσαν δίκας. Εἰ μὲν νυν δο-
 „κέει, αὐτίκα πειρώμεθα τῆς Πελοποννήσου· εἰ δὲ καὶ
 „δοκέει ἐπισχεῖν, παρέχει ποιέειν ταῦτα. μὴ δὲ δυσθύ-
 „μει· οὐ γάρ ἐστι Ἑλλῆσι οὐδεμὴ ἐκδυσίς, μὴ οὐ,

tentatâ iterum belli fortunâ aut prorsus debellare
 Graeciam, aut ipsum honestam obire mortem, post-
 quam magnarum rerum spe fuisset elatus; denique in
 hanc partem maxime inclinans, ut Graeciam subige-
 ret: haec, inquam, secum reputans, tali oratione re-
 gem est adlocutus: *Domine, ne moerori indulgeas,*
neque nimium ex eo quod accidit capias dolorem!
Non enim lignorum certamen ad belli exitum no-
bis maximum confert momentum, sed virorum
equorumque certamen. Tibi vero nemo, neque ex
his qui nunc omnia confecisse tibi videntur, ex-
scensione e navibus facta resistere conabitur, neque
ex hac continente quisquam: et, qui contra nos ste-
terunt, hi poenas dedere. Si igitur tibi videtur,
protinus Peloponnesum adgrediamur: sin in prae-
sentia omittere hos placet, omittamus licet. Nec

- 20 „δόντας λόγον τῶν ἐποίησαν νῦν τε καὶ πρότερον, εἶναι
 „σοὺς δούλους. μάλιστα μὲν νυν ταῦτα ποιεῖν. Εἰ δ'
 „ἄρα τοι βεβούλευται, αὐτὸν ἀπελαύνοντα ἀπάγειν
 „τὴν στρατιήν, ἄλλην ἔχω καὶ ἐκ τῶνδε βουλήν. σὺ
 „Πέρσας, βασιλεῦ, μὴ ποιήσῃς καταγελάστους γε-
 25 „νέσθαι Ἕλλησι. οὐδὲν γὰρ ἐν Πέρσῃσι τεοῖσι δεδή-
 „ληται τῶν περημάτων, οὐδὲ ἐρεῖς ὅκου ἐγενόμεθα ἄν-
 „δρες κακοί. εἰ δὲ Φοίνικες τε καὶ Αἰγύπτιοι, καὶ Κύ-
 „πριοι τε καὶ Κίλικες κακοὶ ἐγένοντο, οὐδὲν πρὸς Πέρ-
 „σας τοῦτο προσήκει τὸ πάθος. Ἦδη ὦν, ἐπειδὴ οὐ
 30 „Πέρσαι τοι αἰτιοὶ εἰσι, ἐμοὶ πείθεο. εἴ τοι δέδοκται
 „μὴ παραμένειν, σὺ μὲν ἐς ἡθέα τὰ σεωυτοῦ ἀπέλαυ-
 „νε, τῆς στρατιῆς ἀπάγων τὸ πολλόν· ἐμὲ δέ σοι χροῆ

*vero despondeas animum! nec enim ullo modo effu-
 gere Graeci possunt, quin rationem nobis eorum,
 quae et nunc et antea patrarunt, reddant, et ser-
 vi fiant tui. Igitur hoc quidem maxime agendum.
 Quod si vero hinc ipse abscedere et abducere exerci-
 tum decreveris, aliud quoque habeo post haec consi-
 lium. Tu, Rex, ne committe ut Graecis ludibrio sint
 Persae. In Persis enim tuis nihil detrimenti res
 tuae acceperunt, neque tu dices quo loco a nobis
 res male gesta sit. Sin Phoenices et Aegyptii et
 Cyprii et Cilices male pugnarunt, nihil ad nos
 haec clades pertinet. Nunc igitur, quum non sit
 quod Persas culpes, mihi morem gere. Si tibi con-
 stitutum est hic non manere, tu quidem tuas in
 sedes discede, maiorem exercitus partem tecum
 abducens: at me oportet tibi Graeciam in servi-
 tutem redactam tradere, postquam de exercitu
 Herod. T. IV. P. I. G*

101 „τὴν Ἑλλάδα παρασχέῃ δεδουλωμένην, τριήκοντα μυ-
 ριάδας τοῦ στρατοῦ ἀπολεξάμενον.“ Ταῦτα ἀκού-
 σας Ξέρξης, ὡς ἐκ κακῶν ἐχάρη τε καὶ ἤσθη πρὸς
 Μαρδόνιον τε, βουλευσάμενος, ἔφη, ἀποκρινεῖσθαι,
 ὁκότερον ποιήσει ταυτέων. ὡς δὲ ἐβουλευέτο ἅμα Περ-
 σέων τοῖσι ἐπικλήτοισι, ἔδοξε οἱ καὶ Ἀρτεμισίην ἐς συμ- 5
 βουλήν μεταπέμψασθαι, ὅτι πρότερον ἐφαίνετο μυνή-
 νούσα τὰ ποιητέα ἦν. ὡς δὲ ἀπίκετο ἡ Ἀρτεμισίη,
 μεταστησάμενος τοὺς ἄλλους, τοὺς τε συμβούλους Περ-
 σέων καὶ τοὺς δορυφόρους, ἔλεξε Ξέρξης τάδε· „Κε-
 „λεύει με Μαρδόνιος, μένοντα αὐτοῦ, πειρᾶσθαι τῆς 10
 „Πελοποννήσου· λέγων ὡς μοι Πέρσαι τε καὶ ὁ πῆζος
 „στρατὸς οὐδενὸς μεταίτιοι πάθειός εἰσι, ἀλλὰ βουλο-
 „μένοισι σφί γένοιτ' ἂν ἀπόδεξις. ἐμὲ ὦν ἢ ταῦτα κε-

trecenta hominum millia delegero. (101.) Quibus
 auditis Xerxes, ut post mala, gavisus delectatus-
 que est, Mardonioque ait, *se ei, postquam delibe-*
raverit, responsurum esse, utrum ex his, quae ad
illo proposita sunt, facturum sit. Postquam vero
 cum Persis in consilium adhiberi solitis consulta-
 vit, placuit ei *Artemisiam* quoque in consilium vo-
 care, quippe quae etiam antea comperta esset, sola
 quid faciendum perspexisse. Quae ubi advenit, sub-
 motis consiliariis Persis et satellitibus, haec ad eam
Xerxes verba fecit: *Hortatur me Mardonius, ut*
hic maneam, et Peloponnesum adgrediar; dicens,
Persas et pedestrem exercitum nullius calamita-
tis, quae nobis accidisset, culpam sustinere, et
lubentes illos re ipsa hoc esse demonstraturos. Me
igitur ille aut hoc facere hortatur, aut ipse velle

- „λεύει ποίειν, ἢ αὐτὸς ἐθέλει τριήκοντα μυριάδας ἀπο-
 15 „λεξάμενος τοῦ στρατοῦ, παρασχεῖν μοι τὴν Ἑλλάδα
 „δοδουλωμένην· αὐτὸν δὲ μὲ κελεύει ἀπελαύνειν σὺν τῷ
 „λοιπῷ στρατῷ εἰς ἡβεία τὰ ἐμά. Σὺ ὦν ἐμοί, καὶ γὰρ
 „περὶ τῆς ναυμαχίας εὖ συνεβούλευσας τῆς γενομένης,
 „οὐκ ἔωσα ποίεσθαι, νῦν τε συμβούλευσον, ὁκότερα
 20 „ποιῶν ἐπιτύχω εὖ βουλευσάμενος.“ Ὁ μὲν ταῦτα
 συμβουλευέτο. Ἡ δὲ λέγει τὰδε· „Βασιλεῦ, χαλε- 102
 „πὸν μὲν ἐστὶ συμβουλευομένῳ τυχεῖν τὰ ἀρίστα εἴπα-
 „σαν. ἐπὶ μὲντοι τοῖσι κατήκουσι πρήγμασι, δοκέει μοι
 „αὐτὸν μὲν σὲ ἀπελαύνειν ὀπίσω· Μαρδόνιον δὲ, εἰ ἐθέ-
 5 „λει τε καὶ ὑποδέκεται ταῦτα ποιήσιν, αὐτοῦ κατα-
 „λυπεῖν σὺν τοῖσι ἐθέλει. τοῦτο μὲν γὰρ, ἢ καταστρέ-
 „ψῃται τὰ Φησι ἐθέλιν, καὶ οἱ προχωρήσῃ τὰ νοέων

se, ait, cum selectis de exercitu trecentis millibus Graeciam mihi tradere in servitutem redactam; me ipsum autem iubet cum reliquis copiis meas ad sedes discedere. Tu igitur, quum etiam de pugna navali, quam suscepimus, bene mihi consulueris, negans illam suscipiendam, nunc quoque suade, utrum horum faciendo rectius feliciusque rebus meis consuluerō. (102.) Haec consulenti Xerxi in hunc modum Artemisia respondit: Difficile, Rex, est ita me esse felicem ut tibi consultantī optima dicam. Verumtamen in praesenti rerum statu optimum mihi videtur, ut tu domum revertaris; Mardonium vero, si ista efficere vult tibi que recipit, hic cum eis quos postulat relin- quas. Nam, sive ille ea, quae animo agit polliceturque, perfecerit, eique res ex sententia succes-

„λέγει, σὸν τὸ ἔργον, ᾧ δέσποτα, γίνεται· οἱ γὰρ σοὶ
 „δοῦλοι κατεργάσαντο. τοῦτο δὲ, ἦν τὰ ἐναντία τῆς
 „Μαρδονίου γνώμης γένηται, οὐδὲμὴ συμφορὴ μεγά- 10
 „λὴ ἔσται, σέο τε περιέοντος, καὶ ἐκείνων τῶν πρηγμά-
 „των περὶ οἶκον τὸν σόν. ἦν γὰρ σύ τε περιῆς, καὶ οἴ-
 „κος ὁ σός, πολλοὺς πολλακίς ἀγῶνας δραμέονται
 „περὶ σφέων αὐτέων οἱ Ἕλληνες. Μαρδονίου δὲ, ἦν τι
 „πάθῃ, λόγος οὐδεὶς γίνεται· οὐδὲ τι, νικῶντες οἱ Ἕλ- 15
 „λῃνες, νικῶσι, δοῦλον σὸν ἀπολέσαντες. σὺ δὲ, τῶν
 „εἵνεκα τὸν στόλον ἐποιήσω, πυρώσας τὰς Ἀθήνας ἀπε-
 103 „λᾶς.“ Ἡσθὴ τε δὴ τῇ συμβουλίῃ Ξέρξης· λέγουσα
 γὰρ ἐπετύγχανε τὰ περ αὐτὸς ἐνόει. οὐδὲ γὰρ, εἰ πάν-
 τες καὶ πᾶσαι συνεβούλευον αὐτῷ μένειν, ἔμενε ἂν, δο-

CII. 11. ἐκείνων. εὖ κειμένων ed. Borh. ex coniect. Wess.

*verit, tuum, Rex, hoc facinus erit; tui enim servi
 id fecerint: sive contra Mardonii sententiam res
 ceciderit, non ingens fuerit calamitas, salvo et
 te et domus tuae statu. Tu enim si salvus fueris
 domusque tua, multa frequentiaque pericula de
 salute sua adibunt Graeci. Mardonio vero si quid
 acciderit, non tanti fuerit momenti; neque Graeci,
 etiamsi Mardonium vicerint, insignem reportave-
 rint victoriam servo tuo interemto. Tu vero in-
 census Athenis discesseris, cuius rei caussa expe-
 ditionem hanc suscepisti. (103.) Hoc consilio, ut
 consentaneum erat, delectatus est Xerxes: opportune
 enim Artemisia ea ipsa dixerat, quae ille animo
 agitabat. Etenim, ut mihi quidem videtur, etiamsi
 omnes et viri et mulieres, ut ibi maneret, ei suasis-
 sent, non erat mansurus: adeo metu erat percussus.*

κείν ἐμοί· οὕτω καταρρώδηκει. ἐπαίνεσας δὲ τὴν Ἀρ-
5 τεμισίην, ταύτην μὲν ἀποστέλλει ἄγουσαν αὐτοῦ τοὺς
παῖδας ἐς Ἐφεσον· νόβοι γάρ τινες παῖδές οἱ συνέσποντο.

Συνέπεμπε δὲ τοῖσι παισὶ Φύλακον Ἑρμότιμον, γέ- 104
νος μὲν εὐνύχων, φερόμενον δὲ οὐ τὰ δευτέρα
τῶν εὐνύχων παρὰ βασιλείῃ. Οἱ δὲ Πηδασεῖς οἰκέουσι
ὑπὲρ Ἀλικαρνησοῦ. ἐν δὲ τοῖσι Πηδάσοισι ταυτέοισι
5 τοιοῦδε φέρεται πρῆγμα γίνεσθαι. ἐπεὶ τῶν αἰμφί-
κτιοσι πᾶσι, τοῖσι αἰμφὶ ταύτης οἰκέουσι τῆς πόλιος,
μέλλῃ τι ἐντὸς χρόνου ἔσσεσθαι χαλεπὸν, τότε ἡ ἱερεὶα
αὐτοῦ τῆς Ἀθηναίης Φύει πῶγωννα μέγαν. τοῦτο δὲ σφι
δις ἤδη ἐγένετο. Ἐκ ταυτέων δὲ τῶν Πηδασέων ὁ Ἑρ- 105
μότιμος ἦν· τῷ μεγίστῃ τίσις ἦδη, ἀδικηθέντι, ἐγένετο
πάντων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν. ἀλόντα γὰρ αὐτὸν ὑπὸ πολέ-

CIV. 9. δις. τις alibi scripserat Noster.

Igitur laudibus Artemisiam prosecutus est, eamque dimisit, filios ipsius Ephesum ducturam: filii enim nonnulli nothi eum erant secuti.

(104.) Cum istis pueris Xerxes custodem misit *Hermotimum*, genere Pedasensem, qui primum inter eunuchos locum apud regem tenebat. Habitant *Pedasenses* supra Halicarnassum: apud quos hoc rei fertur accidere. Quando finitimis omnibus, qui circa Pedasa oppidum habitant, grave quidpiam intra certum tempus imminet, tunc antistitae templi Minervae, quod ibi est, grandis nascitur barba: id quod iam bis apud illos accidit. (105.) Ex his igitur Pedasensibus Hermotimus erat: cui contigit gravissimam omnium, quos novimus, ultionem obtinere in hominem a quo iniuria fuerat adfectus. Etenim

μίων, καὶ πωλεόμενον, ὠνέεται Πανιώνιος, ἀνὴρ Χῖος, 5
 ὃς τὴν ζῆν κατεστήσατο ἀπ' ἔργων ἀνοσιωτάτων. ὅπως
 γὰρ κτήσαιο παῖδας εἰδὲος ἐπαμμένους, ἐκτάμων, 5
 ἀγνέων ἐπώλει εἰς Σάρδεις τε καὶ Ἐφεσον χρημάτων
 μεγάλων. παρὰ γὰρ τοῖσι βαρβάροισι τιμιώτεροί εἰσι
 οἱ εὐνούχοι, πίστιος εἵνεκα τῆς πάσης, τῶν ἐνορχίων.
 ἄλλους τε δὴ ὁ Πανιώνιος ἐξέταμε πολλούς, ἅτε ποιεύ- 10
 μενος ἐκ τουτέων τὴν ζῆν, καὶ δὴ καὶ τοῦτον. καί, οὐ
 γὰρ τὰ πάντα εἰδυτύχῃ ὁ Ἑρμότιμος, ἀπικνέεται ἐκ
 τῶν Σαρδίων παρὰ βασιλῆα μετ' ἄλλων δώρων· χρό-
 νου δὲ προϊόντος, πάντων τῶν εὐνούχων ἐτιμήθη μάλιστα
 106 παρὰ Ξέρξῃ. Ὡς δὲ τὸ στράτευμα τὸ Περσικὸν ὄρμα
 ὁ βασιλεὺς ἐπὶ τὰς Ἀθήνας, εἰὼν ἐν Σάρδισι, ἐνθαῦτα
 καταβάς κατὰ δὴ τι πρῆγμα ὁ Ἑρμότιμος εἰς γῆν τὴν

bello captum et venundatum emit *Panionius*, civis
 Chius, qui opere iniquissimo vitam sustentabat.
 Quoties enim pueros nactus esset forma praestantes,
 hos castrabat, et Sardes aut Ephesum abductos in-
 genti pretio vendebat. Quippe apud Barbaros cunu-
 chi pretiosiores sunt his qui non sunt castrati, et ma-
 ior illis in omnibus rebus fides habetur. Quum alios
 igitur multos castraverat hic Panionius, utpote hoc
 quaestu vitam alens, tum vero etiam hunc ipsum.
 Nec vero usquequaque infelix *Hermotimus* fuit:
 nam e Sardibus cum aliis muneribus ad regem per-
 venit, et succedente tempore prae omnibus cunu-
 chis maximo in honore apud Xerxem fuit. (106.)
 Quo tempore vero Persicum exercitum adversus
 Athenas ducens rex Sardibus versabatur, tunc *Her-
 motimus*, quum nescio cuius negotii causa in My-

Μυσίην, τὴν Χῖοι μὲν νέμονται, Ἀταρνεὺς δὲ καλέε-
5 ται, εὐρίσκει τὸν Πανιώνιον ἐνθαῦτα. ἐπιγνούς δέ, ἔλε-
γε πρὸς αὐτὸν πολλοὺς καὶ Φιλίους λόγους· πρῶτα μὲν
οἱ καταλέγων ὅσα αὐτὸς δι' ἐκεῖνον ἔχει ἀγαθὰ· δεύ-
τερα δὲ οἱ ὑπισχνεύμενος ἀντὶ ταύτων ὅσα μιν ἀγαθὰ
ποιήσει, ἢ κομισάμενος τοὺς οἰκέτας οἰκῇ ἐκείνῃ· ὥστε
10 ὑποδεξάμενον ἄσμενον τοὺς λόγους τὸν Πανιώνιον, κο-
μίσαι τὰ τέκνα καὶ τὴν γυναῖκα. ὡς δὲ ἄρα πανοικίῃ
μιν περιέλαβε, ἔλεγε ὁ Ἑρμότιμος τάδε· „ὦ πάν-
„των ἀνδρῶν ἥδη μάλιστα ἀπ' ἔργων ἀνοσιωτάτων τὸν
„βίον κτησάμενε, τί σέ ἐγὼ κακὸν ἢ αὐτὸς ἢ τῶν
15 „ἐμῶν τις ἐργάσατο, ἢ σέ, ἢ τῶν σῶν τινα, ὅτι με
„ἀπ' ἀνδρὸς ἐποίησας τὸ μηδὲν εἶναι; ἰδοκέες τε θεοὺς

siam terram quae Chiorum est, cui Atarneus nomen,
esset profectus, ibi Panionium invenit. Quem ubi
agnovit, multis verbis benigne est adlocutus; me-
morans primum, quantam prosperitatem per illum
esset consecutus; deinde promittens, se rependendae
gratiae causa ingentibus beneficiis illum cumulaturo-
rum, si cum sua familia Sardes habitatum venisset.
Quibus verbis persuasus Panionius, lubens accipiens
conditionem, cum liberis et uxore Sardes migravit.
Sed postquam eum cum tota domo in potestate *Her-*
motimus habuit, tum vero his verbis eum adfatus
est: *O tu omnium hominum nequissime, ex iniqui-*
sissimo negotio quaestum faciens! quid tibi aut
ego ipse mali feci, aut quam iniuriam aliquis
meorum aut tibi aut tuorum alicui intulit, cur
me ex viro feceris ut nihil essem? Et tu quidem
tunc putabas fore ut deos lateant tua facinora:

„λήσειν οἷα ἐμηχανῶ τότε· οἱ σε ποιήσαντα ἀνόσια, νό-
 „μῳ δικαίῳ χρωόμενοι, ὑπήγαγον ἐς χέρας τὰς ἐμὰς,
 „ὥστε σε μὴ μέμψασθαι τὴν ἀπ' ἐμέο τοι ἐσομένην
 „δίκην.“ Ὡς δέ οἱ ταῦτα ᾠείδισε, ἀχθέντων τῶν παί- 20
 δων ἐς ὄψιν, ἠναγκαζέτο ὁ Πανιώνιος τῶν ἐαυτοῦ παί-
 δων, τεσσέρων ὄντων, τὰ αἰδοῖα ἀποτάμνειν· ἀναγκα-
 ζόμενος δὲ, ἐποίηε ταῦτα· αὐτοῦ τε, ὡς ταῦτα ἐργά-
 σατο, οἱ παῖδες ἀναγκαζόμενοι ἀπέταμνον. Πανιώνιον
 μὲν νυν οὕτω περιῆλθε ἢ τε τίσις καὶ ὁ Ἑρμότιμος. 25

107 Ξέρξης δὲ, ὡς τοὺς παῖδας Ἀρτεμισίῃ ἐπέτρεψε
 ἀπάγειν ἐς Ἐφεσον, καλέσας Μαρδόνιον, ἐκέλευέ μιν
 τῆς στρατιῆς διαλέγειν τοὺς βούλεται, καὶ ποιεῖν τοῖσι
 λόγοισι τὰ ἔργα πειρώμενον ὁμοῖα. Ταύτην μὲν τὴν
 ἡμέρην ἐς τοσοῦτο ἐγίνετο. τῆς δὲ νυκτὸς, καλεῦσαντος 5

*at illi, iusta lege utentes, te qui iniqua ista pa-
 trasti, meas in manus tradidere: quare de poena,
 quam a te repetam, non est quod conqueraris.* His
 postquam conviciis eum accepit, filios eius in con-
 spectum iussit adduci, et Panionium coëgit suis ipsius
 filiis, qui quatuor numero erant, virilia abscindere;
 quod ille necessitate coactus fecit: deinde vero,
 hoc perfecto, filii eiusdem coacti sunt ipsum evirare.
 Talem de Panionio ultionem vicissim Hermotimus
 cepit.

(107.) *Xerxes* postquam filios suos Artemisiae
 commisisset Ephesum ducendos, vocatum ad se
Mardonium iussit, quos vellet, de exercitu seligere,
 operamque dare ut promissis facta aequaret. Et haec
 quidem illo die gesta sunt. Insequente vero nocte,
 iussu regis *duces classis* naves ex Phalero abduxe-

669, 3.

βασιλῆος, τὰς νῆας οἱ στρατηγοὶ ἐκ τοῦ Φαλήρου ἀπῆ-
 γον ὀπίσω εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ὡς τάχειος εἶχε ἕκα-
 στος, διαφυλαξούσας τὰς σχεδίας πορευθῆναι βασιλεῖ.
 ἐπεὶ δὲ ἀγχοῦ ἔσαν Ζωστῆρος πλώοντες οἱ βάρβαροι,
 10 ἀνατείνουσι γὰρ ἄκραι λεπταὶ τῆς ἠπείρου, ταύτας ἑδο-
 ξάν τε νῆας εἶναι, καὶ ἔφευγον ἐπὶ πολλόν. χρόνῳ δὲ
 μαθόντες ὅτι οὐ νῆες εἶεν, ἀλλ' ἄκραι, συλληχθέντες,
 ἐκομίζοντο. Ὡς δὲ ἡμέρῃ ἐγένετο, ὁρῶντες οἱ Ἕλληνες 108
 κατὰ χώραν μένοντα τὸν στρατὸν τὸν πεζόν, ἥλπιζον
 καὶ τὰς νῆας εἶναι περὶ Φάληρον· ἑδόκεόν τε ναυμαχή-
 σειν σφέας, παραρτέοντό τε ὡς ἀλεξήσομενοι. Ἐπεὶ δὲ
 5 ἐπύθοντο τὰς νῆας οἰχωκυίας, αὐτίκα μετὰ ταῦτα ἑδό-
 κει ἐπιδιώκειν. τὸν μὲν νυν ναυτικὸν τὸν Ξέρξῳ στρατὸν
 οὐκ ἐπέιδον διώξαντες μέχρι Ἀνδρου. εἰς δὲ τὴν Ἀνδρον

runt, quanta velocitate quisque posset, *ad Helle-
 spontum revertentes*, pontes custodituri ut regi ad
 transeundum essent parati. Sed Barbari hi, ut prope
Zosterem pervenere, ubi tenuia quaedam promon-
 toria in mare prominent, naves has esse putantes,
 procul aufugerunt. Interiecto vero tempore, post-
 quam intellexere non naves esse, sed promontoria,
 rursus sese coniunxerunt, cursumque continuarunt.
 (108.) Ut illuxit, Graeci, pedestrem exercitum eo-
 dem in loco manentem conspicientes, existimabant
 naves etiam ad Phalerum adhuc stare: et navalem
 pugnam redintegraturos illos putantes, ad repugnand-
 um sese comparabant. Postquam vero abisse naves
 cognovere, tunc ocys persequi illas decreverunt.
 At classem quidem Xerxis non conspexere, usque ad
 Andrum eam persecuti. Postquam vero Andrum per-

ἀπικόμενοι, ἐβουλεύοντο. Θεμιστοκλῆς μὲν νυν γνώ-
μην ἀπεδείκνυτο „διὰ νήσων τραπομένους, καὶ ἐπιδιώ-
ξαντας τὰς νῆας, πλώειν ἰδέως ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον, 10
λύσοντας τὰς γεφύρας.“ Εὐρυβιάδης δὲ τὴν ἐναντίην
ταύτη γνώμην ἐτίθετο, λέγων· ὡς „εἰ λύσουσι τὰς σχε-
δίας, τοῦτ' ἂν μέγιστον πάντων σφεῖς κακὸν τὴν Ἑλ-
λάδα ἐργάσαιντο. εἰ γὰρ ἀναγκασθεὶν ἀπολαμφθεὶς
ὁ Πέρσης μένειν ἐν τῇ Εὐρώπῃ, πειρᾶτο ἂν ἡσυχίην μὴ 15
ἄγειν· ὡς ἄγοντι μὲν οἱ ἡσυχίην, οὔτε τι προσχωρεῖν
οἶόν τε ἔσται τῶν πραγμάτων, οὔτε τις κομιδὴ τὸ ἐπίσω
Φανήσεται, λιμῶν τε οἱ ἢ στρατιὴ διαφθαρέσει. ἐπι-
χειροῦντι δὲ αὐτῷ καὶ ἔργου ἐχομένῳ, πάντα τὰ κατὰ
τὴν Εὐρώπην οἷά τε ἔσται προσχωρῆσαι κατὰ πόλιν 20
τε καὶ κατὰ ἔθνη, ἥτοι ἀλυσκομένων γε, ἢ πρὸ τού-

venere, deliberarunt. Et Themistocles quidem pro
sententia dixit, *per insulas navigando classemque
etiā nunc persequendo, rectā ad Hellespontum di-
rigendum esse cursum, pontesque rescindendos. At
contrariam sententiam Eurybiades proposuit, dicens:
si rescidissent pontes, hoc ipso longe maximam ca-
mitatem Graecis inlaturos. Nam, si interclusus
Persa cogeretur in Europa manere, operam illum
esse daturum ut numquam quietem agat; quoniam,
si quietem ageret, nihil suarum rerum promove-
ret, neque reditus ei ullus ostenderetur, et fame
periturus esset illius exercitus. Molienti autem
aliquid, et rebus gerendis sedulo operam danti,
omnia Europae oppida omnesque populos acces-
suros videri, sive bello subactos, sive deditione
in tempore facta; et alimento hostibus futuros*

του ὀρελογιόντων τροφήν τε ἔξιν σφέας τὸν ἐπέτειον αἰεὶ τῶν Ἑλλήνων καρπὸν. ἀλλὰ δοκέειν γὰρ, νικηθέντα τῇ ναυμαχίῃ οὐ μετέειν ἐν τῇ Εὐρώπῃ τὸν Πέρσέα· 25 ἑατέων ὧν εἶναι Φεύγειν ἐς ὃ ἔλθοι Φεύγων ἐς τὴν ἑαυτοῦ. τὸ ἐνθεῦτεν δὲ περὶ τῆς ἐκείνου ποιέεσθαι ἤδη τὸν αἰῶνα“ ἐκέλευε. Ταύτης δὲ εἶχοντο τῆς γνώμης καὶ Πελοποννησίων τῶν ἄλλων οἱ στρατηγοί.

Ὡς δὲ ἔμαθε ὅτι οὐ πείτει τοὺς γε πολλοὺς πλῆθει 109 ἐς τὸν Ἑλλήσποντον ὁ Θεμιστοκλῆς, μεταβαλὼν, πρὸς τοὺς Ἀθηναίους (οὗτοι γὰρ μάλιστα ἐκπεφευγότεων περριμέεσσι, ὁρμέατό τε ἐς τὸν Ἑλλήσποντον πλῶειν καὶ 5 ἐπὶ σφέων αὐτέων βαλλόμενοι, εἰ ἄλλοι μὴ βουλοίατο) ἔλεγε σφι τάδε· „Καὶ αὐτὸς ἤδη πολλοῖσι παρρηγιόμην, καὶ πολλῷ πλέω ἀκήκοα τοιαύτε γενέ-

esse annuos Graecorum fructus. E contrario, quum pugna navali victus Persa non videatur in Europa mansurus, permitti ei oportere ut fugiat, donec suam in terram fugā pervenerit; deinde vero de propria ipsius terra cum illo decertandum. Hanc ad sententiam accesserunt reliquorum etiam Peloponnesiorum duces.

(109.) Ibi tunc *Themistocles*, postquam intellexit se maiori ducum numero persuadere non posse ut in Hellespontum navigarent, mutato consilio Athenienses adiens (quippe qui effugisse barbaros aegerrime ferebant, et ipsi etiam per se, si reliqui nollent, in Hellespontum cupiebant navigare) haec apud eos verba fecit: *Equidem multis saepe huiusmodi rebus interfui, et multo plura talia accidisse audiui; nempe viros ad necessitatem reda-*

108 HERODOTI HISTOR. VIII.

„σθαι ἄνδρας ἐς ἀναγκαίην ἀπειληθέντας, γενικημέ-
 „νους ἀναμάχεσθαι τε καὶ ἀναλαμβάνειν τὴν προτέ-
 „ρην κακότητα. ἡμεῖς δὲ, εὖρημα γὰρ εὖρήκαμεν ἡμέας 10
 „τε αὐτοὺς καὶ τὴν Ἑλλάδα, νέφος τοσοῦτο ἀνθρώπων
 „ἀνωσάμενοι, μὴ διώκωμεν ἄνδρας Φεύγοντας· τάδε
 „γὰρ οὐκ ἡμεῖς κατεργασάμεθα, ἀλλὰ θεοὶ τε καὶ
 „ἥρωες, οἱ ἐφθόνησαν ἄνδρα ἓνα τῆς τε Ἀσίας καὶ τῆς
 „Εὐρώπης βασιλεῦσαι, ἔοντα ἀνόσιόν τε καὶ αἰτάσθα- 15
 „λον· ὃς τὰ τε ἱρὰ καὶ τὰ ἴδια ἐν ὁμοίῳ ἐποίητο, ἐμπι-
 „πράς τε καὶ καταβάλλων τῶν θεῶν τὰ ἀγάλματα·
 „ὃς καὶ τὴν θάλασσαν ἀπεμαστίγωσε, πέδας τε κα-
 „τῆκε. ἀλλ', εὖ γὰρ ἔχει ἐς τὸ παρὸν ἡμῖν, νῦν μὲν
 „ἐν τῇ Ἑλλάδι καταμείναντες, ἡμέων τε αὐτέων ἐπι- 20
 „μεληθῆναι καὶ τῶν οἰκετῶν· καὶ τις οἰκίην τε ἀνα-
 „πλασάσθω, καὶ σπόρου ἀνακῶς ἐχέτω, παντελέως

ctos, postquam victi essent, instaurasse pugnam, et superiorem reparasse calamitatem. Nos vero, postquam ex insperato et nos ipsos et Graeciam, repulsa tanta hominum nube, servavimus, fugientes viros ne persequamur! Nec enim nos haec perfecimus, sed dii atque heroës; qui noluerunt unum virum simul Asiae et Europae imperare, impium illum et nefarium; qui sacra et profana pariter insuper habuit, et simulacra deorum evertit cremavitque, qui mare etiam flagellis cecidit, et compedes in illud deiecit. At nunc, quum bene res nostrae habeant, maneamus in Graecia, et nostrum ipsorum familiarumque nostrarum curam geramus; et aedes suas quisque reficiat, et sementi faciendae sedulo det operam, postquam

„ἀπελάσας τὸν βάρβαρον· ἅμα δὲ τῷ ἔαρι κατα-
 „πλέωμεν ἐπὶ Ἑλλησπόντου καὶ Ἰωνίης.“ Ταῦτα
 25 ἔλεγε, ἀποθήκην μέλλων ποιήσεσθαι εἰς τὸν Πέρσας·
 ὥα, ἣν ἄρα τι μιν καταλαμβάνη πρὸς Ἀθηναίων πά-
 ρος, ἔχῃ ἀποτροπὴν· τὰ περ ὧν καὶ ἐγένετο. Θεμι- 110
 στοκλῆς μὲν ταῦτα λέγων, διέβαλλε· Ἀθηναῖοι δὲ
 ἐπίθοντο. ἐπειδὴ γὰρ, καὶ πρότερον δεδογμένος εἶναι σο-
 φός, ἐφάνη εὖν ἀληθῶς σοφός τε καὶ εὖβουλος, πάν-
 5 τως ἐτοῖμοι ἔσαν λέγοντι πείθεσθαι. Ὡς δὲ οὗτοί οἱ
 ἀπηγκωσμένοι ἔσαν, αὐτίκα μετὰ ταῦτα ὁ Θεμιστο-
 κλῆς ἀνδρας ἀπέπεμπε ἔχοντας πλοῖον, τοῖσι ἐπί-
 στυνσι σιγᾶν, εἰς πᾶσαν βάσανον ἀπικνεόμενοισι, τὰ
 αὐτὸς ἐπιτίλατο βασιλεῖ Φράσαι· τῶν καὶ Σίκιννος ὁ
 10 οἰκέτης αὐτῆς ἐγένετο. οἱ ἐπεὶ τε ἀπίκοντο πρὸς τὴν
 Ἀττικὴν, οἱ μὲν κατέμενον ἐπὶ τῷ πλοίῳ, Σίκιννος δὲ

*barbarum prorsus eiecimus: ineunte autem vere
 in Hellespontum et in Ioniam navigemus! Haec
 ille locutus est hoc consilio, ut gratiam apud Persam
 in futurum tempus iniret; quo, si ab Atheniensibus
 adversi aliquid ei accidisset, perfugium haberet:
 quod quidem ei etiam usu venit. (110.) Haec di-
 cens Themistocles, decepit Athenienses: at illi mo-
 rem ei gesserunt. Quoniam enim, quum iam antea
 sapiens esset habitus, nuper re ipsa sapiens et plenus
 consilii erat repertus, facile dictis eius parvere. Post-
 quam hi igitur ab illo persuasi fuerunt, continuo
 deinde viros cum navigio dimisit, quos confisus erat,
 etiamsi omnibus tormentis cruciarentur, tacituros
 mandata ad regem deferenda, quorum in numero
 iterum famulus ipsius Sicinnus erat. Hi ubi ad At-*

- αἰναβὰς παρὰ Ξέρξεα, ἔλεγε τάδε· „Ἐπεμψέ με
 „Θεμιστοκλῆς ὁ Νεοκλῆς, στρατηγὸς μὲν Ἀθηναίων,
 „αἰνὴρ δὲ τῶν συμμάχων πάντων ἄριστος καὶ σοφώτα-
 „τος, φράσοντά τοι, ὅτι Θεμιστοκλῆς ὁ Ἀθηναῖος, 15
 „σοὶ βουλομένος ὑπουργεῖν, ἔσχε τοὺς Ἕλληνας, τὰς
 „νῆας βουλομένους διώκειν, καὶ τὰς ἐν Ἑλλησπόντῳ
 „γεφύρας λύειν. καὶ νῦν κατ' ἡσυχίην πολλὴν κομί-
 „ζο.“ Οἱ μὲν, ταῦτα σημήναντες, ἀπέπλων ὀπίσω.
 111 Οἱ δὲ Ἕλληνες, ἐπεὶ τε σφί ἀπέδοξε μὴτ' ἐπιδιώ-
 κειν ἔτι προσωτέρω τῶν βαρβάρων τὰς νῆας, μῆτε ἐπι-
 πλῶειν ἐς τὸν Ἑλλήσποντον λύσοντας τὸν πόρον, τὴν
 Ἄνδρον περικατέατο, ἐξελέειν ἐβέλοντες. πρῶτοι γὰρ Ἄν-
 δριοι νησιωτῶν αἰτηθέντες πρὸς Θεμιστοκλῆς χρήμα- 5
 τα, οὐκ ἔδωσαν· ἀλλὰ προϊσχυμένου Θεμιστοκλῆος λό-

ticam pervenere, reliquis in nave manentibus, Sicin-
 nus exscendit, et haec apud Xerxem verba fecit:
Misit me Themistocles, Neoclis filius, imperator
Atheniensium, sociorum omnium fortissimus et
sapientissimus, qui tibi dicerem, Themistoclem
Atheniensem, rebus tuis cupientem inservire, co-
hibuisse Graecos, naves tuas persequi volentes,
et pontes in Hellesponto rescindere. Itaque nunc
largum per otium revertaris licet. His nunciatis,
 retro hi navigarunt.

(111.) *Graeci*, postquam displicuit consilium clas-
 sem Barbarorum ulterius persequendi aut in Helle-
 spontum navigandi ad rescindendos pontes, *An-*
drum circumsederunt, expugnare eam molientes.
 Primi enim ex insulanis Andrii fuerunt a quibus pec-
 uniam postulaverat Themistocles, quam illi dare

γοι τένδε. ὥς „ἤκοιεν Ἀθηναῖοι περὶ ἑωυτοὺς ἔχοντες
 δύο θεοὺς μεγάλους, Πειθῶ τε καὶ Ἀναγκαίην, οὕτω
 τέ σφι κάρτα δοτέα εἶναι χρήματα“ ὑπεκρίναντο πρὸς
 10 ταῦτα, λέγοντες ὥς „κατὰ λόγον ἔσαν ἄρα αἱ Ἀθῆ-
 ναι μεγάλαι τε καὶ εὐδαίμονες, καὶ θεῶν χρηστῶν
 ἤκοιεν ὧ· ἐπεὶ Ἀνδρίου γε εἶναι γεωπείνας, ἐς τὰ μέ-
 γιστα ἀπῆκοντας, καὶ θεοὺς δύο ἀχρήστους οὐκ ἐκλεί-
 πειν σφείων τὴν νῆσον, ἀλλ’ αἰεὶ Φιλοχωρεῖν, Πενίην
 15 τε καὶ Ἀμηχανίην καὶ τούτων τῶν θεῶν ἐπηβόλους
 ἔοντας Ἀνδρίους, οὐ δώσειν χρήματα. οὐδέ κοτε γὰρ τῆς
 ἑωυτῶν ἀδυναμίας τὴν Ἀθηναίων δύναμιν εἶναι κρέσσω.“
 Οὗτοι μὲν δὴ ταῦτα ὑποκρινάμενοι, καὶ εὐ δόντες τὰ
 χρήματα, ἐπολιορκέοντο. Θεμιστοκλῆς δὲ, οὐ γὰρ 112
 ἐπαύετο πλεονεκτηῶν, ἐσπέμπων ἐς τὰς ἄλλας νήσους

recusarunt; sed *Themistocli*, quum his verbis eos
 adortus esset, ut diceret, *venire Athenienses, duos*
magnos deos secum habentes, Persuasionem et
Necessitatem, quare utique dare illos oportere
pecunias; ad haec illi responderunt, merito magnas
et opulentas fuisse Athenas, et bonis usos esse
diis; caeterum Andrios tenuem incolere terram
et admodum esse egenos, duosque inutiles deos
non relinquere ipsorum insulam, sed constanter
eam habitare, Paupertatem et Impotentiam; et,
*quum hosce deos Andrii possideant, non datu-
 ros eos pecuniam: numquam enim potentiam Athe-*
niensium superiorem fore ipsorum impotentiā.
 Hi igitur, quum haec respondissent, nec postulatam
 dedissent pecuniam, oppugnabantur. (112.) *The-*
mistocles vero, numquam cessans corradere pecu-

ἀπειλητήριους λόγους, αἵτεε χρήματα διὰ τῶν αὐτέων ἀγγέλων, χρεώμενος λόγοισι τοῖσι καὶ πρὸς Ἀνδρίους ἐχρήσατο· λέγων, ὡς „εἰ μὴ δώσουσι τὸ αἰτεόμενον, 5 ἐπάξει τὴν στρατιὴν τῶν Ἑλλήνων, καὶ πολιορκέων ἐξαιρήσει.“ λέγων ὧν ταῦτα, συνέλεγε χρήματα μεγάλα παρὰ Καρυστιῶν τε καὶ Παρίων· οἱ πυνθανόμενοι τὴν τε Ἀνδρον, ὡς πολιορκέοιτο διότι ἐμῆδισε, καὶ Θεμιστοκλῆα, ὡς εἶη ἐν αἴνῃ μεγίστῃ τῶν στρατηγῶν, δεῖ- 10 σαντες ταῦτα, ἔπεμπον χρήματα. Εἰ δὲ δὴ τινες καὶ ἄλλοι ἔδσαν νησιωτέων, οὐκ ἔχω εἶπαι· δοκέω δέ τινας καὶ ἄλλους δοῦναι, καὶ οὐ τούτους μόνους. καὶ τοὶ Καρυστιοῖσι γε οὐδὲν, τούτου εἵνεκα, τοῦ κακοῦ ὑπερβολὴ ἐγένετο· Παριοὶ δὲ Θεμιστοκλῆα χρήμασι ἱλασάμενοι, 15 διέφυγον τὸ στρατεύμα. Θεμιστοκλῆς μὲν νυν, ἐξ

nias, in reliquas insulas eosdem, quos ad Andrios, nuncios cum minacibus mandatis misit, pecunias ab illis postulans, dicensque, *nisi postulatis satisfacerent incolae, ducturum se adversus eos Graecorum exercitum, et obsessos perditurum*. Haec dictitando, ingentes pecunias a Carystiis et a Pariis coëgit. Hi enim, quum Andrum cognovissent oppugnari quod Medis favisset, scirentque in maxima prae caeteris ducibus existimatione Themistoclem esse, haec metuentes, pecunias miserunt. An vero et alii nonnulli ex insulanis pecunias dederint, adfirmare non possum: puto autem, et alios dedisse, nec hos solos. At Carystii quidem nihilo secius extremis malis sunt adfecti: Parii vero, Themistocle pecuniis placato, incursionem exercitus effugerunt. Ita igitur Themis-

Ἄνδρου ὀρμεώμενος, χρήματα παρὰ νησιωτῶν ἐκτίετο
λάβρην τῶν ἄλλων στρατηγῶν.

Οἱ δ' ἀμφὶ Ξέρξεια, ἐπισχόντες ὀλίγας ἡμέρας με- 113
τὰ τὴν ναυμαχίην, ἐξέλαυνον εἰς Βοιωτοὺς τὴν αὐτὴν ὁδόν.
ἔδοξε γὰρ καὶ Μαρδονίῳ, ἅμα μὲν προπέμψαι βασι-
λῆα, ἅμα δὲ ἀνωρίην εἶναι τοῦ ἔτεος πολεμέειν· χει-
5 μείσαι τε ἄμεινον εἶναι ἐν Θεσσαλίῃ, καὶ ἔπειτα ἅμα
τῷ ἔαρι πυρᾶσθαι τῆς Πελοποννήσου. Ὡς δὲ ἀπίκατο
εἰς τὴν Θεσσαλίην, ἐνθαῦτα Μαρδονίος ἐξελέγετο πρῶ-
τους μὲν Πέρσας πάντας τοὺς Ἀθανάτους καλεομένους,
πλὴν Ὑδάρνεος τοῦ στρατηγοῦ· οὗτος γὰρ οὐκ ἔφη λεί-
10 ψεσθαι βασιλῆος· μετὰ δὲ, τῶν ἄλλων Περσῶν τοὺς
Θωρηκοφόρους, καὶ τὴν ἵππον τὴν χιλὴν· καὶ Μήδους
τε καὶ Σάκας, καὶ Βακτρίους τε καὶ Ἰνδοὺς, καὶ τὸν
πιζόν, καὶ τὴν ἵππον. ταῦτα μὲν ἔθνα ὅλα εἴλετο· ἐκ

stocles, ab Andro impetum faciens, pecunias ab in-
sulanis coëgit clam reliquis ducibus.

(113.) *Xerxes* autem cum suis, paucos post na-
valem pugnam dies moratus, eadem qua venerat
viâ in Boeotiam movit. Nam Mardonio etiam visum
erat comitari regem, nec vero esse opportunum anni
tempus ad bellum gerendum, sed satius esse in Thes-
salia hybernare, et redeunte vere Peloponnesum ad-
gredi. Ut vero in *Thessaliam* pervenere, ibi *Mar-*
donius primum Persas omnes, quos Immortales vo-
cant, selegit, excepto duce eorum Hydarne; hic enim
se negaverat relicturum regem. Deinde ex reliquis
Persis loricatos selegit, et millenarium equitatum;
tum vero Medos et Sacas et Bactrios et Indos, tam
peditatum, quam equitatum. Et ex his quidem populis

δὲ τῶν ἄλλων συμμαχῶν ἐξελέγετο κατ' ὀλίγους, τοῖσι
 εἰδῆά τε ὑπῆρχε διαλέγων, καὶ εἰ τέοισι τι χρηστὸν 15
 συνείδῃ πεποιημένον. ἐν δὲ, πλεῖστον ἔθνος Πέρσας αἰ-
 ρέετο, ἄνδρας στρεπτοφόρους τε καὶ ψελιοφόρους· ἐπὶ
 δὲ, Μήδους. οὗτοι δὲ πλῆθος μὲν οὐκ ἐλάσσονες ἦσαν
 τῶν Περσέων, ῥώμῃ δὲ ἑσσανες. ὥστε σύμπαντας τριή-
 114 κοντα μυριάδας γενέσθαι σὺν ἵππεῦσι. Ἐν δὲ τούτῳ 20
 τῷ χρόνῳ ἐν τῷ Μαρδονίῳ τε τὴν στρατιὴν δέκρινε,
 καὶ Ξέρξης ἦν περὶ Θεσσαλίην, χρηστήριον ἐληλύθει ἐκ
 Δελφῶν Λακεδαιμονίοισι, Ξέρξεα αἰτίειν δίκας τοῦ
 Λεωνίδεω Φόνου, καὶ τὸ διδόμενον ἐξ ἐκείνου δέκεσθαι. 5
 πέμπουσι δὴ κήρυκα τὴν ταχίστην Σπαρτιῆται· ὃς
 ἐπειδὴ κατέλαβε εὐῶσαν ἔτι πᾶσαν τὴν στρατιὴν ἐν

omnes, qui aderant, sibi sumsit; ex reliquis vero sociis non nisi paucos passim selegit, qui aut forma essent praestantes, aut a quibus clarum aliquod facinus editum noverat. In horum autem numero plerique genere Persae fuere, torques et armillas gestantes; et post hos Medi. Erant autem Medi numero non inferiores Persis, sed robore his cedebant. Ita factum est, ut universus *exercitus a Mardonio selectus*, simul cum equitibus, numerum trecentorum millium compleret. (114.) Per idem tempus, quo Mardonius delectum instituit militum, et Xerxes adhuc in Thessalia erat, *oraculum ex Delphis adlatum est Lacedaemoniis*, iubens illos *satisfactionem a Xerxe repetere pro caede Leonidae; et, quidquid ille dedisset, accipere*. Itaque ocyus praeconem miserunt Spartani: qui ut universum exercitum *natus est in Thessalia adhuc haerentem, in conspe-*

Θεσσαλίῃ, ἔλθων ἐς ὅψιν τὴν Ξέρξεω, ἔλεγε τάδε·
 „ὦ βασιλεῦ Μήδων, Λακεδαιμόνιοί τε σέ, καὶ Ἡρα-
 10 „κλῖδαι οἱ ἀπὸ Σπάρτης, αἰτέουσι Φόνου δίκας,
 „ὅτι σφέων τὸν βασιλῆα ἀπέκτεινας, ρυόμενον τὴν Ἑλ-
 „λάδα.“ Ὁ δὲ, γελάσας τε, καὶ κατασχὼν πολ-
 λὸν χρόνον, ὥς εἰ ἐτύγχανε παρεστῶς Μαρδόνιος, δεικ-
 νὺς ἐς τοῦτον, εἶπε· „Τοιγάρ σφι Μαρδόνιος ὅδε δι-
 15 „κας δώσει τοιαύτας οἷας ἐκείνοισι πρέπει.“ Ὁ μὲν
 δὴ, δεξάμενος τὸ ῥῆδεν, ἀπαλλάσσετο.

Ξέρξης δὲ, Μαρδόνιον ἐν Θεσσαλίῃ καταλιπὼν, αὐ- 115
 τὸς ἐπορεύετο κατὰ τάχος ἐν τὸν Ἑλλήσποντον· καὶ
 ἀπικνέεται ἐς τὸν πόρον τῆς διαβάσιος ἐν πέντε καὶ τεσ-
 σεράκοντα ἡμέρησι, ἀπάγων τῆς στρατῆς οὐδὲν μέρος,
 5 ὡς εἶπαι. ὅκου δὲ πορευόμενοι γινώσκειτο, καὶ κατ' οὓς τι-
 νας ἀνθρώπους, τὸν τοιούτων καρπὸν ἀρπάζοντες ἐσιτέον-

ctum Xerxis prodiens, haec dixit: *Rex Medorum / Lacedaemonii et Heraclidae ex Sparta satisfactionem abs te postulant quod regem ipsorum interfecisti, qui Graeciam erat servaturus.* Ad haec ridens rex, et diu nihil respondens, postremo, quum forte adstaret ei Mardonius, hunc digito monstrans ait: *Itaque Mardonius hic satisfactionem illis dabit, qualis eis digna est.* Et praeco, accipiens dictum, reversus est.

(115.) Inde Xerxes, Mardonio in Thessalia relicto, ipse ad Hellespontum maturavit abire: et quadragesimo quinto die ad locum, ubi traiecerat fretum, pervenit, nullam (ut ita dicam) exercitus partem in Asiam reducens. Milites in itinere, ubicumque locorum erant, et apud quoscumque homines,

το. εἰ δὲ καρπὸν μηδένα εὗροιεν, οἱ δὲ τὴν ποίην τὴν ἐκ
 τῆς γῆς ἀναφυομένην, καὶ τῶν δενδρέων τὸν Φλοιὸν πε-
 ριλέποντες, καὶ τὰ φύλλα καταδρέποντες κατήσθιον,
 ὁμοίως τῶν τε ἡμέρων καὶ τῶν ἀγρίων, καὶ ἔλειπον οὐ- 10
 δέν· ταῦτα δ' ἐποίεον ὑπὸ λιμοῦ. ἐπιλαβὼν δὲ λοιμός
 τε τὸν στρατὸν καὶ δυσεντερίη, κατ' ὁδὸν διέΦθειρε. τοὺς
 δὲ καὶ νοσούντας αὐτῶν κατέλιπε, ἐπιτάσσωσι τῆσι πό-
 λισι, ἵνα ἐκάστοτε γίνοιτο ἐλαύνων, μελεδαίνειν τε καὶ
 τρέφειν· ἐν Θεσσαλίῃ τέ τινας, καὶ ἐν Σίρῃ τῆς Παιο- 15
 νίης, καὶ ἐν Μακεδονίῃ. ἔνθα καὶ τὸ ἱερὸν ἄρμα κατα-
 λιπὼν τοῦ Διὸς, ὅτε ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἤλαυνε, ἀπὼν
 οὐκ ἀπέλαβε· ἀλλὰ δόντες οἱ Παῖονες τοῖσι Θρηῖξι,
 ἀπαιτούντος Ξέρξῃ, ἔφασαν νεμομένας ἀρπαχθῆναι
 ὑπὸ τῶν ἄνω Θρηίκων τῶν περὶ τὰς πηγὰς τοῦ Στρυ- 20
 116 μόνος οἰκημένων. Ἐνθα καὶ ὁ τῶν Βισαλτέων βασι-

horum fructus rapientes comederant. Sicubi nihil fru-
 ctuum invenissent, gramen e terra enatum, et decer-
 ptum arborum corticem, et ex arboribus tam cultis
 quam sylvestribus destrecta manducaverant folia, ni-
 hilque reliquerant, fame ita cogente. Ad haec pestis
 et dysenteria invadens exercitum, multos in itinere
 interemerat. Aegrotos vero etiam in itinere relinqui-
 rat rex, dato civitatibus, ut in quaque erant, man-
 dato, ut curarent illos alerentque: ita alios in Thes-
 salia, alios in Siri Paconiae, alios in Macedonia reli-
 querat. Ibi etiam antea, quum in Graeciam tenderet,
 currum Solis reliquerat: quem nunc rediens non rece-
 pit. Nam Pacones, qui illum Thracibus tradiderant,
 repetenti Xerxi dixere, equas e pascuo raptas esse a
 superioribus Thracibus circa Strymonis fontes habi-

λεὺς γῆς τε τῆς Κρησιωνικῆς, Θρηῖξ, ἔργον ὑπερφυῆς
 ἐργάσατο· ὃς οὔτε αὐτὸς ἔφη τῷ Ξέρξῃ ἐκὼν εἶναι δου-
 λεύσειν, ἀλλ' οἴχετο ἄνω εἰς τὸ οὖρος τὴν Ῥοδόπην,
 5 τοῖσι τε παισὶ ἀπηγόρευε μὴ στρατεύεσθαι ἐπὶ τὴν Ἑλ-
 λάδα. οἱ δὲ, ἀλογήσαντες, ἢ ἄλλως σφι θυμὸς ἐγέ-
 νετο θεήσασθαι τὸν πόλεμον, ἐστρατεύοντο ἅμα τῷ
 Πέρσῃ. ἐπεὶ δὲ ἀνεχώρησαν ἀσινεῖς πάντες, ἐξ εὐόντες,
 ἐξώρυξε αὐτέων ὁ πατὴρ τοὺς ὀφθαλμοὺς, διὰ τὴν αἰ-
 10 τὴν ταύτην. καὶ οὗτοι μὲν τοῦτον τὸν μισθὸν ἔλαβον.

Οἱ δὲ Πέρσαι ὡς ἐκ τῆς Θρηῖκης πορευόμενοι ἀπὶ 117
 κοντο ἐπὶ τὸν πόρον, ἐπειγόμενοι, τὸν Ἑλλήσποντον τῇ-
 σι νηυσὶ διέβησαν εἰς Ἀβυδὸν· τὰς γὰρ σχεδίας οὐκ
 εὔρον ἐτι ἐντεταμένους, ἀλλ' ὑπὸ χειμῶνος διαλελυμέ-
 5 νας. Ἐνθαῦτα δὲ κατεχόμενοι, σιτία τε πλέω ἢ κατ'

tantibus. (116.) Ibidem rex Bisaltarum et terrae
 Crestonicae, Thrax, immane patravit facinus. Dixe-
 rat ille, nec se ultro servitutum Xerxi, sed in su-
 periora loca in montem Rhodopen se receperat, et
 filiis suis interdixerat ne adversus Graeciam milita-
 rent. At illi, spreto patris imperio, sive quod cupi-
 do illos incesserat belli spectandi, cum Persa mili-
 tarunt. Postquam vero salvi omnes, sex numero, re-
 dierunt, oculos eis pater istam ob culpam effudit:
 et illi quidem hanc mercedem abstulerunt.

(117.) Persae vero ut peragratâ Thraciâ ad traie-
 ctum pervenere, quanta maxima celeritate poterant
 Hellespontum navibus traicientes *Abydum* petie-
 runt: etenim pontes non amplius stratos invenerant,
 sed tempestate dissolutos. Ibi morantes, quum co-
 piosiora quam in itinere alimenta nacti supra mo-

ὁδὸν ἐλάγχχανον· οὐδένα τε κόσμον ἐμπιπλάμενοι, καὶ
 ὕδατα μεταβάλλοντες, ἀπέβησκον τοῦ στρατοῦ τοῦ
 περιέοντος πολλοί. οἱ δὲ λοιποὶ ἅμα Ξέρξῃ ἀπικνέον-
 118 ται εἰς Σάρδεις. Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος ὁδε λόγος λεγό-
 μενος, ὥς ἐπειδὴ Ξέρξης ἀπελαύνων ἐξ Ἀθηνέων, ἀπί-
 κητο ἐπ' Ἡϊόνα τὴν ἐπὶ Στρυμόνι, ἐνθεῦτεν οὐκέτι ὁδοί-
 ποροῖσι διεχρέετο, ἀλλὰ τὴν μὲν στρατιὴν Ὑδάρνει ἐπι-
 τρέπει ἀπάγειν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, αὐτὸς δ' ἐπὶ νηὸς 5
 Φοινίσσης ἐπιβάς, ἐκομίζετο εἰς τὴν Ἀσίην. πλώοντα
 δέ μιν ἄνεμον Στρυμονίην ὑπολαβεῖν μέγαν καὶ κυμα-
 τήν· καὶ δὴ, μᾶλλον γάρ τι χειμαίνεσθαι, γεμούσης
 τῆς νηὸς, ὥστε ἐπὶ τοῦ καταστρωματος ἐπεόντων συχ-
 νῶν Περσέων τῶν σὺν Ξέρξῃ κομιζομένων, ἐνθαῦτα εἰς 10
 δεῖμα πεσόντα τὸν βασιλῆα, εἶρεσθαι βῶσαντα τὸν κυ-
 βερνήτηα, εἴ τις ἐστὶ σφί σωτηρίῃ. καὶ τὸν εἶπαι· „Δέ-

dum sese implerent, et alias, quam adhuc, biberent
 aquas, multi de exercitu qui supererat periire, re-
 liqui vero cum Xerxe *Sardes* pervenere. (118.)
 Fertur quidem etiam alia fama, *Xerxem*, postquam
 Athenis profectus Eionem ad Strymonem fluvium
 pervenisset, inde non amplius terrestri usum esse
 itinere; sed exercitum quidem Hydarni tradidisse,
 qui eum ad Hellespontum deduceret, ipsum vero
 conscensa Phoenissa nave in Asiam traiecis-
 se; in traiectu vero a vehemente impetuosoque *vento Stry-*
monia fuisse exceptum. Ibi tunc, quum magis ma-
 gisque fureret tempestas, et nimis onerata esset navis,
 quippe magno numero Persarum Xerxem comitan-
 tium in ponte navis stante, timore percussam regem
 cum clamore quaesisse ex gubernatore, ecqua salutis

„σποτα, οὐκ ἔστιν οὐδεμία, εἰ μὴ τούτων ἀπαλλαγὴ
 „τις γένηται τῶν πολλῶν ἐπιβατέων.“ καὶ Ξέρξης
 15 λέγεται ἀκούσαντα ταῦτα εἶπαι· „Ἄνδρες Πέρσαι, νῦν
 „τις διαδεξάτω ὑμέων βασιλῆος κηδόμενος· ἐν ὑμῖν γάρ
 „οἶκε εἶναι ἐμοὶ ἡ σωτηρία.“ τὸν μὲν ταῦτα λέγειν· τοὺς
 δὲ, προσκυνέοντας, ἐκπηδέειν εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ
 τὴν νῆα ἐπικουφισθεῖσαν, οὕτω δὴ ἀποσωθῆναι εἰς τὴν
 20 Ἀσίην. Ὡς δὲ ἐκβῆναι τάχιστα εἰς γῆν τὸν Ξέρξης,
 ποιῆσαι τοιόνδε· ὅτι μὲν ἔσωσε βασιλῆος τὴν ψυχὴν, δω-
 ρήσασθαι χρυσὴν στεφάνην τὸν κυβερνήτην· ὅτι δὲ Περ-
 σέων πολλοὺς ἀπώλεσε, ἀποταμεῖν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ.
 Οὗτος δὲ ἄλλως λέγεται ὁ λόγος περὶ τοῦ Ξέρξεω νό- 119
 στου, οὐδαμῶς ἔμοιγε πιστός, οὔτε ἄλλος, οὔτε τὸ
 Περσέων τοῦτε πάθος. εἰ γὰρ δὴ ταῦτα οὕτω εἰρήθη ἐκ

spes esset; eique gubernatorem respondisse, *Domine! non alia spes est, nisi de numero multorum horum vectorum pars quaedam amoveatur*. Quae audientem *Xerxem*, aiunt, dixisse: *Viri Persae! nunc vestrum aliquis ostendat curae vobis esse regem! nam in vobis mea salus posita videtur*. Quibus auditis illos adorasse regem, et in mare prosiliisse; et navem ita levatam, salvam in Asiam pervenisse. *Xerxem* vero, simul atque in terram exscendisset, haec fecisse: aureā coronā donasse gubernatorem, quod regis vitam conservasset; deinde vero, quod magnum Persarum numerum perdidisset, caput ei iussisse praecidi. (119.) Sed haec de *Xerxis* reditu temere fertur fama, mihi prorsus incredibilis est, tam quod ad caetera spectat, quam quod ad istam Persarum calamitatem. Nam si ista *Xerxi* governa-

τοῦ κυβερνήτεω πρὸς Ξέρξια, ἐν μυρίησι γνώμησι μήν
οὐκ ἔχω ἀντίξουν, μὴ οὐκ ἂν ποιῆσαι βασιλῆα τοιόνδε 5
τούς μὲν ἐκ τοῦ καταστρώματος καταβιβάσαι ἐς κί-
λην νῆα, ἔοντας Πέρσας, καὶ Περσέων τοὺς πρώτους·
τῶν δ' ἐρετέων, ἔντων Φοινίκων, ὅπως οὐκ ἂν ἴσον πλη-
θος τοῖσι Πέρσῃσι ἐξέβαλε ἐς τὴν θάλασσαν. Ἀλλ' ὁ
μὲν, ὡς καὶ πρότερόν μοι εἴρηται, ὁδῶ χρεώμενος ἅμα 10
120 τῷ ἄλλῳ στρατῷ, ἀπενόστησε ἐς τὴν Ἀσίην. Μεγα-
λὴ δὲ καὶ τούδε μαρτύριον· φαίνεται γὰρ Ξέρξης ἐν τῇ ὀπί-
σω κομιδῇ ἀπικόμενος ἐς Ἀβδηρά, καὶ ξεινίην τε σφι
συνθέμενος, καὶ δωρησάμενος αὐτοὺς ἀκινάκη τε χρυ-
σέῳ καὶ τήρῃ χρυσοπάστῳ. καὶ, ὡς αὐτοὶ λέγουσι 5
Ἀβδηρίται, λέγοντες ἐμοὶ γὰρ οὐδαμῶς πιστὰ, πρῶτον
ἐλύσατο τὴν ζώην φεύγων ἐξ Ἀθηνέων ὀπίσω, ὡς ἐν

tor dixisset, ex decem millibus hominum, quos roga-
rem sententiam, ne unum quidem esse existimo, quin
mihi sit adsensurus, non eiusmodi quidpiam factu-
rum fuisse regem, sed Persas Persarumque principes,
qui in ponte fuerunt, iussurum fuisse in cavitatem
navis descendere, remigum vero, qui Phoenices
erant, parem numerum, quot Persae fuerunt, in
mare eiecturum. At ille, ut modo dixi, simul cum
reliquo exercitu iter faciens in Asiam rediit. (120.)
Cuius rei etiam locuples est testimonium hoc, quod
satis constet, *Xerxem* in reditu *Abdera* venisse, et
hospitium contraxisse cum *Abderitis*, eosque aureo
acinace atque tiara auro intexta donasse. Et, ut soli
quidem *Abderitae* narrant, (quod mihi parum fit
probabile) primum apud illos, ex quo *Athenis* pro-
fugit, cingulum solvit, utpote nunc in tuto se esse

676, 49:

αἰεὶ ἐὼν. πρὸς τοῦ Ἑλλησπόντου δὲ μᾶλλον τὰ Ἀβ-
 δηρα ἰδρυται, ἢ τοῦ Στρυμόνος καὶ τῆς Ἡϊόνος, ὅθεν
 10 δὴ μιν Φασὶ ἐπιβῆναι ἐπὶ τὴν νῆα.

Οἱ δὲ Ἕλληνες, ἐπεὶ τε οὐκ οἶοί τε ἐγένοντο ἐξελεῖν 121
 τὴν Ἄνδρον, τραπόμενοι ἐς Κάρυστον, καὶ δηϊώσαντες
 αὐτέων τὴν χώραν, ἀπαλλάσσοντο ἐς Σαλαμῖνα. Πρῶ-
 τα μὲν νυν τοῖσι Θεοῖσι ἐξεῖλον ἀκροβίνια, ἄλλα τε, καὶ
 5 τριήρας τρεῖς Φοινίσσας· τὴν μὲν, ἐς Ἴσθμὸν ἀναθεῖ-
 ναι, ἥπερ ἔτι καὶ ἐς ἐμὲ ἦν· τὴν δὲ, ἐπὶ Σούνιον· τὴν
 δὲ, τῷ Αἴαντι, αὐτοῦ ἐς Σαλαμῖνα. μετὰ δὲ τοῦτο,
 διδάσαντο τὴν λήϊν, καὶ τὰ ἀκροβίνια ἀπέπεμψαν ἐς
 Δελφοὺς· ἐκ τῶν ἐγένετο ἀνδριάς, ἔχων ἐν τῇ χειρὶ ἀκρω-
 10 τήριον νηὸς, ἐὼν μέγας δωκαίδεκα πηχέων· ἐστῆ-
 κε δὲ οὗτος τῇ περ ὁ Μακεδὼν Ἀλέξανδρος ὁ χρύσεος.
 Πέμψαντες δὲ ἀκροβίνια οἱ Ἕλληνες ἐς Δελφοὺς, ἐπει- 122

ratus. Sunt autem *Abdera* Hellesponto propiora,
 quam *Strymon* aut *Eïon*, ubi illum aiunt navem con-
 scendisse.

(121.) Graeci, quum expugnare *Andrum* non po-
 tuissent, *Carystum* petierunt, et evastato *Carystio-*
rum agro *Salaminem* redierunt. Ibi primum *primi-*
tias praedae exemerunt diis, quum alia, tum tres
Phoenissas triremes; quarum una in *Isthmo* dedica-
 retur, quae mea adhuc aetate superfuit; altera ad *Su-*
nium, tertia *Aiaci* in ipsa *Salamine*. Deinde praedam
 inter se dividerunt, et *Delphos* miserunt primitias; e
 quibus facta est statua duodecim cubitorum magni-
 tudine, rostrum navis manu tenens; quae eodem lo-
 co posita est ubi aurea *Alexandri Macedonis* statua.
 (122.) Postquam *Delphos* primitias miserunt Graeci,

ρώτεον τὸν θεὸν κωνῆ, εἰ λελάβηκε πλήρη καὶ ἀριστα
 τὰ ἀκροθίνια. ὁ δὲ, παρ' Ἑλλήνων μὲν τῶν ἄλλων,
 ἔφησε, ἔχειν παρ' Αἰγινήτων δὲ, οὐκ ἄλλα ἀπαίτε
 αὐτοὺς τὰ ἀριστηία τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίης. Αἰ 5
 γινῆται δὲ πυθόμενοι, ἀνέβησαν ἀστέρας χρυσεύς, οἱ
 ἐπὶ ἰστοῦ χαλκίου ἐστάσι τρεῖς ἐπὶ τῆς γωνίης, ἀγχο-
 123 τάτω τοῦ Κροίσου κρητῆρος. Μετὰ δὲ τὴν διαίρεσιν
 τῆς λήϊης ἔπλων οἱ Ἕλληνες εἰς τὸν Ἰσθμὸν, ἀριστηία
 δώσοντες τῷ ἀξιώτάτῳ γενομένῳ Ἕλλησιν ἀνὰ τὸν πό-
 λεμον τοῦτον. ὥς δὲ ἀπικόμενοι οἱ στρατηγοὶ διενέμοντο
 τὰς ψήφους ἐπὶ τοῦ Ποσειδέωνος τῷ βωμῷ, τὸν πρῶ- 5
 τον καὶ τὸν δεύτερον κρίνοντες ἐκ πάντων ἐνθαῦτα πᾶς
 τις αὐτῶν ἑωυτῷ ἐτίθετο τὴν ψήφον, αὐτὸς ἕκαστος
 δοκέων ἀριστος γενέσθαι· δεύτερα δὲ, οἱ πολλοὶ συνεξέ-

communi omnium nomine interrogarunt deum, an
 sufficientes et gratas acceperisset primitias. Quibus
 ille respondit, a caeteris quidem; nec vero ab
 Aeginetis: sed ab his repetiit praemium quod illis ob
 rem ad Salamina bene gestam tributum fuisset. Quo
 audito, Aeginetae dedicarunt aureas stellas tres, quae
 super aeneo malo stant in angulo proxime Croesi cra-
 terem. (123.) Post praedae distributionem in Isth-
 mum navigarunt Graeci, virtutis praemium tribu-
 turi ei e suorum numero, qui in hoc bello prae cae-
 teris illud commercuisset. Postquam vero eo perve-
 nerunt duces, et calculos inter se ad Neptuni aram
 distribuerunt, primum et secundum suo iudicio de-
 signaturi; ibi tunc eorum quisque sibi primum po-
 suit calculum, se ipsum quisque fortissimum iudi-
 cans: quod autem ad secundas partes pertinet, ple-

677, 73.

- πιπτον Θεμιστοκλῆα κρίνοντες. οἱ μὲν δὲ ἐμουνοῦντο
 10 Θεμιστοκλέης δὲ δευτερείοιςι ὑπερεβάλλετο πολλόν.
 Οὐ βουλευμένων δὲ ταῦτα κρίνειν τῶν Ἑλλήνων φθόνῳ, 124
 ἀλλ' ἀποπλῶντων ἐκάστων ἐς τὴν ἑαυτῶν ἀκρίτων,
 ὅμως Θεμιστοκλέης ἐβώσθη τε καὶ ἐδοξώθη εἶναι ἀνὴρ
 πολλὸν Ἑλλήνων σοφώτατος ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα.
 5 Ὅτι δὲ νικῶν οὐκ ἐτίμηθη πρὸς τῶν ἐν Σαλαμῖνι ναυ-
 μαχησάντων, αὐτίκα μετὰ ταῦτα ἐς Λακεδαιμόνα
 ἀπῆκετο, θέλων τιμηθῆναι. καὶ μιν Λακεδαιμόνιοι κα-
 λῶς μὲν ὑπεδέξαντο, μεγάλως δὲ ἐτίμησαν. ἀριστήϊα μὲν
 νυν ἔδωκαν Εὐρυβιάδῃ, ἐλαίης στέφανον· σοφίης δὲ καὶ
 10 δεξιότητος, Θεμιστοκλεῖ, καὶ τούτῳ στέφανον ἐλαίης.
 ἐδώρησαντο δὲ μιν ὅχῳ τῷ ἐν Σπάρτῃ καλλιστεύσαν-

rique calculi in *Themistoclem* consenserunt. Itaque illi singula habuere suffragia: Themistocli autem longe pleraque suffragia secundas tribuerunt partes. (124.) Id iudicium duces quidem Graeci ob invidiam ratum habere noluerunt, sed re iniudicata suam quisque in civitatem discessit: verumtamen *Themistocles* per universam Graeciam ut Graecorum longe prudentissimus praedicatus celebratusque est. Quoniam vero, licet victor, non tamen honore adfectus erat ab his qui pugnae ad Salaminem fuerant socii; protinus post haec Lacedaemonem se contulit, ibi se honoratum iri sperans. Et liberaliter cum receperunt *Lacedaemonii*, et eximio honore adfecerunt. Nam Eurybiadi quidem primum decrevere praemium, oleagineam coronam: prudentiae vero et dexteritatis praemium *Themistocli* tribuerunt, oleagineam huic pariter coronam. Praeterea curru

τι· αἰνέσαντες δὲ πολλὰ, προέπεμψαν ἀπὸντα τριη-
 κόσιοι Σπαρτιητέων λογάδες, οὔτοι οἵπερ ἱππείες κα-
 λούνται, μέχρι οὐρανῶν τῶν Τεγεητικῶν. μῶνον δὲ τοῦτον
 πάντων ἀνθρώπων, τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, Σπαρτιῆται προέ- 15
 125 πέμψαν. Ὡς δὲ ἐκ τῆς Λακεδαίμονος ἀπικέτο εἰς τὰς
 Ἀθήνας, ἐνθαῦτα Τιμόδημος Ἀφιδναῖος, τῶν ἐχθρῶν
 μὲν τῶν Θεμιστοκλέος ἐὼν, ἄλλως δὲ οὐ τῶν ἐπιφα-
 νέων ἀνδρῶν, Φρόνω καταμαργέων, ἐνείκεε τὸν Θεμι-
 στοκλῆα, τὴν εἰς Λακεδαίμονα ἀπίζιν προφέρειν, ὥς 5
 διὰ τὰς Ἀθήνας ἔχει τὰ γέρεα τὰ παρὰ Λακεδαιμο-
 νίων, ἀλλ' οὐ δι' ἐωυτόν. ὁ δὲ, ἐπεὶ τε οὐκ ἐπαύετο ταῦ-
 τα λέγων ὁ Τιμόδημος, εἶπε· „Οὕτω ἔχει τοι· οὗτ'
 „ ἂν ἐγώ, ἐὼν Βελβινίτης, ἐτιμήθην οὕτω πρὸς Σπαρ-

eum donarunt, pulcerrimo qui Spartaе erat: et egre-
 gie collaudatum prosecuti sunt abeuntem delecti tre-
 centi Spartanorum, hi qui equites vocantur, usque
 ad Tegeatarum fines. Est autem *Themistocles* unus
 ex omnibus quos novimus hominibus, quem Spar-
 tani ita publice sint prosequuti. (125.) Ut autem
 Lacedaemone Athenas venit, ibi tunc *Timodemus*,
 Aphidnensis, qui de numero inimicorum eius erat,
 caeterum non ex illustribus viris homo, invidia in-
 saniens, obtrectavit *Themistocli*; exprobransque ei
 quod Lacedaemonem se contulisset, aiebat, *Athe-
 niensium gratiā Lacedaemonios eum honore illo
 esse prosecutos, non ipsius gratiā*. Quod ubi pas-
 sim dictitare non desiit *Timodemus*, *Themistocles* ei
 ait: *Ita tibi se res habet: nec ego, si Belbinita
 essem, ita honoratus fuisset a Lacedaemoniis;*

10 „τιητέων· οὐτ' αὖν σὺ, ὦ ἄνθρωπε, εἰὼν Ἀθηναῖος.“ Ταῦτα μὲν νυν ἐς τοσοῦτο ἐγένετο.

Ἀρτάβαζος δὲ ὁ Φαρνάκειος, ἀνὴρ ἐν Πέρσῃσι 126
λόγιμος καὶ πρόσθε εἰὼν, ἐκ δὲ τῶν Πλαταιϊκῶν καὶ
μᾶλλον ἔτι γενόμενος, ἔχων ἕξ μυριάδας στρατοῦ τὸν
Μαρδόνιος ἐξελέξατο, προέπεμπε βασιλῆα μέχρι τοῦ
5 πόρου. ὡς δὲ ὁ μὲν ἦν ἐν τῇ Ἀσίῃ, ὁ δὲ, ὀπίσω πορευόμενος, κατὰ τὴν Παλλήνην ἐγένετο· ἅτε Μαρδονίου τε
χειμερίζοντος περὶ Θεσσαλίην τε καὶ Μακεδονίην, καὶ
οὐδέν κω κατεπεύγοντος ἤκειν ἐς τὸ ἄλλο στρατόπεδον·
οὐκ ἐδικαίου, ἐντυχὼν ἀπεστεῶσι Ποτιδαιήτησι, μὴ οὐκ
10 ἐξανδραποδίσασθαι σφίτας. Οἱ γὰρ Ποτιδαιῆται, ὡς
βασιλεὺς παρεξηλάκει, καὶ ὁ ναυτικὸς τοῖσι Πέρ-
σῃσι οἰχώκεε Φεύγων ἐκ Σαλαμίνης, ἐκ τοῦ Φανεροῦ

nec tu, homo! si esses genere Atheniensis. Et haec quidem hactenus.

(126.) Interim *Artabazus*, Pharnacis filius, iam ante spectatus vir inter Persas, et deinde ex Plataeensi pugna magis etiam nobilitatus, cum sexaginta millium millibus de eo exercitu quem Mardonius sibi selegerat, regem usque ad fretum deduxit. Postquam rex in Asia fuit, Artabazus vero retrogressus circa Pallenen versabatur; quum Mardonius in Thessalia et Macedonia hiemaret, nec opus esset ut ipse cum reliquo exercitu se coniungere properaret; rem sese indignam iudicavit, quum in Potidaeatas incidisset, qui a rege defecerant, si hos non in servitutem redigeret. Etenim *Potidaeatae*, postquam rex fines eorum erat praetergressus, et classis Persarum a Salamine fugâ se receperat, ex professo defecerant a Barbaris,

- ἀπέστασαν ἀπὸ τῶν βαρβάρων ὥς δὲ καὶ ἄλλοι αἱ
τὴν Παλλήνην ἔχοντες. Ἐνθαῦτα δὲ ὁ Ἀρτάβαζος ἐπο-
127 λιώρει τὴν Ποτιδαίην. Ὑποπτεύσας δὲ καὶ τοὺς Ὀλυν-
θίους ἀπίστασθαι ἀπὸ βασιλῆος, καὶ ταύτην ἐπολιόρ-
κει. εἶχον δὲ αὐτὴν Βοττιαῖοι, οἱ ἐκ τοῦ Θερμαίου κόλ-
που ἐξαναστάντες ὑπὸ Μακεδόνων. ἐπεὶ δὲ σφεας εἴλε
πολιορκέων, κατέσφαξε ἐξαγαγὼν εἰς λίμνην τὴν δὲ 6
πέλιν παραδίδοι Κριτοβούλῳ Τορωναίῳ ἐπιτροπεύειν,
καὶ τῷ Χαλκιδικῷ γένει. καὶ οὕτω Ὀλυνθον Χαλκι-
128 δέες ἔσχον. Ἐξελὼν δὲ ταύτην ὁ Ἀρτάβαζος, τῇ Πο-
τιδαίῃ ἐντεταμένως προσεῖχε. προσέχοντι δὲ οἱ προθύ-
μως συντίθεται προδοσίην Τιμόξεινος, ὁ τῶν Σκιωναίων
στρατηγός· ὄντινα μὲν τρόπον ἀρχὴν, ἔγωγε οὐκ ἔχω
εἶπαι, οὐ γὰρ ὧν λέγεται τέλος μέντοι, τοιαύδε ἐγί- 5
νετο. ὅπως βυβλίον γράψει ἢ Τιμόξεινος, ἐθέλων παρὰ

pariterque reliqui Pallenen incolentes. *Potidaeam* igitur tunc *Artabazus* oppugnavit. (127.) Suspicatus vero etiam Olynthios defectionem a rege moliri, *Olynthum* simul oppugnavit. Tenebant eam tunc Bottiaci, qui e Thermaco sinu a Macedonibus fuerant eiecti: quos postquam vi expugnavit, ad lacum eductos iugulavit; urbem autem Chalcidicae genti tradidit, eique Critobulum Toronaeum praefecit. Atque ita Olynthum Chalcidenses habuere. (128.) Hac expugnata, curam omnem *Artabazus* in *Potidaeam* intendit. Qui dum hoc curat, ultro cum eo de proditione egit Timoxenus, dux Scionaeorum. Hic qua via initio usus sit, dicere non possum, nec enim memoratur: sed postremo res accidit huiusmodi. Quoties litteras mittere aut Timo-

Ἀρτάβαζον πέμψαι, ἢ Ἀρτάβαζος παρὰ Τιμόξεινον,
 τοξεύματος περὶ τὰς γλυφίδας περιειλίζαντες καὶ πτε-
 ρώσαντες τὸ βυβλίον, ἐτόξευον εἰς συγκείμενον χωρίον.
 10 ἐπαῖστος δὲ ἐγένετο ὁ Τιμόξεινος προδιδούς τὴν Ποτί-
 δαιαν. τοξεύων γὰρ ὁ Ἀρτάβαζος εἰς τὸ συγκείμενον,
 αἵμαρτῶν τοῦ χωρίου τούτου, βάλλει ἀνδρὸς Ποτιδαϊή-
 τεω τὸν ὤμον. τὸν δὲ, βληθέντα, περιέδραμε ὄμιλος,
 οἷα Φιλέει γίνεσθαι ἐν πολέμῳ· οἱ αὐτίκα τὸ τόξευμα
 15 λαβόντες, ὡς ἔμαθον τὸ βυβλίον, ἔφερον ἐπὶ τοὺς στρα-
 τηγούς· παρῇν δὲ καὶ τῶν ἄλλων Παλληναίων συμμα-
 χίη. τοῖσι δὲ στρατηγοῖσι ἐπιλεξαμένοισι τὸ βυβλίον,
 καὶ μαθοῦσι τὸν αἴτιον τῆς προδοσίης, ἔδοξε μὴ κατα-
 πλέξαι Τιμόξεινον προδοσίῃ, τῆς Σκιωναίων πόλιος εἶνε-
 20 κα, μὴ νομιζοῖατο εἶναι Σκιωναῖοι εἰς τὸν μετέπειτα χρό-

CXXVIII. 8. περὶ. παρὰ vulgo.

xenus voluit ad Artabazum, aut Artabazus ad Timo-
 xenum, epistolam circum sagittae crenas circum-
 volvebant, et adaptatis alis, sagittam in locum, de
 quo inter eos convenerat, emittebant. Sed proditi-
 tionis urbis compertus est Timoxenus. Etenim Ar-
 tabazus, sagittâ versus destinatum locum emissâ, a
 scopo aberrans, humerum feriit civis Potidaeatae. Et
 adcurrrens hominum turba, ut fieri in bello solet,
 vulneratum circumstat; qui sagittam prehendentes,
 ut epistolam animadverterunt, protinus ad duces de-
 ferunt: aderant enim etiam ex aliis Pallenensibus
 socii. Ut vero epistolam legerunt duces, auctorem-
 que cognoverunt proditionis, visum est eis crimine
 proditionis non implicare Timoxenum, civitatis Scio-
 naeorum gratiâ, ne in posterum omne aevum pro-

νον αἰεὶ προδοταί. ὁ μὲν δὴ τοιούτῳ τρόπῳ ἐπαίσιτος
 129 ἐγεγόνει. Ἀρταβάζω δὲ ἐπειδὴ πολιορκέοντι ἐγεγόνε-
 σαν τρεῖς μῆνες, γίνεται ἄμπαυσις τῆς θαλάσσης με-
 γάλῃ, καὶ χρόνον ἐπὶ πολλόν. ἰδόντες δὲ οἱ βάεβαροι
 τέναγος γενόμενον, παρήϊταν εἰς τὴν Παλλήνην. ὥς δὲ
 τὰς δύο μὲν μοῖρας διοδοιπορήκεσαν, ἔτι δὲ τρεῖς ὑπό- 6
 λοιποι ἔσαν, τὰς διελθόντας χερὴν ἔσω εἶναι ἐν τῇ Παλ-
 λήνῃ, ἐπῆλθε πλημμυρὶς τῆς θαλάσσης μεγάλη, ὅση
 οὐδαμὰ κω, ὥς οἱ ἐπιχώριοι λέγουσι, πολλάκις γινο-
 μένη. οἱ μὲν δὴ νέειν αὐτέων οὐκ ἐπιστάμενοι διεφθεί-
 ρονταί· τοὺς δὲ ἐπισταμένους οἱ Ποτιδαῖηται ἐπιπλώ- 10
 σαντες πλοίοισι ἀπώλεσαν. Αἴτιον δὲ λέγουσι οἱ Ποτι-
 δαιῖται τῆς τε ῥηχὸς καὶ τῆς πλημμυρίδος καὶ τοῦ
 Περσικοῦ πάθους γενέσθαι τόδε, ὅτι τοῦ Ποσιδεῶνος

ditores esse existimarentur Scionaci. Et ille qui-
 dem hoc modo compertus est. (129.) Postquam
 tres menses *Artabazus* in oppugnanda *Potidaea*
 fuit occupatus, accidit *ingens maris recessus*, et is
 quidem in longum admodum tempus: et barbari,
 locum videntes vadosum factum, in Pallenem transire
 instituerunt. Ut vero duas viae emensi erant partes,
 et tres partes adhuc reliquae erant, quas transire
 oportebat priusquam in Pallenem pervenirent, su-
 pervenit *accessus maris* tantus, quantus numquam
 antea, ut quidem indigenae dicunt, fuerat, licet saepe
 magnus accidat. Itaque quicumque ex illis nandi
 erant imperiti, perierunt; qui vero natare poterant,
 hos Potidaeatae navigiis persecuti interemerunt.
 Causam autem huius aestus et exundationis, cala-
 mitatisque Persarum, hanc fuisse aiunt Potidaeatae,

ἐς τὸν νηὸν καὶ τὸ ἄγαλμα τὸ ἐν τῷ προαστείῳ ἤτεβη-
 15 σαν οὗτοι τῶν Περσέων τοὶ περ καὶ διεφθάρησαν ὑπὸ τῆς
 θαλάσσης· αἴτιον δὲ τοῦτο λέγοντες, εὖ λέγειν ἔμοιγε
 δοκέουσι. τοὺς δὲ περιγενομένους ἀπῆγε Ἀρτάβαζος εἰς
 Θεσσαλίην παρὰ Μαρδόνιον. Οὗτοι μὲν οἱ προπέμ-
 ψαντες βασιλῆα, οὕτω ἐπρῆξαν.

Ὁ δὲ ναυτικός ὁ Ξέρξῳ περιγενόμενος, ὡς προσέ- 130
 μιξε τῇ Ἀσίῃ Φεύγων ἐκ Σαλαμῖνος, καὶ βασιλῆα
 τε καὶ τὴν στρατιὴν ἐκ Χερσονήσου διεπόρθμεισε εἰς
 Ἄβυδον, ἐχειμέριζε ἐν Κύμῃ. ἔαρος δὲ ἐπιλάμψαντος,
 5 πρῶτος συνελέγετο εἰς Σάμον· αἱ δὲ τῶν νηῶν καὶ ἐχει-
 μέρισαν αὐτοῦ. Περσέων δὲ καὶ Μήδων αἱ πλεῖνες ἐπι-
 βάτευσαν· στρατηγοὶ δὲ σφί ἐπῆλθον, Μαρδόντης τε ὁ
 Βαγαίου, καὶ Ἀρταύτης ὁ Ἀρταχαιίου· συνῆρχε δὲ
 τούτοις καὶ ἀδελφιδέος, αὐτοῦ Ἀρταύντιω προσελομέ-

quod hi iidem Persae, qui mari perierunt, in Neptu-
 ni templum et simulacrum, quod in suburbio est,
 impia facinora admiserant: quam caussam illi ex rei
 veritate adlegare mihi videntur. Superstites *Artaba-*
zus in Thessaliam ad Mardonium reduxit. Haec igitur
 fortuna fuit eorum, qui regem deduxerunt.

(130.) *Classis* quae supererat *Xerxis*, postquam
 fugā ex Salamine in Asiam pervenit, regemque et
 exercitum e Chersoneso Abydum traiecit, Cumae hye-
 mavit. Adpetente autem vere ad *Samum* maturavit
 convenire, ubi etiam pars navium hyemaverat. Pro-
 pugnatorum maior pars Persae erant et Medi: du-
 ces autem eis advenere Mardontes Bagaei filius, et
 Artayntes Artachaei: quibus etiam collega adfuit
 Ithamitres, fratris filius Artayntae, ab ipso adsci-

νου, Ἰθαμίτης. Ἄτε δὲ μεγάλως πληγέντες, οὐ προή- 10
 σαν ἀνωτέρω τὸ πρὸς ἐσπέρας, οὐδ' ἐπ' ἀνάγκῃ οὐδεὶς
 ἀλλ' ἐν τῇ Σάμῳ κατήμναι, ἐφύλασσον τὴν Ἰωνίην
 μὴ ἀποστῇ, νῆας ἔχοντες σὺν τῇσι Ἰάσι τριηκοσίας.
 οὐ μὴν οὐδὲ προσεδέκοντο τοὺς Ἕλληνας εἰλεύσεσθαι εἰς
 τὴν Ἰωνίην, ἀλλ' ἀποχρήσειν σφι τὴν ἐωυτῶν φυλάσ- 15
 σειν· σταθμεύμενοι ὅτι σφέας οὐκ ἐπιδιώξαν φεύγον-
 τας ἐκ Σαλαμῖνος, ἀλλ' ἄσμενοι ἀπαλλάσσοντο. Κα-
 τὰ μὲν νυν τὴν θάλασσαν ἐσσωμένοι ἔσαν τῷ θυμῷ,
 περὶ δὲ ἐδόκειον πολλὸν κρατήσειν τὸν Μαρδόνιον. ἔόν-
 τες δὲ ἐν Σάμῳ, ἅμα μὲν ἐβουλεύοντο εἴ τι δυναίατο 20
 κακὸν τοὺς πολεμίους ποιεῖν, ἅμα δὲ καὶ ὠτακούσκειον
 131 ὅκη πεσέσεται τὰ Μαρδονίου πρήγματα. Τοὺς δὲ Ἕλ-
 ληνας τό τε ἕαρ γινόμενον ἤγειρε, καὶ Μαρδόνιος ἐν

tus. Hi vero, quoniam magnam cladem erant pas-
 si; ulterius occidentem versus non moverunt, neque
 eos quisquam ad ulterius progrediendum coge-
 bat: sed ad Samum sedentes, observabant Ioniam, ne
 deficeret: habebant autem naves, unā cum Ionicis,
 trecentas. Nec vero Graccos existimarunt in Ioniam
 moturos, sed satis habituros suam custodire terram;
 quod ex eo colligebant, quod ipsos ex Salamine fu-
 gientes non essent persecuti, sed libenter discessissent.
 Igitur mari quidem fracti animis Barbari erant: ter-
 rā vero longe hostibus superiorem fore Mardonium
 existimabant. Itaque ad Samum haerentes, partim
 quidem consultabant si quid mali adferre possent
 hostibus, partim vero adrectis auribus exspectabant
 quis futurus esset exitus rerum a Mardonio gerenda-
 rum. (131.) *Graecos* vero et ver adpetens excita-

Θεσσαλίῃ ἐών. ὁ μὲν δὲ πεζὸς οὕτω συνελέγετο· ὁ
 δὲ ναυτικός ἀπίκητο ἐς Αἴγινα, νῆες ἀριθμὸν δέκα καὶ
 5 ἑκατόν. στρατηγὸς δὲ καὶ ναύαρχος ἦν Λευτυχίδης ὁ
 Μενάρης, τοῦ Ἡγησίλειω, τοῦ Ἱπποκρατίδειω, τοῦ
 Λευτυχίδειω, τοῦ Ἀναξίλειω, τοῦ Ἀρχιδήμου, τοῦ Ἀνα-
 ξανδρίδειω, τοῦ Θεοπόμπου, τοῦ Νικάνδρου, τοῦ Χα-
 ρίλλου, τοῦ Εὐνόμου, τοῦ Πολυδέκτεος, τοῦ Πρυτά-
 10 νιος, τοῦ Εὐρυφῶντος, τοῦ Προκλέος, τοῦ Ἀριστοδή-
 μου, τοῦ Ἀριστομάχου, τοῦ Κλεοδαίου, τοῦ Ὑλλου,
 τοῦ Ἡρακλέος· ἐὼν τῆς ἐτέρας οἰκίης τῶν βασιλέων.
 οὗτοι πάντες, πλὴν τῶν θυῶν τῶν μετὰ Λευτυχίδα
 πρώτων καταλεχθέντων, οἱ ἄλλοι, βασιλεῖς ἐγένοντο
 15 Σπάρτης. Ἀθηναίων δὲ ἐστρατήγει Ξάνθιππος, ὁ Ἀρί-
 φρωνος. Ὡς δὲ παρεγένοντο ἐς τὴν Αἴγιναν πᾶσαι αἱ 132

CXXXI. 13. θυῶν. ἱππὰ corrigunt nonnulli.

vit, et Mardonius in Thessalia agens. Et pedestris
 quidem Graecorum exercitus nondum erat co-
 actus, classis vero *Aeginam* se contulit, naves nume-
 ro centum et decem. Dux et *imperator classis* erat
Leotychides, ex altera regum familia; cui pater
 fuit Menares, avus Agesilaus; reliqui maiores, Hip-
 pocratides, Leotychides, Anaxilaus, Archidamus,
 Anaxandrides, Theopompus, Nicander, Charillus,
 Eunomus, Polydectes, Prytanis, Euryphon, Procles,
 Aristodamus, Aristomachus, Cleodaeus, Hyllus,
 Hercules: qui omnes, exceptis duobus, quos prox-
 ime post Leotychidem commemoravi, reges fuerant
 Spartaee. Atheniensium vero dux erat *Xanthippus*,
 Ariphronis filius. (132.) Ut naves omnes Aeginac
 adfucere, venerunt Graecorum in castra *legati Ionum*,

νῆες, ἀπίκοντο Ἰώνων ἄγγελοι εἰς τὸ στρατόπεδον τῶν
 Ἑλλήνων· οἱ καὶ εἰς τὴν Σπάρτην ὀλίγω πρότερον του-
 τέων ἀπικόμενοι, ἐδέοντο Λακεδαιμονίων ἐλευθεροῦν τὴν
 Ἰωνίην· τῶν καὶ Ἡρόδοτος ὁ Βασιλίδεω ἦν. οἱ στασιῶ- 5
 ται σφι γινόμενοι, ἐπεβούλευον θάνατον Στράττι τῷ
 Χίου τυράνῳ, ἐόντες ἀρχὴν ἑπτά· ἐπιβουλευόντες δὲ ὡς
 φανεροὶ ἐγένοντο, ἐξενείκαντος τὴν ἐπιχείρησιν ἑνὸς τῶν
 μετεχόντων, οὕτω δὴ οἱ λοιποὶ, ἐξ ἑόντες, ὑπεξέσχον
 ἐκ τῆς Χίου, καὶ εἰς Σπάρτην τε ἀπίκοντο, καὶ δὴ καὶ 10
 τότε εἰς τὴν Αἴγιναν, τῶν Ἑλλήνων δέομενοι καταπλῶ-
 σαι εἰς τὴν Ἰωνίην· οἱ προήγαγον αὐτοὺς μόγις μέχρι
 Δήλου. τὸ γὰρ προσωτέρω πᾶν δεινὸν ἦν τοῖσι Ἕλλησι,
 οὔτε τῶν χώρων εἶναι ἐμπείροισι, στρατῆς τε πάντα
 πλέα ἐδόκεε εἶναι· τὴν δὲ Σάμον ἐπιστίατο δόξη καὶ 15
 Ἡρακλέας στήλας ἴσον ἀπέχειν. συνέπιπτε δὲ τοιοῦτο,

qui paulo ante Spartam quoque venerant, orantes
 Lacedaemonios ut Ioniam liberarent; quorum in
 numero etiam Herodotus fuit, Basilidae filius. Hi
 inter se coniuraverant, omnino septem numero, de
 interficiendo Strattide, Chii tyranno: postquam vero
 patefacta conspiratio est, uno ex coniuratis consi-
 lium illorum prodente, reliqui sex ex Chio se rece-
 perunt, et Spartam primum, tunc vero etiam Aegi-
 nam venerunt, orantes Graecos ut in Ioniam navi-
 garent: sed aegre ab his impetrarunt, ut *Delum*
 usque moverent. Nam ulteriora omnia metuebant
Graeci, quum et locorum essent imperiti, et ho-
 stilium copiarum omnia esse plena existimarent.
 Samus autem eis aequae longe atque Herculis co-
 lumnæ abesse videbatur. Simul vero accidit, ut nec

ὥστε τοὺς μὲν βαρβάρους τὸ πρὸς ἐσπέρης ἀνωτέρω Σά-
μου μὴ τολμᾶν καταπλῶσαι, καταρρώδηκότας· τοὺς
δὲ Ἕλληνας, χρηϊζόντων Χίων, τὸ πρὸς τὴν ἡῶ κατω-
20 τέρω Δήλου. οὕτω δέος τὸ μέσον ἐφύλασσε σφειν.

Οἱ μὲν δὴ Ἕλληνες ἔπλων ἐς τὴν Δήλον· Μαρδό- 133
νιος δὲ περὶ τὴν Θεσσαλίην ἐχείμαζε. ἐνθεῦτιν δὲ ὀρμειώ-
μενος, ἔπεμπε κατὰ τὰ χρηστήρια ἄνδρα Εὐρωπαϊά
γένος, τῷ οὐνομα ἦν Μῦς· ἐντειλάμενος πανταχῇ μιν
5 χρησόμενον εἰλθεῖν, τῶν οἰᾶ τε ἦν σφι ἀποπειρήσασθαι.
ὅτι μὲν βουλόμενος ἐκμαθεῖν πρὸς τῶν χρηστηρίων
ταῦτα ἐνετέλλετο, οὐκ ἔχω φράσαι· οὐ γὰρ ὧν λέ-
γεται· δοκέω δ' ἔγωγε περὶ τῶν παρεόντων πηγμα-
των, καὶ οὐκ ἄλλων περὶ πέμψαι. Οὗτος ὁ Μῦς ἐς 134
τε Λεβαδίαν φαίνεται ἀπικόμενος, καὶ μισθῷ πείσας

Barbari, metu perculti, ultra Samum versus occi-
dentem nāvigare auderent; nec Graeci, quamvis
sollicitati a Chiis, ultra Delum versus orientem. Ita
quae in medio utrorumque erant, ob illorum me-
tum in tuto fuerunt.

(133.) Dum Graeci Delum navigant, *Mardonius*
adhuc in Thessalia in hybernis fuit. Unde quum in-
stitueret movere, ad *consulenda oracula* misit vi-
rum genere Europensem, cui nomen erat *Mys*; dato
homini mandato, ut quaquaversum iret, et quorum-
cumque oraculorum explorare effata posset, ea con-
sulcret. Quid igitur fuerit, quod ille cognoscere ex
oraculis cupiens mandatum istud dederit, id adfirma-
re equidem non possum; nec enim memoratur: sed
misisse eum puto, de rebus praesentibus, non de aliis,
consulturum. (134.) Hunc Myn constat et Leba-

τῶν ἐπιχωρίων ἀνδρα, καταβῆναι παρὰ Τροφώνιον· καὶ εἰς Ἄβας τὰς Φωκέων ἀπικόμενος ἐπὶ τὸ χρηστήριον. καὶ δὴ καὶ εἰς Θήβας πρῶτα ὡς ἀπίκετο, τοῦτο 5 μὲν, τῷ Ἰσμενίῳ Ἀπόλλωνι ἐχρήσατο· ἔστι δὲ, κατὰ περ ἐν Ὀλυμπίῃ, ἱροῖσι αὐτόθι χρηστηριάζεσθαι· τοῦτο δὲ, ξεινόν τινα καὶ οὐ Θηβαῖον χρήμασι πείσας, κατεκοίμησε εἰς Ἀμφιάρεω. Θηβαίων δὲ οὐδενὶ ἔξεστι μαρτυεῖσθαι αὐτόθι, διὰ τὸδε. ἐκέλευσέ σφεας ὁ Ἀμφιά- 10 ρεως, διὰ χρηστηρίων ποιούμενος, ὁκότερα βούλονται εἰλεῖσθαι τουτέων, ἐαυτῷ ἢ ἄτε μάντι χρεῖσθαι, ἢ ἄτε συμμάχῳ, τοῦ ἐτέρου ἀπεχομένου· οἱ δὲ σύμμαχόν μιν εἶλοντο εἶναι. διὰ τοῦτο μὲν οὐκ ἔξεστι Θηβαίων οὐδενὶ 135 αὐτόθι ἐγκατακοιμηθῆναι. Τόδε δὲ θῶμά μοι μέγι- 15 στον γενέσθαι λέγεται ὑπὸ Θηβαίων. εἰλεῖν ἄρα τὸν

CXXXIV. 7. ἱροῖσι. ἐμπύροις corrigunt viri docti, praeter rem,

deam venisse, ibique mercede corrupto viro indigena, ad *Trophonium* descendisse; et *Abas* item pervenisse in Phocide. Idem, quum prius Thebas venisset, non modo *Ismenium Apollinem* consuluit; ubi, sicut *Olympiae*, ex victimis responsa dei petuntur; verum etiam, homine externo (non Thebano) pecuniâ corrupto, in *Amphiarai* templo pernoctavit. Thebanorum enim nulli fas est oraculum illud consulere, hanc ob causam. Editio responso iusserat eos *Amphiaras*, duorum utrum vellent eligere, ut aut pro vate uterentur ipso, aut pro armorum socio, altero autem abstinerent: et illi hoc elegerant, ut armorum ipsis esset socius. Hanc ob causam nulli homini Thebano fas est in illius templo pernoctare. (135.) Istud vero, quod narrant Thebani, maxime

Εὐρωπαϊά Μῦν, περιστρωφόμενον πάντα τὰ χρηστήρια,
καὶ ἐς τοῦ Πτώου Ἀπόλλωνος τὸ τέμενος. τοῦτο δὲ τὸ
5 ἱρὸν καλεῖται μὲν Πτώον, ἔστι δὲ Θηβαίων, κέεται
δὲ ὑπὲρ τῆς Κωπαίδος λίμνης πρὸς οὐρεῖ, ἀγχατάτω
Ἀκραφίης πόλιος. ἐς τοῦτο τὸ ἱρὸν ἐπεὶ τε παρελθεῖν
τὸν καλεόμενον τοῦτον Μῦν, ἔπεισθαί οἱ τῶν ἀστῶν αἰ-
ρετοὺς ἄνδρας τρεῖς ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, ὥς ἀπογραφισμέ-
10 ρους τὰ θεσπίειν ἔμελλε. καὶ πρόκα τε τὸν πρόμαντιν
βαρβάρῳ γλώσση χρᾶν· καὶ τοὺς μὲν ἐπομένους τῶν
Θηβαίων ἐν θώματι ἔχεισθαι ἀκούοντας βαρβάρου
γλώσσης ἀντὶ Ἑλλάδος, οὐδὲ ἔχειν ὅ τι χρήσονται τῷ
παρόντι πρήγματι· τὸν δὲ Εὐρωπαϊά Μῦν ἐξαρπάσαν-
15 τα παρ' αὐτέων τὴν ἐφέροντο δέλτον, τὰ λεγόμενα ὑπὸ
τοῦ προφῆτου γράφειν ἐς αὐτὴν· Φάναι δὲ, Καρὶ μὲν

mihi mirum accidit. Eundem quippe Europensem
Myn aiunt, postquam per omnia circumvagatus es-
set oracula, etiam ad *Ptoi Apollinis* fanum venisse.
Vocatur quidem id fanum *Ptoun*, est autem Theba-
norum, situm supra Copaidem lacum ad montem,
proxime Acraephiam oppidum. Ad hoc templum
quum venit hic *Mys* nominatus, [latine *Mus* diceret]
comitatos cum esse aiunt tres viros publice ad hoc
delectos, scripto consignaturos responsum quod
redditurus esset deus: prophetam vero protinus bar-
bara locutum esse lingua, ut stuperent comites The-
bani, barbarum sermonem loco graeci audientes,
nescirentque quid in praesenti facerent: Europensem
autem Myn, quam illi secum adtulerant tabellam,
eis eripuisse, in eaque haec quae propheta pronun-
ciaverat, conscripsisse; dixisse autem, Cario sermone

γλώσση χρᾶν· συγγραψάμενοι δὲ, οἷχσθαι ἀπίοντα
εἰς Θισσαλίην.

- 136 Μαρδόνιος δὲ ἐπιλεξάμενος ὅτι δὴ ἦν λέγοντα τὰ
χρηστήρια, μετὰ ταῦτα ἐπέμψε ἄγγελον εἰς Ἀθήνας
Ἀλέξανδρον τὸν Ἀμύντεω, ἄνδρα Μακεδόνα· ἅμα μὲν
ὅτι οἱ προσκηδῆες οἱ Πέρσαι ἔσαν· Ἀλεξάνδρου γὰρ
ἀδελφεὴν Γυγαίην, Ἀμύντεω δὲ θυγατέρα, Βουβάργης 5
αἰτὴρ Πέρσης ἔσχε, ἐκ τῆς οἱ ἐγεγόνει Ἀμύντης ὁ ἐν
τῇ Ἀσίῃ, ἔχων τὸ οὐνομα τοῦ μητροπάτορος· τῷ δὴ ἐκ
βασιλῆος τῆς Φρυγίης ἐδόθη Ἀλάβανδα πόλις μεγά-
λη νέμεσθαι· ἅμα δὲ ὁ Μαρδόνιος, πυθόμενος ὅτι πρό-
ξενός τε εἴη καὶ εὐεργέτης ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπέμπε. τοὺς 10
γὰρ Ἀθηναίους οὕτω ἐδόκει μάλιστα προσκτῆσθαι,
λεῶν τε πολλὸν ἄρα ἀκούων εἶναι καὶ ἄλκιμον· τὰ τε

usum illum esse; deinde, his scripto consignatis,
discessisse hunc, et in Thessaliam rediisse.

(136.) *Mardonius*, perlectis oraculorum respon-
sis, post haec *legatum Athenas* misit *Alexandrum*,
Amyntae filium, *Macedonem*; partim quoniam ad-
finitate huic iuncti erant *Persae*; *Alexandri* enim so-
rorem *Gygacam*, *Amyntae* filiam, *Bubarcis* *Persa*
habuit in matrimonio, ex qua natus est *Asiaticus*
Amyntas, de avo nomen gerens, quem rex magna
urbe *Phrygiae Alabandis* donavit cum redditibus in-
de percipiendis: partim vero hac caussa *Alexandrum*
Mardonius misit, quod audivisset, hospitem *Athe-
niensium* eum esse et bene de illis meritum. Hac enim
maxime ratione se sibi adiungere posse *Athenienses*
existimavit, quos audiverat non minus numerosum,
quam fortem, esse populum; et quas mari clades

684, 79.

κατὰ τὴν θάλασσαν συντυχόντα σφι παθήματα κα-
τεργασαμένους μάλιστα Ἀθηναίους ἐπίστατο. ταυτέων
15 δὲ προσγενομένων, κατήλπιζε εὐπετέως τῆς θαλάσ-
σης κρατήσιν, τὰ περ ἂν καὶ ἦν' περὶ τε ἐδόκεε πολλὸν
εἶναι κρέσσων· οὕτω τε ἐλογίζετο κατ' ὑπερβέ οἱ τὰ πρή-
γματα ἔσεσθαι τῶν Ἑλληνικῶν. τάχα δ' ἂν καὶ τὰ
χρηστήρια ταῦτά οἱ προλέγοι, συμβουλευόντα σύμ-
20 μαχον τὸ Ἀθηναῖον οἱ ποιήσασθαι· τοῖσι δὲ πειθόμενος
ἔπειπε.

Τοῦ δὲ Ἀλεξάνδρου τούτου ἑβδομος γενέτωρ Περδίκ- 137
κης ἐστὶ, ὁ κτησάμενος τῶν Μακεδόνων τὴν τυραννίδα
τρόπῳ τοιῷδε. Ἐξ Ἀργεος ἔφυγον εἰς Ἰλλυριοὺς τῶν
Τημενοῦ ἀπογόνων τρεῖς ἀδελφεοὶ, Γαυάνης τε καὶ
5 Ἀέροπος καὶ Περδίκκης· ἐκ δὲ Ἰλλυριῶν ὑπερβαλόντες
εἰς τὴν ἄνω Μακεδονίην, ἀπίκοντο εἰς Λεβαίην πόλιν.

passi Persae erant, harum auctores Athenienses po-
tissimum fuisse noverat. His autem sibi adiunctis,
facile maris imperio se potiturum speravit; id quod
etiam usu venturum fuerat; terrâ autem longe sibi
videbatur esse superior: atque ita res suas rebus
Graecorum superiores fore secum reputavit. For-
tasse vero etiam oracula hoc ei praedixerint, mo-
nuerintque eum ut Athenienses sibi socios concilia-
ret; hisque ille morem gerens Alexandrum miserit.

(137.) Alexandri huius septimus progenitor *Per-
diccas* ille fuit, qui *Macedonum regno potitus* erat
tali modo. Ex Temeni posteris tres fratres, Gauanes,
Aëropus, et Perdiccas, *Argis* in Illyriorum fines
profugerant: ex Illyriis vero in superiorem Mace-
doniam transgressi, Lebaeam oppidum pervenerant.

ἐνθαῦτα δὲ ἐθήτευν ἐπὶ μισθῷ παρὰ τῷ βασιλείῃ· ὁ μὲν, ἵππους νέμων· ὁ δὲ, βοῦς· ὁ δὲ κτώτατος αὐτέων Περδίκκης, τὰ λεπτά τῶν προβάτων. ἔσαν δὲ τὸ πάλαι καὶ αἱ τυραννίδες τῶν ἀνθρώπων ἀσθενέες χρήμα- 10
σι, οὐ μούνον ὁ δῆμος· ἡ δὲ γυνὴ τοῦ βασιλῆος, αὐτὴ τὰ σιτία σφι ἔπεσσε. ὅπως δὲ ὅπτατο ὁ ἄρτος τοῦ παιδὸς τοῦ Θητὸς Περδίκκew, διπλήσιος ἐγίνετο αὐτὸς ἐωυτοῦ. ἐπεὶ δὲ αἰεὶ ταῦτο τοῦτο ἐγίνετο, εἶπε πρὸς τὸν ἄνδρα τὸν ἐωυτῆς. τὸν δὲ ἀκούσαντα ἐσῆλθε αὐτίκα, ὡς 15
εἶη τέρας, καὶ Φέροι ἐς μέγα τι. καλέσας δὲ τοὺς Θῆτας, προηγόρευέ σφι ἀπαλλάσσεσθαι ἐκ γῆς τῆς ἐωυτοῦ. οἱ δὲ, τὸν μισθὸν, ἔφασαν, δίκαιοι εἶναι ἀπαλαβόντες, οὕτω ἐξέναι. ἐνθαῦτα ὁ βασιλεὺς, τοῦ μισθοῦ περὶ ἀκούσας, ἦν γὰρ κατὰ τὴν καπνοδόκην ἐς τὸν οἶκον 20
ἐσέχων ὁ ἥλιος, εἶπε, Θεοβλαβῆς γινόμενος· „Μι-

Ibi apud regem mercede servierunt; unus equos pas-
cens; alter, boves; natu minimus, *Perdiccas*, mi-
nores pecudes. Fuerunt autem olim etiam reges, ino-
pes pecuniae, non solum populus: itaque regis uxor
ipsa panem coquebat. Quoties vero coquebatur panis
pueri mercenarii *Perdiccae*, duplo maior fiebat quam
consentaneum erat. Ubi vero constanter hoc ita ac-
cidit, marito rem illa indicavit. Quo audito, statim
subiit illius animum, esse hoc prodigium, quod ad
magnum quidpiam spectet. Itaque vocatos ad se hos
mercenarios iussit finibus suis excedere. Cui illi
responderunt, *postquam promeritam accepissent
mercedem, velle se excedere*. Ibi tunc rex, mercedis
mentionem audiens, quum forte per caminum solis
lumen in conclave incideret, divinitus mente captus,

685, 9.

„σθὸν δὲ ὑμῖν ἐγὼ ὑμῶν ἄξιον τόνδε ἀποδίδωμι.“ δεί-
 ξας τὸν ἥλιον. ὁ μὲν δὲ Γαυάνης τε καὶ ὁ Ἀέροπος, οἱ
 πρεσβύτεροι, ἕστασαν ἐκπεπληγμένοι, ὡς ἤκουσαν ταῦ-
 25 τα. ὁ δὲ παῖς, ἐτύγχανε γὰρ ἔχων μάχαιραν, εἶπας
 τάδε· „Δεκόμεθα, ὦ βασιλεῦ, τὰ διδοῖς.“ περιγράφει
 τῇ μαχαίρῃ ἐς τὸ ἔδαφος τοῦ οἴκου τὸν ἥλιον· περιγρά-
 ψας δὲ, ἐς τὸν κόλπον τρεῖς ἀρυσάμενος τοῦ ἡλίου,
 ἀπαλλάσσετο αὐτὸς τε καὶ οἱ μετ' ἐκείνου. Οἱ μὲν 138
 δὴ ἀπήϊσαν· τῷ δὲ βασιλεῖ σημαίνει τις τῶν παρέδρων,
 οἷόν τι χρῆμα ποιήσῃς ὁ παῖς, καὶ ὡς σὺν νόμῳ κείνων
 ὁ νεώτατος λάβοι τὰ διδόμενα. ὁ δὲ, ταῦτα ἀκούσας,
 5 καὶ ἄρῃσι, πέμπει ἐπ' αὐτοὺς ἱππέας ἀπολέοντας.
 ποταμὸς δὲ ἐστὶ ἐν τῇ χώρῃ ταύτῃ, τῷ θύουσι οἱ του-
 τέων τῶν ἀνδρῶν ἀπ' Ἀργεῖος ἀπόγονοι Σωτήρι. αὐτὰς,
 ἐπεὶ τε διέβησαν οἱ Τημενίδαι, μέγας οὕτω ἔρρῃ ὥστε

ait: *mercedem vobis ego dignam hanc persolvo;*
 solem monstrans. Et Gauanes quidem et Aëropus,
 natu maiores, hoc ut audire, attoniti steterunt:
 at puer: *Accipimus*, ait, *Rex, quae nobis das;* et
 cultro, quem forte habebat, solis lumen in pavi-
 mento conclavis circumscripsit, eoque facto ter dein-
 ceptis radios solis in sinum suum hausit, atque ita
 cum fratribus abiit. (138.) Qui postquam abierant,
 unus ex assessoribus monuit regem quid esset quod
 fecisset puer, quamque prudenter fratrum natu mi-
 nimus accepisset quod rex illis dedisset. Et rex, his
 auditis, irā correptus, equites nonnullos misit, qui
 illos insequerentur et interficerent. Est autem in hac
 regione fluvijs, cui posterī horum Argivorum viro-
 rum sacra faciunt, tamquam Servatori. Hic fluvijs,

τοὺς ἱππίας μὴ οἴους τε γενέσθαι διαβῆναι. Οἱ δὲ, ἀπικόμενοι εἰς ἄλλην γῆν τῆς Μακεδονίης, οἴκησαν πέ- 10
 λας τῶν κήπων τῶν λεγομένων εἶναι Μίδεω τοῦ Γορδίου
 ἐν τοῖσι φύεται αὐτόματα ῥόδα, ἐν ἑκάστον ἔχον ἐξή-
 κοντα φύλλα, ὁσμῇ τε ὑπερφέροντα τῶν ἄλλων. ἐν τού-
 τοις καὶ ὁ Σιληνὸς τοῖσι κήποισι ἦλω, ὡς λέγεται ὑπὸ
 Μακεδόνων. ὑπὲρ δὲ τῶν κήπων οὖρος κείται, Βέρμιον 15
 οὖνομα, ἄβατον ὑπὸ χειμῶνος. ἐνθεῦτεν δὲ ὀρμεῖσθαι,
 ὡς ταύτην ἔσχον, κατεστρέφοντο καὶ τὴν ἄλλην Μα-
 139 κεδονίην. Ἀπὸ τούτου δὴ τοῦ Περδίκκew Ἀλέξανδρος
 ὧδε ἐγενόνη. Ἀμύντεω παῖς ἦν Ἀλέξανδρος· Ἀμύντης
 δὲ, Ἀλκίτεω· Ἀλκίτεω δὲ πατὴρ ἦν Ἀέροπος· τοῦ δὲ,
 Φίλιππος· Φιλίππου δὲ, Ἀργαῖος· τοῦ δὲ, Περδίκ-

postquam eum traiecerant Temenidae, ita auctus flu-
 xit, ut transire equites non possent. Illi vero in aliam
 Macedoniae regionem secesserunt, habitaruntque
 prope *hortos* qui dicuntur *Midae*, Gordiae filii:
 quibus in hortis sponte nascuntur *rosae*, quarum una-
 quaeque sexaginta folia habet, et quae odore prae-
 stant caeteris. In eisdem hortis etiam *Silenus* captus
 erat, ut narrant Macedones. Supra istos hortos mons
 situs est, cui *Bermius* nomen, aditu difficilis ob aëris
 intemperiem. Inde impetu facto, postquam hac re-
 gione potiti sunt, reliquam etiam Macedoniam sub
 potestatem suam redegerunt. (139.) Ab hoc igitur
 Perdicca *Alexander* ortus est hisce progenitoribus.
 Amyntas, cuius filius Alexander fuit, patrem habuit
 Alcetam; Alcetae pater fuit Aëropus; Aëropi pater,
 Philippus; Philippi, Argaeus; Argaei pater, Perdic-

5 κης ὁ κτησάμενος τὴν ἀρχήν. ἐγγεγόνε μεν δὴ ὦδε Ἀλέξ-
ανδρος ὁ Ἀμύντεω.

Ὡς δὲ ἀπίκετο εἰς τὰς Ἀθήνας ἀποπεμφθεὶς ὑπὸ 140
Μαρδονίου, ἔλεγε τάδε. „Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, Μαρδό- (1)
„νιος τάδε λέγει· Ἐμοὶ ἀγγελίη ἦκει παρὰ βασιλῆος,
„λέγουσα οὕτω· Ἀθηναίοισι τὰς αἰμαρτάδας τὰς εἰς
5 „ἐμὲ ἐξ ἐκείνων γενομένας πάσας μετήμι· νῦν τε ὦδε,
„Μαρδόνιε, ποίεε. τοῦτο μὲν, τὴν γῆν σφι ἀπόδος·
„τοῦτο δὲ, ἄλλην πρὸς ταύτη ἐλέσθων αὐτοῖ, ἣν τινα αὖ
„ἐθέλωσι, εἶντες αὐτόνομοι· ἰρά τε πάντα σφι, ἣν δὴ
„βούλωνται γέ ἐμοὶ ὁμολογέειν, ἀνόρωσον, ὅσα ἐγὼ
10 „ἐνέπρησα. Τοιούτων δὲ ἀπιγμένων, ἀναγκαίως ἔχει
„μοι ποίεειν ταῦτα, ἣν μὴ τὸ ὑμέτερον ἀντίον γένηται.
„Λέγω δὲ ὑμῖν τάδε. νῦν τί μαίνεσθε, πόλεμοι βασι-
„λεῖ ἀνταειρόμενοι; οὔτε γὰρ αὖ ὑπερβάλοισθε, οὔτε

cas is qui regno potitus est. Hi fuere Alexandri,
Amyntae filii, progenitores.

(140.) Postquam a Mardonio missus Alexander
Athenas venit, tali usus est oratione. (1.) *Viri Athe-
nienses! Mardonius haec dicit. Nuncius mihi a
Rege venit in haec verba: Atheniensibus iniuriam
omnem mihi ab illis inlatam remitto; quare tu
hoc fac, Mardonie! et terram eorum illis redde,
et ipsi praeter hanc eligant aliam, quaecumque
voluerint, et sui iuris sunt: et templa omnia,
quae ego cremavi, tu illis instaura, si modo socie-
tatem mecum voluerint iungere. Hic quum mihi
nuncius advenerit, necessario haec exsequi me
oportet, nisi vos ipsi obstiteritis. Hoc autem vo-
bis dico. Quid nunc insanientes arma fertis con-*

- 141 τα ἔλεξε. Λακεδαιμόνιοι δὲ, πυθόμενοι ἥκειν Ἀλέξανδρον εἰς Ἀθήνας, εἰς ὁμολογίην ἄξοντα τῷ βαρβάρῳ Ἀθηναίους, ἀναμνησθέντες τῶν λογίων, ὥς σφίσι χρεὸν ἐστὶ ἅμα τοῖσι ἄλλοισι Δωριεῦσι ἐκπίπτειν ἐκ Πελοποννήσου ὑπὸ Μήδων τε καὶ Ἀθηναίων, κάρτα τε ἔδεισαν μὴ ὁμολογήσωσι τῷ Πέρσῃ Ἀθηναῖοι, αὐτίκα τὲ σφί ἐδοξε πέμπειν ἀγγέλους. καὶ δὴ συνέπιπτε ὥστε ὁμοῦ σφέων γίνεσθαι τὴν κατάστασιν. ἐπαρέμειναν γάρ οἱ Ἀθηναῖοι διατρέβοντες, εὖ ἐπιστάμενοι ὅτι ἔμελλον Λακεδαιμόνιοι πύσεσθαι ἥκοντα παρὰ τοῦ βαρβάρου ἄγγελον ἐπ' ὁμολογίῃ, πυθόμενοι τε πέμψειν κατὰ τάχος ἀγγέλους. ἐπίτηδες ὦν ἐπαίειν ἐνδεικνύμενοι τοῖσι
- 142 Λακεδαιμονίοισι τὴν ἐαυτῶν γνώμην. Ὡς δὲ ἐπαύσατο λέγων Ἀλέξανδρος, διαδεξάμενοι ἔλεγον οἱ ἀπὸ

xandri fuit oratio. (141.) Lacedaemonii vero ut audivere Alexandrum Athenas venisse persuasurum Atheniensibus ut foedus cum Barbaro faciant; memores oraculorum, quae praedixerant in fatis esse ut ipsi cum caeteris Doriensibus a Medis et Atheniensibus Peloponneso eiiciantur, vehementer timerunt ne cum Persa societatem Athenienses contraherent, et propere legatos Athenas mittere decreverunt. Atque ita contigit, ut utrique simul (in senatum) introducerentur. Expectaverant enim Athenienses et moras traxerant, bene gnari rescituros Lacedaemonios venisse a Barbaro nuncium ad pacem conciliandam, eaque re cognita protinus legatos missuros. Quare consulto tempus duxerant, quo sententiam suam Lacedaemoniis declararent. (142.) Ubi igitur dicendi finem Alexander fecit, sermonem ex-

Σπάρτης ἄγγελοι· „Ἡμέας δὲ ἔπεμψαν Λακεδαιμό-
 „νιοι δεησομένους ὑμέων, μήτε νεώτερον ποιεῖν μηδὲν
 5 „κατὰ τὴν Ἑλλάδα, μήτε λόγους ἐνδέκασθαι παρὰ
 „τοῦ Βασιλέως. οὔτε γὰρ δίκαιον οὐδαμῶς, οὔτε κέρ-
 „μον φέρον οὔτε γε ἄλλοισι Ἑλλήνων οὐδαμοῖσι, ὑμῖν
 „δὲ δὴ καὶ διὰ πάντων ἥκιστα, πολλῶν εἴνεκα. ἐγεί-
 „ρατε γὰρ τόνδε τὸν πόλεμον ὑμεῖς, οὐδὲν ἡμέων βου-
 10 „λομένων, καὶ περὶ τῆς ὑμετέρας ἀρχῆς ὁ ἀγὼν ἐγέ-
 „νετο· νῦν δὲ φέρει καὶ εἰς πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα. ἄλ-
 „λως τε, τούτων ἀπαντῶντων, αἰτίους γενέσθαι δουλο-
 „σύνης τοῖσι Ἑλλήσι Ἀθηναίους, οὐδαμῶς ἀνασχετόν·
 „οἵτινες αἰεὶ καὶ τὸ πάλαι φαίνεσθε πολλοὺς ἐλευθε-
 15 „ρώσαντες ἀνθρώπων. Πιεζυμένοισι μέντοι ὑμῖν συναχ-

CXLII. 10. ἀρχὴν ex coniect. pro vulgato olim ἀρχῆς. l. 19.
 ἀπαντῶντων ex coniectura, pro vulg. ἀπάντων.

*cipientes Spartani legati, in hunc modum sunt lo-
 cuti: Miserunt nos Lacedaemonii petituros a vobis,
 ne quid novarum rerum in Graecia moveatis, neque
 conditiones admittatis a Barbaro vobis oblatas.
 Nam et iniquissimum hoc foret; et aliis quidem
 etiam Graecis omnibus, sed vobis maxime omnium,
 indignum et indecorum; idque multis de causis.
 Nam bellum hoc vos, invitis nobis, concitastis:
 et initio de vestra solum terra certamen fuit,
 nunc vero ad universam etiam pertinet Graeciam.
 Quae quum ita sint, tanto magis foret intolera-
 bile, si servitutis auctores Graecis fierent Athe-
 nienses; qui semper et iam a priscis temporibus
 palam libertatis auctores multis hominibus
 fuerunt. Quod autem vos prae caeteris hoc bello
 Herod. T. IV. P. I.*

„βόμεθα, καὶ ὅτι καρπῶν ἑσπερήθητε διζῶν ἤδη, καὶ
 „ὅτι οἰκοφθόρησθε χρόνον ἤδη πολλόν. ἀντὶ τούτων δὲ
 „ὑμῶν Λακεδαιμόνιοι τε καὶ οἱ σύμμαχοι ἐπαγγέλ-
 „λονται γυναῖκας τε καὶ τὰ εἰς πόλεμον ἀχρηστα οἰκε-
 „τέων ἐχόμενα πάντα ἐπιβρέψειν, ἔστ' ἂν ὁ πόλεμος 20
 „ὅδε συνεστήκη. Μὴ δὲ ὑμέας Ἀλέξανδρος ὁ Μακε-
 „δὼν ἀναγνώσῃ, ληήνας τὸν Μαρδονίου λόγον. τούτῳ
 „μὲν γὰρ ταῦτα ποιητέα ἐστὶ τυράννος γὰρ εἶναι, τυ-
 „ράνῳ συγκατεργάζεται. ὑμῶν δὲ γε οὐ ποιητέα, εἰ
 „περ εὖ τυγχάνετε φρονέοντες, ἐπισταμένοισι, αἷς Βαρ- 25
 „βάροισι ἐστὶ οὔτε πιστὸν, οὔτε ἀληθὲς οὐδέν.“ Ταῦ-
 143 τα ἔλεξαν οἱ ἄγγελοι. Ἀθηναῖοι δὲ πρὸς μὲν Ἀλέξαν-
 δρον ὑπεκρίναντο τάδε· „Καὶ αὐτοὶ τοῦτό γε ἐπιστάμε-
 „θα, ὅτι πολλαπλησίη ἐστὶ τῷ Μήδῳ δύναμις ἢ περ

*preminini, et duorum iam annorum fructibus
 estis privati, et tamdiu iam domus et fortunae
 vestrae eversae iacent, condolemus vobiscum: et
 propterea prostentur vobis recipiuntque Lacedae-
 monii et reliqui socii, alituros se uxores vestras
 et quidquid vestris in familiis ad bellum est inu-
 tile, quoad bellum hoc duraturum est. Ne vero
 Alexander Macedo laevigato Mardonii sermone
 vos commoveat! Huic enim hoc facere convenit;
 quippe, tyrannus quum sit, tyranno operam prae-
 stat. At vos non facietis, si quidem recte sapi-
 tis; bene gnari, in Barbaris nec fidem nec veri-
 tatem esse. Haec Spartani legati dixerunt. (143.)
 Athenienses vero Alexandro in hunc modum re-
 sponderunt: Ne nos quidem ignoramus, multis
 partibus maiorem Medo, quam nobis, esse poten-*

„ἡμῖν ὥστε οὐδὲν δεῖ τοῦτό γε ὀνειδίζειν. ἀλλ' ὅμως,
 5 „ἐλευθερίας γλιχόμενοι, ἀμυνόμεθα οὕτω ὅπως αὖ καὶ
 „δυνώμεθα. ὁμολογῆσαι δὲ τῷ Βαρβάρῳ μήτε σὺ ἡμέας
 „πειρῶ ἀναπεῖθειν, οὔτε ἡμέες πεισόμεθα. Νῦν δὲ ἀπάγ-
 „γελλε Μαρδονίῳ, ὡς Ἀθηναῖοι λέγουσι, ἔστ' αὖ ὁ
 „ἥλιος τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἢ τῇ περ καὶ νῦν ἔρχεται, μὴ
 10 „κοτε ὁμολογήσειν ἡμέας Ξέρξῃ· ἀλλὰ θεοῖσι τε συμ-
 „μάχοισι πίσυνοί μιν ἐπέξιμέν ἀμυνόμενοι, καὶ τοῖσι
 „ἥρωσι τῶν ἐκείνος οὐδεμίην ὅπιν ἔχων, ἐνέπρησε τοὺς
 „τε οἴκους καὶ τὰ ἀγάλματα. σὺ τε τοῦ λοιποῦ λό-
 „γους ἔχων τοιούσδε μὴ ἐπιφαίneo Ἀθηναίοισι· μηδὲ
 15 „δοκέων χρηστὰ ὑπουργεῖν, ἀθέμιστα ἔρδειν παραίνεε.
 „οὐ γάρ σε βουλόμεθα οὐδὲν ἄχαρι πρὸς Ἀθηναίων
 „παθεῖν, ἐντα πρόξεινόν τε καὶ φίλον.“ Πρὸς μὲν 144

tiam; ut non opus sit de illa nos multa cum ostentatione admonere. Verumtamen, quum libertatis simus studiosi, resistemus ei quocumque modo poterimus. Itaque, ut societatem contrahamus cum Barbaro, desine conari ut nobis persuadeas; nec enim persuadebis. Nunc vero renuncia Mardonio, dicere Athenienses, quousque sol eadem viâ incedit, qua nunc incedit, numquam nos societatem inituros cum Xerxe: sed adiutoribus confidentes diis et heroibus, quibus ille spretis aedes et simulacra eorum cremavit, fortiter pugnando ulcisci illum conabimur. Et tu cave, ne posthac tales adferens sermones Athenis conspiciaris; neque per speciem commodis nostris inserviendi, ut nefaria faciamus, nos horteris: nolumus enim tibi ingrati quidpiam accidere ab Atheniensibus, quum

„βόμεθα, καὶ ὅτι καρπῶν ἔσπερήθητε διζῶν ἤδη, καὶ
 „ὅτι οἰκοφθόρησθε χρόνον ἤδη πολλόν. ἀντὶ τούτων δὲ
 „ὑμῖν Λακεδαιμόνιοι τε καὶ οἱ σύμμαχοι ἐπαγγέλ-
 „λονται γυναῖκας τε καὶ τὰ ἐς πόλεμον ἄχρηστα οἰκε-
 „τέων ἐχόμενα πάντα ἐπιβρέψειν, ἔστ' ἂν ὁ πόλεμος 20
 „ὅδε συνεστήκη. Μὴ δὲ ὑμέας Ἀλέξανδρος ὁ Μακε-
 „δὼν ἀναγνώσῃ, λήνας τὸν Μαρδονίου λόγον. τούτῳ
 „μὲν γὰρ ταῦτα ποιητέα ἐστὶ τυράννος γὰρ εἶναι, τυ-
 „ράνῳ συγκατεργάζεται. ὑμῶν δέ γε οὐ ποιητέα, εἰ
 „περ εὖ τυγχάνετε φρονέοντες, ἐπισταμένοισι, ὡς Βαρ- 25
 „βαροῖσι ἐστὶ οὔτε πιστῶν, οὔτε ἀληθῆς οὐδέν.“ Ταυ-
 143 τα ἔλαξαν οἱ ἄγγελοι. Ἀθηναῖοι δὲ πρὸς μὲν Ἀλέξαν-
 δρον ὑπεκρίναντο τάδε· „Καὶ αὐτοὶ τοῦτό γε ἐπιστάμε-
 „θα, ὅτι πολλαπλησίη ἐστὶ τῷ Μήδῳ δύναμις ἢ περ

*premini, et duorum iam annorum fructibus
 estis privati, et tamdiu iam domus et fortunae
 vestrae eversae iacent, condolemus vobiscum: et
 propterea profitentur vobis recipiuntque Lacedae-
 monii et reliqui socii, alituros se uxores vestras
 et quidquid vestris in familiis ad bellum est inu-
 tile, quoad bellum hoc duraturum est. Ne vero
 Alexander Macedo laevigato Mardonii sermone
 vos commoveat! Huic enim hoc facere convenit;
 quippe, tyrannus quum sit, tyranno operam prae-
 stat. At vos non facietis, si quidem recte sapi-
 tis; bene gnari, in Barbaris nec fidem nec veri-
 tatem esse. Haec Spartani legati dixere. (143.)
 Athenienses vero Alexandro in hunc modum re-
 sponderunt: Ne nos quidem ignoramus, multis
 partibus maiorem Medo, quam nobis, esse poten-*

„ἡμῖν ὥστε οὐδὲν δεῖ τοῦτό γε οἰκισθῆναι. ἀλλ' ὅμως,
 5 „ἐλευθερίας γλιχόμενοι, ἀμυνόμεθα οὕτω ὅπως ἂν καὶ
 „δυνώμεθα. ὁμολογῆσαι δὲ τῷ Βαρβάρῳ μήτε σὺ ἡμέας
 „πειρῶ ἀναπεῖθαι, οὔτε ἡμεῖς πεισόμεθα. Νῦν δὲ ἀπάγ-
 „γελλε Μαρδονίῳ, ὡς Ἀθηναῖοι λέγουσι, ἔστ' ἂν ὁ
 „ἥλιος τὴν αὐτὴν ὁδὸν ἢ τῇ περ καὶ νῦν ἔρχεται, μὴ
 10 „κοτε ὁμολογήσειν ἡμέας Ξέρξῃ· ἀλλὰ θεοῖσι τε συμ-
 „μάχοισι πίσυνοί μιν ἐπέξιμέν ἀμυνόμενοι, καὶ τοῖσι
 „ἥρωσι τῶν ἐκείνος οὐδεμίην ὅπιν ἔχων, ἐνέπρησε τοὺς
 „τε οἴκους καὶ τὰ ἀγάλματα. σὺ τε τοῦ λοιποῦ λό-
 „γους ἔχων τοιούσδε μὴ ἐπιφαίneo Ἀθηναίοισι· μηδὲ
 15 „δοκέων χρηστὰ ὑπουργεῖν, ἀθέμιστα ἔρδειν παραίνε.
 „οὐ γάρ σε βουλόμεθα οὐδὲν ἄχαρι πρὸς Ἀθηναίων
 „παθεῖν, ἔντα πρόξεινόν τε καὶ φίλον.“ Πρὸς μὲν 144

tiam; ut non opus sit de illa nos multa cum ostentatione admonere. Verumtamen, quum libertatis simus studiosi, resistemus ei quocumque modo poterimus. Itaque, ut societatem contrahamus cum Barbaro, desine conari ut nobis persuadeas; nec enim persuadebis. Nunc vero renuncia Mardonio, dicere Athenienses, quousque sol eadem viâ incedet, qua nunc incedit, numquam nos societatem inituros cum Xerxe: sed adiutoribus confidentes diis et heroibus, quibus ille spretis aedes et simulacra eorum cremavit, fortiter pugnando ulcisci illum conabimur. Et tu cave, ne posthac tales adferens sermones Athenis conspiciaris; neque per speciem commodis nostris inserviendi, ut nefaria faciamus, nos horteris: nolumus enim tibi ingrati quidpiam accidere ab Atheniensibus, quum

Ἀλέξανδρον ταῦτα ὑπεκρίναντο· πρὸς δὲ τοὺς ἀπὸ
 Σπάρτης ἀγγέλους, τὰδε· „Τὸ μὲν δεῖσαι Λακεδαι-
 „μονίους μὴ ὁμολογήσωμεν τῷ Βαρβάρῳ, κάρτα ἀνθρῶ-
 „πήϊον ἦν. ἀτὰρ αἰσχρῶς γε οἴκατε, ἐξεπιστάμενοι 5
 „τῶν Ἀθηναίων τὸ Φρόνημα, ἀρρωδήσαι· ὅτι οὔτε χρυ-
 „σός ἐστι γῆς οὐδαμόθι τοσαῦτος, οὔτε χῶρη κάλλει
 „καὶ ἀρετῇ μέγα ὑπερφέρειουσα, τὰ ἡμεῖς δεξάμενοι,
 „ἐθέλοιμεν ἂν μηδίσαντες, καταδουλώσαι τὴν Ἑλλά-
 „δα. Πολλὰ τε γὰρ καὶ μεγάλα ἐστὶ τὰ διακωλύον- 10
 „τα ταῦτα μὴ ποιεῖν, μὴδ' ἦν ἐβέλωμεν. πρῶτα μὲν
 „καὶ μέγιστα, τῶν Θεῶν τὰ ἀγάλματα καὶ τὰ οἰκή-
 „ματα ἐμπεπρησμένα τε καὶ συγκεχωσμένα· τοῖσι
 „ἡμέας ἀναγκαίως ἔχει τιμωρεῖν ἐς τὰ μέγιστα

sis publicus hospes noster et amicus. (144.) Haec
 quum Alexandro *Athenienses* respondissent, ad La-
 cedaemonios sermonem converterunt his verbis:
Quod verentur Lacedaemonii ne cum Barbaris
nos societatem contrahamus, id vero admodum
humanum est. At turpiter utique hoc videmini
vereri; quum, quo pacto animati sint Athenien-
ses, non ignoretis. Neque enim tanta auri copia
usquam est, neque terra ulla pulcritudine et fertili-
tate ita praestans, ut eā acceptā vellemus cum
Medis facere, et Graeciam redigere in servitutem.
Etenim multa et magna sunt, quae nos, ne id
faciamus, etiam si vellemus, prohibeant. Primum
quidem, et maxime, deorum simulacra et templa
cremata et solo aequata: quorum facinorum ne-
cessario, quibuscumque modis possumus, poenam

- 15 „μᾶλλον, ἢ περ ὁμολογέειν τῷ ταῦτα ἐργασαμένῳ.
 „αὐτῖς δέ, τὸ Ἑλληνικὸν εἶν ὁμαιμὸν τε καὶ ὁμόγλωσ-
 „σον, καὶ θεῶν ἰδρύματά τε κοινὰ καὶ θυσίαι, ἥβεί
 „τε ὁμότροπα· τῶν προδότας γενέσθαι Ἀθηναίους οὐκ
 „ἂν εὖ ἔχοι. ἐπίστασθέ τε οὕτω, εἰ μὴ πρότερον ἐτυγ-
 20 „χάνετε ἐπιστάμενοι, ἔστ' ἂν καὶ εἰς περιῇ Ἀθηναίων,
 „μηδαμᾶ ὁμολογήσοντας ἡμέας Ξέρξῃ. Ὑμέων μὲν-
 „τοι αἰγάμεθα τὴν προνοίην, τὴν ἐς ἡμέας ἔχουσαν, ὅτι
 „προεΐδετε ἡμέων οἰκοφθορημένων οὕτω, ὥστε ἐπιθρέ-
 „ψαι ἐθέλειν ἡμέων τοὺς οἰκέτας. καὶ ὑμῖν μὲν ἡ χά-
 25 „ρις ἐκπεπλήρωται· ἡμέες μέντοι λιπαρήσομεν οὕτω,
 „ὅπως ἂν ἔχωμεν, οὐδὲν λυπέοντες ὑμέας. Νῦν δέ, αἷς
 „οὕτω ἐχόντων, στρατιὴν ὡς τάχιστα ἐκπέμπετε. ὡς
 „γὰρ ἡμέες εἰκάζομεν, οὐκ ἐκὰς χρόνου παρίσται ὁ

*repetere potius debemus, quam societatem contra-
 here cum eo qui haec patravit. Deinde, quum
 Graecum omne genus consanguineum sit, et lin-
 guam et deorum sedes et sacra communia habea-
 mus, et mores consimiles; nefaria res foret, si ho-
 rum proditores fierent Athenienses. Denique sci-
 tote, si forte adhuc nescivistis, quoad vel unus
 supererit Atheniensium, numquam nos cum Xerxe
 societatem inituros. Vestram autem providam
 erga nos laudamus voluntatem; quod nobis, quo-
 rum fortunae eversae sunt, ita prospicitis, ut nu-
 trire familias nostras velitis. Atque ita vestrum
 quidem expletum est beneficium: at nos tamen in
 hoc quo sumus statu durabimus, nullam vobis
 molestiam exhibituri. Nunc vero, haec quum ita
 sint, maturate ocyus exercitum mittere. Nam,
 ut suspicamur, nullā interpositā morā aderit Bar-*

„Βάρβαρος ἐσβαλὼν ἐς τὴν ἡμετέραν, ἀλλ' ἐπειδὴν
 „τάχιστα πύθεται τὴν ἀγγελίην, ὅτι οὐδὲν ποιήσομεν 30
 „τῶν ἐκεῖνος ἡμέων προσεδέετο. πρὶν ὧν παρεῖναι ἐκεῖνον
 „ἐς τὴν Ἀττικὴν, ἡμέας καιρὸς ἐστὶ προσβῶσθαι ἐς
 „τὴν Βοιωτίην.“ Οἱ μὲν, ταῦτα ὑποκριναμένων Ἀθη-
 ναίων, ἀπαλλάσσοντο ἐς Σπάρτην.

ἩΡΟΔΟΤΟΥ ἹΣΤΟΡΙΩΝ Η'.

*barus et terram nostram invadet, simulatque ei
 fuerit renunciatum, nihil nos eorum quae a nobis
 petiit facturos. Itaque necesse est, ut, priusquam
 ille in Atticam venerit, nos ei in Boeotiam occur-
 ramus. Hoc ab Atheniensibus accepto responso,
 Spartam rediere legati.*

FINIS LIBRI OCTAVI

HISTORIARUM HERODOTI.

ἩΡΟΔΟΤΟΥ ἹΣΤΟΡΙΩΝ ἙΝΝΑΤΗ.

Κ Α Λ Λ Ι Ο Π Η

ΜΑΡΔΟΝΙΟΣ δὲ, ὥς οἱ ἀπονοστήσας Ἀλέξανδρος 1
τὰ παρὰ Ἀθηναίων ἐσήμνη, ὀρμηθεὶς ἐκ Θεσσαλίας,
ἤγε τὴν στρατιὴν σπουδῇ ἐπὶ τὰς Ἀθήνας· ὅκου δὲ ἐκά-
στοτε γίνοιτο, τούτους παρελάμβανε. τοῖσι δὲ Θεσσα-
5 λίας ἡγεομένοισι οὔτε τὰ πρὸ τοῦ πεπραγμένα μετέ-
μελε οὐδὲν, πολλῶ τε μᾶλλον ἐπῆγον τὸν Πέρσην·

HERODOTI HISTORIARUM

LIBER NONUS.

C A L L I O P E.

(1.) **M**ARDONIUS, ut ei Alexander, Athenis re-
versus, responsa renunciavit Atheniensium, movit e
Thessalia, et exercitum adversus Athenas ducere ma-
turavit: quacumque autem iter faciebat, inde semper
adsumtis militibus exercitum auxit. Et Thessalos ni-
hil eorum, quae adhuc acta erant, poenituit, multo-

καὶ συμπρόεπεμψέ τε Θώρηξ ὁ Ληρισσαῖος. Ξέρξης
 Φεύγοντα, καὶ τότε ἐκ τοῦ Φανεροῦ παρήκε Μαρδό-
 2 νιον ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα. Ἐπεὶ δὲ πορευόμενος γίνεται ὁ
 στρατὸς ἐν Βοιωτοῖσι, οἱ Θηβαῖοι κατελάμβανον τὸν
 Μαρδόνιον, καὶ συνεβούλευον αὐτῷ, λέγοντες ὡς οὐκ
 εἴη χῶρος ἐπιτηδεώτερος ἐνστρατοπεδεύεσθαι ἐκείνου, οὐ-
 δὲ ἔων ἰέναι ἑαστέρω, ἀλλ' αὐτοῦ ἰζόμενον, ποιεῖν 5
 ὅπως ἀμαχητὶ τὴν πᾶσαν Ἑλλάδα καταστρέψῃται.
 „Κατὰ μὲν γὰρ τὸ ἰσχυρὸν, Ἕλληνας ὁμοφρονέοντας,
 „οἵπερ καὶ πάρος ταῦτα ἐγίνωσκον, χαλεπὰ εἶναι πε-
 „ριγίνεσθαι καὶ ἅπασιν ἀνθρώποισι. Εἰ δὲ ποιήσεις τὰ
 „ἡμεῖς παραινέομεν, ἔσαςαν λέγοντες, ἔξεις ἀπόνως 10
 „ἅπαντα τὰ κείων βουλευμάτων. πέμπε χρήματα εἰς
 „τοὺς δυναστεύοντας ἀνδρας ἐν τῇσι πόλεσι. πέμπων

que etiam studiosius hi Persam ad hanc expeditio-
 nem incitaverant: et Thorax Larissaeus, qui Xerxem
 fugientem comitatus erat, nunc etiam palam *Mar-*
donium in Graeciam transmisit. (2.) Ubi vero pro-
 grediens exercitus in *Boeotia* fuit, ibi tunc Mardo-
 nium *Thebani* retinuerunt, consulueruntque ei, di-
 centes *nullum esse locum magis idoneum ubi castra*
poneret: et ulterius progredi prohibuerunt, horten-
 tes ut ibi manens operam daret quo sine pugna uni-
 versam Graeciam in potestatem redigeret. *Vi enim*
et armis subigere Graecos, si concordēs sint sicut
adhuc fuerunt, cunctis etiam hominibus esse dif-
ficile. At tu, (aiebant) si quod nos suademus
feceris, nullo negotio omnia illorum consilia in
potestate tua habebis. Mitte pecunias viris qui in
quibusque civitatibus principatum tenent: et in

693, 26.

„δὲ, τὴν Ἑλλάδα διαστήσεις· ἐνθεῦτεν δὲ τοὺς μὴ τὰ
 „σὰ φρονέοντας ῥηϊδίως μετὰ τῶν στασιωτῶν κατα-
 15 „στρέψαι.“ Οἱ μὲν ταῦτα συνεβούλευον· ὁ δὲ οὐκ 3
 ἐπείθετο, ἀλλὰ οἱ δεινὸς τις ἐνέστακτο ἡμέρος τὰς Ἀθή-
 νας δεύτερα εἰλεῖν· ἅμα μὲν ὑπ' ἀγνωμοσύνης, ἅμα
 δὲ πυρσοῖσι διὰ νήσων ἐδόκεε βασιλεῖ δηλώσειν ἔοντι ἐν
 5 Σάρδισι, ὅτι ἔχοι Ἀθήνας. ὃς οὐδὲ τότε ἀπικόμενος ἐς
 τὴν Ἀττικὴν εὗρε τοὺς Ἀθηναίους, ἀλλ' ἐν τε Σαλα-
 μῖνι τοὺς πλείστους ἐπυνθάνετο εἶναι, ἐν τε τῇσι νηυσὶ
 αἰφεῖε τε ἐρῆμον τὸ ἄστυ. ἡ δὲ βασιλῆος αἵφesis ἐς
 τὴν ὑστεραίην τὴν Μαρδονίου ἐπιστρατηγὴν, δεκάμημος
 10 ἐγένετο.

Ἐπεὶ δὲ ἐν Ἀθήνῃσι ἐγένετο ὁ Μαρδόνιος, πέμπει ἐς 4
 Σαλαμῖνα Μουρυχίδην, ἄνδρα Ἑλλησπόντιον, φέρον-
 τα τοὺς αὐτοὺς λόγους τοὺς καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Μακε-

*partes divides Graeciam; et eorum ope, qui tuas
 partes sequuntur, hos qui tecum non facient, fa-
 cile evertes.* (3.) Haec illis suadentibus *Mardonius*
 non paruit; sed vehemens illum cupido incesserat
 Athenas iterum capiendi, partim stolidam quadam fe-
 rocia ductum, partim quod ignium ope per insulas
 accensurum cogitaret regi Sardibus versanti signifi-
 care, tenere sese Athenas. Ubi vero in *Atticam* per-
 venit, ne tunc quidem Athenienses in ea nactus est,
 sed plerosque in Salamine et in navibus esse audi-
 vit: itaque vacuam cepit urbem, et id quidem deci-
 mo post mense quam a Xerxe fuerat capta.

(4.) *Athenis* quum esset *Mardonius*, in Salami-
 nem legatum misit Murychidem, virum Hellespon-
 tium; qui easdem Atheniensibus condiciones propo-

δὼν τοῖσι Ἀθηναίοισι διεπόρθημευσι. ταῦτα δὲ τὸ δεύτε-
 ρον ἀπέστελλε, προέχων μὲν τῶν Ἀθηναίων οὐ Φιλίας 5
 γνώμας, ἐλπίζων δὲ σφεας ὑπῆσειν τῆς ἀγνωμοσύνης,
 ὡς δοριαλώτου εὐούσης πάσης τῆς Ἀττικῆς χώρας, καὶ
 εὐούσης ἥδη ὑπ' ἐαυτῶ. τούτων μὲν εἵνεκα ἀπέπεμψε
 5 Μουρυχίδην εἰς Σαλαμῖνα. Ὁ δὲ, ἀπικόμενος ἐπὶ
 τὴν βουλὴν, ἔλεγε τὰ παρὰ Μαρδονίου. τῶν δὲ βου-
 λευτέων Λυκίδης εἶπε γνώμην, ὡς „οἱ ἐδόκεε ἄμεινον
 εἶναι, δεξαμένους τὸν λόγον τὸν σφι Μουρυχίδης προ-
 φέρει, ἐξενεῖκαι εἰς τὸν δῆμον.“ ὁ μὲν δὲ ταύτην τὴν 5
 γνώμην ἀπεφαίνετο, εἴ τε δὴ δεδεγμένος χρήματα πα-
 ρὰ Μαρδονίου, εἴ τε οἱ καὶ ταῦτα ἐάνδανε. Ἀθηναῖοι
 δὲ αὐτίκα, δεινὸν ποιησάμενοι, οἳ τε ἐκ τῆς βουλῆς,
 καὶ οἱ ἔξωθεν, ὡς ἐπύθοντο, περιστάντες Λυκίδα κα-
 τέλευσαν βάλλοντες, τὸν δὲ Ἑλλησπόντιον Μουρυχί- 10

neret, quas Alexander ad illos pertulerat. Quam-
 quam enim iam antea minime amicas Atheniensium
 acceperat sententias, iterum tamen nunc misit, spe-
 rans illos stolidā superbīā abstitutos, quum bello
 capta esset universa Attica, et in ipsius iam esset
 potestate. Hac caussa Murychidem in Salaminem
 misit. (5.) Qui quum ad senatum venisset, expo-
 sissetque Mardonii mandata; unus e senatoribus,
 Lycides, pro sententia dixit, *recte factum sibi vi-*
deri, si acciperent conditionem a Murychide ipsis
propositam, de eaque ad populum referrent. Hanc
 ille sententiam dixit, sive quod pecunias a Mardo-
 nio acceplisset, sive quod ipsi per se ita visum fuis-
 set. Sed indignati Athenienses, quum senatores, tum
 qui foris stabant, ut cognoverunt, protinus circum-

δεα ἀπέπεμφαν αἰσινέα. γενομένου δὲ Θορύβου ἐν τῇ
Σαλαμῖνι περὶ τὸν Λυκίδα, πυνθάνονται τῶν Ἀθη-
ναίων αἱ γυναῖκες τὸ γινόμενον· διακελευσαμένη δὲ γυ-
νὴ γυναικί, καὶ παραλαβοῦσα, ἐπὶ τὴν Λυκίδει οἰκίην
15 ἦϊσαν αὐτοκέλεες, καὶ κατὰ μὲν ἔλευσαν αὐτοῦ τὴν
γυναῖκα, κατὰ δὲ τὰ τέκνα. Ἐς δὲ τὴν Σαλαμῖνα 6
διέβησαν οἱ Ἀθηναῖοι ὧδε. ἕως μὲν προσδέκοντο ἐκ τῆς
Πελοποννήσου στρατὸν ἥξειν τιμωρήσοντά σφι, οἱ δὲ
ἔμμενον ἐν τῇ Ἀττικῇ· ἐπεὶ δὲ οἱ μὲν μακρότερα τε καὶ
5 σχολαίτερα ἐποίηον, ὁ δὲ ἐπιὼν καὶ δὴ ἐν τῇ Βοιωτῇ
ἐλέγχετο εἶναι, οὕτω δὴ ὑπεξομιόσαντό τε πάντα, καὶ
αὐτοὶ διέβησαν εἰς Σαλαμῖνα· εἰς Λακεδαίμονά τε
ἐπιμπον ἀγγέλους, ἅμα μὲν μεμφομένους τοῖσι Λα-
κεδαιμονίοισι ὅτι περιεῖδον ἐμβαλόντα τὸν βάρβαρον εἰς

stantes Lycidem lapidibus obruerunt, Hellespontium
vero Murychidem dimiserunt incolumem. Orto autem
in Salamine propter Lycidem tumultu, quum rescis-
sissent Atheniensium mulieres, quid rei esset, co-
hortatae invicem, et alia aliam prehensens, ultro
aedes Lycidis petierunt, et uxorem eius et liberos
lapidibus obruerunt. (6.) Athenienses vero hac ra-
tione in Salaminem traiecerant. Quousque exspecta-
bant exercitum ex Peloponneso sibi auxilio ventu-
rum, in Attica manserunt: quum vero magis magis-
que in longum rem ducerent Lacedaemonii, et Mar-
donius, contra ipsos movens, iam in Boeotia esse
diceretur, tunc demum omnia sua exportarunt, ip-
sique in Salaminem transierunt. Simul vero legatos
Lacedaemonem miserunt, qui et de Lacedaemoniis,
quod Barbarum invadere Atticam passi essent, nec

τὴν Ἀττικὴν, ἀλλ' οὐ μετὰ σφέων ἠγτίασαν εἰς τὴν Βοιω- 10
 τήν· ἅμα δὲ ὑπομνήσοντας ὅσα σφί' ὑπέσχετο ὁ Πέρ-
 σης μεταβαλοῦσι δώσειν· προεῖπαί τε, ὅτι εἰ μὴ ἀμν-
 νεῦσι Ἀθηναίοισι, ὡς καὶ αὐτοὶ τινα ἀλευρὴν εὐρήσον-
 7 ται. Οἱ γὰρ δὴ Λακεδαιμόνιοι ὄρταζόν τε τοῦτον τὸν
 χρόνον, καὶ σφί' ἦν Ὑακίνθια· περὶ πλείστου δ' ἦγον
 τὰ τοῦ Θεοῦ πορσύνειν· ἅμα δὲ τὸ τεῖχος σφί' τὸ ἐν τῷ
 Ἴσθμῳ εἰτείχεον, καὶ ἤδη ἐπάλξεις ἐλάμβανε.

Ὡς δὲ ἀπίκοντο εἰς τὴν Λακεδαίμονα οἱ ἄγγελοι οἱ 5
 ἀπ' Ἀθηναίων, ἅμα ἀγόμενοι ἕκ τε Μεγάρων ἀγγέ-
 λους καὶ ἕκ Πλαταιέων, ἔλεγον ταῦτε ἐπιλθόντες ἐπὶ
 7 τοὺς ἐφόρους· „Ἐπεμψαν ἡμέας Ἀθηναῖοι, λέγοντες
 (1) „ὅτι ἡμῖν βασιλεὺς ὁ Μήδων, τοῦτο μὲν, τὴν χώραν
 „ἀποδοῖ· τοῦτο δὲ, συμμάχους ἐθέλει ἐπ' ἰσῆ τε καὶ 10

secum in Boeotiam obviam ei occurrissent, conquere-
 rentur, et illos admonerent quantum esset, quod ipsis
 Persa, si ad illius partes transissent, pollicitus esset;
 denique praedicerent Lacedaemoniis, nisi auxilio ve-
 nirent Atheniensibus, ipsos etiam per se levamen ali-
 quod inventuros esse malorum. (7.) Nempe festos
 dies tunc maxime agebant Lacedaemonii, Hyacinthia
 celebrantes, maximique faciebant rem divinam cu-
 rare: simul vero etiam murum in Isthmo muniebant,
 isque iam lorica erat instructus.

Ut vero *Lacedaemonem legati Athenienses* per-
 venerunt, secum etiam Megarensium et Plataeensium
 ducentes legatos, introducti ad Ephoros, in hunc
 modum verba fecere: (7. 1.) *Miserunt nos Athe-
 nienses; dicentes, Medorum regem non modo ter-
 ram nostram nobis reddit, verum nos aequa con-*

„ὁμοίῃ ποιήσασθαι, ἄνευ τε δόλου καὶ ἀπάτης· ἐθέλει
 „δὲ καὶ ἄλλην χώραν πρὸς τῇ ἡμετέρῃ διδόναι, τὴν αὖ
 „αὐτοὶ ἐλώμεθα. ἡμεῖς δὲ, Δία τε Ἑλλήνιον αἰδεσθέν-
 „τες, καὶ τὴν Ἑλλάδα δεινὸν ποιούμενοι προδοῦναι, οὐ
 15 „καταινέσαμεν, ἀλλὰ ἀπειπάμεθα, καὶ περ ἀδικεό-
 „μενοι ὑπ’ Ἑλλήνων καὶ καταπροδιδόμενοι, ἐπιστάμε-
 „νοί τε ὅτι κερδαλεώτερόν ἐστι ὁμολογέειν τῷ Πέρσῃ
 „μᾶλλον ἢ περ πολεμέειν· οὐ μὲν οὐδὲ ὁμολογήσομεν
 „ἐκόντες εἶναι. καὶ τὸ μὲν ἀπ’ ἡμέων οὕτω, ἀκίβδηλον
 20 „εἶν, νέμεται ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας. Ὑμεῖς δὲ, ἐς παῖ- 7
 „σαν ἀρρωδίην τότε ἀπικόμενοι μὴ ὁμολογήσωμεν τῷ ⁽²⁾
 „Πέρσῃ, ἐπεὶ τε ἐξεμάβετε τὸ ἡμέτερον Φρόνημα σα-
 „φές, ὅτι οὐδαμᾶ προδώσομεν τὴν Ἑλλάδα, καὶ

ditione sibi socios vult adiungere, sine dolo et fraude; atque etiam, praeter nostram, aliam nobis terram vult tradere, quamcumque ipsi elegerimus. At nos Graecanicum reverentes Iovem, remque indignam censes prode Graeciam, non sumus ei adsensi, sed repudiavimus conditionem, quamquam iniuria adfecti a Graecis proditi-que, et bene gnari longe nobis conducibilis esse societatem contrahere cum Persa, quam gerere bellum: nec vero umquam volentes cum eo paciscemur. Ita quidquid a nobis proficisci potest, id sincero animo tribuimus Graeciae. (7. 2.) At vos, qui nuper vehementissime pietuebatis ne cum Persa pacisceremur, nunc, postquam constitutum nobis esse numquam prode Graeciam perspicue intellexistis, et quoniam murus vester, quem in Isth-

„διότι τείχος ὑμῖν διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ ἐλαυνόμενον ἐν τέλει
 „ἐστὶ, καὶ δὴ λόγον οὐδένα τῶν Ἀθηναίων ποιέεσθαι 25
 „συνθέμεναί τε ἡμῖν τὸν Πέρσῃν ἀντιώσεσθαι ἐς τὴν
 „Βοιωτὴν, προδιδώκατε, περιείδετέ τε ἐσβαλόντα ἐς
 „τὴν Ἀττικὴν τὸν βάρβαρον. Ἐς μὲν νυν τὸ παρὲν Ἀθη-
 „ναῖοι ὑμῖν μνηίουσι· οὐ γὰρ ἐποίησατε ἐπιτηδεύς. νῦν
 „δὲ ὅτι τάχος στρατιὴν ἅμα ἡμῖν ἐκέλευσαν ὑμέας ἐκ- 30
 „πέμπειν, ὡς ἂν τὸν βάρβαρον δεκώμεθα ἐν τῇ Ἀτ-
 „τικῇ. ἐπειδὴ γὰρ ἡμάρομεν τῆς Βοιωτῆς, τῆς γε
 „ἡμετέρας ἐπιτηδεωτάτον ἐστὶ ἐμμαχέσασθαι τὸ Θριά-
 8 „σιον πεδίον.“ Ὡς δὲ ἄρα ἄκουσαν οἱ ἔφεροι ταῦτα,
 „ἀναβάλλοντο ἐς τὴν ὑστεραίην ὑποκρίνασθαι τῇ δὲ ὑστε-
 „ραίῃ, ἐς τὴν ἐτέρην. τοῦτο καὶ ἐπὶ δέκα ἡμέρας ἐποίεον,
 „ἐξ ἡμέρας ἐς ἡμέσῃ ἀναβαλλόμενοι. ἐν δὲ τούτῳ τῷ
 χρόνῳ τὸν Ἰσθμὸν ἐτείχεον, σπουδὴν ἔχοντες πολλὴν 5

mo ducitis, prope absolutus est, ne ullam quidem rationem habetis Atheniensium: et, postquam vobis nobiscum convenit occursuros vos Persae in Boeotiam, prodidistis nos. et Barbarum in Atticam invadentem non prohibuistis. Habent igitur in praesentia Athenienses quod vobis succenseant: nec enim recte fecistis. At nunc vos hortantur, ut ocyus nobiscum emittatis exercitum, quo Barbarum excipiamus in Attica. Quoniam enim Boeotiam in tempore non occupavimus, est quidem nostra in terra opportunissimus ad praelium faciendum locus, Thriasius campus. (8.) His auditis, ephori responsum in posterum diem distulerunt, tunc postero die in sequentem, atque ita usque in decimum diem fecerunt, de die in diem moras facientes. Inter ea temporis Peloponnesii omnes ingenti studio Isth-

πάντες Πελοποννήσιοι· καί σφι ἦν πρὸς τέλει. οὐδ' ἔχω
εἶπαι τὸ αἴτιον, διότι ἀπικομένου μὲν Ἀλεξάνδρου τοῦ
Μακεδόνης ἐς Ἀθήνας σπουδὴν μεγάλην ἐποίησαντο μὴ
μηδίσαι Ἀθηναίους, τότε δὲ ὥρην ἐποίησαντο οὐδεμίην,
10 ἄλλο γε ἢ ὅτι ὁ Ἰσθμός σφι ἐτετείχιστο, καὶ ἐδόκεον
Ἀθηναίων ἐτι δέεσθαι οὐδέν· ὅτε δὲ ὁ Ἀλέξανδρος ἀπί-
κετο ἐς τὴν Ἀττικὴν, οὐκ ἔτετετείχιστο, ἐργάζοντο
δὲ, μεγάλως καταπρώδηκτες τοὺς Πέρσας.

Τέλος δὲ, τῆς τε ὑποκρίσεως καὶ ἐξόδου τῶν Σπαρ- 9
τηγέων ἐγένετο τρόπος τοισδε. τῇ προτεραίῃ τῆς ὑστά-
της καταστάσεως μελλούσης ἔσεσθαι, Χίλεος, ἀνὴρ Τε-
γεήτης, δυνάμενος ἐν Λακεδαίμονι μέγιστα ξείνων, τῶν
5 ἐφόρων ἐπύθετο πάντα λόγον τὸν δὴ οἱ Ἀθηναῖοι ἔλε-
γον. ἀκούσας δὲ ὁ Χίλεος, ἔλεγε ἄρα σφι τάδε·

munire pergebant, et opus iam proxime finem
erat. Et, quod Lacedaemonii, quum Alexander Ma-
cedo Athenas venisset, tanto studio impedire conati
sint quo minus Medorum partes amplecterentur Athe-
thenienses, nunc vero id prorsus non curarint, nullam
aliam edere causam possum, nisi quod nunc munitum
habuerunt Isthmum, nec se amplius indigere Atheni-
ensibus existimarunt : quando vero in Atticam venit
Alexander, nondum munitus erat murus, sed opus
etiam tunc faciebant, vehementer metuentes Barbaros.

(9.) Ad extremum vero, ut et responsum legatis
Lacedaemonii, et milites *Atheniensibus* auxilio
mitterent, hac ratione effectum est. Pridie eius diei
quo ultimam apud ephoros audientiam habituri le-
gati erant, Chilaus, civis Tegeates, qui in maxima
prae aliis omnibus hospitibus auctoritate apud La-
ccedacmonios erat, ex ephoris sermonem omnem,

„Οὕτω ἔχει, ἄνδρες ἔφοροι. Ἀθηναίων ἡμῖν ἐόντων μὴ
 „ἀρθμίων, τῷ δὲ βαρβάρῳ συμμαχῶν, καὶ περ τεί-
 „χεος διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ ἐληλαμένου καρτεροῦ, μεγάλαι
 „κλισιάδες ἀναπεπτάται ἐς τὴν Πελοπόννησον τῷ Πέρ- 10
 „σῃ. ἀλλ' ἐσακούσατε, πρὶν τι ἄλλο Ἀθηναίοισι δό-
 10 „ξαι, σφάλμα τῇ Ἑλλάδι φέρον. “Ὁ μὲν σφι ταῦ-
 τα συνεβούλευε. οἱ δὲ, φρενὶ λαβόντες τὸν λόγον, αὐ-
 τήκα, φράσαντες οὐδὲν τοῖσι ἀγγέλοισι τοῖσι ἀπυγμέ-
 νοισι ἀπὸ τῶν πολιῶν, νυκτὸς ἔτι ἐκπέμπουσι πεντα-
 κισχιλίους Σπαρτιητέων, καὶ ἑπτὰ περὶ ἕκαστον τά- 5
 ξαντες τῶν εἰλωτῶν, Πausανίῃ τῷ Κλεομβρότου ἐπι-
 τρέψαντες ἐξάγειν. Ἐγένετο μὲν νυν ἡγεμονίῃ Πλειστάρ-
 χου τοῦ Λεωνίδεω· ἀλλ' ὁ μὲν ἦν ἔτι παῖς, ὁ δὲ τούτου

quem habuerant Athenienses, audivit. Quo audito,
 haec illis Chilaus dixit: *Ita se res habet, Ephori!*
Si amici nobis non fuerint Athenienses, sed cum
Barbaro contraxerint societatem; valido licet
muro per Ithmum ducto, magnae tamen portae
apertae sunt Persae, quibus intrare in Pelopon-
nesum possit. At morem Atheniensibus gerite,
priusquam aliud illi consilium capiant, quod exi-
tium ferat Graeciae. (10.) Cuius audito consilio,
 illi re inter ipsos deliberata, e vestigio, insciis lega-
 tis qui a civitatibus advenerant, noctu adhuc, quin-
 que millia emiserunt *Spartanorum*, adtributis cui-
 que septem *hilotis*, mandato dato *Pausaniae*, Cleom-
 broti filio, ut illos educeret. Erat quidem tunc rex
 Lacedaemoniorum *Pleistarchus*, Leonidae filius;
 sed hic adhuc puer erat, ille vero tutor huius et fra-

ἐπίτροπός τε καὶ ἀνεψίος. Κλεόμβροτος γὰρ, ὁ Παν-
 10 σανίεω μὲν πατήρ, Ἀναξανδρίδew δὲ παῖς, οὐκέτι πε-
 ριῆν ἀλλὰ ἀπαγαγὼν ἐκ τοῦ Ἰσθμοῦ τὴν στρατιὴν τὴν
 τὸ τεῖχος δειμάσαν, μετὰ ταῦτα οὐ πολλὸν χρόνον τι-
 νὰ βίους ἀπέθανε. ἀπῆγε δὲ τὴν στρατιὴν ὁ Κλεόμβρο-
 τος ἐκ τοῦ Ἰσθμοῦ διὰ τόδε· θυομένw οἱ ἐπὶ τῷ Πέρ-
 15 σῃ, ὁ ἥλιος ἀμαυρώθη ἐν τῷ οὐρανῷ. προσαιρέεται δὲ
 ἐωυτῷ Πausanίης Εὐρυάνακτα, τὸν Δωριέος, ἄνδρα
 οἰκίης ἐόντα τῆς αὐτῆς. Οἱ μὲν δὴ σὺν Πausανίῃ ἐξε-
 ληλύθεσαν ἔξω Σπάρτης. Οἱ δὲ ἄγγελοι, ὡς ἡμέρη 11
 ἐγεγόνει, οὐδὲν εἰδότες περὶ τῆς ἐξόδου, ἐπῆλθον ἐπὶ τοὺς
 ἐφόρους, ἐν νόw δὴ ἔχοντες ἀπαλλάττεσθαι καὶ αὐτοὶ
 ἐπὶ τῆς ἐωυτοῦ ἕκαστος. ἐπελθόντες δὲ, ἔλεγον τάδε·
 5 „Τμεῖς μὲν, ὦ Λακεδαιμόνιοι, αὐτοῦ τῇδε μένοντες,
 „Τακίνθιά τε ἄγετε, καὶ παίζετε, καταπροδόντες τοὺς

ter patruelis. Nec enim in vivis adhuc fuit *Cleombrotus*, Pausaniae pater, Anaxandridae filius; sed postquam exercitum, qui murum exstruebat, ab Isthmo abduxisset, brevi interiecto tempore e vita discesserat. Hac autem caussa exercitum ab Isthmo Cleombrotus abduxit, quod, dum sacra faciebat adversus Persam, sol obscuratus est in coelo. Collegam autem sibi Pausanias adscivit *Euryanactem*, Doriei filium, qui ex eadem fuit regia domo. Illi igitur cum Pausania Spartam sunt egressi. (11.) Legati vero, ubi dies illuxit, profectionis illorum prorsus ignari, constitutum inter se habentes redire quisque suam in civitatem, adierunt ephoros, et his verbis eos sunt adlocuti: *Vos igitur, Lacedaemonii, hic domi manentes, Hyacinthia celebratis*
Herod. T. IV. P. I. L

„συμμάχους· Ἀθηναῖοι δὲ, ὡς ἀδικεόμενοι ὑπὸ ὑμέων,
 „χρητεῖ τε συμμάχων, καταλύσονται τῷ Πέρσῃ οὕτως
 „ὅπως ἂν δύνωνται. καταλυσάμενοι δὲ, ὅλα γὰρ δὴ
 „ὅτι σύμμαχοι βασιλῆος γινόμεθα, συστρατευσόμεθα 10
 „ἐπὶ τὴν ἂν ἐκεῖνοι ἐξηγέωνται. ὑμεῖς δὲ τὸ ἐνθεῦτεν
 „μαθήσεσθε ὁκοῖον ἂν τι ὑμῖν ἐξ αὐτοῦ ἐκβαίῃ.“ Ταῦ-
 τα λεγόντων τῶν ἀγγέλων, οἱ ἔφοροι εἶπαν ἐπ' ὅρκου,
 „καὶ δὴ δοκέειν εἶναι ἐν Ὀρεστείῳ στείχοντας ἐπὶ τοὺς
 ξείνους.“ ξείνους γὰρ ἐκάλεον τοὺς βαρβάρους. οἱ δὲ, ὡς 15
 οὐκ εἰδότες, ἐπειρώτεον τὸ λεγόμενον· ἐπειρόμενοι δὲ,
 ἐξέμαθον πᾶν τὸ ἐν· ὥστε ἐν θώματι γενομένοι, ἐπο-
 ρεύοντο τὴν ταχίστην διώκοντες· σὺν δὲ σφι, τῶν περιό-
 κων Λακεδαιμονίων λογάδες πεντακισχίλιοι ὀπλῖται

et ludicra agitis, prodentes socios: Athenienses vero, a vobis iniuria adfecti, et sociis destituti, cum Persa pacem component quocumque modo poterunt. Pace autem cum illo conciliata, manifestum est socios nos regis fore: et cum Persis militabimus, contra quamcumque terram nos illi ducturi sunt. Vos vero proinde experiemini quale sit, quod vobis ex ea re eventurum est. Haec quum legati dixissent, responderunt ephori, interposito iureiurando, profectum esse exercitum, viderique iam ad Oresteum esse, proficiscentem adversus peregrinos. Barbaros enim peregrinos (ξένους) vocabant. Legati autem, hoc nescientes, interrogarunt quid esset quod dicerent; et, ubi rem totam cognoverunt, demirati factum, ipsi quoque abire maturarunt, illos insequentes: et cum ipsis profecti sunt etiam ex perioecis Lacedaemoniorum (circum Spar-

20 τῶντ' οὗτο ἐποίει. Οἱ μὲν δὲ ἐς τὸν Ἴσθμὸν ἤπει- 12
 γοντο. Ἀργεῖοι δὲ, ἐπεὶ τε τάχιστα ἐπύθοντο τοὺς με-
 τὰ Πausaniῶ ἐξηληλυθότας ἐκ Σπάρτης, πέμπουσιν
 κήρυκα, τῶν ἡμεροδρόμων ἀνευρόντες τὸν ἄριστον, ἐς
 5 τὴν Ἀττικὴν, πρότερον αὐτοὶ Μαρδόνιῳ ὑποδεξάμενοι
 σχίσαι τὸν Σπαρτιήτην μὴ ἐξίναί. ὃς ἐπεὶ τε ἀπίκε-
 το ἐς τὰς Ἀθήνας, ἔλεγε τάδε: „Μαρδόνιε, ἔπεμψάν
 „με Ἀργεῖοι, φράσοντά τοι, ὅτι ἐκ Λακεδαιμόνος ἐξι-
 „λήλυθε ἡ νεότης, καὶ ὡς οὐ δυνατοὶ αὐτὴν ἴσχειν εἰσὶ
 10 „Ἀργεῖοι μὴ οὐκ ἐξίναί. πρὸς ταῦτα τύγχανε εὖ βου-
 „λευόμενος.“ Ὁ μὲν δὲ, εἰπας ταῦτα, ἀπαλλάσσε-
 το ὀπίσω.

Μαρδόνιος δὲ οὐδαμῶς ἔτι πρόθυμος ἦν μένειν ἐν τῇ 13
 Ἀττικῇ, ὡς ἤκουσε ταῦτα. πρὶν μὲν νυν ἢ πυθέσθαι,
 ἀνεκώχρει, θέλων εἰδέναι τὸ παρ' Ἀθηναίων, ὁκοῖόν τι

tam habitantibus) selecta quinque militum millia.
 (12.) Hi dum ad Isthmum ire properant, *Argivi*,
 quum prius recepissent Mardonio cohibituros se esse
 Spartanos ne exirent, nunc simul atque resciverunt
 exercitum cum Pausania Spartā egressum esse, praec-
 conem in Atticam miserunt, optimum ex cursoribus
 [*hemerodromos* Graeci vocant] quem reperire po-
 tuerant. Qui ubi Athenas pervenit, haec dixit: *Mar-*
donie! Miserunt me Argivi, qui tibi dicerem, ex
Lacedaemone egressam esse iuventutem, nec Argivos
cohibere illos ne exirent potuisse. Quare, ad hoc
quod spectat, tu recte rebus tuis consule! His di-
 ctis, ille reversus est.

(13.) *Mardonius*, hoc audito nuncio, non con-
 sultum duxit diutius in Attica morari. Priusquam

ποιήσουσι· καὶ οὔτε ἐπήμαινε οὔτε εἰσινέετο γῆν τὴν Ἀττικὴν, ἐλπίζων διὰ πάντος τοῦ χρόνου ὁμολογήσειν 5 σφέας. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔπειθε, πυθόμενος τὸν πάντα λόγον, πρὶν ἢ τοὺς μετὰ Πausανίῳ εἰς τὸν Ἴσθμὸν ἐμβαλεῖν, ὑπεξεχώρει, ἐμπρήσας τε τὰς Ἀθήνας, καὶ, εἴ που τι ὄρθον ἦν τῶν τειχέων ἢ τῶν οἰκημάτων ἢ τῶν ἱρῶν, πάντα καταβαλὼν καὶ συγχώσας. Ἐξέλαυνε δὲ 10 τῶνδε εἴνεκεν, ὅτι αὐτὲ ἵππασίμη ἢ χώρα ἦν ἢ Ἀττικῇ, εἴ τε νικῶτο συμβαλὼν, ἀπάλλαξις οὐκ ἦν, ὅτι μὴ κατὰ στεῖνον, ὥστε καὶ ὀλίγους σφέας ἀνθρώπους ἴσχειν. ἐβουλευέτο ὦν, ἐπαναχωρήσας εἰς τὰς Θήβας, συμβαλεῖν πρὸς πόλιν τε Φιλίην, καὶ χώραν ἵππασίμη. 15

14 Μαρδόκιος μὲν δὴ ὑπεξεχώρει. ἤδη δὲ ἐν τῇ ὁδῷ εἶντι αὐ-

enim hunc nuncium accepisset, continuerat se ibi, cognoscere cupiens quid facturi Athenienses essent: et Atticam nec evastaverat, nec ullo malo adfecerat, sperans progressu temporis illos in conditiones propositas consensuros. Postquam vero eis id non persuasit, remque omnem cognovit, tum vero, incensis Athenis, et sicubi de muris aut de privatis aedibus aut de sacris aliquid adhuc rectum stabat, corrutis his omnibus et solo aequatis, priusquam Pausanias cum suis intra Isthmum esset progressus, Atticā excessit. Excessit autem hac caussa, quod neque equitatu opportuna Attica erat; et, si ipse praelio victus foret, nonnisi per angusta loca se recipere posset, ubi cum pauci etiam homines possent transitu prohibere. Itaque Thebas redire constituit, et prope urbem sibi amicam acie decernere, in regione equitatu opportuna. (14.) Ita igitur *Mardonius* Atticā

697, 1.

τῷ ἦλθε ἀγγελίῃ πρόδρομος, ἄλλην στρατιὴν ἔκειν ἐς
 Μέγαρα, Λακεδαιμονίων χιλίους. πυθόμενος δὲ ταῦ-
 τα, ἐβουλεύετο, εἴ πως τούτους πρῶτον ἔλοι. ὑποστρέ-
 5 ψας δὲ τὴν στρατιὴν ἤγε ἐπὶ τὰ Μέγαρα· ἡ δὲ ἵππος
 προελθοῦσα κατιππάσατο χώραν τὴν Μεγαρίδα. ἐς
 ταύτην δὴ ἐκαστάτῳ τῆς Εὐρώπης τὸ πρὸς ἡλίου δύνον-
 τος ἡ Περσικὴ αὕτη στρατιὴ ἀπίκετο. Μετὰ δὲ ταῦ- 15
 τα, Μαρδονίῳ ἦλθε ἀγγελίη, ὡς αἰεὶς εἶψαν οἱ Ἕλ-
 ληνες ἐν τῷ Ἰσθμῷ· οὕτω δὲ ὀπίσω ἐπορεύετο διὰ Δε-
 κελῆς. οἱ γὰρ βοιωτάρχαι μετεπέμψαντο τοὺς προσ-
 5 χώρους τῶν Ἀσωπίων· οὗτοι δὲ αὐτῷ τὴν ὁδὸν ἡγήοντο
 ἐς Σφενδαλέας· ἐνθῆυν δὲ, ἐς Τανάγραν. ἐν Τανά-
 γρῃ δὲ νύκτα ἐναυλισάμενος, καὶ τραπόμενος τῇ ὕστε-

XIV. 2. *Legendum suspicor* : ἀγγελίῃ, πρόδρομον ἄλλην στρα-
 τὴν, alium exercitum praecursorem.

excessit : qui ut iam in itinere fuit, advenit ei prae-
 cursor, nuncians alium exercitum *Megara* venisse,
 mille Lacedaemonios. Quo audito, cogitans fieri
 posse ut hos primum capiat, conversum agmen ver-
 sus *Megara* duxit: et praemissus equitatus iam *Me-*
garicam incur savit terram. Estque haec *Europae* re-
 gio longissime occidentem versus sita, in quam per-
 venerit Persicus hic exercitus. (15.) Post haec vero
 nunciatur *Mardonio*, frequentem *Graecorum* exerci-
 tum in *Isthmo* esse. Itaque retroducens per *Dece-*
leam iter fecit: *Boeotarchi* enim finitimos arcessive-
 rant *Asopiorum*, qui ei viam monstrarunt *Sphenda-*
leas ferentem, atque inde *Tanagram* : ubi quum per-
 noctasset, postero die *Scolon* pergens, in finibus
 fuit *Thebanorum*. Ibi vero, licet partes ipsius se-

ραίη ἐς Σκῶλον, ἐν γῇ τῇ Θηβαίων ἦν. ἐνθαῦτα δὲ τῶν
 Θηβαίων, καὶ περ μηδιζόντων, ἔκειρε τοὺς χώρους, οὐ τι
 κατὰ ἔχθος αὐτέων, ἀλλ' ὑπ' ἀναγκαίης μεγάλης 10
 ἐχόμενος· βουλόμενος ἔρυμά τε τῷ στρατῷ ποιήσασθαι,
 καί, ἣν συμβαλόντι οἱ μὴ ἐκβαίνειν ὁκοῖόν τι ἐθέλοι,
 κρησφύγετον τοῦτο ἐποιέετο. παρῆκε δὲ αὐτοῦ τὸ στρα-
 τόπεδον, ἀρξάμενον ἀπὸ Ἐρυθρέων, παρὰ Ὑσιᾶς κα-
 τέτεινε δὲ ἐς τὴν Πλαταιίδα γῆν, παρὰ τὸν Ἀσωπὸν 15
 ποταμὸν τεταγμένον. οὐ μέντοι τό γε τεῖχος τοσοῦτον
 ἐποιέετο, ἀλλ' ὥς ἐπὶ δέκα σταδίους μάλιστα κη μέ-
 τωπον ἕκαστον.

Ἐχόντων δὲ τὸν πόνον τοῦτον τῶν βαρβάρων, Ἀττα-
 γῆνος ὁ Φρύωνος, ἀνὴρ Θηβαῖος, παρασκευασάμενος 20
 μεγάλας, ἐκάλεε ἐπὶ ξείνια αὐτόν τε Μαρδόνιον καὶ
 πενήτηντα Περσέων τοὺς λογιμωτάτους· κληθέντες δὲ

XV. 11. στρατῷ. Alii στρατοπέδῳ, castris.

querentur Thebani, nihilo minus agros eorum vasta-
 vit, non utique hostili in eos animo, sed ingente
 necessitate coactus: voluit enim munimentum exerci-
 tui exstruere, quod et sibi, si praelium committenti
 minus ex sententia res cecidisset, perfugium esset.
 Pertinebant autem castra illius inde ab Erythris,
 praeter Hysias, usque ad Plataeensium fines, secun-
 dum Asopum fluvium locata. Nec tamen munitionem
 eâdem magnitudine fecit, sed in decem fere stadia
 quodque illorum latus.

Dum in hoc opere occupati erant Barbari, *Atta-*
ginus Phrynonis filius, civis Thebanus, facto magni-
 fico adparatu, et *Mardonium* ipsum, et quinquaginta Persarum spectatissimos, ad *hospitale epulum*

οὔτοι ἔποντο. ἦν δὲ τὸ δεῖπνον ποιούμενον ἐν Θήβῃσι.
 Ἐπεὶ δὲ ἤδη, τὰ ἐπίλοιπα, ἤκουον Θερσάνδρου, ἀνδρὸς 16
 μὲν Ὀρχομενίου, λογίμου δὲ ἐς τὰ πρῶτα ἐν Ὀρχο-
 μενῷ. ἔφη δὲ ὁ Θερσάνδρος κληθῆναι καὶ αὐτὸς ὑπο
 Ἀτταγίνου ἐπὶ τὸ δεῖπνον τοῦτο· κληθῆναι δὲ καὶ Θη-
 5 βαίων ἀνδρας πενήκοντα· καὶ σφῶν οὐ χωρὶς ἐκατέ-
 ρους κλῖναι, ἀλλὰ Πέρσῃν τε καὶ Θηβαίων ἐν κλίνῃ
 ἐκάστη. ὡς δὲ ἀπὸ δείπνου ἔσαν, διαπινόντων, τὸν Πέρ-
 σῃν τὸν ὁμόκλινον, Ἑλλάδα γλῶσσαν ἰέντα, εἶρεσθαι
 αὐτὸν ὁποδαπὸς ἐστί, αὐτὸς δὲ ὑποκρίνασθαι ὡς εἴη Ὀρ-
 10 χομένιος. τὸν δὲ εἶπαι· „Ἐπεὶ νῦν ὁμοτράπεζός τε μοι
 „καὶ ὁμόσπονδος ἐγένεο, μνημόσυνά τοι γνῶμης τῆς
 „ἐμῆς καταλιπέσθαι θέλω· ἵνα καὶ προειδὼς αὐτὸς
 „περὶ σεωυτοῦ βουλευέσθαι ἔχῃς τὰ συμφέροντα. Ὀρᾶς

vocavit. Et vocati accepere conditionem; celebra-
 tumque est epulum in ipsa urbe Thebana. (16.)
 Iam quae his adiiciam, ea ex *Thersandro* audiui,
 cive Orchomenio, spectato inter primos viro apud
 Orchomenios. Dixit autem Thersander, se quoque
 ab Attagino ad hanc coenam fuisse vocatum, voca-
 tosque item fuisse quinquaginta cives Thebanos; nec
 vero seorsim utrisque sedes adsignasse hospitem, sed
 in quoque lectulo simul Persam et Thebanum col-
 locasse. Tum, finitâ coenâ compotantibus convivis,
 Persam qui cum ipso in eodem lectulo cubabat,
 Graecâ linguâ loquentem, quaesisse ex ipso unde es-
 set, seque respondisse, esse se Orchomenium. Dein
Persam haec dixisse: *Quoniam igitur et mensae et*
libationis mihi socius es, volo tibi monumentum
relinquere meae sententiae; quo etiam tu, re ante

„τούτους τοὺς δαινυμένους Πέρσας, καὶ τὸν στρατὸν,
 „τὸν ἐλίπομεν ἐπὶ τῷ ποταμῷ στρατοπεδεύομενον; του·¹⁵
 „τέων πάντων ὄψαι, ὀλίγου τινὸς χρόνου διελθόντος,
 „ὀλίγους τινὰς τοὺς περιγενομένους.“ Ταῦτά τε ἅμα
 τὸν Πέρσῃν λέγειν, καὶ μετιέναι πολλὰ τῶν δακρύων.
 αὐτὸς δὲ θωμάσας τὸν λόγον, εἶπαι πρὸς αὐτόν.
 „Οὐκᾶν Μαρδονίῳ τε ταῦτα χρεὸν ἐστὶ λέγειν, καὶ 20
 „τοῖσι μετ' ἐκείνων ἐν αἷῃ εὐῶσι Περσέων.“ Τὸν δὲ με-
 τὰ ταῦτα εἶπαι „Ξεῖνε, ὅ τι δεῖ γενέσθαι ἐκ τοῦ Θεοῦ,
 „ἀμήχανον ἀποτρέψαι ἀνθρώπων· οὐδὲ γὰρ πιστὰ λέ-
 „γουσι ἐθέλει πείθεσθαι οὐδείς. ταῦτα δὲ Περσέων
 „συχνοὶ ἐπιστάμενοι, ἐπόμεθα ἀναγκαίῃ ἐνδεδμεμένοι. 25
 „ἐχέριστή δὲ ὁδὺν ἐστὶ τῶν ἐν ἀνθρώποισι αὕτη, πολ-
 „λὰ Φρονέοντα, μηδεὶός κρατέειν.“ Ταῦτα μὲν τοῦ

*cognita, tuis prospicere commodis possis. Vides
 hosce epulantes Persas, et exercitum, quem in ca-
 stris iuxta fluvium reliquimus. Horum omnium,
 brevi tempore interiecto, non nisi paucos quosdam
 videbis superesse. Haec dicentem Persam largas pro-
 fudisse lacrymas. Se vero, miratum illius sermonem,
 respondisse: Igitur Mardonio hoc dicere oportet,
 et eis ex Persis qui post illum auctoritate pollent.
 Ad haec illum reposuisse: Hospes! quae Deus vult ut
 fiant, ea avertere in nullius hominis potestate est:
 nam fidelia consilia dantibus parere nemo solet.
 Ac novimus quidem hoc multi ex Persis: sequi-
 mur vero ducem, necessitate constricti. Est au-
 tem acerrimus, qui adficere hominem possit, dolor
 hic, bona multa consilia nosse, et tamen eorum
 nullum posse exsequi. Haec equidem narrantem Or-*

Ὀρχομενίου Θερσάνδρου ἤκουον· καὶ τὰδε πρὸς τούτοι-
σι, ὡς αὐτὸς αὐτίκα λέγει ταῦτα πρὸς ἀνθρώπους πρό-
30 τερον ἢ γενέσθαι ἐν Πλαταιῇσι τὴν μάχην.

Μαρδονίου δὲ ἐν τῇ Βοιωτῇ στρατοπεδευομένου, οἱ μὲν 17
ἄλλοι παρίχοντο ἅπαντες στρατὸν, καὶ συνεσέβαλον
εἰς Ἀθήνας, ὅσοι περ ἐμῆδιζον Ἑλλήνων τῶν ταύτῃ οἰκη-
μένων. μῦνοι δὲ Φωκέες οὐ συνεσέβαλον· ἐμῆδιζον γὰρ
5 δὴ σφόδρα καὶ οὗτοι οὐκ ἐκόντες, ἀλλ' ὑπ' ἀναγκῆς.
ἡμέρησι δὲ οὐ πολλῇσι μετὰ τὴν ἀπίξιν τὴν εἰς Θήβας
ὑστερον, ἦλθον αὐτέων ὀπλίται χίλιοι· ἦγε δὲ αὐτοὺς
Ἀρμοκύδης, ἀνὴρ τῶν ἀστῶν δοκιμώτατος. ἐπεὶ δὲ ἀπί-
κατο καὶ οὗτοι εἰς Θήβας, πέμψας ὁ Μαρδόνιος ἰπ-
10 πίας, ἐκέλευσέ σφεας ἐπ' ἐαυτῶν ἐν τῷ πεδίῳ ἵζεσθαι.

chomenium Thersandrum audiui, et praeterea hoc
adfirmantem, ipsum protinus hunc sermonem ad
alios homines retulisse, priusquam ad Plataeas com-
missum esset praelium.

(17.) Quo tempore *Mardonius* primum castra in
Boeotia habuerat, reliqui omnes, quotquot ex Grae-
cis has regiones incolentibus Medorum partes am-
plexi erant, exercitum illi prae buerant, cum illoque
in Atticam erant ingressi. Soli *Phocenses* castra illius
non erant secuti: nam et hi quidem utique Medorum
partes erant amplexi, nec vero volentes, sed neces-
sitate coacti. [*sive*: nam et hi admodum inviti cum
Medis faciebant, nec nisi necessitate coacti.] Sed
haud multis diebus postquam Thebas Mardonius ve-
nit, advenere ex illorum numero mille, duce Har-
mocyste, viro inter suos spectatissimo. Qui ubi The-
bas venerunt, Mardonius missis equitibus iussit illos

ἐπεὶ δὲ ἐποίησαν ταῦτα, αὐτίκα παρὴν ἡ ἵππος ἀπα-
 σα. μετὰ δὲ ταῦτα, διεξῆλθε μὲν διὰ τοῦ στρατοπέδου
 τοῦ Ἑλληνικοῦ τοῦ μετὰ Μηδῶν ἐόντος Φήμη, ὡς κα-
 τακοντιεῖ σφέας· διεξῆλθε δὲ δι' αὐτέων Φωκέων τὸν
 τοῦτο. Ἐνθα δὴ σφι ὁ στρατηγὸς Ἀρμοκύδης παραί- 15
 νει, λέγων τοιαῦτα· „ὦ Φωκέες, πρόδηλα γὰρ ὅτι
 „ἡμέας οὗτοι οἱ ἄνθρωποι μέλλουσι προόπτῳ θανάτῳ
 „δῶσιν, διαβεβλημένους ὑπὸ Θεσσαλῶν, ὡς ἐγὼ εἰ-
 „κάζω· νῦν ὦν ἄνδρα πάντα τινὰ ὑμῶν χρεόν ἐστι γε-
 „νέσθαι ἀγαθόν. κρέσσον γὰρ, ποιεῦντάς τι καὶ ἀμυ- 20
 „νομένους τελευτῆσαι τὸν αἰῶνα, ἢ περ παρέχοντας δια-
 „Φθαρῆναι αἰσχίστῳ μόρῳ. ἀλλὰ μαθέτω τις αὐτέων
 „ὅτι ἐόντες βάρβαροι ἐπ' Ἑλλήσιν ἀνδράσι Φόνον ἔρρα-
 18 „ψαν.“ Ὁ μὲν ὦν ταῦτα παραίνει. οἱ δὲ ἱππῆες,
 ἐπεὶ τέ σφέας ἐκυκλώσαντο, ἐπήλαυνον ὡς ἀπολεῦν-

seorsim in campo residere. Quod ubi fecere, protinus totus adfuit equitatus: moxque per Graecanicum exercitum, qui cum Medis erat, ferebatur fama, perditum iri Phocenses equitum sagittis; eademque fama inter ipsos etiam Phocenses percubuit. Ibi tunc eos dux Harmocydes his verbis est cohortatus: *Phocenses! Manifestum est, hosce homines certae neci nos destinasse, accusatos (ut suspicor) a Thessalis. Nunc igitur quemque vestrum oportet fortem se virum praestare: melius est enim, ut agentes aliquid et fortiter pugnantes finiamus vitam, quam ut turpissima morte interimendos nos praebeamus. Sed intelligat illorum quisque, quale hoc sit, quod, barbari quum sint, Graecis hominibus mortem sint machinati.* (18.) Dum hic

699, 89.

5 τες, καὶ δὴ διετείνοντο τὰ βέλεια ὡς ἀπήσοντες· καὶ κου
 τες καὶ ἀπῆκε. καὶ οἱ, ἀντίοι ἕστασαν, πάντα συστρέ-
 10 ψαντες ἑαυτοὺς καὶ πυκνώσαντες ὡς μάλιστα. ἐνθαῦ-
 τα οἱ ἱππῶται ὑπέστρεψον, καὶ ἀπῆλυνον ὀπίσω. Οὐκ
 ἔχω δ' ἀτρεκέως εἶπαι, οὔτε εἰ ἦλθον μὲν ἀπολέοντες
 τοὺς Φωκέας, δεηθέντων Θεσσαλῶν· ἐπεὶ δὲ ὦρον πρὸς
 αἰλέξῃσιν τραπομένους, δέισαντες μὴ καὶ σφίσι γένηται
 15 τρώματα, οὕτω δὴ ἀπῆλυνον ὀπίσω· (ὡς γὰρ σφι
 ἐνετείλατο Μαρδόνιος·) οὐτ' εἰ αὐτέων πειρηθῆναι ἠθέ-
 λησε εἴ τι ἀλκῆς μετέχουσι. Ὡς δὲ ὀπίσω ἀπῆλα-
 σαν οἱ ἱππῶται, πέμψας Μαρδόνιος κήρυκα, ἔλεγε τά-
 δε· „Θαρσέετε, ὦ Φωκέες. ἄνδρες γὰρ ἐφάνητε εὐν-
 20 15 „τες ἀγαθοὶ, οὐκ ὡς ἐγὼ ἐπυνθανόμην. καὶ νῦν προ-

sues sic hortatur, cingunt illos equites, moxque ad-
 versus eos invehuntur tamquam perdituri, et iacula
 in illos torquent veluti iam emissuri, ac passim
 etiam nonnulli emittunt. At, quum illi densatis un-
 dique ordinibus et quam maxime poterant conglom-
 bati resisterent, conversis equis equites redierunt.
 Nec equidem pro certo dicere possum, utrum revera
 ad interficiendos rogatu Thessalorum Phocenses ve-
 nerint, et deinde, postquam illos ad sese defenden-
 dum paratos viderunt, ideo retro discesserint, quod
 vererentur ne et ipsi vulnera acciperent: (ita enim
 Mardonius praeceperat:) an ad illos tentandos num-
 quid eis fortitudinis inesset. Postquam vero discesse-
 runt equites, praeconem Mardonius misit, haec di-
 centem: *Confidite, Phocenses! namque fortes vos*
esse viros demonstravistis, non quales mihi narra-
tum erat. Et nunc alacri animo gerite hoc bel-

„θύμως φέρετε τὸν πόλεμον τοῦτον· εὐεργεσίῃσι γὰρ
 „οὐ νικήσετε οὔτε ὦν ἐμέ, οὔτε βασιλῆα.“ Τὰ περὶ
 Φωκέων μὲν ἐς τοσοῦτο ἐγένετο.

- 19 Λακεδαιμόνιοι δὲ, ὥς ἐς τὸν Ἴσθμον ἦλθον, ἐν τούτῳ
 ἐστρατοπεδεύοντο. πυνθανόμενοι δὲ ταῦτα οἱ λοιποὶ Πε-
 λοποννήσιοι, τοῖσι τὰ ἀμείνω εἰκόταν, οἱ δὲ καὶ ὀρέοντες
 ἐξίοντας Σπαρτιήτας, οὐκ ἐδिकाίευν λείπασθαι τῆς ἐξό-
 δου Λακεδαιμονίων. Ἐκ δὲ ὦν τοῦ Ἴσθμου, καλλιερ- 5
 σάντων τῶν ἱρῶν, ἐπορεύοντο πάντες, καὶ ἀπικνέονται
 ἐς Ἐλευσίνα. ποιήσαντες δὲ καὶ ἐνθαῦτα ἱρά, ὥς σφι
 ἐκαλλιερέετο, πρόσω ἐπορεύοντο· Ἀθηναῖοι δὲ ἅμα αὐ-
 τοῖσι, διαβάντες μὲν ἐκ Σαλαμῖνος, συμμιγνέσθαι δὲ
 ἐν Ἐλευσίνι. Ὡς δὲ ἄρα ἀπίκοντο τῆς Βοιωτίας ἐς Ἐρυ- 10
 θράς, ἐμαθόν τε δὴ τοὺς βαρβάρους ἐπὶ τῷ Ἀσωπῷ

*lum: nam beneficiis neque me neque Regem vince-
 tis. Et haec quidem, ad Phocenses quod adtinet,
 ita gesta sunt.*

(19.) *Lacedaemonii*, ut in Isthmum venerunt; castra ibi posuerant: quo cognito, reliqui *Peloponnesii*, quibus meliora placebant, nonnulli etiam quod Spartanos vidissent egredientes, aequum non censuerant, ad bellum proficiscentibus *Lacedaemoniis*, domi manere. Iam ex Isthmo, postquam laeta nunciarunt victimae, profecti omnes, *Eleusina* venerunt. Et, quum ibi quoque sacrificantibus laeta fuissent exta, ulterius sunt progressi, cum eisque simul *Athenienses*; hi enim, postquam e Salamine traiecerant, Eleusine sese cum illis iunxerunt. Qui ubi *Erythras*, *Boeotiae* oppidum, venerunt, resciveruntque Barbaros ad *Asopum* habere castra, re delibe-

στρατοπεδευομένους, φρασθέντες τε τοῦτο, ἀντετάσσον-
το ἐπὶ τῆς ὑπωρείης τοῦ Κιθαιρώνος. Μαρδόνιος δὲ, 20
ὡς οὐ κατέβαινον οἱ Ἕλληνες ἐς τὸ πεδῖον, πέμπει ἐς
αὐτοὺς πᾶσαν τὴν ἵππον, τῆς ἱππάρχεις Μασίστιος,
εὐδοκιμέων παρὰ Πέρσησι, (τὸν Ἕλληνες Μακίστιον
5 καλέουσι,) ἵππον ἔχων Νισαῖον, χρυσοχάλινόν τε καὶ
ἄλλως κεκοσμημένον καλῶς. ἐνθαῦτα ὡς προσήλασαν
οἱ ἱππῶται πρὸς τοὺς Ἕλληνας, προσέβαλλον κατὰ
τέλεια προσβάλλοντες δὲ, κακὰ μεγάλα ἐργάζοντο,
καὶ γυναῖκας σφεας ἀπεκάλεον. Κατὰ συντυχίην δὲ 21
Μεγαρέες ἔτυχον ταχθέντες ἢ τὸ ἐπιμαχώτατον ἦν τοῦ
χωρίου παντός· καὶ πρόσδοδος μάλιστα ταύτῃ ἐγένετο
τῇ ἵππῳ. προσβαλούσης αὖν τῆς ἵππου, οἱ Μεγαρέες
5 πιεζόμενοι ἔπεμπον ἐπὶ τοὺς στρατηγούς τῶν Ἑλλήνων
κῆρυκα. ἀπικόμενος δὲ ὁ κῆρυξ πρὸς αὐτοὺς ἔλεγε τάδε·

rata, ex adverso illorum in Cithaeronis montis ra-
dicibus consedere. (20.) Inde quum in planitiem
Graeci non descenderent, *Mardonius* contra eos
universum equitatum misit, cui praeerat *Masistius*,
(quem *Macistium* *Graeci* vocant) illustris vir apud
Persas, *Nisaeum* habens equum, aureo freno et aliis
ornamentis nitentem. Ibi, ut *Graecis* adpropinqua-
runt equites, turmatim in eos impetum faciebant;
in eoque conflictu magna illis incommoda adfere-
bant, mulieresque eos vocabant. (21.) Acciderat
forte, ut eo loco, qui maxime omnium expositus
hosti erat, *Megarenses* essent locati, et in cum
locum maxime impetum facerent equites. Quum
igitur ab invadente equitatu premerentur *Megaren-*
ses, praeconem miserunt ad duces *Graecorum*; qui

„Μεγαρείες λέγουσι, Ἡμεῖς, ἄνδρες σύμμαχοι, οὐ
 „δυνατοὶ εἶμεν τὴν Περσέων ἵππον δέκασθαι μοῦνοι,
 „ἔχοντες στάσιν ταύτην ἐς τὴν ἔστημεν ἀρχήν. ἀλλὰ
 „καὶ ἐς τόδῃ λιπαρίῃ τε καὶ ἀρετῇ ἀντέχομεν, καὶ περ 10
 „πιεζέμενοι. νῦν τε, εἰ μὴ τινὰς ἄλλους πέμψετε δια-
 „δόχους τῆς τάξης, ὅστε ἡμέας ἐκλείποντας τὴν τά-
 „ξιν.“ ὁ μὲν δὴ σφι ταῦτα ἀπήγγειλε. Παισανίης δὲ
 ἀπεπειράτο τῶν Ἑλλήνων, εἴ τινες ἐθέλοιεν ἄλλοι ἐθε-
 λονταὶ ἰέναι τε ἐς τὸν χώρον τοῦτον, καὶ τάσσεσθαι διά- 15
 δοχοὶ Μεγαρεῦσι. οὐ βουλομένων δὲ τῶν ἄλλων, Ἀθη-
 ναῖοι ὑποδέξαντο, καὶ Ἀθηναίων οἱ τριηκόσιοι λογάδες,
 22 τῶν ἐλοχήγει Ὀλυμπιόδωρος ὁ Λάμπωνος. Οὗτοι
 ἔσαν οἱ τε ὑποδέξάμενοι, καὶ οἱ πρὸ τῶν ἄλλων τῶν
 παρόντων Ἑλλήνων ἐς Ἐρυθρὰς ταχθέντες, τοὺς ταξό-

ubi ad illos venit, haec ait: *Dicunt Megarenses, Nos, ὁ socii! non possumus soli impetum sustinere equitatus Persarum, hic stantes ubi initio locati sumus. Sed adhuc quidem perseveramus, et fortiter resistimus, quamvis graviter pressi: nunc vero, nisi alios mittitis qui nostrum in locum succedant, scitote nos ordinem esse relicturos.* Haec quum ille ducibus nunciasset, Graecos tentavit *Pausanias*, equi alii ultro vellent istum in locum se conferre, et succedere Megarensibus. Quumque nolent alii, acceperunt conditionem *Athenienses*, et horum quidem selecti trecenti, cui cohorti praecerat *Olympiodorus Lamponis filius*. (22.) Hi fuerunt qui istam operam in se receperunt, et, adsumtis secum sagittariis, ante alios omnes Graecos, qui ad *Erythras* aderant, stationem ceperunt. Qui quum

τας προσελόμενοι. μαχομένων δέ σφρων ἐπὶ χρόνον,
 5 τέλος τοιόνδε ἐγένετο τῆς μάχης. Προσβαλούσης τῆς
 ἵππου κατὰ τέλεα, ὁ Μασιστίου προέχων τῶν ἄλλων
 ἵππος βάλλεται τοξεύματι τὰ πλευρά· ἀλγῆσας δέ,
 ἵσταται τε ὀρθός, καὶ ἀποσείσται τὸν Μασίστιον. πε-
 σόντι δὲ αὐτῷ οἱ Ἀθηναῖοι αὐτίκα ἐπεκέατο· τόν τε δὴ
 10 ἵππον αὐτοῦ λαμβάνουσι, καὶ αὐτὸν ἀμυνόμενον κτεί-
 νουσι, κατ' ἀρχὰς οὐ δυνάμενοι. ἐνεσκεύαστο γὰρ οὕ-
 τω· ἐντὸς θώρακος εἶχε χρύσειον λεπιδωτόν· κατύπερθε
 δὲ τοῦ θώρακος, κινῶνα φοινίκεον ἐνδεδύκεε. τύπτοντες
 δὲ ἐς τὸν θώρακα, ἐποίευν οὐδέν· πρὶν γέ δὴ μαθὼν τις
 15 τὸ ποιεῦμενον, παίει μιν ἐς τὸν ὀφθαλμόν. οὕτω δὴ ἔπε-
 σέ τε καὶ ἀπέθανε. Ταῦτα δὲ κως γινόμενα ἐλαλήβει
 τοὺς ἄλλους ἵππείας· οὔτε γὰρ πεσόντα μιν εἶδον ἀπὸ
 τοῦ ἵππου, οὔτε ἀποθνήσκοντα· ἀναχωρήσIOUS τε γινομέ-

per aliquod tempus pugnassent, ad extremum hu-
 iusmodi fuit pugnae exitus. Dum turmatim impe-
 tum faciunt equites, Masistii *equus*, prae aliis emi-
 nens, sagittâ vulneratur in latere: et prae dolore in
 posteriores pedes erectus, *excutit Masistium*. In
 collapsum protinus Athenienses impetum faciunt,
 et equum eius capiunt, ipsumque repugnantem in-
 terficiunt. Et initio quidem interficere eum non po-
 tuerant, quum sub punicea tunica, qua erat indu-
 tus, intus aureâ loricâ squammatâ esset armatus. In
 thoracem igitur ferientes, nihil efficiebant; donec
 aliquis, intelligens quid rei esset, in oculum eius
 ferrum adegit: ita demum cecidit mortuusque est.
 Haec forte sic gerebantur nescientibus reliquis equi-
 tibus: nec enim hi illum viderant ex equo cadentem,

νης καὶ ὑποστροφῆς, οὐκ ἔμαθον τὸ γινόμενον. ἐπεὶ τε
 δὲ ἔστησαν, αὐτίκα ἐπόθεσαν, ὥς σφεας οὐδεὶς ἦν ὁ 20
 τάσσω. μαθόντες δὲ τὸ γεγονός, διακελευσάμενοι,
 ἤλαυνον τοὺς ἵππους πάντες, ὥς αὖ τὸν γε νεκρὸν ἀνε-
 23 λοίατο. Ἰδόντες δὲ οἱ Ἀθηναῖον οὐκέτι κατὰ τέλεα
 προσελαύνοντας τοὺς ἱππείας, ἀλλ' ἅμα πάντας, τὴν
 ἄλλην στρατιὴν ἐπεβώσαντο. ἐν ᾧ δὲ ὁ πεζὸς ἅπας
 ἐβώβη, ἐν τούτῳ μάχῃ ὀξεῖα περὶ τοῦ νεκροῦ γίνεται.
 ἕως μὲν νυν μοῦνοι ἔσαν οἱ τριηκόσιοι, ἐσσοῦντό τε πολ- 5
 λὸν, καὶ τὸν νεκρὸν ἀπέλειπον· ὥς δὲ σφι τὸ πλῆθος
 ἐπεβοήθησαν, οὕτω δὴ οὐκέτι οἱ ἱππόται ὑπέμενον, οὐδέ
 σφι ἐξεγένετο τὸν νεκρὸν ἀνελεῖσθαι, ἀλλὰ πρὸς ἐκείνῳ
 ἄλλους προσάπολεσαν τῶν ἱππέων. ἀποστήσαντες ὧν

nec morientem; sed quum per id ipsum tempus con-
 verteretur turma et paululum retro veheretur, id
 quod agebatur non animadverterant. Ubi vero resi-
 sterunt, continuo ducem desiderarunt, quum nemo
 esset qui illos ordinaret: et quid factum esset intel-
 ligentes, equos adegerunt cuncti, quo cadaver saltem
 auferrent. (23.) Tunc vero Athenienses, ubi vide-
 runt iam non amplius turmatim, sed simul omnes
 adcurrere equites, reliquum exercitum auxilio advo-
 carunt. Dum vero peditatus omnis auxilio venit, in-
 terim fit acris pugna circa mortui corpus: et quoad
 soli fuere illi trecenti, multo erant inferiores, nec
 auferre cadaver potuere. Ut vero eis multitudo suc-
 currit, iam rursus horum vim equites non susti-
 nuere, neque eis contigit mortuum auferre, sed
 praeter eum multos etiam alios de suis amisere. Igi-
 tur ad duo fere stadia recesserunt: ubi, quum quid

10 ὅσον τε δύο στάδια, ἐβουλεύοντο ὅ τι χρεὸν εἴη ποιέειν·
 ἰδοὺ δὲ σφι, ἀναρχίης εἰούσης, ἀπελαύνειν παρὰ
 Μαρδόνιον. Ἀπικομένης δὲ τῆς ἵππου ἐς τὸ στρατό- 24
 πεδον, πένθος ἐποίησαντο Μασιστίου πᾶσά τε ἡ στρα-
 τῇ καὶ Μαρδόνιος μέγιστον, σφέας τε αὐτοὺς κείροντες,
 καὶ τοὺς ἵππους καὶ τὰ ὑποζύγια, οἰμωγῇ τε χρωώμε-
 5 νοι ἀπλῆτ' ἀπασαν γὰρ τὴν Βοιωτὴν κατεῖχε ἡχώ·
 ὡς ἀνδρὸς ἀπολομένου μετὰ γε Μαρδόνιον λογιματά-
 του παρὰ τε Πέρσῃσι καὶ βασιλεῖ. οἱ μὲν νυν βάρβα-
 ροὶ τρόπῳ τῷ σφετέρῳ ἀποθανόντα ἐτίμων Μασίστιον.

Οἱ δὲ Ἕλληνες, ὡς τὴν ἵππον ἐδέξαντο προσβάλ- 25
 λουσιν, καὶ δεξάμενοι ὥσαντο, ἐθάρσυσάν τε πολλῶ
 μᾶλλον, καὶ πρῶτα μὲν ἐς ἅμαξαν ἐσθέντες τὸν νε-
 κρὸν, παρὰ τὰς τάξεις ἐκόμιζον· ὁ δὲ νεκρὸς ἦν θείης
 5 ἄξιος, μεγάλῃος εἵνεκα καὶ κάλλεος. τῶν δὲ εἵνεκα καὶ

faciendum deliberassent, decreverunt, quoniam sine imperio essent, redire ad Mardonium. (24.) Qui postquam in castra venerunt, acerbissimo luctu et *Mardonius* et universus exercitus *Masistium* sunt prosecuti, se ipsos tondentes et equos et iumenta, lamentaque immensa tollentes, ut per totam Boeotiam echo resonaret; quippe mortuo viro apud Persas et apud regem post Mardonium spectatissimo. Atque ita quidem Barbari suo more mortuum *Masistium* honorarunt.

(25.) *Graeci* vero, postquam irruentem exceperant equitatum, exceptumque repulerant, tanto magis confirmati animis, primum quidem, curruui impositum cadaver per singulos ordines deduxerunt; erat enim corpus spectatu dignum, cum ob proce-

ταῦτα ἐποίουν· ἐκλείποντες τὰς τάξεις, ἐφοίτηον θεησά-
 μένοι Μασίστιον. Μετὰ δὲ, ἔδοξέ σφι ἐπικαταβῆναι
 εἰς Πλαταιάς· ὁ γὰρ χῶρος ἐφαίνετο πολλῶ ἐὼν ἐπι-
 τηδεώτερός σφι ἐνοστρατοπεδεύεσθαι ὁ Πλαταιϊκὸς τοῦ
 Ἑρυθραίου, τὰ τε ἄλλα, καὶ εὐϋδρότερος. εἰς τοῦτον δὲ 10
 τὸν χῶρον, καὶ ἐπὶ τὴν κρήνην τὴν Γαργαφίην, τὴν ἐν τῷ
 χώρῳ τούτῳ εἶδον, ἔδοξέ σφι χρεὸν εἶναι ἀπικέσθαι,
 καὶ διαταχθέντας στρατοπεδεύεσθαι. Ἀναλαβόντες δὲ
 τὰ ὅπλα, ἦσαν διὰ τῆς ὑπερείης τοῦ Κιθαιρώνος παρὰ
 Ὑσίας εἰς τὴν Πλαταιίδα γῆν· ἀπικόμενοι δὲ, ἐτάσ- 15
 σοντο κατὰ ἔθνη πλησίον τῆς τε κρήνης τῆς Γαργαφίης
 καὶ τοῦ τεμένους τοῦ Ἀνδρακράτους τοῦ ἥρωος, διὰ
 26 ὅχθων τε οὐκ ὑψηλῶν καὶ ἀπέδου χωρίου. Ἐνθαῦτα

ritatem, tum ob formae praestantiam: sed et hac
 caussa illud ita circumduxerunt, quoniam vulgo
 milites relictis ordinibus ad spectandum *Masistium*
 frequentes adcurrerant. Deinde verò constituerunt
 ad Plataeas descendere, quum intellexissent *cam-*
pum Plataensem et alias ob caussas et ob aquae
 copiam multo ipsis ad castra ponenda opportunio-
 rem esse quam Erythraeus campus. In hunc igitur
 campum et ad fontem *Gargaphiam*, qui in illo erat,
 descendendum sibi, ibique rite dispositis castra lo-
 canda iudicarunt. Igitur, sumtis armis, per Cithae-
 ron montis radices praeter Hysias in Plataensium
 agrum contenderunt. Quo quum pervenissent, prope
 Gargaphiam fontem et Androcratis herois fanum,
 partim in tumulis haud ita editis, partim in pla-
 nitie, per populos dispositi consederunt. (26.) Ibī
 tum, dūm cuique populo suus adsignatur locus, acris

ἐν τῇ διατάξει ἐγένετο λόγων πολλὸς ὀβισμὸς Τεγεατῶν
 τε καὶ Ἀθηναίων. ἐδικαίευν γὰρ αὐτοὶ ἐκάτεροι ἔχειν τὸ
 ἕτερον κέρας, καὶ καινὰ καὶ παλαιὰ παραφέροντες ἑρ-
 5 γα. τοῦτο μὲν, οἱ Τεγεῆται ἔλεγον τάδε· „Ἡμεῖς
 „αἰεὶ κοτε ἀξιεύμεθα ταύτης τῆς τάξιος ἐκ τῶν συμ-
 „μάχων ἀπάντων, ὅσαι ἤδη ἔξοδοι κοιναὶ ἐγένοντο Πε-
 „λοποννησίοις καὶ τὸ παλαιόν, καὶ τὸ νέον, ἐξ ἐκείνου
 „τοῦ χρόνου ἐπεὶ τε Ἡρακλεῖδαι ἐπειρῶντο μετὰ τὸν Εὐ-
 10 „ρυσθέος θάνατον κατιόντες ἐς Πελοπόννησον. τότε εὐρό-
 „μεθα τοῦτο, διὰ πρῆγμα τοιόνδε. Ἐπεὶ μετὰ Ἀχαιῶν
 „καὶ Ἰώνων τῶν τότε ἐόντων ἐν Πελοποννήσῳ, ἐκβοηθή-
 „σαντες ἐς τὸν Ἴσθμὸν, ἰζόμεθα ἀντίοι τοῖσι κατκῶσι·
 „τότε ὦν λόγος Ἵλλον ἀγορεύσασθαι, ὡς χρεὸν εἴη τὸν

verborum contentio orta est inter Tegeatas et Athe-
 nienses; contendentes utrisque sibi hoc deheri ut
 alterum obtineant cornu, et tam nova quam antiqua
 facta in medium proferentibus. Ab altera enim parte
 Tegeatae haec dixere: *Nobis semper hic locus,*
quem in acie obtineremus, ab omnibus sociis tri-
butus est, in omnibus expeditionibus, quas iun-
ctis copiis Peloponnesii et olim et recentiori me-
moriam susceperunt; et id quidem ab eo inde tem-
pore, quo Heraclidae post Eurysthei obitum,
in Peloponnesum conati sunt redire. Tunc igitur
honorem hunc adquisivimus facto huiusmodi.
Quo tempore nos cum Achaeis, et cum Ionibus
qui tunc Peloponnesum incolebant, in Isthmum
egressi, castra opposita habuimus castris illorum
qui redire conabantur; tunc Hyllus memoratur
publice edixisse, non debere exercitum cum exer-

„μὲν στρατὸν τῷ στρατῷ μὴ ἀνακινδυνεύειν συμβάλ- 15
 „λοντα· ἐκ δὲ τοῦ Πελοποννησίου στρατοπέδου, τὸν αὖ
 „σφείων αὐτέων κρίνωσι εἶναι ἄριστον, τοῦτόν οἱ μουν-
 „μαχῆσαι ἐπὶ διακειμένοισι. ἔδοξε τε τοῖσι Πελοπον-
 „νησίοισι ταῦτα εἶναι ποιητέα, καὶ ἔταμον ὅρκια ἐπὶ
 „λόγῳ τοιῶδε· ἦν μὲν Ὑλλος νικήσῃ τὸν Πελοποννη- 20
 „σίῳν ἡγεμόνα, κατιέναι Ἡρακλείδας ἐπὶ τὰ πατρώϊα·
 „ἦν δὲ νικηθῇ, τὰ ἔμπαλιν Ἡρακλείδας ἀπαλλάσ-
 „σεσθαι, καὶ ἀπάγειν τὴν στρατιήν, ἑκατὸν τε εἰτέων
 „μὴ ζητῆσαι κάτοδον εἰς Πελοπόννησον. προεκρίθη τε δὴ
 „ἐκ πάντων συμμαχῶν ἐβελοντῆς Ἐχεμος, ὁ Ἡρό- 25
 „που, τοῦ Φηγέος, στρατηγός τε εἶναι καὶ βασιλεὺς
 „ἡμέτερος, καὶ ἐμουνομάχῃσέ τε καὶ ἀπέκτεινε Ὑλ-
 „λόν. Ἐκ τούτου τοῦ ἔργου εὐρόμεθα ἐν τοῖσι Πελο-

*citu praelio commisso periclitari, sed deligendum
 unum esse ex castris Peloponnesiorum, quem illi
 suorum fortissimum iudicassent, qui cum ipso
 certis conditionibus singulari pugna decertaret.
 Placuitque Peloponnesiis ita fieri; et iusiuran-
 dum sibi mutuo utrique in haec verba dederant:
 „Si Hyllus ducem vicisset Peloponnesiorum, He-
 raclidas in paternas possessiones esse restituen-
 dos; sin vinceretur, tum vero abituros Heraclidas
 exercitumque abducturos, et intra centum annos
 non conaturos in Peloponnesum redire.“ Delectus
 est autem ex omnibus sociis Echemus, Aëropi
 filius, Phegei nepos, dux et rex noster, qui ultro
 sese obtulerat; isque inita singulari pugna,
 Hyllum interfecit. Illo igitur facto a Peloponne-
 siis qui tunc fuere et alia honorifica praemia,*

- 30 „πονησίοισι τοῖσι τότε καὶ ἄλλα γέρεα μεγάλα, τὰ
 „διατελέομεν ἔχοντες, καὶ τοῦ κέρους τοῦ ἐτέρου αἰεὶ
 „ἡγεμονεύειν, κοινῆς ἐξόδου γινομένης. Ὑμῖν μὲν νυν,
 „ὦ Λακεδαιμόνιοι, οὐκ ἀντιεύμεθα· ἀλλὰ, διδόντες
 „αἵρεσιν ὀκοτέρου βούλεσθε κέρους ἄρχειν, παρίμεν·
 „τοῦ δὲ ἐτέρου Φαμὲν ἡμέας ἰκνέεσθαι ἡγεμονεύειν,
 35 „κατὰ περ ἐν τῷ πρόσθε χρόνῳ. Χωρὶς τε τούτου τοῦ
 „ἀπηγημένου ἔργου, ἀξιοικότεροί εἰμεν Ἀθηναίων ταύ-
 „την τὴν τάξιν ἔχειν. πολλοὶ μὲν γάρ τε καὶ εὖ ἔχον-
 „τες πρὸς ὑμέας ἡμῖν, ἄνδρες Σπαρτιῆται, ἀγῶνες
 „ἀγωνίδαται, πολλοὶ δὲ καὶ πρὸς ἄλλους. οὕτω ὦν
 40 „ἡμέας δίκαιον ἔχειν τὸ ἐτερον κέρας, ἢ περ Ἀθηναίους.
 „οὐ γάρ σφί ἐστι ἔργα οἷά περ ἡμῖν κατεργασμένα,
 „οὔτ' ὦν καινὰ, οὔτε παλαιά.“ Οἱ μὲν ταῦτα ἔλεγον.

quae adhuc tenemus, et hoc consecuti sumus, ut alterum semper cornu ducamus quoties communis suscipitur expeditio. Cum vobis igitur, Lacedaemonii, non contendimus: sed optionem damus vobis utri cornu velitis praeesse, illoque vobis cedimus: sed ad nos hoc pertinere contendimus, ut, quemadmodum superiori tempore, sic et nunc alteri cornu praesimus. Praeter istud vero quod commemoravimus factum, sunt etiam alia ob quae digniores nos sumus qui hunc locum obtineamus, quam Athenienses. Etenim multa praeclara praelia adversus vos, Spartani, multaque item adversus alios fecimus. Quare aequum est, ut nos potius, quam Athenienses, alterum cornu habeamus: nam ab illis nec nuper, nec olim, tales res gestae sunt quales a nobis. Haec Tegeatae

27 Ἀθηναῖοι δὲ πρὸς ταῦτα ὑπεκρίναντο τὰδε· „Ἐπιστά-
 „μεθα μὲν σύνοδον τήνδε μάχης εἵνεκα συλλεγῆναι πρὸς
 „τὸν βαρβαρον, ἀλλ' οὐ λόγων. ἐπεὶ δὲ ὁ Τεγεήτης
 „προέθηκε παλαιὰ καὶ καινὰ λέγειν τὰ ἑκατέρωσι ἐν
 „τῷ παντὶ χρόνῳ κατέρχασθαι χρηστὰ, ἀναγκαίως 5
 „ἡμῖν ἔχει δηλώσαι πρὸς ὑμέας, ὅθεν ἡμῖν πατρῴϊόν
 „ἐστὶ, εἶσσι χρηστοῖσι αἰεὶ, πρῶτοις εἶναι ἢ Ἀρκάσι.
 „Ἡρακλείδας, τῶν Φασὶ οὗτοι ἀποκτεῖναι τὸν ἡγεμόνα
 „ἐν Ἰσθμῷ, τοῦτο μὲν τούτους πρότερον, ἐξελαυνόμε-
 „νους ὑπὸ πάντων τῶν Ἑλλήνων εἰς τοὺς ἀπικοῖατο Φεύ- 10
 „γοντες δουλοσύνην πρὸς Μυκηναίων, μῦνοι ὑποδεξά-
 „μενοι, τὴν Εὐρυσθέος ὕβριν κατείλομεν, σὺν κείνοισι
 „μάχῃ νικήσαντες τοὺς τότε ἔχοντας Πελοπόννησον.
 „τοῦτο δὲ, Ἀργεῖους τοὺς μετὰ Πολυνείκεος ἐπὶ Θή-

dixere. (27.) Ad quae Athenienses in hunc modum responderunt. Novimus quidem, pugnandi caussa adversus Barbarum hic nos convenisse, non disputandi caussa. At quoniam Tegeatarum dux et vetera et nova in medium protulit, quae ab utrisque nostrum ab omni inde memoria bene gesta sint, necesse est ut vobis exponamus, unde nobis, qui semper fortes fuimus, magis patrium sit, quam Arcadibus, ut primi simus. Primum Heraclidas, quorum hi ducem in Isthmo a se interfectum aiunt, hos antea, quum servitutem fugerent a Mycenaeis imminentem, repulsique fuissent a Graecis omnibus quos adierant, nos soli recepimus, et Eurysthei iniuriis finem fecimus, reportata cum illis victoriâ de his qui tunc Peloponnesum tenebant. Deinde, quum Argivi cum

- 15 „βας ἐλάσαντας, τελευτήσαντας τὸν αἰῶνα, καὶ ἀτά-
 „Φους κειμένους, στρατευσάμενοι ἐπὶ τοὺς Καδμείους,
 „ἀνελεῖσθαι τε τοὺς νεκροὺς Φαμεν, καὶ θαΐφαι τῆς
 „ἡμετέρης ἐν Ἐλευσῖνι. ἔστι δὲ ἡμῖν ἔργον εὖ ἔχον καὶ
 „ἐς Ἀμαζονίδας, τὰς ἀπὸ Θερμόδοντος ποταμοῦ ἐσ-
 20 „βαλούσας κοτὲ ἐς γῆν τὴν Ἀττικὴν. καὶ ἐν τοῖσι
 „Τρωϊκοῖσι πόνοισι οὐδαμῶν ἐλειπόμεθα. Ἄλλ' οὐ γάρ
 „τι πρόέχει τουτέων ἐπιμεμῆσθαι· καὶ γὰρ ἂν χρη-
 „στοὶ τότε ἑόντες, αὐτοὶ νῦν ἂν εἴεν Φλαυρότεροι· καὶ
 „τότε ἑόντες Φλαῦροι, νῦν ἂν εἴεν ἀμείνονες. Παλαιῶν
 25 „μὲν νυν ἔργων ἄλις ἔστω. ἡμῖν δὲ εἰ μηδὲν ἄλλο ἐστὶ
 „ἀποδεδεγμένον, ὥσπερ ἐστὶ πολλά τε καὶ εὖ ἔχοντα,
 „εἰ τέοισι καὶ ἄλλοισι Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοῦ
 „ἐν Μαραθῶνι ἔργου ἄξιοί εἰμεν τοῦτο τὸ γέρας ἔχειν,

Polynice contra Thebas profecti, ibique vita functi, insepulti iacerent, a nobis bello Cadmeis illato ablatos esse gloriamur mortuos, et in nostra terra Eleusine sepultos. Est etiam res a nobis praeclare gesta contra Amazonidas, quae olim a Thermodonte fluvio in terram Atticam incursionem fecerunt. Atque in Troiano etiam bello nullis fuimus secundi. Sed enim nil adtinet, harum rerum facere mentionem: nam, qui tum fortes fuere, fieri potest ut iidem nunc sint deteriores; et qui tunc ignavi, iidem nunc fortiores. Itaque, de rebus olim gestis, haec sufficiant. Nos autem, si nullum aliud edidissemus factum, qui tamen multa, si qui alii ex Graecis, bene praeclareque gessimus; at propter unam certe Marathoniam victoriam digni sumus hoc honore, atque aliis

„καὶ ἄλλα πρὸς τούτῳ· οἵτινες μῦνοι Ἑλλήνων δὴ μου-
 „νομαχῆσαντες τῷ Πέρσῃ, καὶ ἔργῳ τοσούτῳ ἐπὶ χει- 30
 „ρήσαντες, περιεγεγόμεθα, καὶ ἐνίκησαμεν ἔθνεα ἑξ τε
 „καὶ τεσσαράκοντα. ἀρ' οὐ δίκαιοί εἰμεν ἔχειν ταύτην
 „τὴν τάξιν ἀπὸ τούτου μόνου τοῦ ἔργου; Ἄλλ', οὐ γὰρ
 „ἐν τῷ τοιῷδε τάξις εἵνεκα στασιάζειν πρέπει, ἀρτιοί
 „εἴμεν πειθεσθαι ὑμῖν, ὦ Λακεδαιμόνιοι, ἵνα δοκέει ἐπι- 35
 „τηδεώτατον ἡμέας εἶναι ἐστάναι, καὶ κατ' οὐστίνας.
 „πάντῃ γὰρ τεταγμένοι, πειρησόμεθα εἶναι χρηστοί.
 28 „ἐξηγέεσθε δὲ ὡς πεισομένων.“ Οἱ μὲν ταῦτα ἀμεί-
 βορτο. Λακεδαιμονίων δὲ ἀνέβωσε ἅπαν τὸ στρατόπλ-
 δον Ἀθηναίους ἀξιονικότερους εἶναι ἔχειν τὸ κέρας ἢ περ
 Ἀρκάδας. οὕτω δὲ ἔσχον οἱ Ἀθηναῖοι, καὶ ὑπερέβαλον
 τοὺς Τεγεάτας.

etiam insuper honoribus: qui ex omnibus Graecis soli cum Persa pugnavimus, tantamque rem adgressi superiores discessimus, et de sex et quadraginta populis victoriam reportavimus. Nonne hac una re gesta commeruimus, ut hic nobis locus in acie tribuatur? At, quum in hoc temporis momento non deceat de loco quo quisque in acie locetur altercari, parati nos sumus vobis parere, Lacedaemonii, et ibi stare ubi et contra quos ut locemur opportunissimum vobis fuerit visum. Nam ubicumque fuerimus locati, operam dabimus ut fortes nos viros praestemus. Imperate igitur, et nos obsequemur. (28.) Hoc quum illi respondissent, universus Lacedaemoniorum exercitus adclamavit Atheniensibus, digniores illos esse qui cornu praecessent, quam Arcades. Atque ita Athenienses, victis Tegeatis, honorem illum sunt consecuti.

Μετὰ δὲ ταῦτα, ἐτάσσοντο ὧδε οἱ ἐπιφαιτῶντές τε καὶ οἱ ἀρχὴν ἐλθόντες Ἑλλήνων. τὸ μὲν δεξιὸν κέρασ εἶχον Λακεδαιμονίων μύριοι· τούτων δὲ τοὺς πεντακισχιλίους, ἔοντας Σπαρτιήτας, ἐφύλασσαν ψилоὶ τῶν
 10 εἰλωπτῶν πεντακισχίλιοι καὶ τρισμύριοι, περὶ ἄνδρα ἕκαστον ἑπτὰ τεταγμένοι. προσχέας δὲ σφι εἵλοντο ἰστάναι οἱ Σπαρτιῆται τοὺς Τεγεήτας, καὶ τιμῆς ἕνεκα καὶ ἀρετῆς. τούτων δ' ἔσαν ὀπλίται χίλιοι καὶ πεντηκόσιοι. μετὰ δὲ τούτους ἴσταντο Κορινθίων πεντακισχί-
 15 λιοι· παρὰ δὲ σφι εὗροντο παρὰ Πausανίῳ ἰστάναι Ποτιδαιητέων τῶν ἐκ Παλλήνης τοὺς παρόντας τριηκόσιους. τούτων δὲ ἐχόμενοι ἴσταντο Ἀρκάδες Ὀρχομένιοι ἑξακόσιοι· τούτων δὲ, Σικυώνιοι τρισχίλιοι. τούτων δὲ εἶχοντο Ἐπιδaurίων ὀκτακόσιοι. παρὰ δὲ τού-
 20 τοις, Τροιζηνίων ἐτάσσοντο χίλιοι· Τροιζηνίων δὲ ἐχό-

Post haec, *Graecorum acies* (ad *Plataeas*), quum eorum qui initio convenerant, tum qui paulatim supervenerant, in hunc modum ordinata est. Dextrum cornu *Lacedaemonii* tenuere, numero decies mille, quorum quinque millia *Spartani* fuere, quos custodiebant *Hilotae* tricies quinquies mille, septem *hilotae* cuique viro adtributi. Proximum locum *Spartani Tegeatis* tribuerunt, et honoris caussa, et virtutis: erantque hi mille et quingenti graviter armati. Post hos locati *Corinthiorum* quinque millia: qui a *Pausania* impetrarunt, ut iuxta ipsos starent *Potidacaetae* qui aderant ex *Pallene*, numero trecenti. His proximi locati *Arcades Orchomenii* sexcenti; tum *Sicyonii* ter mille; iuxtaque hos *Epidaurii* octingenti; quibus proximi *Troezenii* mille; tum

μενοι, Λεπρεητέων διηκόσιοι· τούτέων δὲ, Μυκηναίων καὶ Τυρινθίων τετρακόσιοι· τούτέων δὲ ἐχόμενοι, Φλιάσιοι χίλιοι. παρὰ δὲ τούτους ἕστασαν Ἑρμιονέες τριηκόσιοι. Ἑρμιονέων δὲ ἐχόμενοι ἴσταντο Ἐρετριέων τε καὶ Στυρέων ἑξακόσιοι· τούτέων δὲ Χαλκιδέες τετρακόσιοι· 25 τούτέων δὲ, Ἀμπρακιητέων πεντηκόσιοι. μετὰ δὲ τούτους, Λευκαδίων καὶ Ἀνακτορίων ὀκτακόσιοι ἕστασαν· τούτέων δὲ ἐχόμενοι, Παλέες οἱ ἐκ ΚεΦαλληνῆς διηκόσιοι. μετὰ δὲ τούτους, Αἰγινητέων πεντηκόσιοι ἐτάχθησαν. παρὰ δὲ τούτους ἐτάσσοντο Μεγαρέων τρισχί- 30 λιοι. εἵχοντο δὲ τούτων, Πλαταιέες ἑξακόσιοι. τελευταῖοι δὲ καὶ πρῶτοι Ἀθηναῖοι ἐτάσσοντο, κέρας ἔχοντες τὸ εὐώνυμον, ὀκτακισχίλιοι· ἐστρατήγεε δ' αὐτέων 29 Ἀριστείδης ὁ Λυσιμάχου. Οὗτοι, πλὴν τῶν ἑπτά περὶ ἕκαστον τεταγμένων Σπαρτιήτησι, ἔσαν ὀπλῖται· συνάπαντες ὄντες ἀριθμὸν τρεῖς τε μυριάδες, καὶ ἑκτὼ

iuxta Troezenios *Lepreatae* ducenti; tum *Mycenaei* et *Tirynthii* quadringenti; quibus proximi, *Phliasii* mille; ac dein *Hermionenses* trecenti. Proximi *Hermionensibus* locati *Eretrienses* et *Styrenses* sexcenti: post quos *Chalcidenses* quadringenti, et *Ampraciatae* quingenti; deinde *Leucadii* locati erant et *Anactorii*, numero octingenti: hisque proximi *Palenses* ex *Cephallenia* ducenti. Post hos *Aeginetae* stabant quingenti; et iuxta illos *Megarenses* locati ter mille; tum *Plataeenses* sexcenti. Postremi vero et primi *Athenienses* stabant, laevum cornu tenentes, numero octies mille; quibus *Aristides* praeerat, *Lysimachi* filius. (29.) Hi cuncti, exceptis septem illis cuique Spartanorum adtributis, graviter fuere armati; numero, simul omnes, tricies octies mille et septin-

χιλιάδες, καὶ ἑκτοντάδες ἑπτὰ. ὀπλῖται μὲν οἱ πάν-
 5 τες συλλεγέμεντες ἐπὶ τὸν βάρβαρον, ἔσαν τοσοῦτοι. Ψι-
 λῶν δὲ πλῆθος ἦν τόδε. τῆς μὲν Σπαρτιητικῆς τάξις,
 πεντακισχίλιοι καὶ τρισμύριοι ἄνδρες, ὡς ἐόντων ἑπτὰ
 περὶ ἕκαστον ἄνδρα· καὶ τούτων πᾶς τις παρήγητο ὡς
 εἰς πόλεμον. οἱ δὲ τῶν λοιπῶν Λακεδαιμονίων καὶ Ἑλ-
 10 λήνων ψилоὶ, ὡς εἰς περὶ ἕκαστον ἑὸν ἄνδρα, πεντα-
 κίσιοι καὶ τετρακισχίλιοι καὶ τρισμύριοι ἔσαν. Ψιλῶν
 μὲν δὴ τῶν ἀπάντων μαχίμων ἦν τὸ πλῆθος ἕξ τε μυ-
 ριάδες, καὶ ἑννέα χιλιάδες, καὶ ἑκατοντάδες πέντε.
 Τοῦ δὲ σύμπαντος Ἑλληνικοῦ τοῦ συνελθόντος εἰς Πλα- 30
 ταιὰς σὺν τε ἐπλίτῃσι καὶ ψιλοῖσι τοῖσι μαχίμοις, ἑν-
 δεκα μυριάδες ἔσαν, μιῆς χιλιάδος, πρὸς δὲ, ὀκτακο-
 σίων ἀνδρῶν καταδέουσαι. σὺν δὲ Θεσπιδῶν τοῖσι πα-
 5 ροῦσι ἐξεπληροῦντο αἱ ἑνδεκα μυριάδες. παρήσαν γάρ

genti. Iste igitur fuit *numerus graviter armato-
 rum*, qui ad pugnandum contra Persam convene-
 rant. *Leviter vero armorum numerus* hic fuit. In
 Spartanorum ordinibus tricies quinquies mille viri,
 quippe septem circa quemque virum; eratque ho-
 rum quisque ad bellum instructus. Reliquorum ve-
 ro Lacedaemoniorum et Graccorum leviter armati,
 unus fere circa quemque virum, fuere tricies quater
 mille et quingenti. Itaque leviter armorum nume-
 rus universus fuit sexaginta novem millium et quin-
 gentorum. (30.) Itaque *universus numerus Grae-
 carum copiarum ad Plataeas*, simul sumta et gravi
 et levi armatura, fuit centum et decem millium,
 minus mille et octingentis. Adiunctis vero Thespien-
 sibus qui aderant, completus est numerus centum
 et decem millium. Aduerunt enim etiam in castris

καὶ Θεσπιδίων ἐν τῷ στρατοπέδῳ οἱ περιέοντες, ἀριθμὸν
 εἰς ὀκτακοσίους καὶ χιλίους· ὅπλα δὲ οὐδ' οὗτοι εἶχον.
 Οὗτοι μὲν νυν ταχθέντες ἐπὶ τῷ Ἀσωπῷ ἐστρατοπε-
 δεύοντο.

- 31 Οἱ δὲ ἀμφὶ Μαρδόνιον βάρβαροι, ὡς ἀπεκρήδυσαν
 Μασίστιον, παρῆσαν, πυθόμενοι τοὺς Ἕλληνας εἶναι ἐν
 Πλαταιῇσι, καὶ αὐτοὶ ἐπὶ τὸν Ἀσωπὸν τὸν ταύτη
 ῥέοντα. ἀπικόμενοι δὲ, ἀντετάσσοντο ὧδε ὑπὸ Μαρδο-
 νίου. Κατὰ μὲν Λακεδαιμονίους ἔστησε Πέρσας· καὶ 5
 δὴ, πολλὸν γὰρ περιέασαν πλήθει οἱ Πέρσαι, ἐπὶ τε
 τάξιν πλεῦνας ἐκεκοσμέατο, καὶ ἐπείχον τοὺς Τεγεῆ-

XXXI. In edit. Iungerm. Gal. et Gron. h. l. pro Cap.
 XXXI. per errorem repetitur numerus XXX. ac deinde pro
 Cap. XXXII. adponitur numerus XXXI. et sic porro. Qui
 error quum correctus sit a Wesselingio, eo factum est,
 ut inde ab hoc loco, per reliquum librum nonum, numerus
 Capitum sive Sectionum in edit. Wess. Schaeff. et Borh.
 et in nostra hac editione, unitate superet numerum quem
 praeferrunt superiores editiones. Larcherus caput XXX.
 et XXXI. pro uno numerans, in sequentium capitum nu-
 mero cum ed. Gron. consentit.

quotquot supererant Thespiensium, ad mille octin-
 genti: sed illi quidem nonnisi leviter armati. Graeci
 igitur, ita ordinati, ad Asopum castra habuere.

(31.) *Barbari cum Mardonio*, postquam finem
 fecerunt parentandi Masistio, quum cognovissent
 Graecos ad *Plataeas* esse, ipsi quoque ad *Asopum*,
 qui illac fluit, se contulerunt. Quo ubi venere, Grae-
 cis in hunc modum oppositi sunt a Mardonio. Con-
 tra Lacedaemonios locavit *Persas*; qui quidem,
 quum illos multitudine longe superarent, non solum
 plures in ordines locati, sed Tegeatis etiam oppositi

τας. ἔταξε δὲ οὕτω· ὅ τι μὲν ἦν αὐτοῦ δυνατώτατον
 πᾶν ἀπολέξας, ἔστησε ἀντίον Λακεδαιμονίων· τὸ δὲ
 10 ἀσθενέστερον παρέταξε κατὰ τοὺς Τεγεήτας. ταῦτα δ'
 ἐποίει, Φραζόντων τε καὶ διδασκόντων Θηβαίων. Περ-
 σέων δὲ ἐχομένους ἔταξε Μήδους· οὗτοι δὲ ἐπέσχον Κο-
 ρινθίους τε καὶ Ποτιδαίητας, καὶ Ὀρχομενίους τε καὶ
 Σικυωνίους. Μήδων δὲ ἐχομένους ἔταξε Βακτρίους· οὗ-
 15 τοι δὲ ἐπέσχον Ἐπιδαυρίους τε καὶ Τροϊζηνίους, καὶ
 Λεπρεήτας τε καὶ Τυρινθίους, καὶ Μυκηναίους τε καὶ
 Φλιασίους. μετὰ δὲ Βακτρίους ἔστησε Ἰνδούς· οὗτοι δὲ
 ἐπέσχον Ἑρμιονέας τε καὶ Ἐρετρίεας, καὶ Στυρέας τε
 καὶ Χαλκιδέας. Ἰνδῶν δὲ ἐχομένους Σάκας ἔταξε· οἱ
 20 ἐπέσχον Ἀμπρακινήτας τε καὶ Ἀνακτορίους, καὶ Λευ-
 καδίους, καὶ Παλέας, καὶ Αἰγινήτας. Σακέων δὲ ἐχο-
 μένους ἔταξε ἀντία Ἀθηναίων τε καὶ Πλαταιέων καὶ

stabant. Ordinavit eos autem Mardonius ita, ut sele-
 ctos suorum validissimos quosque opponeret Lace-
 daemoniis, infirmiores vero contra Tegeatas locaret:
 idque fecit a Thebanis monitus. Persis proximos
Medos locavit; qui ex adverso Corinthios habebant
 et Potidaeatas et Orchomenios et Sicyonios. A la-
 tere Medorum *Bactrios* locavit, Epidauriis oppo-
 sitos et Troezeniis, item Lepreatis, Tyrinthiis, My-
 cenaeis et Phliasiis. Post Bactrios, *Indos* locavit,
 quibus ex adverso Hermionenses stabant et Eretrien-
 ses et Styrenses et Chalcidenses. Proxime Indis *Sacas*
 locavit, Ampraciatis oppositos et Anactoriis et Leu-
 cadiis et Palensibus et Aeginetis. Proximos Sacis, ex
 adverso Atheniensium et Plataeensium et Megaren-
 sium, *Bocotos* locavit et *Locros* et *Malienses* et

Μεγαρέων, Βοιωτὸς τε καὶ Λοκροὺς, καὶ Μηλιάς τε καὶ Θεσσαλοὺς, καὶ Φωκέων τοὺς χιλίους. οὐ γὰρ ὧν ἅπαντες οἱ Φωκέες ἐμῆδισαν· ἀλλὰ τινες αὐτῶν καὶ 25 τὰ Ἑλλήνων ἠῦξον, περὶ τὸν Παρνησσὸν κατελιγμένοι· καὶ ἐνθεῦτεν ὀρμειώμενοι, ἔφερόν τε καὶ ἦγον τήν τε Μαρδονίου στρατιήν καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ ἑόντας Ἑλλήνων. ἔταξε δὲ καὶ Μακεδόνας τε καὶ τοὺς περὶ Θεσσα-
 32 λήν οἰκημένους κατὰ τοὺς Ἀθηναίους. Ταῦτα μὲν τῶν 30 ἐθνέων τὰ μέγιστα ὀνόμασται τῶν ὑπὸ Μαρδονίου ταχθέντων, τὰ περ ἐπιφανέστατά τε ἦν καὶ λόγου πλείστου. ἐῆσαν δὲ καὶ ἄλλων ἐθνέων ἄνδρες ἀναμειγμένοι, Φρυγῶν τε καὶ Θρηάκων, καὶ Μυσῶν τε καὶ Παιό- 5 νων, καὶ τῶν ἄλλων· ἐν δὲ, καὶ Αἰθιοπίων τε, καὶ Αἰγυπτίων οἱ τε Ἑρμοτύβιες καὶ οἱ Καλασίριες καλεόμενοι, μαχαιροφόροι· οἵπερ εἰσὶ Αἰγυπτίων μῦθοι μάχιμοι.

Thessalos et mille illos, quos memoravi, Phocenses. Nec enim omnes Phocenses a partibus Medorum stabant; sed eorum nonnulli etiam cum Graecis faciebant, circa Parnassum conglobati, indeque impetu facto exercitum Mardonii, et Graccos qui cum eo erant, vexabant praedamque ex illis agebant. Insuper vero etiam Macedonas, et populos Thessaliae finitimos, Atheniensibus Mardonius opposuit. (32.) Quos adhuc nominavi populos a Mardonio in acie locatos, hi numerosiores sunt maiorisque momenti. Mixti his autem fuere ex aliis populis viri, Phryges, Thraces, Mysi, Paeones, aliique. Aduere etiam ex Aethiopiibus selecti, et Aegyptiorum Hermotybies et Calasyries (qui vocantur) gladiis armati; qui soli sunt Aegyptiorum milites. Hos autem Mardo-

τούτους δὲ ἔτι ἐὼν ἐν Φαλήρῳ, ἀπὸ τῶν νηῶν ἀπιβί-
 10 βάσατο, ἐόντας ἐπιβάτας· οὐ γὰρ ἐτάχθησαν ἐς τὸν
 πεζὸν τὸν ἅμα Ξέρξῃ ἀπικόμενον ἐς Ἀθήνας Αἰγύπτιοι.
 Τῶν μὲν δὴ βαρβάρων ἔσαν τριήκοντα μυριάδες, ὡς
 καὶ πρότερον δεδήλωται· τῶν δὲ Ἑλλήνων τῶν Μαρδο-
 νίου συμμαχῶν οἶδε μὲν οὐδεὶς ἀριθμόν· οὐ γὰρ ὦν ἡριβ-
 15 μήθησαν· ὡς δὲ ἐπεικᾶσαι, ἐς πέντε μυριάδας συλ-
 λεγῆναι εἰκάζω. Οὗτοι οἱ παραταχθέντες πεζοὶ ἔσαν·
 ἡ δὲ ἵππος χωρὶς ἐτέτακτο.

Ὡς δὲ ἄρα πάντες οἱ ἐτετάχατο κατὰ τε ἔθνεα καὶ 33
 κατὰ τέλεια, ἐνθαῦτα τῇ δευτέρῃ ἡμέρῃ ἐθύοντο καὶ ἀμ-
 Φότεροι. Ἑλλήσι μὲν Τισαμενὸς Ἀντιόχου ἦν ὁ θυό-
 μενος· οὗτος γὰρ δὴ εἶπετο τῷ στρατεύματι τούτῳ μάν-
 5 τις τὸν, ἐόντα Ἡλεῖον καὶ γένεος τοῦ Ἰαμιδέων Κλυ-

nus, quum adhuc Phaleri esset, e navibus adscive-
 rat quarum propugnatores erant: nec enim Aegyptii
 in peditatu fuerant, qui cum Xerxe Athenas venit.
 Iam Barbarorum quidem numerus qui cum Mardo-
 nio erant, ut iam supra dixi, trecenta millia fuere:
 Graecorum vero numerum, qui ei socii aderant,
 nemo novit, nec enim initus illorum numerus est;
 sed, si coniectura licet uti, ad quinquaginta millia
 coacta fuisse coniicio. Hic igitur peditatus fuit, eo
 quo dixi modo in acie locatus: equitatus autem
 seorsim instructus stabat.

(33.) Cunctis ita per populos et per manipulos
 dispositis, dein postridie utrique sacra fecerunt.
 Graecis *Tisamenus*, Antiochi filius, sacrificator erat:
 hic enim exercitum hunc ut vates sequebatur. Eleus
 is fuit, *Clytiades* [*id est, ex Clytii familia*] de

τιάδην, Λακεδαιμόνιοι ἐποίησαντο λεωσφέτερον. Τισα-
 μενῷ γὰρ μαντευομένῳ ἐν Δελφοῖσι περὶ γόνου, ἀνεῖλε
 ἡ Πυθίη, ἀγῶνας τοὺς μεγίστους ἀναιρῆσεσθαι πέντε.
 ὁ μὲν δὲ αἵμαρτων τοῦ χρηστήριου, προσεῖχε γυμνα-
 σίοισι, ὡς ἀναιρῆσόμενος γυμνικοὺς ἀγῶνας. ἀσκήων 10
 δὲ πεντάεθλον, παρὰ ἐν πάλαισμα ἔδραμε νικᾶν Ὀλυμ-
 πιάδα, Ἰερωνύμῳ τῷ Ἀνδρίῳ ἐλθὼν ἐς ἔριν. Λακεδαί-
 μόνιοι δὲ, μαθόντες οὐκ ἐς γυμνικοὺς, ἀλλ' ἐς ἀσκήους
 ἀγῶνας φέρον τὸ Τισαμενοῦ μαντήιον, μισθῷ ἐπειρῶν-
 το πείσαντες Τισαμενὸν ποιεεσθαι ἅμα Ἡρακλειδέων 15
 τοῖσι βασιλεῦσι ἡγεμόνα τῶν πολέμων. ὁ δὲ, ὀρέων περὶ
 πολλοῦ ποικευμένους Σπαρτιάτας φίλον αὐτὸν προσθέ-
 σθαι, μαθὼν τοῦτο, ἀνέτιμα, σημαίνων σφι, ὡς „ἦν
 μιν πολίτην σφέτερον ποιήσονται, τῶν πάντων μεταδι-

gente Iamidarum: quem Lacedaemonii civem adop-
 taverant. Scilicet quum Delphicum oraculum *Tisa-*
menus de prole consulisset, responderat ei Pythia,
quinque maximis certaminibus victoriam illum re-
portaturum. Itaque gymnics certaminibus dedit ope-
 ram, tamquam in his victoriam reportaturus: et quin-
 quertium exercens, Olympiac certamine inito cum
 Hieronymo, genere Andrio, in eo erat ut victoria po-
 tiretur, sed uno luctae certamine victus est. Tunc Lace-
 daemonii, intelligentes ad bellica certamina, non ad
 gymnica, spectare responsum Tisameno editum, co-
 nati sunt Tisamenum proposita mercede sibi conciliare,
 eique persuadere ut unā cum regibʹs de Heraclidarum
 genere dux ipsis esset bellorum. At ille, ubi vidit
 multum interesse Lacedaemoniorum, amicum se il-
 lis et socium adiungi, auxit pretium, dixitque, *si se*
in civium numerum vellent cooptare; omniumque

30 δόντες, ποιήσει ταῦτα, ἐπ' ἄλλω μισθῷ δ' οὐ." Σπαρ-
 τῆται δὲ, πρῶτα μὲν, ἀκούσαντες, δεινὰ ἐποιεῦντο καὶ
 μετίεσαν τῆς χρησιμοσύνης τὸ παράπαν. τέλος δὲ, δει-
 ματος μεγάλου ἐπικρεμαμένου τοῦ Περσικοῦ τούτου
 25 στρατεύματος, καταίνεον μετιόντες. ὁ δὲ, γνούς τετραμ-
 μένους σφέας, οὐδ' οὕτω ἔφη ἔτι ἀρκέεσθαι τούτοις
 μύνοις, ἀλλὰ δεῖν ἔτι καὶ τὸν ἀδελφεὸν ἑαυτοῦ Ἥγην
 γίνεσθαι Σπαρτιήτην ἐπὶ τοῖσι αὐτοῖσι λόγοις τοῖσι καὶ
 αὐτὸς γίνεται. Ταῦτα δὲ λέγων οὗτος ἐμιμέετο Με- 34
 λάμποδα, ὡς εἰκάσαι βασιλῆήν τε καὶ πολιτήν,
 αἰτεόμενος. καὶ γὰρ δὴ καὶ Μελάμπους, τῶν ἐν Ἀρ-
 γεῖ γυναικῶν μανισίων, ὡς μιν αἱ Ἀργεῖοι ἐμισθοῦντο
 5 ἐκ Πύλου παῦσαι τὰς σφετέρας γυναῖκας τῆς νούσου,
 μισθὸν προτείνατο τῆς βασιλείης τὸ ἥμισυ. οὐκ ἀνα-

iurium participem reddere, tunc se id facturum, alio autem pretio minime. Quo audito, primum indignati Spartani, missam fecerunt illius artem divinandi. Ad extremum vero, quum ingens eis metus impenderet a Persico hoc exercitu, consentientes in conditionem, arcessiverunt virum. At ille, ubi mutatam vidit eorum sententiam, ne sic quidem, ait, sufficere sibi hoc unum, sed oportere etiam fratrem suum Hagian eadem conditione, qua ipse, fieri Spartanum. (34.) Haec ille dicens, postulatis suis imitatus est Melampodem, si regiam dignitatem cum iure civitatis licet conferre. Melampus enim, quum Argis mulieres furore essent correptae, et Argivi illum proposita mercede Pylo vellent arcessere, ut morbo liberaret mulieres, mercedem postulaverat dimidium regni. Qua repudiata condi-
Herod. T. IV. P. I.

σχομένων δὲ τῶν Ἀργείων, ἀλλ' ἀπίοντων, ὡς ἐμαί-
νοντο πολλῶ πλεῦνες τῶν γυναικῶν, οὕτω δὲ ὑποστάν-
τες τὰ ὁ Μελάμπους προτείνεται, ἥσαν ὥσοντες οἱ ταῦ-
τα. ὁ δὲ ἐνθαῦτα δὴ ἐπορέγεται, ὁρέων αὐτοὺς τετραμ- 10
μένους, Φᾶς, „ἦν μὴ καὶ τῷ ἀδελφεῷ Βίαντι μετα-
δῶσι τὸ τρίτημόριον τῆς βασιλείης, οὐ ποιήσῃν τὰ βού-
λονται.“ οἱ δὲ Ἀργεῖοι, ἀπειληθέντες ἐς στενὸν, κα-
35 ταινέουσι καὶ ταῦτα. Ὡς δὲ καὶ Σπαρτιῆται, ἐδέον-
το γὰρ δεινῶς τοῦ Τισαμενοῦ, πάντως συνεχώρεόν οἱ.
συχχωρησάντων δὲ καὶ ταῦτα τῶν Σπαρτιητέων, οὕτω
δὴ πέντε σφι μαντεύμενος ἀγῶνας τοὺς μεγίστους Τι-
σαμενὸς ὁ Ἥλιος, γενόμενος Σπαρτιήτης, συγκατα- 5
ρεῖ. μῦθοι δὲ δὴ πάντων ἀνθρώπων ἐγένοντο οὗτοι Σπαρ-

XXXV. 2. πάντως. πάντων *suspiciatus sum opportuisse.*

tionem postquam digressi sunt Argivi, quum multo
etiam plures mulieres in insaniam incidissent, ita
demum in conditionem a Melampode propositam
consentientes, adierunt eum, id quod ille postula-
verat daturi. At tunc ille, mutatam videns horum
sententiam, aucta cupiditate, ait, *nisi fratri ipsius
Bianti tertiam regni partem traderent, non esse
se illis morem gesturum.* Et Argivi, in angustias
adducti, in hanc etiam conditionem consenserunt.
(35.) Pari modo etiam *Spartani*, quum *Tisamenum*
sibi adiungere vehementer cuperent, omnibus eius
postulatis concesserunt. Quae postquam ei Spartani
indulserunt, ad quinque maximas reportandas victo-
rias Tisamenus Eleus, nunc Spartanus factus, ope-
ram suam illis arte suâ divinandi contulit. Sunt au-
tem isti duo ex omnibus hominibus soli, quos Spar-

709. 45.

τιμήσιν πολίῃται. οἱ δὲ πέντε ἀγῶνες, οἷδε ἐγένοντο·
 εἰς μὲν καὶ πρῶτος, οὗτος ὁ ἐν Πλαταιῇσι· ἐπὶ δὲ, ὁ
 ἐν Τεγέῃ πρὸς Τεγεάτας τε καὶ Ἀργείους γενόμενος·
 10 μετὰ δὲ, ὁ ἐν Διπαειῦσι πρὸς Ἀρκάδας πάντας, πλην
 Μαντινέων· ἐπὶ δὲ, ὁ Μεσσηνίων ὁ πρὸς Ἰσθμῷ· ὕστα-
 τος δὲ, ὁ ἐν Τανάγρα πρὸς Ἀθηναίους τε καὶ Ἀργείους
 γενόμενος. οὗτος δὲ ὕστατος κατεργάσθη τῶν πέντε
 ἀγῶνων. Οὗτος δὴ τότε τοῖσι Ἕλλησι ὁ Τισαμενός, 36
 ἀγόντων τῶν Σπαρτιητέων, ἐμαντεύετο ἐν τῇ Πλα-
 ταίῃδι. τοῖσι μὲν νυν Ἕλλησι καλὰ ἐγίνετο τὰ ἱερά,
 αἰμυνομένοισι· διαβάσι δὲ τὸν Ἀσωπὸν καὶ μάχης ἀρ-
 5 χουσι, οὔ.

Μαρδονίῳ δὲ, προθυμομένῳ μάχης ἀρχεῖν, οὐκ ἐπι- 37

XXXV. 11. Ἰσθμῷ. Ἰθώμῃ corrigunt virt docti, et sic ed.
 Borh.

tani in civium numerum cooptarunt. Quinque vero certamina, in quibus ope Tisameni victoriam Spartani reportarunt, haec sunt: primum hoc, ad Plataeas; deinde illud ad Tegeam, contra Tegeatas et Argivos; tertium, in Dipaeensibus adversus universos Arcadas, exceptis Mantiniensibus; quartum, adversus Messenios ad Isthmum; [sive rectius, ad Ithomam;] quintum, ad Tanagram contra Athenienses et Argivos: hoc postremum peractum est certamen ex illis quinque. (36.) Hic igitur tunc Tisamenus, Spartanos comitatus, interpretes sacrorum ad Plataeas fuit Graecis. Et felicem rei exitum Graecis portendebant sacra, si sese defenderent; parum prosperum autem, si Asopum transirent, et pugnae facerent initium.

(37.) Mardonius vero, quum cuperet initium

τῆδεα ἐγένετο τὰ ἱρά· ἀμυνομένων δὲ καὶ τούτῳ καλά·
καὶ γὰρ οὗτος Ἑλληνικοῖσι ἱροῖσι ἐχρέετο, μάντιν ἔχων
Ἥγησιστρατον, ἄνδρα Ἥλειόν τε καὶ τῶν Τελλιαδέων
ἐόντα λογιμώτατον. τὸν δὴ πρότερον τούτων Σπαρτιῇ- 5
ται λαβόντες, ἔδησαν ἐπὶ θανάτῳ, ὡς πεπονθότες πολ-
λά τε καὶ ἀνάσσια ὑπ' αὐτοῦ. ὁ δὲ, ἐν τούτῳ τῷ κα-
κῷ ἐχόμενος, ὥστε τρέχων περὶ τῆς ψυχῆς, πρό τε
τοῦ θανάτου πεισόμενος πολλά τε καὶ λυγρά, ἔργον
ἐργάσατο μέζον λόγου. ὡς γὰρ δὴ ἐδέδετο ἐν ξύλῳ σι- 10
θηροδέτῳ, ἐσπενιχθέντος κως σιδηρίου ἐκράτησε· αὐτίκα
δὲ ἐμψχανᾶτο ἀνδρείότατον ἔργον πάντων τῶν ἡμεῖς
ἴδμεν. σταδμησάμενος γὰρ ὅκως ἐξελεύσεται οἱ τὸ λοι-
πὸν τοῦ ποδὸς, ἀπέταμε τὸν ταρσὸν ἑαυτοῦ. ταῦτα δὲ
ποιήσας, ὥστε φυλασσόμενος ὑπὸ Φυλάκων, διορύξας 15

facere pugnandi, non opportuna habuit sacra; sed
huic quoque, si sese defenderet, fausta omnia por-
tendebantur. Usus est enim etiam ille Graecanicis
sacris; eratque illi *vates Hegesistratus*, civis Eleus,
et Telliadarum nobilissimus. Eundem virum antea
Spartani, a se captum, in vincula coniecerant, et
supplicio destinaverant, quippe multa indigna ab
eo perpeSSI. Ille vero, hac calamitate circumventus,
utpote cui non modo capitis imminebat poena, sed
ante mortem etiam multa tristitia patienda, facinus
commisit dictu incredibile. Quum enim ligno illiga-
tus esset ferro revincto, illatum forte ferreum instru-
mentum nactus, continuo facinus molitus est om-
nium quae novimus fortissimum. Postquam enim
perpendit quo pacto reliquum pedem e compede
educeret, anteriorem pedis partem sibi praecidit. Quo

τὸν τοῖχον, ἀπέδρη ἐς Τεγέην, τὰς μὲν νύκτας πορευό-
μενος, τὰς δὲ ἡμέρας καταδύνων ἐς ὕλην καὶ αὐλιζό-
μενος· οὕτω ὥστε, Λακεδαιμονίων πανδημεὶ διζημέ-
νων, τρίτῃ εὐφρόνῃ γενέσθαι ἐν Τεγέῃ· τοὺς δὲ ἐν θώ-
20 ματι μεγάλῳ ἐνέχεσθαι τῆς τε τόλμης, ὁρέοντας τὸ
ἡμίτομον τοῦ ποδοῦ κείμενον, καὶ κείνον οὐ δυναμένους
εὐρεῖν. Τότε μὲν οὕτω διαφυγὼν Λακεδαιμονίους, κα-
ταφεύγει ἐς Τεγέην, εὐῶσαν οὐκ ἀρβύμην Λακεδαιμο-
νίοισι τοῦτον τὸν χρόνον. ὕγις δὲ γενόμενος, καὶ προς-
25 ποιησάμενος ξύλινον πόδα, κατεστήκει ἐκ τῆς ἰβείης
Λακεδαιμονίοισι πολέμιος. οὐ μέντοι ἔς γε τέλος οἱ
συνήνευκε τὸ ἔχθος τὸ ἐς Λακεδαιμονίους συγκακυρημέ-
νον· ἤλω γὰρ μαντευόμενος ἐν Ζακύνθῳ ὑπ' αὐτῶν,
καὶ ἀπέθανε. Ὁ μὲν νυν θάνατος ὁ Ἠγησίστρατου,

facto, quum custodiretur a custodibus, perfosso pa-
riete Tegeam profugit, noctu iter faciens, interdiu
vero inter fruticeta latens et in statione manens: at-
que ita, Lacedaemoniis ubique eum quaerentibus,
tertia nocte Tegeae fuit: et audaciâ hominis obstu-
pefacti erant Lacedaemonii, quum abscissum dimi-
diatum pedem viderent humi iacentem, hominem
autem non possent reperire. Postquam igitur hoc
modo tunc Lacedaemonios evasit, Tegeam profugit,
quae per id tempus non pacata erat Lacedaemoniis.
Dein persanato vulnere, ligneum sibi pedem adscivit;
et ab illo tempore ex professo hostis fuit Lacedae-
moniorum. Nec tamen usque ad finem ei profuit
odium in Lacedaemonios conceptum: captus est
enim ab illis quum vaticinaretur in Zacyntho, et in-
terfectus. Sed hic interitus *Hegesistrati* post pugnam

ὑστερον ἐγένετο τῶν Πλαταικῶν· τότε δ' ἐπὶ τῷ Ἀσω- 30
πῷ Μαρδονίῳ μεμισθωμένος οὐκ ὀλίγου, ἐθύτό τε, καὶ
προσθυμέετο κατὰ τε τὸ ἔχθος τὸ Λακεδαιμονίων, καὶ
κατὰ τὸ κέρδος.

- 38 Ὡς δὲ οὐκ ἐκαλλιέρεε ὥστε μάχεσθαι, οὔτε αὐ-
τοῖσι Πέρσῃσι, οὔτε τοῖσι μετ' ἐκείνων ἐοῦσι Ἑλλήνων
(εἶχον γὰρ καὶ οὗτοι ἐπ' ἐαυτῶν μάντιν Ἴππόμαχον,
Λευκάδιον ἄνδρα) ἐπὶρρέοντων δὲ τῶν Ἑλλήνων, καὶ
γινομένων πλεονῶν, Τιμηγενίδης ὁ Ἑρπυος, ἀνὴρ Θη- 5
βαῖος, συνεβούλευσε Μαρδονίῳ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Κι-
θαιῶνος φυλάξαι· λέγων ὡς ἐπὶρρέουσι οἱ Ἕλληνες
αἰεὶ ἀνὰ πᾶσαν ἡμέρην, καὶ ὡς ἀπολάμβαντο συγχούς.
39 Ἡμέραι δὲ σφι ἀντικατημένοισι ἤδη ἐγεγόνεσαν ὀκτῶ,
ὅτε ταῦτα ἐκείνος συνεβούλευε Μαρδονίῳ. ὁ δὲ, μαθὼν

accidit Plataensem: tunc vero ad Asopum fluvium,
haud exiguo pretio a Mardonio conductus, sacra fa-
ciabat, libenter suscepto eo munere, tam ob odium
Lacedaemoniorum, quam quaestus cupidine.

(38.) Quum igitur et ipsi Persae, et qui cum eis
erant Graeci, (nam et hi seorsim suum aruspiciem
habebant, Hippomachum Leucadium) victimarum
iudicio prohiberentur committere praelium, conti-
nenter autem novae sociorum copiae in castra confue-
rent Graecorum, numerusque illorum in dies auge-
retur; tum vero *Timagenides* Herpyis filius, The-
banus, *Mardonio* suasit, ut exitum faucium Cithae-
ronis occuparet; dicens, *continenter Graecos quoti-
die adfluere, quorum ingentem numerum ibi esset
intercepturus.* (39.) Iam octo diebus castra castris
opposita habuerant, quum ille hoc consilium Mar-

τὴν παραίνεσιν εὖ ἔχουσιν, ὡς εὐφρόνη ἐγένετο, πέμ-
πει τὴν ἵππον εἰς τὰς ἐκβολὰς τὰς Κιθαιρωνίδας, αἱ
5 ἐπὶ Πλαταιέων Φέρουσι· τὰς Βοιωτοὶ μὲν Τρεῖς Κεφα-
λὰς καλέουσι, Ἀθηναῖοι δὲ Δρυὸς Κεφαλὰς. πεμφθέν-
τες δὲ οἱ ἵππεται, οὐ μάτην ἀπίκοντα, ἐσβάλλοντα
γὰρ εἰς τὸ πεδίον λαμβάνουσι ὑποζύγια τε πεντακόσια,
σιτία ἄγοντα ἀπὸ Πελοποννήσου εἰς τὸ στρατόπεδον, καὶ
10 ἀνθρώπους, οἳ εἶποντο τοῖσι ζεύγεσι. ἐλόντες δὲ ταύτην
τὴν ἄγρην οἱ Πέρσαι, ἀφειδέως ἐφόνευσαν, οὐ φειδόμε-
νοι οὔτε ὑποζυγίου οὐδενός, οὔτε ἀνθρώπου. ὡς δὲ ἄδην
εἶχον κτείνοντες, τὰ λοιπὰ αὐτέων ἤλαυνον περιβαλλό-
μενοι παρὰ τε Μαρδόνιον καὶ εἰς τὸ στρατόπεδον. Με- 40
τὰ δὲ τοῦτο τὸ ἔργον ἑτέρας δύο ἡμέρας διέτριψαν, οὐ-
δέτεροι βουλόμενοι μάχης ἄρξαι. μέχρι μὲν γὰρ τοῦ
Ἀσωποῦ ἐπήϊσαν οἱ βάρβαροι, πειρώμενοι τῶν Ἑλλή-

donio dedit. Et intelligens Persa bonum esse consi-
lium, noctu equitatum ad *faucium Cithaeronis exi-
tum*, versus Platacas ferentem, misit; quem locum
Bocoti *Tria capita* vocant, Athenienses vero *Quer-
cus capita*. Nec frustra venerunt equites, eo loci
missi: ceperunt enim ingredientia planitiem iumenta
quingenta, quae ex Peloponneso cibaria in castra
vehabant, cum hominibus iumenta sequentibus. Qua
praeda capta Persae immanem caedem ediderunt,
nec iumentis parcentes nec hominibus: donec caede
satiati, reliqua circumventa ad *Mardonium* in castra
abegerunt. (40.) Post hoc factum, biduum adhuc
morati sunt utrique, quum neutri vellent initium
facere pugnae. Et Barbari quidem usque ad *Asopum*
progrediebantur, lacescentes Graecos: sed neutri flu-

νων, διέβαινον δὲ οὐδέτεροι. ἡ μὲντοι ἵππος ἡ Μαρδονίου 5
αἰεὶ προσέκειτό τε καὶ ἐλύπτεε τοὺς Ἕλληνας. οἱ γὰρ
Θηβαῖοι, ἅτε μηδίζοντες μεγάλως, προθύμως ἔφερον
τὸν πόλεμον, καὶ αἰεὶ κατηγέοντο μέχρι μάχης· τὸ δὲ
ἀπὸ τούτου παραδεκόμενοι Πέρσαι τε καὶ Μῆδοι, μά-
λα ἔσχον οἱ ἀπεδείκνυντο ἀρετάς. 10

- 41 Μέχρι μὲν νυν τῶν δέκα ἡμερῶν οὐδὲν ἐπὶ πλεῦν
ἐγίνετο τούτων. ὥς δὲ ἐνδεκάτῃ ἐγεγόνεε ἡμέρῃ ἀντι-
κατημένοισι ἐν Πλαταιῇσι, οἱ τε δὴ Ἕλληνες πολλῶν
πλεῦνες ἐγεγόνεσαν, καὶ Μαρδόνιος περιημέχτεε τῇ 5
ἐδρῇ, ἐνθαῦτα ἐς λόγους ἦλθον Μαρδόνιος τε ὁ Γω-
βρύεω καὶ Ἀρτάβαζος ὁ Φαρνάκεος, ὃς ἐν ὀλίγοις
Περσέων ἦν ἀνὴρ δόκιμος παρὰ Ξέρξῃ. Βουλευομένων
δὲ αὖτε ἔσαν αἱ γνώμαι. ἡ μὲν Ἀρταβάζου, ὥς „χρεὸν

vium traieciabant. Attamen equitatus Mardonii con-
tinuo instabat Graecis, eosque infestabat. Thebani
enim, magnopere Medis faventes, studiose gerebant
bellum, et continuo illis usque ad pugnae discrimen
praeibant; deinde vero in eorum locum succedentes
Persae et Medi, haud spernenda virtutis specimina
edebant.

(41.) Usque ad decimum igitur diem nihil his
amplius gestum est. Ut vero undecimus adfuit dies
quo *castra castris ad Plataeas opposita* habuere,
numerusque Graecorum multum erat auctus, et mo-
ram aegerrime ferebat Mardonius; tunc in collo-
quium convenere Mardonius Gobryae filius, et Ar-
tabazus Pharnacis, vir in paucis Persarum Xerxi
probatu. Ibi consultantium duae hae erant senten-
tiae. Altera *Artabazi*, censis *quam primum mo-*

711, 29.

εἷη ἀναζεύξαντας τὴν ταχίστην πάντα τὸν στρατὸν,
 10 ἵεναι εἰς τὸ τεῖχος τὸ Θηβαίων, ἔνθα σῖτόν τε σφι ἐσε-
 νηεῖσθαι πολλόν, καὶ χόρτον τοῖσι ὑποζυγίοισι· κατ'
 ἡσυχίην τε ἰζομένους διαπρήσσεσθαι, ποιεῦντας τὰδε·
 ἔχειν γὰρ χρυσὸν πολλὸν μὲν ἐπίσημον, πολλὸν δὲ καὶ
 ἄσημον, πολλὸν δὲ καὶ ἄργυρόν τε καὶ ἐκπώματα·
 15 τούτων Φειδομένους μηδένος, διαπέμπειν εἰς τοὺς Ἑλ-
 ληνας, Ἑλλήνων δὲ μάλιστα εἰς τοὺς προεστέωτας ἐν
 τῇσι πόλεσι· καὶ ταχέως σφέας παραδῶσθαι τὴν ἐλευ-
 θερίην, μηδὲ ἀνακινδυνεύειν συμβάλλοντας.“ Τούτου
 μὲν νυν ἡ αὐτὴ ἐγένετο καὶ Θηβαίων γνώμη, ὡς προει-
 20 δότος πλεῦν τι καὶ τούτου. Μαρδονίου δὲ, ἰσχυροτέρῃ τε
 καὶ ἀγνωμονεστέρῃ, καὶ οὐδαμῶς συγγινωσκομένη, „Δο-
 κέειν τε γὰρ πολλῶ κρέσσονα εἶναι τὴν σφετέρην στρα-
 τὴν τῆς Ἑλληνικῆς, συμβάλλειν τε τὴν ταχίστην, μηδὲ

*venda esse castra, et ad murum Thebanorum eun-
 dum, ubi et frumentum multum convectum habe-
 rent, et pabulum iumentis. Ibi tranquille sedentes
 conficere bellum posse, hac inita ratione: mul-
 tum se habere aurum, quum signatum, tum fac-
 tum, multumque argentum et pocula; his ne par-
 cerent, sed ad Graecos haec dimitterent, et prae-
 sertim ad Graecarum civitatum praesides; ita hos
 haud cunctanter prodituros libertatem, neque ite-
 rum discrimen pugnae adituros. Huius igitur ea-
 dem fuit sententia atque Thebanorum: melius enim
 hic quoque, [quam Mardonius] quid futurum esset,
 prospexerat. At Mardonii fortior erat et pertinacior
 sententia, nec ullo modo cedens. Existimare enim
 se, aiebat, suum exercitum Graecanico longe prae-*

περιορᾶν συλλεγομένους ἔτι πλεῦνας τῶν συλλελεγμένων·
 τὰ τε σφάγια τὰ Ἡγησιστράτου εἶν χαίρειν, μηδὲ 26
 βιάζεσθαι, ἀλλὰ νόμῳ τῷ Περσέων χρεωμένους συμ-
 42 βάλλειν.“ Τούτου δὲ οὕτω δικαιοῦντος, ἀντέλεγε οὐδεὶς,
 ὥστε ἐκράτεε τῇ γνώμῃ· τὸ γὰρ κράτος εἶχε τῆς στρα-
 τιῆς οὗτος ἐκ βασιλῆος, ἀλλ' οὐκ Ἀρτάβαζος. Μετα-
 πεμφάμενος ὦν τοὺς ταξίαρχους τῶν τελῶν, καὶ τῶν
 μετ' ἐαυτοῦ ἑόντων Ἑλλήνων τοὺς στρατηγούς, εἰρώτα 5
 εἴ τι εἰδεῖεν λόγιον περὶ Περσέων, ὡς διαφθερέονται ἐν
 τῇ Ἑλλάδι. σιγῶντων δὲ τῶν ἐπικλήτων, τῶν μὲν οὐκ
 εἰδόντων τοὺς χρησμούς, τῶν δὲ, εἰδόντων μὲν, ἐν ἀδείῃ
 δὲ οὐ ποιευμένων τὸ λέγειν, αὐτὸς Μαρδόνιος ἔλεγε·
 „Ἐπεὶ τοίνυν ὑμεῖς ἢ ἴστε οὐδέν, ἢ οὐ τολμᾶτε λέγειν, 10

stare: itaque quamprimum praelio esse decernendum, nec committendum ut plures etiam conveniant quam iam nunc convenissent: missa autem facienda Hegesistrati sacra, nec instituta violanda Persarum; sed patrium institutum sequendo arma ferenda in hostem. (42.) Haec quum facienda Mardonius censuisset, nemo contra dixit; et vicit illius sententia. Illi enim summa imperii a Xerxe commissa erat, non Artabazo. Tum convocatis ordinum ductoribus, atque etiam Graecorum sociorum ducibus, quaesivit an oraculum aliquod cognitum haberent de Persis, tamquam in Graecia perituris. Tacentibus autem cunctis qui advocati erant, quippe aliis ignorantibus oracula, aliis cognita quidem habentibus, sed non tutum sibi iudicantibus ea proferre; ipse Mardonius ait: Quoniam vos igitur aut nihil nostis, aut non audetis dicere; dicam ego, bene

„ἀλλ' ἐγὼ ἐρέω, ὡς εὖ ἐπιστάμενος. ἔστι λόγιον ὡς
 „χρεὲν ἔστι Πέρσας ἀπικομένους ἐς τὴν Ἑλλάδα,
 „διαρπάσαι τὸ ἱερὸν τὸ ἐν Δελφοῖσι, μετὰ δὲ τὴν διαρ-
 „παγὴν ἀπολέσθαι πάντας. ἡμεῖς τοίνυν, αὐτὸ τοῦτο
 15 „ἐπιστάμενοι, οὔτε ἵμεν ἐπὶ τὸ ἱερὸν τοῦτο, οὔτε ἐπιχει-
 „ρήσομεν διαρπάζειν ταύτης τε εἵνεκα τῆς αἰτίας οὐκ
 „ἀπολεόμεθα. ὥστε ὑμέων ὅσοι τυγχάνουσι εὐνοοὶ ἐόν-
 „τες Πέρσῃσι, ἤδεσθε τοῦδε εἵνεκα, ὡς περιεσομένους
 „ἡμέας Ἑλλήνων.“ Ταῦτά σφι εἶπας, δεύτερα ἐσή-
 20 μαινε παραρτέσθαι τε πάντα καὶ εὐκρινέα ποιέσθαι,
 ὡς ἅμα ἡμέρῃ τῇ ἐπιούσῃ συμβολῆς ἐσομένης. Τοῦ- 43
 τον δ' ἐγώ γε τὸν χρησμὸν τὸν Μαρδόνιος εἶπε ἐς Πέρ-
 σας ἔχειν, ἐς Ἴλλυριούς τε καὶ τὸν Ἑγχέλεων στρατὸν
 οἶδα πεπονημένον, ἀλλ' οὐκ ἐς Πέρσας. Ἀλλὰ τὰ μὲν
 5 Βάκιδι ἐς ταύτην τὴν μάχην πεπονημένα·

gnarus. Est oraculum, dicens in fatis esse ut Persae, postquam in Graeciam venerint, templum spolient Delphicum, eoque facto pereant omnes. Itaque nos, quoniam hoc ipsum novimus, non adibimus id templum, nec spoliare adgrediemur: neque hanc ob culpam peribimus. Proinde quotquot vestrum bene cupitis Persis, gaudeant hoc nomine, confidantque nos superaturos Graecos. His dictis, continuo imperavit ut omnia pararent recteque disponerent, quippe postridie prima luce praelio futuro. (43.) Iam istud quidem oraculum, quod in Persas valere Mardonius dixit, novi equidem in Illyrios editum esse et in Echelensium exercitum, non in Persas. Sed Bacidis quod exstat effatum hanc pugnam spectans, huiusmodi:

Τὴν δ' ἐπὶ Θερμῳδόντι καὶ Ἀσωπῷ λεχεποίῃ
Ἑλλήνων σύνοδον, καὶ βαρβαρόφωνον ἰῴγην·
τῇ πολλοὶ πείσονται ὑπὲρ Λάχεσιν τε μόρον τε
τοξοφόρων Μήδων, ὅταν αἰσιμον ἡμᾶρ ἐπέλθῃ.

ταῦτα μὲν, καὶ παραπλήσια τούτοισι ἄλλα Μουσαίῳ, 10
ἔχοντα οἶδα ἐς Πέρσας. ὁ δὲ Θερμῳδὼν ποταμὸς ῥέει
μεταξὺ Τανάγρας τε καὶ Γλίσαντος.

- 44 Μετὰ δὲ τὴν ἐπειρώτησιν τῶν χρησμῶν καὶ παραίνε-
σιν τὴν ἐκ Μαρδονίου, νύξ τε ἐγένετο, καὶ ἐς Φυλακάς
ἐτάσσοντο. Ὡς δὲ πρὸς τῆς νυκτὸς προελήλατο, καὶ
ἡσυχίῃ εἶδοκε εἶναι ἀνὰ τὰ στρατόπεδα, καὶ μάλιστα
οἱ ἄνθρωποι εἶναι ἐν ὕπνῳ, τηνικαῦτα προσελάσας ἵππων 5
πρὸς τὰς Φυλακάς τὰς Ἀθηναίων Ἀλέξανδρος ὁ Ἀμύν-
τειν, στρατηγός τε ἐὼν καὶ βασιλεὺς Μακεδόνων, εἰδί-

*Gramineis ripis Asopi ac Thermodontis
barbaricae Graiis acies clamore coibunt.*

*Hic multi occumbent defuncti munere vitae,
quando sagittiferis aderit lux ultima Medis.*

hoc igitur, et alia his similia *Musaei*, equidem
novi in Persas valentia. *Thermodon* autem fluvius
inter Tanagram fluit et Glisantem.

(44.) Postquam ita Mardonius de oraculis interro-
gavit duces, eosque cohortatus est, ingruit nox, et ex-
cubiae sunt dispositae. Quum autem iam multum nox
processisset, viderenturque omnia tranquilla esse in
castris, maximeque homines somno sepulti; tunc
Alexander Amyntae filius, dux et rex Macedonum,
equo ad Graccorum custodias advectus, se cum illo-
rum ducibus velle colloqui dixit. Et custodum qui-

ζητο τοῖσι στρατηγοῖσι ἐς λόγους ἐλθεῖν. τῶν δὲ Φυλά-
 κων οἱ μὲν πλεῖνες παρέμενον, οἱ δ' ἔθεον ἐπὶ τοὺς στρα-
 10 τηγούς· ἐλθόντες δὲ ἔλεγον, ὡς „ἄνθρωπος ἥκοι ἐπ' ἱπ-
 που ἐκ τοῦ στρατοπέδου τοῦ Μήδων, ὃς ἄλλο μὲν οὐδὲν
 παραγυμνοῖ ἔπος, στρατηγούς δὲ ὀνομάζων, ἐθέλειν
 Φησὶ ἐς λόγους ἐλθεῖν.“ Οἱ δὲ ἐπεὶ ταῦτα ἤκουσαν, 45
 αὐτίκα ἔποντο ἐς τὰς Φυλακάς. ἀπικομένοισι δὲ ἔλεγε
 Ἀλέξανδρος τάδε· „Ἄνδρες Ἀθηναῖοι, παραβήκην ὑμῖν
 „τὰ ἔπεα τάδε τίθεμαι, ἀπόρρητα ποιεύμενος πρὸς μη-
 5 „δένα λέγειν ὑμέας ἄλλον ἢ Πausανίην, μή με καὶ
 „διαφθείρητε. οὐ γὰρ ἂν ἔλεγον, εἰ μὴ μεγάλως ἐκη-
 „δόμην συναπάσης τῆς Ἑλλάδος. αὐτὸς τε γὰρ Ἑλ-
 „λην γένος εἰμὶ τῶρχαῖον, καὶ αὐτ' ἐλευθέρης δεδουλω-
 „μένην οὐκ ἂν ἐθέλοιμι ὁρᾶν τὴν Ἑλλάδα. Λέγω δὲ
 10 „ᾧ, ὅτι Μαρδονίῳ τε καὶ τῇ στρατιῇ τὰ σφάγια οὐ

dem maior pars in statione mansit, nonnulli vero ad
 duces cucurrerunt, nunciantes, venisse hominem equo
 vectum e castris Medorum, qui, nullum aliud
 verbum promens, duces nominatim designasset,
 cum quibus colloqui se velle dixisset. (45.) His
 auditis, duces protinus ad custodias illos secuti
 sunt. Quo ubi venere, haec illis Alexander dixit:
Viri Athenienses! Verba haec ego in vestram
fidem depono, rogans ut arcana habeatis, nec
ulli alii, nisi Pausaniae, edicatis; ne mihi extre-
nam adferatis perniciem. Nec enim dicturus haec
eram, nisi de universa Graecia vehementer essem
solicitus. Sum enim et ego antiquitus Graecus
genere, et nolim Graeciam ex libertate in servitu-
tem redactam videre. Dico igitur vobis, non po-

„δύνатаι καταθύμια γενέσθαι· πάλαι γὰρ ἂν ἐμά-
 „χεσθε. νῦν δὲ οἱ δέδοκται, τὰ μὲν σφάγια εἶναι χαί-
 „ρειν, ἅμα ἡμέρη δὲ διαφαισκούση συμβολὴν ποιεέ-
 „σθαι. καταρρώθηκε γὰρ μὴ πλεῖνες συλλεχθῆτε, ὥς
 „ἐγὼ εἰκάζω. πρὸς ταῦτα ἐτοιμάζεσθε. ἦν δὲ ἄρα ὑπέρ- 15
 „βάληται τὴν συμβολὴν Μαρδόνιος, καὶ μὴ ποιῆται,
 „λιπαρέετε μένοντες· ὀλίγων γὰρ σφι ἡμερῶν λείπε-
 „ται σιτία. Ἦν δὲ ὑμῖν ὁ πόλεμος ὅδε κατὰ νόον τε-
 „λευτήσῃ, μνησθῆναί τινα χρὴ καὶ ἐμεῦ ἐλευθερώσιος
 „πέρι, ὃς Ἑλλήνων εἵνεκα οὕτω ἔργον παράβολον ἔρ- 20
 „γασμαι ὑπὸ προθυμίας, ἐθέλων ὑμῖν δηλῶσαι τὴν
 „διάνοιαν τὴν Μαρδονίου, ἵνα μὴ ἐπιπέσωσι ὑμῖν οἱ
 „βάρβαροι μὴ προσδεκόμενοισί κω. εἰμὶ δὲ Ἀλέξαν-

tuisse Mardonio eiusque exercitui sacra ex sen-
tentia fieri: alioqui iam pridem praelio decertas-
setis. Nunc vero eis decretum est, valere iussis
sacrificiis, prima luce praelium committere: ti-
met enim Mardonius, ut ego suspicor, ne maior
vestrum numerus conveniat. Ad hoc ergo vos com-
parate. Sin differt ille pugnam, et nunc vos non
adgreditur; durate porro, et manete: etenim non
nisi paucorum adhuc dierum cibaria exercitui
supersunt. Quod si vero huius belli exitus ex ve-
stra evenerit sententia, etiam mei oportebit vos
memores esse, et de me liberando cogitare, qui
Graecorum caussa tam periculosum facinus pro
meo in vos studio suscepi, cupiens consilium vo-
bis aperire Mardonii, ne Barbari ex improvviso
vos nondum exspectantes adoriantur. Sum autem

„δρος ὁ Μακεδών.“ Ὁ μὲν, ταῦτα εἶπας, ἀπήλαυε
25 ὀπίσω ἐς τὸ στρατόπεδον καὶ τὴν ἐαυτοῦ τάξιν.

Οἱ δὲ στρατηγοὶ τῶν Ἀθηναίων, ἐλθόντες ἐπὶ τὸ δε- 46
ξιὸν κέρασ, ἔλεγον Πausανίῃ τὰ περ ἤκουσαν Ἀλέξαν-
δρου. ὁ δὲ, τούτῳ τῷ λόγῳ καταρρώδηςας τοὺς Πέρ-
σας, ἔλεγε τάδε· „Ἐπεὶ τοίνυν ἐς ἡῶ ἡ συμβολὴ γίνε-
5 „ται, ὑμέας μὲν χρεὼν ἐστὶ τοὺς Ἀθηναίους στήναι
„κατὰ τοὺς Πέρσας, ἡμέας δὲ κατὰ τοὺς Βοιωτοὺς τε
„καὶ τοὺς κατ' ὑμέας τεταγμένους Ἑλλήνων, τῶνδε
„εἵνεκα. ὑμεῖς ἐπίστασθε τοὺς Μήδους καὶ τὴν μάχην
„αὐτέων, ἐν Μαραθῶνι μαχισάμενοι· ἡμεῖς δὲ ἄπει-
10 „ροὶ τέ εἰμεν καὶ ἀδαεῖς τούτέων τῶν ἀνδρῶν. Σπαρ-
„τιγτέων γὰρ οὐδεὶς πεπείρηται Μήδων· ἡμεῖς δὲ Βοιω-
„τῶν καὶ Θεσσαλῶν ἔμπειροὶ εἰμεν. ἀλλ' ἀναλαβόν-

Alexander Macedo. His dictis ille retro egit equum,
et in castra suamque ad stationem est reversus.

(46.) Moxque *Atheniensium* duces ad dextrum
cornu se contulerunt, et *Pausaniae*, quae ex Ale-
xandro audiverant, renunciarunt. Quo nuncio ille
terrītus, Persasque metuens, haec ait: *Quoniam*
igitur primo mane praelium committetur, oportet
ut vos Athenienses adversus Persas stetis, nos
autem contra Boeotos et Graecos, qui adversus
vos locati sunt; idque hac caussa. Vos nostis
Medos et illorum pugnandi genus, qui ad Mara-
thonem cum eis congressi estis: nos vero horum
hominum nullam experientiam neque notitiam ha-
bemus; nemo enim Spartanorum cum Medis peri-
culum fecit: sed Boeotos atque Thessalos usu co-
gnitos habemus. Quare omnino necesse est, ut vos

„τας τὰ ὅπλα χρόν ἐστι ἰέναι ὑμέας μὲν ἐς τὸδε τὸ
 κέρας, ἡμέας δὲ ἐς τὸ εὐώνυμον.“ Πρὸς δὲ ταῦτα εἶπαν
 οἱ Ἀθηναῖοι τάδε· „Καὶ αὐτοῖσι ἡμῖν πάλαι ἀπ’ ἀρ- 15
 „χῆς, ἐπεὶ τε εἶδομεν κατ’ ὑμέας τασσομένους τοὺς
 „Πέρσας, ἐν νόῳ ἐγένετο εἶπαι ταῦτα τὰ περ ὑμεῖς
 „Φθάντες προφέρειτε· ἀλλὰ γὰρ ἀρρωδέομεν μὴ ὑμῖν
 „οὐκ ἡδέες γένωνται οἱ λόγοι. ἐπεὶ δ’ ὦν αὐτοὶ ἐμνή-
 „σθητε, καὶ ἡδομένοισι ἡμῖν οἱ λόγοι γεγόνασι, καὶ 20
 47 „ἐτόίμοι εἶμεν ποιεῖν ταῦτα.“ Ὡς δ’ ἤρεσκε ἀμφο-
 τέροισι ταῦτα, ἥως τε διέφαινε, καὶ διαλλάσσοντο τὰς
 τάξεις. γνόντες δὲ οἱ Βοιωτοὶ τὸ ποιούμενον, ἐξαγο-
 ρεύουσι Μαρδονίῳ. ὁ δ’ ἐπεὶ τε ἤκουσε, αὐτίκα μετι-
 στάναι καὶ αὐτὸς ἐπειρᾶτο, παράγων τοὺς Πέρσας κα- 5
 τὰ τοὺς Λακεδαιμονίους. Ὡς δὲ ἔμαθε τοῦτο τοιοῦτο γι-
 νόμενον ὁ Πausanίης, γινούς ὅτι οὐ λανθάνει, ὀπίσω ἦγε

*sumtis armis in hoc cornu transeatis, nos autem
 in sinistrum cornu. Ad haec Athenienses respon-
 derunt: Nos quoque ipsi pridem ab initio, ubi vos
 vidimus contra Persas locatos, in animo habeba-
 mus haec dicere, quae nunc vos nobis proponere
 occupastis; sed metuebamus, ne ingrata vobis es-
 set oratio. Nunc quoniam vos ipsi huius rationis
 fecistis mentionem, grata nobis haec oratio est,
 et parati sumus morem vobis gerere. (47.) Ut
 igitur utrisque hoc placuit, illucescente tunc aurora
 stationes inter se permutarunt. Quod ubi animad-
 verterunt Boeoti, renunciarunt Mardonio: et ille,
 hoc audito, protinus ipse quoque aciei suae ratio-
 nem coepit immutare, Persasque adversus Lacedae-
 monios ducere. Quod ubi Pausanias intellexit,*

τοὺς Σπαρτιήτας ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας· ὡς δ' αὐτῶς καὶ ὁ Μαρδόνιος ἐπὶ τοῦ εὐωνύμου.

Ἐπεὶ δὲ κατέστησαν ἐς τὰς ἀρχαίας τάξεις, πέμ- 48
ψας ὁ Μαρδόνιος κήρυκα ἐς τοὺς Σπαρτιήτας, ἔλεγε
τάδε· „ὦ Λακεδαιμόνιοι, ὑμεῖς δὴ λέγεσθε εἶναι ἄν-
δρες ἄριστοι ὑπὸ τῶν τῇδε ἀνθρώπων, ἐκπαυλεομένων
5 „ὡς οὔτε Φεύγετε ἐκ πολέμου, οὔτε τάξιν ἐκλείπετε,
„μένοντές τε ἢ ἀπόλλυτε τοὺς ἐναντίους, ἢ αὐτοὶ ἀπόλ-
„λυσθε. τῶν δ' ἄρ' ἦν οὐδὲν ἀληθές. πρὶν γὰρ ἢ συμ-
„μῖξαι ἡμέας, ἐς χειρῶν τε νόμον ἀπικέσθαι, καὶ δὴ
„Φεύγοντας καὶ στασὶν ἐκλείποντας ὑμέας εἶδομεν, ἐν
10 „Ἀθηναίοισι τε τὴν πρόπειραν ποιευμένους, αὐτοὺς τε
„ἀντία δούλων τῶν ἡμετέρων τασσομένους. ταῦτα σύ-

suumque consilium non latere vidit hostem, retro Spartanos duxit in dextrum cornu: perinde vero item Mardonius suos laevum in cornu reduxit.

(48.) Postquam utraque acies pristinum locum ceperat, praeconem *Mardonius* ad Spartanos misit, haec illis ipsius nomine dicentem: *Vos igitur, Lacedaemonii, ut fortissimi viri praedicamini ab hominibus has regiones incolentibus, qui magnopere vos admirantur, quod numquam ex bello fugiatis, numquam deseratis stationem, sed durretis donec aut adversarios perdideritis aut perieritis ipsi! Atqui horum nihil verum erat. Nam, priusquam nos congredieremur et ad manus veniremus, palam fugientes vos vidimus et stationem deserentes, nempe in Atheniensibus primum periculum facturos, vos ipsos vero contra servos nostros locantes. Haec neutiquam sunt fortium virorum*
Herod. T. IV. P. I. O

„δαμῶς ἀνδρῶν ἀγαθῶν ἔργα· ἀλλὰ πλεῖστον δὴ ἐν
 „ὑμῶν ἐψεύσθημεν. προσδεκόμενοι γὰρ κατὰ κλέος, ὥς
 „δὴ πέμψετε εἰς ἡμέας κήρυκα προκαλούμενοι, καὶ
 „βουλόμενοι μούνοισι Πέρσησι μάχεσθαι· ἄρτιοι ἐόντες 15
 „ποιεῖν ταῦτα, οὐδὲν τοιοῦτο λέγοντας ὑμέας εὐρομεν,
 „ἀλλὰ πτώσσοντας μᾶλλον. Νῦν ὦν ἐπειδὴ οὐκ ὑμεῖς
 „ἤρξατε τούτου τοῦ λόγου, ἀλλ' ἡμεῖς ἄρχομεν. τί δὴ
 „οὐ πρὸ μὲν τῶν Ἑλλήνων ὑμεῖς, ἐπὶ τε δεδοξώσθε
 „εἶναι ἄριστοι, πρὸ δὲ τῶν βαρβάρων ἡμεῖς, ἴσοι πρὸς 20
 „ἴσους ἀριθμὸν μαχεσόμεθα; καὶ ἦν μὲν δοκῇ καὶ
 „τούς ἄλλους μάχεσθαι, οἱ δ' ὦν μετέπειτα μαχέσθων
 „ὑστεροί. εἰ δὲ καὶ μὴ δοκέοι, ἀλλ' ἡμέας μόνους ἀπα-
 „χρᾶν, ἡμεῖς δὲ διαμαχεσόμεθα· ὁκότεροι δ' ἂν ἡμέων
 „νικήσωσι, τούτους τῷ ἅπαντι στρατοπέδῳ νικάειν.“ 25

*facta: sed nimirum plurimum de vobis nos sefel-
 lit opinio. Nam quum propter virtutis vestrae
 famam existimassetus, vos nobis praeconem, qui
 nos provocaret, missuros esse, et cum solis
 Persis velle dimicare; nos ad hoc ipsum parati,
 nihil tale vos vidimus facientes, sed metu terro-
 reque refugientes. Nunc igitur, quoniam vos non
 priores hanc nobis proposuistis conditionem, nos
 eam vobis ultro proponimus. Quidni pro Graecis
 vos, qui fortissimi esse existimamini, pro Bar-
 baris autem nos, pari utrimque numero pugne-
 mus? Et siquidem placuerit ut caeteri etiam pu-
 gnent, pugnent illi deinde post nos! Sin hoc non
 placet, sed satis esse iudicaritis ut nos soli pugne-
 mus, decernamus igitur! et, utri nostrum vicerint,
 hi pro universo exercitu vicisse censeantur. (49-)*

Ὁ μὲν, ταῦτα εἶπας τε καὶ ἐπισχρὸν χρόνον, ὥς οἱ 49
οὐδείς οὐδὲν ὑπεκρίνετο, ἀπαλλάσσεται ὀπίσω ἀπὲλθάν
δὲ ἐσήμαινε Μαρδονίῳ τὰ καταλαβόντα. Ὁ δὲ, περι-
χαρὲς γενόμενος καὶ ἐπαρθείς ψυχρῇ νίκῃ, ἐπῆκε τὴν
5 ἵππον ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας. ὥς δὲ ἐπήλασαν οἱ ἱππότες,
εἰσινέοντο πᾶσαν τὴν στρατιὴν τὴν Ἑλληνικὴν, ἐσακον-
τίζοντες τε καὶ τοξεύοντες, ὥστε ἱπποτοξόται τε ἐόντες,
καὶ προσφέρεισθαι ἄποροι· τὴν τε κρήνην τὴν Γαργα-
Φίην, ἀπ' ἧς ὑδρεύετο πᾶν τὸ στρατεύμα τὸ Ἑλληνι-
10 κόν, συνετάραξαν καὶ συνέχωσαν. ἔσαν μὲν ὦν κατὰ
τὴν κρήνην Λακεδαιμόνιοι τεταγμένοι μῦνοι· τοῖσι δὲ
ἄλλοισι Ἕλλησι ἢ μὲν κρήνη πρόσω ἐγίνετο, ὥς ἕκα-
στοι ἔτυχον τεταγμένοι, ὁ δὲ Ἀσωπὸς ἀγχοῦ. ἐρυκό-
μενοι δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀσωπῶ, οὕτω δὲ ἐπὶ τὴν κρήνην

His dictis praeo aliquantisper substitit: ut vero nemo ei respondit, reversus est, et *Mardonio* quid acciderit renunciavit. Tum ille, vehementer gavisus, et frigidâ elatus victoriâ, *equitatum adversus Graecos* misit. Et adcurrentes equites universum Graecorum exercitum incommodabant, et iacula in eos torquentes, et sagittas ex arcibus emittentes: quippè sagittarii erant equites, nec cum eis comminus congregi poterant Graeci. Iidem etiam fontem *Gargaphiam*, unde aquabatur universus Graecorum exercitus, turbabant et obstruebant. Et erant quidem prope illum fontem soli Lacedaemonii locati; reliqui vero Graeci, prout quique locati erant, longius aberant a fonte, *Asopum* autem in propinquo habebant. Sed quoniam ab Asopo arcebantur, ad eundem fontem

ἑφοίτεον· ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ γὰρ σφι οὐκ ἔξῃν ὕδωρ φο- 15
ρέεσθαι, ὑπὸ τε τῶν ἱππέων καὶ τοξευμάτων.

50. Τούτου δὲ τοιούτου γινόμενου, οἱ τῶν Ἑλλήνων στρα-
τηγοὶ, ἅτε τοῦ τε ὕδατος στερηθείσης τῆς στρατιῆς, καὶ
ὑπὸ τῆς ἵππου ταρασσομένης, συνελέχθησαν περὶ αὐ-
τέων τε τούτων καὶ ἄλλων, ἐλθόντες παρὰ Πausανίην
ἐπὶ τὸ δεξιὸν κέρας. ἄλλα γὰρ, τούτων τοιούτων ἑόν· 5
των, μᾶλλον σφεας ἐπελύπτε. οὔτε γὰρ σιτία εἶχον
ἔτι, οἱ τέ σφεων ὀπέωνες, ἀποκεκλέατο ὑπὸ τῆς ἵππου,
51 αὐ δυνάμενοι ἀπικέσθαι εἰς τὸ στρατόπεδον. Βουλευο-
μένοισι δὲ τοῖσι στρατηγοῖσι ἔδοξε, ἣν ὑπερβάλλοντα
κείνην τὴν ἡμέρην οἱ Πέρσαι συμβολὴν μὴ ποιούμενοι,
εἰς τὴν νῆσον ἰέναι. ἣ δὲ ἐστὶ ἀπὸ τοῦ Ἀσωποῦ καὶ τῆς
κρήνης τῆς Γαργαφίης, ἐπ' ἣ ἑστρατοπεδεύοντο τότε, 5

aquaturn iverant; ex fluvio enim aquari prohibe-
bantur ab equitum missilibus.

(50.) In hoc rerum statu, quum aquâ careret exercitus, et ab equitatu hostium incommodaretur, Graecorum duces convocavit *Pausanias*, ut ad se in dextrum cornu convenirent, et de his ipsis rebus itemque de aliis deliberarent. Nam, praeter haec, aliis etiam incommodis premebantur: cibaria enim illos defecerant; famulique eorum, ad subvehendum commeatum in Peloponnesum missi, interclusi erant ab equitatu, ut in castra pervenire non possent. (51.) Deliberantibus ducibus placuit, ut, si eo die Persae supersederent praelium committere, ipsi in insulam se conferrent. Abest haec decem stadia a fonte Gargaphia, ad quem tunc castra habe-

δέκα σταδίου ἀπέχουσα, πρὸ τῆς Πλαταιέων πόλιος.
 ἡσος δὲ οὕτω αὖν εἴη ἐν ἡπείρῳ· σχιζόμενος ὁ ποταμὸς
 ἄνωθεν ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος ῥέει κάτω εἰς τὸ πεδίον, διέχων
 ἀπ' ἀλλήλων τὰ ῥέεθρα ὅσον περ τρία στάδια· καὶ ἔπει-
 10 τα συμμίσγει εἰς ταῦτό· οὖνομα δὲ οἱ Ὠερόη. θυγα-
 τέρα δὲ ταύτην λέγουσι εἶναι Ἀσωποῦ οἱ ἐπιχώριοι. Ἐς
 τοῦτον δὴ τὸν χῶρον ἐβουλευσάντο μεταναστῆναι, ἵνα
 καὶ ὕδατι ἔχῳσι χρᾶσθαι ἀφθένῳ, καὶ οἱ ἱππείες σφείας
 μὴ σινοῖατο, ὥσπερ κατ' ἰθὺ ἐόντων. μετακινέεσθαι τε
 15 ἐδόκεε τότε ἔπειαν τῆς νυκτὸς ἢ δευτέρῃ φυλακῇ, ὥς
 αὖ μὴ ἰδοῖατο οἱ Πέρσαι ἐξορμεωμένους, καὶ σφείας
 ἐπόμενοι ταράσσοιεν οἱ ἱππῶται. ἀπικομένων δὲ εἰς τὸν
 χῶρον τοῦτον, τὸν δὴ ἡ Ἀσωπὶς Ὠερόη περισχίζεται,
 ῥέουσα ἐκ τοῦ Κιθαιρῶνος, ὑπὸ τὴν νύκτα ταύτην ἐδό-
 20 κее τοὺς ἡμίσεας ἀποστέλλειν τοῦ στρατοπέδου πρὸς

bant, estque ante urbem Plataeensium. Ita insula fuerit in continente: nempe fluvius a Cithaerone monte in planitiem decurrit in duos alveos divisus, tria fere stadia a se invicem distantes, et deinde in unum confluit: nomen ei est *Oëroë*, filiamque hanc esse *Asopi* aiunt huius regionis incolae. Hunc in locum transferre castra constituerunt, quo et aquae haberent copiam, nec ab equitibus, sicut dum ex adverso stabant, infestarentur. Movere autem placuit castra sub secundam noctis vigiliam, ne Persae illos viderent abeuntes, nec equites illos sequerentur et incommodarent. Deinde constituerant, quando in hunc locum pervenissent, quem Asopi filia Oëroë e Cithaerone decurrens circumfluit, eadem nocte dimidiam copiarum partem ad Cithaeronem mittere,

τὸν Κιθαिरῶνα, ὡς ἀναλάβοιεν τοὺς ὀπείωνας τοὺς ἐπὶ
 τὰ σιτία οἰχομένους· ἔσαν γὰρ ἐν τῷ Κιθαिरῶνι ἀπολε-
 52 λαμμένοι. Ταῦτα βουλευσάμενοι, κείνην μὲν τὴν ἡμέ-
 ρην πᾶσαν, προσκειμένης τῆς ἵππου, ἔχον πόνον ἄτρυ-
 τον. ὥς δὲ ἢ τε ἡμέρῃ ἔληγε, καὶ οἱ ἱππῆες ἐπέπαυν-
 το, νυκτὸς δὴ γενομένης, καὶ εὐούσης τῆς ὥρης ἐς τὴν
 συνέκειτό σφι ἀπαλλάσσεσθαι, ἐνθαῦτα ἀερόντες οἱ 5
 πολλοὶ ἀπαλλάσσοντο· ἐς μὲν τὸν χῶρον ἐς τὸν συνέ-
 κειτο, οὐκ ἐν νόῳ ἔχοντες· οἱ δὲ, ὡς ἐκινήθησαν, ἔφευ-
 γον ἄσμενοι τὴν ἵππον πρὸς τὴν Πλαταιέων πόλιν· Φεύ-
 γοντες δὲ, ἀπικνέονται ἐπὶ τὸ Ἡραῖον. τὸ δὲ πρὸ τῆς
 πόλειός ἐστι τῆς Πλαταιέων, εἴκοσι σταδίους ἀπὸ τῆς 10
 κρήνης τῆς Γαργαφίης ἀπέχον. ἀπικόμενοι δὲ, ἔθεντο
 53 πρὸ τοῦ ἱεροῦ τὰ ὅπλα. Καὶ οἱ μὲν περὶ τὸ Ἡραῖον
 ἐστρατοπεδεύοντο· Πausanias δὲ, ὁρέων σφέας ἀπαλ-

ad recipiendos famulos, qui commeatum advecturi
 ahierant: erant enim in Cithaerone interclusi. (52.)
 Haec quum ita decrevissent, toto illo die ab equi-
 tatu pressi, immensum sustinuerunt laborem. Ut
 vero dies defecit, destiteruntque equites, facta nocte
 et adpropinquante hora qua ut discederent erat con-
 stitutum, tum vero plerique collectis vasis discesse-
 runt; non illi locum, de quo convenerat, petere
 in animo habentes; sed, simulac moveri coeperunt,
 laeti effugisse equitatum, versus Plataeensium urbem
 fugientes, ad *Heraeum* [Iunonis templum] perve-
 nerunt, quod est ante Plataeensium urbem, viginti
 stadia a Gargaphia distans; ibique ante templum
 consederunt. (53.) Hi igitur circa Heracum castra
 habuere. *Pausanias* vero, postquam illos vidit ca-

λασσομένους ἐκ τοῦ στρατοπέδου, παρήγγελλε καὶ τοῖσι Λακεδαιμονίοισι, ἀναλαμβάνοντας τὰ ὄπλα, ἵεναι κα-
5 τὰ τοὺς ἄλλους τοὺς προϊόντας· νομίσας αὐτοὺς εἰς τὸν
χωρὸν ἵεναι, εἰς τὸν συνεθήκαντο. Ἐνθαῦτα οἱ μὲν ἄλ-
λοι ἄρτιοι ἔσαν τῶν ταξιαρχέων πείθεσθαι Πausanίῃ·
Ἀμομφάρετος δὲ ὁ Πολιάδew, λοχηγέων τοῦ Πιτανη-
τείων λόχου „οὐκ, ἔφη, τοὺς ξείνους Φεύξεσθαι, οὐδὲ
10 ἐκὼν εἶναι αἰσχυνέειν τὴν Σπάρτην.“ ἐθάρμαξέ τε ὁράων
τὸ ποιούμενον, ἅτε οὐ παραγενόμενος τῷ προτέρῳ λόγῳ.
ὁ δὲ Πausanίης τε καὶ ὁ Εὐρυάναξ δεινὸν μὲν ἐποιεῦντο
τὸ μὴ πείθεσθαι ἐκείνῳ σφίσι, δεινότερον δὲ ἔτι, κείνου
ταῦτα νενωμένου, ἀπολιπεῖν τὸν λόχον τὸν Πιτανήτην,
15 μὴ, ἢ ἀπολίπωσι ποιεῦντες τὰ συνεθήκαντο τοῖσι ἄλ-
λοις· Ἕλλησι, ἀπόληται ὑπολειφθεὶς αὐτός τε Ἀμομ-
Φάρετος καὶ οἱ μετ' αὐτοῦ. ταῦτα λογιζόμενοι, αἰτρέ-

stris egredientes, ratus eum locum illos, de quo con-
venerat, petere, Lacedaemonios etiam arma iussit
capere, et eadem viâ, qua caeteri praecessissent, pro-
gredi. Ibi tunc, quum alij omnes ordinum ductores
parati essent Pausaniae obsequi, unus *Amompha-*
retus, Poliadae filius, manipulum ducens Pitanea-
rum, ait *se non fugiturum peregrinos, neque ultro*
ignominiam adpersurum Spartanis; miratusque
est, ubi quid ageretur vidit: nec enim superiori
colloquio interfuerat. Pausaniae vero et Euryanacti
indigna res visa est, imperio non obtemperare centu-
rionem, adhuc vero indignior, deserere manipulum
Pitanetarum, quoniam ita dux illorum animatus
esset; quippe veriti, ne, si illo relicto facerent quae
cum caeteris Graecis constituissent, desertus periret

μας εἶχον τὸ στρατόπεδον τὸ Λακωνικὸν, καὶ ἐπειρῶν-
το πείθοντές μιν ὥς οὐ χρεὸν εἴη ταῦτα ποιεῖν.

- 54· Καὶ οἱ μὲν παρηγόρεον Ἀμομφάρετον, μῦνον Λα-
κεδαιμονίων τε καὶ Τεγεατῶν λελειμμένον. Ἀθηναῖοι
δὲ ἐποίουν τοιάδε. εἶχον αἰτρέμας σφέας αὐτοὺς ἵνα ἐτά-
χθῃσαν, ἐπιστάμενοι τὰ Λακεδαιμονίων Φροήματα,
ὥς ἄλλα Φρονόντων καὶ ἄλλα λεγόντων. ὥς δὲ ἐκ- 5
νήθη τὸ στρατόπεδον, ἔπεμπον σφέων ἱππέα, ὀψόμα-
νόν τε εἰ πορεύεσθαι ἐπιχειροῖεν οἱ Σπαρτιῆται, εἴ τε
καὶ τὸ παράπαν μὴ διανοεῦνται ἀπαλλάσσεισθαι ἐπί-
55 ρεσθαί τε Πausανίην τὸ χρεὸν εἴη ποιεῖν. Ὡς δὲ ἀπί-
κετο ὁ κήρυξ εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους, ὥρα τέ σφέας
κατὰ χώραν τεταγμένους, καὶ ἐς νεῖκεα ἀπυγμένους
αὐτέων τοὺς πρώτους. ὥς γὰρ δὴ παρηγορέοντο τὸν

Amompharetus cum suis. Id secum reputantes, gra-
dum sistere iusserunt Laconicas copias, et persua-
dere homini conati sunt, non recte eum facere.

(54.) Dum illi Amompharetum adhortantur, unum
ex omnibus Lacedaemoniis et Tegeatis pone manen-
tem; interim *Athenienses* haec fecerant. Quietī ste-
terant in vestigio ubi locati erant, bene gnari moris
Lacedaemoniorum, alia saepe cogitantium, alia di-
centium. Ut autem movere se coepit exercitus, equi-
tem de suis miserunt, qui spectaret utrum Lacedae-
monii discedere adgrederentur, an omnino de profe-
ctione non cogitarent; tum qui ex Pausania quae-
reret, quid ipsis esset faciendum. (55.) Ubi ad La-
cedaemonios pervenit praeco, vidit illos eo loci in-
structos stantes, et primores illorum inter se alter-
cantes. Quum enim *Amompharetum* hortati essent

- 5 Ἀμομφάρετον ὃ τε Εὐρύαναξ καὶ ὁ Πausανίης, μὴ
κινδυνεύειν μένοντας μούρους Λακεδαιμονίων, οὐκ ὡς
ἔπειθον ἐς ὃ ἐς νείκεά τε συμπεσόντες ἀπικέατο, καὶ ὁ
κέρυξ τῶν Ἀθηναίων παρίστατό σφι ἀπυγμένος. νεικέων
δὲ ὁ Ἀμομφάρετος, λαμβάνει πέτρον ἀμφοτέρῃσι τῇ-
10 σι χερσὶ, καὶ τίθεις πρὸ ποδῶν τῶν Πausανίῃω, ταύ-
τη τῇ ψήφῳ ψηφίζεσθαι, ἔφη, μὴ Φεύγειν τοὺς ξεί-
νους.“ ξείνους λέγων τοὺς βαρβάρους. ὁ δὲ, μαινόμε-
νον καὶ οὐ φρενήρεα καλέων ἐκείνον, πρὸς τε τὸν Ἀθη-
ναίων κέρυκα ἐπειρωτῶντα τὰ ἐντεταλμένα, λέγειν ὁ
15 Πausανίης ἐκέλευε τὰ παριόντα σφι πρήγματα, ἐχρή-
ζε τε τῶν Ἀθηναίων προσχωρῆσαι τε πρὸς ἑωυτοὺς, καὶ
ποιεῖν περὶ τῆς ἀπόδου τὰ περ ἂν καὶ σφεῖς. Καὶ ὁ 56
μὲν ἀπαλλάσσετο ἐς τοὺς Ἀθηναίους. τοὺς δὲ ἐπεὶ ἀνα-

Euryanax et Pausanias, ne solus Lacedaemonio-
rum ibi manens se suosque in periculum adduceret,
minime ei persuaserunt; et ad extremum eo ventum
est, ut ad mutua convicia descenderent, quo tem-
pore adveniens praeco Atheniensis coram eis stetit.
Et maledictis illos incessens *Amompharetus*, am-
bibus manibus sublatō saxo, eoque ante pedes po-
sito Pausaniae; *Hoc calculo*, ait, *suffragium ego*
fero, non debere nos fugere peregrinos: nempe
peregrinos Barbaros dicens. Quem *furiosum et male*
sanum adpellans *Pausanias*, mox ad praeconem
Atheniensium conversus, interrogantem quod ei
mandatum erat, iussit hunc, *illis quid hic agere-*
tur nunciare, suoque nomine rogare Athenienses,
ut ad se venirent, et de discessu facerent quod
ipsos vidissent facere. (56.) Et ille quidem ad

κρινομένους πρὸς ἑωυτοὺς ἡὼς κατελάμβανε, ἐν τούτῳ
 τῷ χρόνῳ κατήμενος ὁ Πausanίης, οὐ δοκέων τὸν Ἀμομ-
 Φάρετον λείψεσθαι τῶν ἄλλων Λακεδαιμονίων ἀποστει- 5
 χόντων, (τὰ δὴ καὶ ἐγένετο,) σημήνας ἀπῆγε διὰ τῶν
 κολωνῶν τοὺς λοιποὺς πάντας· εἶποντο δὲ καὶ Τεγεῆ-
 ται. Ἀθηναῖοι δὲ ταχθέντες ἦσαν τὰ ἔμπαλιν ἢ Λα-
 κεδαιμόνιοι. οἱ μὲν γὰρ τῶν τε ὄχθων ἀντείχοντο καὶ
 τῆς ὑπώρειός τοῦ Κιβαιρῶνος, φοβεόμενοι τὴν ἵππον· 10
 57 Ἀθηναῖοι δὲ, κάτω τραθέντες ἐς τὸ πεδίον. Ἀμομ-
 Φάρετος δὲ, ἀρχὴν τε οὐδαμᾶ δοκέων Πausανίην τολ-
 μήσειν σφέας ἀπολιπεῖν, περιείχετο αὐτοῦ μένοντα· μὴ
 ἐκλιπεῖν τὴν τάξιν· προτερέοντων δὲ τῶν σὺν Πausανίῃ,
 καταδόξας αὐτοὺς ἰθεὶς τέχνη ἀπολιπεῖν αὐτὸν, ἀνα- 5
 λαβόντα τὸν λόχον τὰ ὅπλα ἦγε βάρην πρὸς τὸ ἄλλο

Athenienses rediit. Hos vero ut inter se disceptan-
 tes aurora deprehendit, *Pausanias*, quum adhuc
 ibidem mansisset, existimans Amompharetum, si re-
 liqui Lacedaemonii discessissent, non ibi solum man-
 surum, (id quod etiam accidit) dato imperio cae-
 teros omnes abduxit per clivos; et Tegeatae quoque
 sequebantur. *Athenienses* vero, ordine instructi,
 contrariâ quam *Lacedaemonii* viâ incedebant: hi
 enim metu equitatus clivos sequebantur et radices
 Cithaeronis; Athenienses vero infra per planitiem
 progrediebantur. (57.) *Amompharetus* autem, prorsus
 persuasus nequaquam ausurum *Pausaniam* se
 suosque deserere, etiam nunc institit ut ibi mane-
 rent, nec desererent stationem: at, ubi iam longius
 progressum *Pausaniam* cum suis vidit, tunc ratus
 revera illos sese deseruisse, manipulum suum arma

719, 94.

στῖφος. τὸ δὲ, ἀπελθὼν ὅσον τε δέκα στάδια, ἀνέμενε
τὸν Ἀμομφαρέτου λόχον, περὶ ποταμὸν Μολοέντα ἰδρυ-
μένον Ἀργιοπίον τε χῶρον καλειόμενον, τῇ καὶ Δήμητρος
10 Ἐλευσινίης ἱρὸν ἦσται. ἀνέμενε δὲ τοῦδε εἵνεκα, ἵνα, ἣν
μὴ ἀπολίπη τὸν χῶρον ἐν τῷ ἐτετάχατο ὁ Ἀμομφάρε-
τός τε καὶ ὁ λόχος, ἀλλ' αὐτοῦ μένωσι, βοηθεῖσι ὀπί-
σω παρ' ἐκείνους. Καὶ οἱ τε ἀμφὶ τὸν Ἀμομφάρετον
παρεγίνοντό σφι, καὶ ἡ ἵππος ἡ τῶν βαρβάρων προσέ-
15 κειτο πᾶσα. οἱ γὰρ ἱππῶται ἐποίεον οἷον καὶ ἐώθεσαν
ποιεῖν αἰεὶ· ἰδόντες δὲ τὸν χῶρον κεινόν, ἐν τῷ ἐτετά-
χατο οἱ Ἕλληνες τῇσι προτέρησι ἡμέρησι, ἡλαυνον τοὺς
ἵππους αἰεὶ τὸ πρόσω· καὶ ἅμα καταλαβόντες, προσε-
κέατό σφι.

capere iussit, eumque militari gradu ad reliquum
agmen adduxit. At illi, postquam decem fere stadia
progressi erant, exspectaverunt Amomphareti mani-
pulum, circa fluvium Moloëntem resistentes et circa
locum cui Argiopio nomen, ubi templum est Cere-
ris Eleusinae. Manserunt autem ibi hoc consilio,
quo, si stationem qua locatus erat non relinqueret
Amompharetus eiusque manipulus, sed ibi mane-
rent, redirent ipsi eisque succurrerent. Vixdum ad
illos pervenerat Amompharetus, quum universus
Barbarorum equitatus eis instabat. Etenim equites
pro suo more castris Graecorum adequitantes, quum
vacuum vidissent locum, quo illi superioribus die-
bus steterant, ulterius continuo equos adegerunt: et
simulatque Graecos adsecuti sunt, protinus eis insti-
terunt.

58 Μαρδόνιος δὲ, ὡς ἐπύθετο τοὺς Ἕλληνας ἀποιοχομένους ὑπὸ νύκτα, εἶδε τε τὸν χῶρον ἐρήμον, καλέσας τὸν Ληρισσαῖον Θώρηκα, καὶ τοὺς ἀδελφεοὺς αὐτοῦ Εὐρύπυλον καὶ Θρασυδήϊον, ἔλεγε· „ὦ παῖδες Ἀλεῦεω, „ἔτι τί λέξετε, τὰδε ὀρέοντες ἐρῆμα; ὑμεῖς γὰρ οἱ 5 „πλησιόχωροι ἐλέγετε Λακεδαιμονίους οὐ Φεύγειν ἐκ „μάχης, ἀλλὰ ἄνδρας εἶναι τὰ πολέμια πρῶτους· „τοὺς πρότερόν τε μετισταμένους ἐκ τῆς τάξις εἶδετε, „νῦν τε ὑπὸ τὴν παροιοχομένην νύκτα καὶ οἱ πάντες ὀρέο- „μεν διαδράντας. διέδεξάν τε, ἐπεὶ σθεας ἔδεε πρὸς 10 „τοὺς ἀψευδέως ἀρίστους ἀνθρώπων μάχῃ διακριθῆναι, „ὅτι οὐδένες ἄρα ἑόντες, ἐν οὐδαμοῖσι ἐοῦσι Ἕλλησι „ἐναπιδεικνύατο. Καὶ ὑμῖν μὲν, ἐοῦσι Περσέων ἀπί- „ροισι, πολλὴ ἐκ γε ἐμεῦ ἐγένετο συγγνώμη, ἐπαι-

(58.) *Mardonius*, ut Graecos noctu discessisse cognovit, locumque vacuum vidit, Larissaeum Thoracem vocavit eiusque fratres Eurypylum et Thrasydium, eosque his verbis est adlocutus: *Nunc quid porro dicetis, filii Aleuae, loca haec vacua videntes? Nam vos, horum hominum finitimi, dicebatis non fugere Lacedaemonios ex pugna, sed bellica virtute primarios esse viros: quos et paulo ante vidistis stationem deserere, et nunc cuncti videmus proxima nocte prorsus profugisse. Nempe, ubi acie illis decernendum fuit cum eis qui revera fortissimi sunt hominum, ostenderunt, se, quum sint nihili homines, inter Graecos, qui nec ipsi ullius frugis sunt, eminuisse. Ac vobis quidem, quibus Persarum virtus minus comperita est, facile ignovi, laudantibus hos homines,*

15 „νεόντων τούτους, τοῖσί τι καὶ συνηδέατε· Ἀρταβάζου
 „δὲ Θῶμα καὶ μᾶλλον ἐποιεῦμην, τὸ καὶ καταρῶ-
 „ῃσαι Λακεδαιμονίους, καταρῶδῃσαντά τε, ἀποδέ-
 „ξασθαι γνώμην δειλοτάτην, ὡς χρεὸν εἴη ἀναζεύξαν-
 „τας τὸ στρατόπεδον, ἵεναι ἐς τὸ Θηβαίων ἄστν πο-
 20 „λιορρησομένους· τὴν ἔτι πρὸς ἐμεῦ βασιλεὺς πεύσε-
 „ται. Καὶ τούτων μὲν ἐτέρωδι ἔσται λόγος· νῦν δὲ
 „ἐκείνοισι ταῦτα ποιεῦσι οὐκ ἐπιτρεπτήα ἐστὶ, ἀλλὰ
 „διωκτέοι εἰσὶ, ἐς ὃ καταλαμφθέντες δάσουςι ἡμῖν
 „τῶν δὴ ἐποίησαν Πέρσας πάντων δίκας.“ Ταῦτα 59
 εἰπας, ἤγε τοὺς Πέρσας δρόμῳ, διαβάνας τὸν Ἀσω-
 πόν, κατὰ στίβον τῶν Ἑλλήνων, ὡς δὴ ἀποδιδοησκόν-
 των ἐπιῦχε τε ἐπὶ Λακεδαιμονίους τε καὶ Τεγεάτας
 5 μόνους· Ἀθηναίους γὰρ τραπομένους ἐς τὸ πεδῖον, ὑπὸ

*quorum res quaedam bene gestae vobis innotue-
 runt: sed tanto magis Artabazum miratus sum,
 Lacedaemonios pertimescentem, et timore percul-
 sum ignavissimam dicentem sententiam, movenda
 nobis esse castra, et in Thebanorum urbem sece-
 dendum, nempe ibi obsidendis: quam sententiam
 etiam Rex ex me cognoscet. Sed de his quidem
 aliàs disserendi locus erit: nunc vero illis, ut nos
 effugiant, non est permittendum; sed persequi eos
 oportet, donec deprehensi poenas nobis dederint
 omnium quae adversus Persas patrarunt. (59.)
 Haec locutus Mardonius, Persas Asopo superato cur-
 sim duxit, vestigia secutus Graecorum, tamquam
 fugientium: duxit autem adversus solos Lacedaemo-
 nios et Tegeatas; nam Athenienses, per planitiem
 euntes, obstantibus clivis non conspexerat. Et reli-*

τῶν ὄχλων οὐ κατώρα. Πέρσας δὲ ὀρέοντες ὠρμημένους
διώκειν τοὺς Ἕλληνας οἱ λοιποὶ τῶν βαρβαρικῶν τελέων
ἄρχοντες, αὐτίκα πάντες ἦσαν τὰ σημήϊα, καὶ ἐδίω-
κον ὡς ποδῶν ἕκαστος εἶχον, οὔτε κόσμῳ οὐδενὶ κοσ-
μηθέντες, οὔτε τάξι. καὶ οὗτοι μὲν βοῇ τε καὶ ὀμίλῳ 10
ἐπήϊσαν, ὡς ἀναρπασόμενοι τοὺς Ἕλληνας.

- 60 Πausaniās δὲ, ὡς προσέειπετο ἡ ἵππος, πέμψας
πρὸς τοὺς Ἀθηναίους ἱππέα, λέγει τάδε. „Ἄνδρες
„Ἀθηναῖοι, ἀγῶνος μεγίστου προκειμένου, ἐλευθέρην
„εἶναι ἢ δεδουλωμένην τὴν Ἑλλάδα, προδεδόμεθα ὑπὸ
„τῶν συμμάχων, ἡμεῖς τε οἱ Λακεδαιμόνιοι, καὶ 5
„ὑμεῖς οἱ Ἀθηναῖοι, ὑπὸ τὴν παροικομένην νύκτα δια-
„δράττων. νῦν ἂν δέδοκται τὸ ἐνθεῦτεν τὸ ποιητέον ἡμῖν
„ἀμυνομένους γὰρ τῇ δυνάμεθα ἄριστα περιστέλλειν

quarum barbaricarum duces copiarum, ut Persas viderunt ad persequendos Graecos egressos, protinus et ipsi omnes sublati signis raptim secuti sunt, ut quique pedibus valebant, nullo ordine, non instructa acie. Ita igitur hi cum clamore et tumultu adcurrerunt, tamquam primo impetu Graecos oppressuri.

(50.) Pausanias, quum instaret equitatus, equitem ad Athenienses misit, qui ipsius verbis haec illis diceret: *Cives Athenienses! quum maximum nobis propositum sit certamen, quo id agitur, libera-ne maneat Graecia, an servitutem sit servitura, proditi sumus tam nos Lacedaemonii, quam vos Athenienses, a sociis, qui proxima nocte fugā se proripuerunt. Nunc igitur decretum est quid sit nobis faciendum: nempe pugnare oportet*

- „ἀλλήλους. εἰ μὲν νυν ἐς ὑμέας ὥρμησε ἀρχὴν ἢ ἔπ-
 10 „πος, χορὴν δὴ ἡμέας τε, καὶ τοὺς μετ' ἡμέων τὴν
 „Ἑλλάδα οὐ προδιδόντας Τεγεάτας, βοηθέειν ὑμῖν· νῦν
 „δὲ, ἐς ἡμέας γὰρ ἅπαντα κεχώρηκε, δίκαιοί ἐστε
 „ὑμεῖς πρὸς τὴν πιεζομένην μάλιστα τῶν μοιρέων ἀμν-
 „νέοντες ἵεσθαι. Εἰ δ' ἄρα αὐτοὺς ὑμέας καταλελάβηκε
 15 „ἀδύνατόν τι βοηθέειν, ὑμεῖς δ' ἡμῖν τοὺς τοξότας ἀπο-
 „πέμψαντες χάριν θέσθε. συνοίδαμεν δὲ ὑμῖν ὑπὸ τὸν
 „παρέοντα τόνδε πόλεμον ἐοῦσι πολλὸν προθυμοτάτοισι,
 „ὥστε καὶ ταῦτα ἐσακούειν.“ Ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι ὡς 61
 ἐπύθοντο, ὠρμέατο βοηθέειν, καὶ τὰ μάλιστα ἐπαμύ-
 νειν. καὶ σφί ἤδη στείχουσι ἐπιτίθενται οἱ ἀντιπαχθέντες
 Ἑλλήνων τῶν μετὰ βασιλῆος γενομένων, ὥστε μηκέτι

tet quam fortissime possumus, et mutuo nobis succurrere. Igitur si in vos primos irruisset equitatus, oporteret nos et Tegeatas, qui nobiscum sunt neque Graeciam prodiderunt, vobis succurrere. Nunc vero quum in nos universus ingruit, aequum est ut vos laborantibus maxime partibus exercitus suppetias veniatis. Sin vos ipsi occupati estis ut succurrere nobis non possitis, hoc saltem nobis gratificamini ut sagittarios vestros ad nos dimittatis. Quum compertum sit nobis, quam singulare studium ad hoc exsequendum bellum adhibeatis, non dubitamus vos gratum hoc nobis facturos. (61.) His auditis, Athenienses parati erant illis succurrere, et quantam maximam possent opem ferre. Iamque iter erant ingressi, quum subito in illos impetum fecerunt Graeci a Barbarorum partibus stantes, qui illis in acie fuerant oppositi: quo facto,

δύνασθαι βοηθῆσαι· τὸ γὰρ προσκείμενόν σφεας ἐλύ- 5
 πει. Οὕτω δὲ μουνωθέντες Λακεδαιμόνιοι καὶ Τεγεῆ-
 ται, ἔοντες σὺν ψιλοῖσι, ἀριθμὸν, οἱ μὲν, πεντακισμύ-
 ριοι, Τεγεῆται δὲ, τρισχίλιοι· (οὗτοι γὰρ οὐδαμᾶ ἀπε-
 σχίζοντο ἀπὸ Λακεδαιμονίων) ἐσφαγιάζοντο, ὥς συμ-
 βαλέοντες Μαρδονίῳ καὶ τῇ στρατιῇ τῇ παρεούσῃ. καὶ, 10
 οὐ γὰρ σφι ἐγένετο τὰ σφάγια χρηστὰ, ἐπιπτόν τε
 αὐτῶν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ πολλοὶ, καὶ πολλῷ πλεῦνες
 ἐτρωματίζοντο. Φράξαντες γὰρ τὰ γέγρα οἱ Πέρσαι,
 ἀπίεσαν τῶν τοξευμάτων πολλὰ ἀφειδέως οὕτω, ὥστε
 πιεζομένων τῶν Σπαρτιητέων, καὶ τῶν σφαγίων οὐ γι- 15
 νομένων, ἀποβλέψαντα τὸν Πausaniῆν πρὸς τὸ Ἡραῖον
 τὸ Πλαταιέων, ἐπικαλέσασθαι τὴν θεὸν, χρηίζοντα
 μηδαμῶς σφέας ψευσθῆναι τῆς ἐλπίδος.

62 Ταῦτα δ' ἐτι τούτου ἐπικαλυμένου, προξαναστάν-

iam succurrere istis non potuere, ipsi ab adgredien-
 tibus infestati. Itaque soli relictī *Lacedaemonii* et
Tegeatae, (simul cum levi armatura, quinquagies
 mille *Lacedaemonii*, et ter mille *Tegeatae*: nam hi
 numquam ab illis discesserunt:) sacra fecerunt, quip-
 pe cum *Mardonio* et exercitu qui cum eo erat con-
 flicturi. Quumque nihil laeti portenderent victimae,
 multi interim eorum ceciderunt, et multo plures vul-
 nerabantur. Etenim Persae, vallo e cratibus facto,
 adeo immensam in illos vim sagittarum emiserunt,
 ut *Pausanias*, quum perlitare non posset, et valde
 premerentur *Lacedaemonii*, Iunonis templum respi-
 ciens, quod ad *Plataeas* est, deam invocaret, orans
 ne spem ipsorum frustraretur.

(62.) Dum ille adhuc deam invocat, priores sur-

5 τες πρότεροι οἱ Τεγεῆται ἐχώρεον ἐς τοὺς βαρβάρους.
 καὶ τοῖσι Λακεδαιμονίοισι αὐτίκα μετὰ τὴν εὐχὴν τὴν
 Πausανίειω, ἐγένετο θυομένοισι τὰ σφάγια χρηστά.
 10 ὥς δὲ χρόνῳ κοτὲ ἐγένετο, ἐχώρεον καὶ οὗτοι ἐπὶ τοὺς
 Πέρσας, καὶ οἱ Πέρσαι ἀντίοι, τὰ τόξα μετέντες.
 Ἐγένετο δὲ πρῶτον περὶ τὰ γέγρα μάχη. ὥς δὲ ταῦτα
 ἐπεπτώκει, ἤδη ἐγένετο μάχη ἰσχυρὴ παρ' αὐτὸ τὸ Δη-
 μήτριον, καὶ χρόνον ἐπὶ πολλόν, ἐς ὃ ἀπίκοντο ἐς ὠθισ-
 15 μόν' τὰ γὰρ δόρατα ἐπιλαμβανόμενοι κατέκλων οἱ
 βάρβαροι. λήματι μὲν νυν καὶ ῥώμῃ οὐκ ἔσσονες ἔσαν
 οἱ Πέρσαι· ἀνοπλοὶ δὲ ἐόντες, καὶ πρὸς ἀνεπιστήμο-
 νες ἔσαν, καὶ οὐκ ὁμοῖοι τοῖσι ἐναντίοις σοφίῃ. προεξ-
 αίσσοντες δὲ κατ' ἓνα, καὶ δέκα, καὶ πλευνές τε καὶ
 20 ἐλάσσονες συστρεφόμενοι, ἐσέπιπτον ἐς τοὺς Σπαρτιή-
 τας, καὶ διεφθείροντο. Τῇ δὲ ἐτύγχανε αὐτὸς ἐὼν 63

gunt *Tegeatae*, et in hostem tendunt. Mox vero
 etiam *Lacedaemoniis* post preces a *Pausania* pera-
 ctas, laetae fuerunt victimae. Qui ut tandem perli-
 tarunt, ipsi quoque adversus *Persas* pergunt; et illis
 Persae, relictis arcubus, obviam ire instituunt. Pri-
 mum igitur fit praelium apud crates: quae ubi cor-
 ruerunt, atrox iam fit pugna apud ipsum Cereris
 templum, eaque diuturna, donec eo ventum est ut
 velut in turba vir virum premeret: nam hastas Grae-
 corum prehendentes barbari frangebant. Et studio
 quidem ac robore non inferiores erant Persae: sed
 praeterquam quod leviter erant armati, ignari etiam
 fuere pugnae Graecorum, et solertiâ cedebant ad-
 versariis. Procurrentes singuli, aut deni, et modo
 plures, modo pauciores, globo facto irruebant in
Herod. T. IV. P. I. P

Μαρδόνιος, ἀπ' ἵππου τε μαχόμενος λευκοῦ, ἔχων τε
 περὶ ἑαυτὸν λογάδας Περσέων τοὺς ἀρίστους χιλίους,
 ταύτῃ δὴ καὶ μάλιστα τοὺς ἐναντίους ἐπίεσαν. ὅσον μὲν
 νυν χρόνον Μαρδόνιος περιῆν, οἱ δὲ ἀντείχον, καὶ ἀμυ- 5
 νόμενοι κατέβαλλον πολλοὺς τῶν Λακεδαιμονίων· ὡς
 δὲ Μαρδόνιος ἀπέθανε, καὶ τὸ περὶ ἐκεῖνον τεταγμένον,
 εὐὸν ἰσχυρότατον, ἔπιεσε, οὕτω δὴ καὶ οἱ ἄλλοι ἐτρά-
 ποντο, καὶ εἶξαν τοῖσι Λακεδαιμονίοισι. πλεῖστον γάρ
 σφεας ἐδήλεετο ἢ ἐσθῆς, ἐρῆμός ἐοῦσα ὀπλῶν· πρὸς 10
 64 γὰρ ὀπλίτας ἑόντες γυμνήτες ἀγῶνα ἐποιεῦντο. Ἐκ-
 θαῦτα ἢ τε δίκη τοῦ φόνου τοῦ Λεωνίδεω, κατὰ τὸ
 χρηστήριον, τοῖσι Σπαρτιήτησι ἐκ Μαρδονίου ἐπιτελέε-
 το· καὶ νίκην ἀναιρέεται καλλίστην ἀπασέων τῶν ἡμεῖς
 ἴδμεν, Πausanίης ὁ Κλεομβρότου τοῦ Ἀναξανδρίδεω. 5

Spartanos; et ab his interficiebantur. (63.) Qua
 parte quidem ipse *Mardonius* erat, ex candido equo
 pugnans, secumque selectos habens mille fortissi-
 mos Persarum, ibi vehementer hi premebant adver-
 sarios. Quoad igitur Mardonius vixit, etiam reliqui
 restiterunt, et fortiter pugnando multos straverunt
 Lacedaemonios: ut vero *interfectus Mardonius*
 est, et quod circa eum steterat robur virorum ce-
 cidit, tunc nimirum et reliqui terga verterunt, ces-
 seruntque Lacedaemoniis. Maxime enim illis noce-
 bat vestitus, scuto et loricâ carens: etenim cum
 gravi armatura leviter armati pugnabant. (64.) Ibi
 tunc poenam caedis Leonidae, secundum oraculi
 responsum, Spartanis Mardonius solvit: et nobilissi-
 mam omnium, quas novimus, *victoriam Pausa-
 nias retulit*, Cleombroti filius, Anaxandridae ne-

721, 10.

(τῶν δὲ κατ' ὑπερβέ οἱ προγόνων τὰ οὐνόματα εἴρηται ἐς Λεωνίδα· ὧτοί γάρ σφι τυγχάνουσι ἐντες.) Ἀποθνήσκει δὲ Μαρδόνιος ὑπὸ Ἀειμνήστου, ἀνδρὸς ἐν Σπάρτῃ λογίμου· ὃς χρόνῳ ὕστερον μετὰ τὰ Μηδικὰ, ἔχων ἄνδρας τριηκοσίους, συνέβαλε ἐν Στενυκλήρῳ, πολέμου ἔοντος, Μισσηνίοισι πᾶσι· καὶ αὐτὸς τε ἀπέθανε καὶ οἱ τριηκοσίοι. Ἐν δὲ Πλαταιῇσι οἱ Πέρσαι ὡς ἐτρά- 65 ποντο ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, ἔφευγον οὐδένα κόσμον ἐς τὸ στρατόπεδον τὸ ἐωυτῶν, καὶ ἐς τὸ τεῖχος τὸ ξύλινον, τὸ ἐποίησαντο ἐν μοίρῃ τῇ Θηβαίδι. Θῶμα δὲ 5 μοι, ὅπως παρὰ τῆς Δήμητρος τὸ ἄλσος μαχομένων, οὐδὲ εἰς ἐφάνη τῶν Περσέων οὔτε ἐσελθὼν ἐς τὸ τέμενος, οὔτε ἐναποθανόν, περὶ τε τὸ ἱερόν οἱ πλεῖστοι ἐν τὸ βιβήλῳ ἔπεισον. δοκέω δὲ, εἴ τι περὶ τῶν Θείων προηγμά-

pos. (Superiorum huius viri progenitorum nomina recensui, ubi de Leonida agebatur: sunt enim prorsus iidem.) Interfectus est autem Mardonius ab Aei-
mnesto, spectato inter Spartanos viro: qui insequente tempore, post hoc Medicum bellum, bello Messenico trecentos viros ducens, cum omnibus Messeniorum copiis ad Stenyclerum conflixit: et unā cum trecentis suis occubuit. (65.) Persae apud Plataeas a Lacedaemoniis fusi fugatique, nullo ordine ad castra sua confugerunt, in ligneum murum, quem in agro Thebano construxerant. Miror vero equidem, quī factum sit, quum ad Cereris lucum pugната sit haec pugna, ut tamen nullus repertus fuerit Persarum, quī in locum deae sacrum aut intrarit aut in eo ceciderit, sed omnes in profana terra circa templum occubuerint. Opinor autem, (si modo fas

των δοκέειν δαῖ, ἡ θεὸς αὐτῇ σφεας οὐκ ἐδέξατο, ἐμπρήσαντας τὸ ἱρὸν τὸ ἐν Ἐλευσίνι ἀνακτόριον. Αὕτη μὲν 10
νυν ἡ μάχη ἐπὶ τοσοῦτο ἐγένετο.

- 66 Ἀρτάβαζος δὲ ὁ Φαρνάκεος αὐτίκα τε οὐκ ἀρέσκετο κατ' ἀρχὰς λειπομένου Μαρδονίου ἀπὸ βασιλῆος, καὶ τότε πολλὰ ἀπαγορεύων, οὐδὲν ἤνυε, συμβάλλειν οὐκ ἔω. ἐποίησέ τε αὐτὸς τοιάδε, ὥς οὐκ ἀρσκόμενος τοῖσι πρήγμασι τοῖσι ἐκ Μαρδονίου ποιευμένοισι. τῶν ἐστρα- 5
τήγει ὁ Ἀρτάβαζος, (εἶχε δὲ δύναμιν οὐκ ὀλίγην, ἀλλὰ καὶ ἐς τέσσαρας μυριάδας ἀνθρώπων, περὶ ἑαυτὸν) τούτους, ὅπως ἡ συμβολὴ ἐγίνετο, εὖ ἐξεπιστάμενος τὰ ἔμμελλε ἀποβῆσεσθαι ἀπὸ τῆς μάχης, ἥτε κατηρτισμένος, παραγγείλας κατὰ τὸ αὐτὸ ἵέναι πάντας τῇ ἂν 10
αὐτὸς ἐξηγέται, ὅπως ἂν αὐτὸν ὀρέωσι σπουδῆς ἔχον-

LXVI. 9. ἥν. Olim ἦν.

est de rebus divinis opinari aliquid) deam illos non recepisce, ut qui ipsius templum, quod Eleusisine fuit, cremassent. Hic igitur *Plataeensis pugnae exitus* fuit.

(66.) *Artabazo*, Pharnacis filio, initio statim non placuerat, Mardonium a rege in Graecia relinqui: idemque tunc, multum hortatus ne praelium Mardonius committeret, nihil profecerat. Itaque, utpote improbans Mardonii consilium, hanc iniit rationem. Quum suo sub imperio manum haberet haud exiguum, sed ad quadraginta hominum millia, his ordine compositis, quo tempore fiebat praelium, benignus quis futurus esset exitus pugnae, egressus est, dato imperio, ut, qua ipse praeciret, sequerentur omnes eodem gradu quo ipsum vidissent praeceun-

τα. ταῦτα παραγγείλας, ὡς εἰς μάχην ἦγε δῆθεν τὸν
στρατὸν· προτερῶν δὲ τῆς ὁδοῦ, ὥρα καὶ δὴ Φεύγοντας
τοὺς Πέρσας· οὕτω δὴ οὐκέτι τὸν αὐτὸν κόσμον κατηγέ-
15 το, ἀλλὰ τὴν ταχίστην ἐτρόχαζε Φεύγων, οὔτε εἰς τὸ
ξύλινον οὔτε εἰς τὸ Θηβαίων τεῖχος, ἀλλ' εἰς Φωκίας,
ἐβέλων ὡς τάχιστα ἐπὶ τὸν Ἑλλήσποντον ἀπικέσθαι.
καὶ δὴ οὗτοι μὲν ταύτῃ ἐτράποντο. Τῶν δὲ ἄλλων 67
Ἑλλήνων τῶν μετὰ βασιλῆος ἐβелоκακέοντων, Βοιωτοὶ
Ἀθηναίοισι ἐμαχίσαντο χρόνον ἐπὶ συχνόν. οἱ γὰρ μη-
δίζοντες τῶν Θηβαίων, οὗτοι ἔχον προθυμίην οὐκ ὀλίγην,
5 μαχεόμενοι τε καὶ οὐκ ἐβелоκακέοντες, οὕτω ὥστε τριη-
κῆσιοι αὐτέων οἱ πρῶτοι καὶ ἀριστοὶ ἐνθαῦτα ἔπεσον
ὑπὸ Ἀθηναίων. ὡς δὲ ἐτράποντο καὶ οὗτοι, ἔφευγον εἰς

tem. Hoc dato imperio, duxit illos, veluti in prae-
lium duceret: sed quum ipse praegrederetur agmen,
iamque fugientes conspexisset Persas; inde non am-
plius eodem ordine suos duxit, sed citato cursu fugam
cum eis corripuit, non ligneum murum petens nec
Thebanorum urbem, sed in Phocidem tendens, cu-
piensque quam primum ad Hellespontum perve-
nire. Hi igitur hanc in partem iter intenderunt.
(67.) Graecorum, qui cum rege erant, maior pars
de industria cessaverant: sed *Boeoti* perdiu cum
Atheniensibus dimicarunt. Nam *Thebani*, cum Me-
dis facientes, singulare studium adhibuere, fortiter
pugnantes, minimeque ultro cedentes; ita ut eorum
trecenti, primarii viri fortissimique, ibi ab Athenien-
sibus sint interfecti. Ut vero hi quoque terga vertere
coacti sunt, Thebas se receperunt, non quidem ita
(inconditâ fugâ) ut Persae, aut ut reliqua turba so-

τὰς Θήβας, οὐκ ἤπερ οἱ Πέρσαι, καὶ τῶν ἄλλων συμ-
 μάχων ὁ πᾶς ὄμιλος, οὔτε διαμαχεσάμενος οὐδενί,
 68 οὔτε τι ἀποδεξάμενος, ἔφευγον. Δηλοῖ τε ἐμοὶ ὅτι 10
 πάντα τὰ πρήγματα τῶν βαρβάρων ἤτηντο ἐκ Περ-
 σέων, εἰ καὶ τότε οὗτοι, πρὶν ἢ καὶ συμμῖξαι τοῖσι
 πολεμίοισι, ἔφευγον, ὅτι καὶ τοὺς Πέρσας ὥρων. οὕτω
 τε πάντες ἔφευγον, πλὴν τῆς ἵππου τῆς ἀλλῆς καὶ 5
 τῆς Βοιωτῆς. αὕτη δὲ τοσαῦτα προσωφέλεε τοὺς Φεύ-
 γοντας, αἰεὶ τε πρὸς τῶν πολεμίων ἀγχιστὰ ἐοῦσα,
 ἀπείργουσα τε τοὺς Φιλίους Φεύγοντας ἀπὸ τῶν Ἑλ-
 69 λήνων. Οἱ μὲν δὲ νικῶντες εἶπεντο, τοὺς Ξέρξεω διώ-
 κοντές τε καὶ φονεύοντες. ἐν δὲ τούτῳ τῷ γινομένῳ φό-
 βῳ ἀγγέλλεται τοῖσι ἄλλοις Ἕλλησι τοῖσι τεταγμέ-
 νοις περὶ τὸ Ἡραῖον, καὶ ἀπογενομένοις τῆς μάχης,
 ὅτι μάχη τε γέγονε, καὶ νικῶεν οἱ μετὰ Πausανίῳ. 5

ciorum, qui nulla re gesta, ac ne pugnâ quidem cum
 ullo ex hostibus consortâ, in fugam se proripuerunt.
 (68.) Atque hinc adparet, Barbarorum res universas
 ex Persis pependisse; quandoquidem et hi tunc, prius-
 quam cum hoste essent congressi, simulatque Persas
 videre fugientes, et ipsi fugam capessiverunt. Itaque
 omnes se fugae mandarunt, praeter equitatum, quum
 reliquum, tum Boeoticum. Atque fugientibus magno
 etiam usui equitatus fuit, semper proxime ab hosti-
 bus obequitans, et suos fugientes a Graecis seiungens.
 (69.) Dum ita victores Graeci fugientes Barbaros
 persequuntur occiduntque, interim reliquis Graecis,
 qui circa *Iunonis templum* consederant, et praelio
 non interfuerant, nunciatur pugnam esse pugnatam,

οἱ δὲ, ἀκούσαντες ταῦτα, οὐδένα κόσμον ταχθέντες,
οἱ μὲν ἀμφὶ Κορινθίους, ἐτράποντο διὰ τῆς ὑπώρεης
καὶ τῶν κολωνῶν τὴν φέρουσιν ἄνω, ἰθὺ τοῦ ἱεροῦ τῆς
Δήμητρος· οἱ δὲ ἀμφὶ Μεγαρέας τε καὶ Φλιασίους,
10 διὰ τοῦ πεδίου τὴν λειοτάτην τῶν ὁδῶν. ἐπεὶ τε δὲ ἀγ-
χοῦ τῶν πολεμίων ἐγίνοντο οἱ Μεγαρέες καὶ Φλιάσιοι,
ἀπιδόντες σφέας οἱ τῶν Θηβαίων ἱππῶται ἐπιγομέ-
νους οὐδένα κόσμον, ἤλαυνον ἐπ' αὐτοὺς τοὺς ἵππους,
τῶν ἱππάρχου Ἀσωπόδαρος ὁ Τιμάνδρου. ἐσπισόντες
15 δὲ κατεστόρεσαν αὐτέων ἑξακοσίους, τοὺς δὲ λοιποὺς
κατήραξαν διάκοντες ἐς τὸν Κιθαιρῶνα. οὗτοι μὲν δὴ ἐν
οὐδενὶ λόγῳ ἀπώλοντο.

Οἱ δὲ Πέρσαι καὶ ὁ ἄλλος ὄμιλος, ὡς κατέφυγον 70
ἐς τὸ ξύλινον τεῖχος, ἔφθησαν ἐπὶ τοὺς πύργους ἀνα-
βάντες, πρὶν ἢ τοὺς Λακεδαιμονίους ἀπικέσθαι· ἀνα-

vicisseque Pausaniam cum suis. Quo audito, nullo or-
dine Corinthii superiore viâ, quae per montis radices
et per clivos fert, rectâ versus *Cereris templum* con-
tenderunt, Megarenses vero et Phliasii per planitiem
molliori via. Ubi vero prope hostem Megarenses et
Phliasii fuere, e longinquo eos conspicientes equites
Thebani, videntesque nullo ordine properantes,
equos in illos adegerunt, Asopodoro duce, Timandri
filio. In quos invecti, sexcentos eorum straverunt:
reliquosque persecuti, in Cithaeronem praecipites
compulerunt. Isti igitur ignobili morte perierunt.

(70.) *Persae* et reliqua turba, postquam *intra*
ligneum murum [sive, in *ligneum castellum*] per-
venerunt, adscendere in turres maturarunt, prius-
quam *Lacedaemonii* adessent: eisque consensis,

βάντες δὲ, ἐφράξαντο ὡς ἡδυνέατο ἄριστα τὸ τεῖχος.
 προσελθόντων δὲ τῶν Λακεδαιμονίων, κατεστήκει σφι 5
 τειχομαχίῃ ἑρρωμενεστέρα. ἕως μὲν γὰρ ἀπῆσαν οἱ
 Ἀθηναῖοι, οἱ δ' ἡμύνοντο, καὶ πολλῷ πλεόν ἔχον τῶν
 Λακεδαιμονίων, ὥστε οὐκ ἐπισταμένων τειχομαχεῖν·
 ὡς δὲ σφι οἱ Ἀθηναῖοι προσῆλθον, οὕτω δὴ ἰσχυρὴ ἐγί-
 νητο τειχομαχίῃ, καὶ χρόνον ἐπὶ πολλόν. Τέλος δὲ, 10
 ἀρετῇ τε καὶ λιπαρίῃ ἐπέβησαν Ἀθηναῖοι τοῦ τείχεος,
 καὶ ἦριπον· τῇ δὲ ἐσεχέοντο οἱ Ἕλληνες. πρῶτοι δὲ ἐσῆλ-
 θον Τεγεῆται εἰς τὸ τεῖχος· καὶ τὴν σκηπὴν τὴν Μαρδο-
 νίου οὗτοι ἔσαν οἱ διαρπάσαντες, τὰ τε ἄλλα ἐξ αὐτῆς
 καὶ τὴν Φάτνην τῶν ἵππων, εὐῶσαν χαλκῆν πᾶσαν καὶ 15
 θῆς ἀξίην. τὴν μὲν νυν Φάτνην ταύτην τὴν Μαρδονίου
 ἀνέβесαν εἰς τὸν νηὸν τῆς Ἀλέης Ἀθηναίης Τεγεῆται·

quam optime poterant ad defendendum murum sese
 compararunt: et, ubi advenerunt Lacedaemonii, va-
 lide admodum propugnarunt. Nam priusquam Athe-
 nienses accessissent, repulerunt Lacedaemonios, et
 multo eis erant superiores, quippe oppugnandarum
 munitionum imperitis. Ut vero Athenienses advenere,
 tunc acris exstitit et diuturna circa murum pugna.
 Sed ad extremum virtute et adsiduitate laboris con-
 scenderunt murum Athenienses, eumque diruerunt:
 et ea parte *Graeci intra munitionem irruerunt*.
 Primi qui ingressi sunt, Tegeatae fuere: et hi sunt
 qui *tentorium* spoliarunt *Mardonii*, ex eoque
 quum alia asportarunt, tum praesepe equorum, quod
 totum aeneum erat et spectatu dignum. Ac praesepe
 hoc quidem Mardonii in templo Aleae Minervae de-
 dicarunt Tegeatae; reliquam vero praedam omnem

724, 99.

τὰ δὲ ἄλλα ἐς τῶντ', ὅσα περ ἔλαβον, ἐσῆνικαν τοῖσι
 "Ελλῃσι. Οἱ δὲ βάρβαροι οὐδὲν ἔτι στίφος ἐποίησαντο
 20 πεσόντος τοῦ τείχεος, οὔτε τις αὐτέων ἀλκῆς ἐμέμνητο
 ἀλύκταζόν τε οἶα ἐν ὀλίγῳ χώρῳ πεφοβημένοι τε καὶ
 πολλαὶ μυριάδες κατειλημένοι ἀνθρώπων. παρῆν τε
 τοῖσι "Ελλῃσι φονεύειν οὕτω, ὥστε τριήκοντα μυριάδων
 στρατοῦ, καταδουσέων τεσσέρων, τὰς ἔχων Ἀρτάβα-
 25 ζος ἔφυγε, τῶν λοιπῶν μὴδὲ τρεῖς χιλιάδας περιγενέ-
 σθαι. Λακεδαιμονίων δὲ τῶν ἐκ Σπάρτης ἀπέθανον οἱ
 πάντες ἐν τῇ συμβολῇ εἰς καὶ ἐννεήκοντα. Τεγεατίων
 δὲ, ἑκαίδεκα· Ἀθηναίων δὲ, δύο καὶ πεντήκοντα.

Ἡρίστεισε δὲ τῶν βαρβάρων, πεζὸς μὲν ὁ Περσέων, 71
 ἵππος δὲ ἡ Σακίων· ἀνὴρ δὲ λέγεται Μαρδόνιος. Ἑλλή-

in eumdem locum cum communi *Graecorum* praeda contulerunt. Barbari vero, ex quo murus corruit, nullum amplius globum, quem hosti opponerent, fecerunt, neque quisquam virtutis meminit; sed consternati erant; utpote multae hominum myriades in exiguum locum fugâ compulsae et conclusae. Et Graecis ita facilis fuit caedes, ut ex triginta hominum myriadibus. (demptis quatuor myriadibus, cum quibus Artabazus profugit) ne ter mille quidem reliqui essent. Lacedaemoniorum vero, qui quidem ex ipsa Sparta fuere, nonnisi unus et nonaginta in praelio ceciderant; ex Tegeatis vero sedecim; ex Atheniensibus, duo et quinquaginta.

(71.) *Virtutis nomine* in Plataensi pugna *emittere*, inter Barbaros, peditatus quidem Persarum, equitatus vero Sacarum: inter singulos viros *emittere* dicitur Mardonii virtus. Inter Graecos, quam-

νων δὲ, ἀγαθῶν γενομένων καὶ Τεγεατέων καὶ Ἀθηναίων,
 ὑπερεβάλλοντο ἀρετῇ Λακεδαιμόνιοι. ἄλλω μὲν οὐδενὶ
 ἔχω ἀποσημήνασθαι, (ἅπαντες γὰρ οὗτοι τοὺς κατ' 5
 ἑαυτοὺς ἐνίκων) ὅτι δὲ κατὰ τὸ ἰσχυρότερον προσενί-
 χθησαν, καὶ τούτων ἐκράτησαν. καὶ ἄριστος ἐγένετο
 μακρῷ Ἀριστόδημος κατὰ γνώμας τὰς ἡμετέρας· ὃς
 ἐκ Θερμοπυλέων μῦνος τῶν τριηκοσίων σωθεὶς, ἔχε ὄνει-
 δος καὶ ἀτιμίην. μετὰ δὲ τοῦτον ἠρίστευσαν Ποσειδά- 10
 νίος τε καὶ Φιλοκύων καὶ Ἀμομφάρετος ὁ Σπαρτιήτης.
 καὶ τοι, γενομένης λέσχης ὃς γένοιτο αὐτέων ἄριστος,
 ἔγνωσαν οἱ παραγενόμενοι Σπαρτιητέων, Ἀριστόδημον
 μὲν βουλόμενον Φανερῶς ἀποθανεῖν ἐκ τῆς παρεούσης οἱ
 αἰτίας, λυσσῶντά τε καὶ ἐκλιπόντα τὴν τάξιν, ἔργα 15
 ἀποδέξασθαι μεγάλα· Ποσειδάωνιον δὲ, οὐ βουλόμενον

quam et Tegeatae et Athenienses fortiter pugnarunt,
 prae caeteris eminuit *Lacedaemoniorum* virtus:
 quod quidem nullo alio indicio confirmare possum,
 (hi enim cuncti vicerunt eos qui ipsis oppositi stete-
 rant) nisi quod Lacedaemonii cum robustissima parte
 copiarum hostilium conflixerunt, hosque superarunt.
 Inter singulos viros, ut mihi quidem videtur, prae
 caeteris, longe fortissime pugnavit Aristodemus, is
 qui, quum ex trecentis unus a Thermopylis rediisset,
 ignominiâ notatus erat. Post hunc autem eminuere
 Posidonius et Philocyon, et Spartanus Amomphare-
 tus. Quamquam, quum sermo haberetur quis illo-
 rum fortissimus fuerit, praesentes Spartani statu-
 runt, Aristodemum manifeste mori voluisse propter
 culpam qua tenebatur; eâque causâ furiosum, et or-
 dinem suum relinquentem, praeclara facta edidisse:

ἀποβλήσκειν, ἄνδρα γενέσθαι ἀγαθόν· τοσούτῳ τοῦτον
εἶναι ἀμείνω. ἀλλὰ ταῦτα μὲν καὶ Φθόνῳ αὖ εἶποιεν.
οὗτοι δὲ τοὺς κατέλεξα πάντας, πλην Ἀριστοδήμου,
20 τῶν ἀποθανόντων ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ τίμιοι ἐγένοντο·
Ἀριστόδημος δὲ, βουλόμενος ἀποθανεῖν διὰ τὴν προειρη-
μένην αἰτίην, οὐκ ἐτιμήθη. Οὗτοι μὲν τῶν ἐν Πλα- 72
ταιῇσι ὀνομαστότατοι ἐγένοντο. Καλλικράτης γὰρ ἔξω
τῆς μάχης ἀπέθανε, ἐλθὼν ἀνὴρ κάλλιστος ἐς τὸ στρα-
τόπεδον τῶν τότε Ἑλλήνων, οὐ μένον αὐτέων Λακεδαι-
5 μονίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων· ὅς, ἐπειδὴ
ἐσφαγιάζετο Πausanίης, κατήμενος ἐν τῇ τάξι, ἐτρα-
ματίσθη τοξεύματι τὰ πλευρά. καὶ δὴ οἱ μὲν ἐμάχον-
το, ὁ δ' ἐξηνεγμένος ἐδυσθανάτεε τε καὶ ἔλεγε πρὸς Ἀρί-
μνηστον, ἄνδρα Πλαταιέα, οὐ μέλειν οἱ ὅτι πρὸ τῆς

Posidonium vero, quum non decrevisset mori, for-
tissime pugnasse, tantoque esse praestantiorē illo.
At hoc fortasse illi ex invidia dixerint. Caeterum hi
omnes, quos nominavi, qui in hac pugna cecide-
runt, publico honore adfecti sunt, Aristodemo ex-
cepto: Aristodemus vero, eo quod ob praedictam cul-
pam mori decrevisset, non est honoratus. (72.) Hi
igitur ex *Lacedaemoniis Plataensi pugnâ* maxime
nobilitati sunt. Nam Callicrates extra pugnam mor-
tuus est, pulcerrimus Graecorum qui in exercitu fue-
runt, non modo Lacedaemoniorum, sed reliquorum
etiam Graecorum. Quo tempore sacra fecit Pausa-
nias, sedens ille suo in ordine sagittâ vulneratus
est in latere. Ac tum quidem caeteri capessiverunt
pugnam: ipse vero ex acie elatus, aegerrime fe-
rens mortem, dixit Arimnesto, civi Plataeensi,

Ἑλλάδος ἀποθνήσκει, ἀλλ' ὅτι οὐκ ἐχρήσατο τῇ χειρὶ, 10
καὶ ὅτι οὐδέν ἐστί οἱ ἀποδεδεγμένον ἔργον ἑαυτοῦ ἄξιον,
73 προθυμειμένου ἀποδέξασθαι. Ἀθηναίων δὲ λέγεται εὐ-
δοκιμῆσαι Σωφάνης ὁ Εὐτυχίδεω, ἐκ δήμου Δεκελεῆ-
θεν· Δεκελέων δὲ τῶν ποτὲ ἐργασαμένων ἔργον χρή-
σιμον ἐς τὸν πάντα χρόνον, ὥς αὐτοὶ Ἀθηναῖοι λέγουσι.
ὥς γὰρ δὴ τὸ πάλαι κατὰ Ἑλένης κομιδὴν Τυνδαρίδαι 5
ἐσέβαλον ἐς γῆν τὴν Ἀττικὴν σὺν στρατοῦ πλήθει, καὶ
ἀνίστασαν τοὺς δήμους, οὐκ εἰδότες ἵνα ὑπεξέκειτο ἡ
Ἑλένη, τότε λέγουσι τοὺς Δεκελέας, οἱ δὲ αὐτὸν Δέ-
κελον, ἀχθόμενόν τε τῇ Θησέος ὕβρι, καὶ θυμαινόντα
περὶ πάσῃ τῇ Ἀθηναίων χώρῃ, ἐξηγησάμενόν σφι τὸ 10
πᾶν πῆγμα, κατηγήσασθαι ἐπὶ ταῖς Ἀφιδναῖς· ταῖς δὲ
Τιτακὸς, ἐὼν αὐτόχθων, καταπροδιδοῖ Τυνδαρίδῃσι.

non se poenitere quod pro Graecia moriatur, sed quod manu non sit usus, neque ullum se dignum facinus edidisset. quum id ipsum unice cupivisset. (73.) Inter Athenienses nobilitatus est Sophanes, Eutychidis filius, ex populo cui Decelea nomen. Cuius popularium Decelensium olim factum exstitit, ut ipsi Athenienses narrant, in omne aevum eis utile. Nam, quo tempore olim repetendae Helenae caussa Tyndaridae cum numeroso exercitu terram Atticam invaserunt, et, quum nescirent quem in locum illa deportata esset, populos Atticae sedibus suis expulerunt; tunc (ut vulgo aiunt) Decelenses, sive, ut alii dicunt, ipse Decelus, indignatus iniquo Thesei facinore, simulque universae metuens Atheniensium terrae, totam rem illis aperuit, viamque quae fert Aphidnas monstravit: quas mox Titacus, Aphidnensis ipse, Tyndaridis prodidit.

725. 57.

τοῖσι δὲ Δεκελεῦσι ἐν Σπάρτῃ ἀπὸ τούτου τοῦ ἔργου
 ἀτελεῖν τε καὶ προεδρίῃ διατελεῖν ἐς τὸδε αἰεὶ ἔτι εἶναι,
 15 οὕτω ὥστε καὶ ἐς τὸν πόλεμον τὸν ὕστερον πολλοῖσι
 ἔτεσι τούτων γενόμενον Ἀθηναίοισι τε καὶ Πελοποννη-
 σίοισι, σινεομένων τὴν ἄλλην Ἀττικὴν Λακεδαιμονίων,
 Δεκελὲς ἀποσχέσθαι. Τούτου τοῦ δήμου ἐὼν ὁ Σω- 74
 Φάνης, καὶ ἀριστεύσας τότε Ἀθηναίων, διξοὺς λόγους
 λεγομένους ἔχει. τὸν μὲν, ὡς ἐκ τοῦ ζωστήρος τοῦ θώ-
 ρηκος ἐφόρει χαλκὴν αἰλῦσι δεδεμένην ἄγκυραν σιδηρῆν·
 5 τὴν, ὅπως πελάσειε ἀπικνεόμενος τοῖσι πολεμίοισι, βαλ-
 λέσκετο, ἵνα δὴ μὴ οἱ πολέμιοι ἐκπίπτοντες, ἐκ τῆς
 τάξις μετακινήσῃ μὴ δυναίετο· γινομένης δὲ Φυγῆς
 τῶν ἐναντίων, δέδοκτο, τὴν ἄγκυραν ἀναλαβόντα, οὐ-

Quod ob factum Deceleensibus Spartani immunitatem vectigalium et praecipuam [in conventibus publicis et in festorum solennibus] sedem indulserunt; quo privilegio illi etiam nunc fruuntur, ita quidem ut etiam in bello illo, quod multis post hoc bellum annis inter Peloponnesios et Athenienses gestum est, quum reliquam Atticam Lacedaemonii vastarent, Deceleâ abstinerint. (74.) Ex hoc igitur Atticae pago *Sophanes* fuit, qui tunc virtutis praecipuam inter Athenienses laudem abstulit. Quo de viro duplex fama fertur: altera, gestasse cum ferream *ancoram*, *e loricae cingulo* aeneâ *catenâ religatam*; eam illum ancoram, quoties propius hostes venisset, in terram defigere solitum esse, ne hostes, impetum in illum facientes, statione eum depellere possent; fugâ autem factâ hostium recipere consuesse *ancoram*, et ita persequi hostem. Haec de hoc viro fama

τῷ διώκειν. οὗτος μὲν οὕτω λέγεται. ὁ δ' ἕτερος τῶν λόγων, τῷ πρότερον λεχθέντι ἀμφισβητέων, λέγεται, 10
 ὡς ἐπ' ἀσπίδος αἰεὶ περιθεούσης καὶ σὺδαμᾶ ἀτρεμι-
 ζούσης ἐφόρει ἐπίσημον ἄγκυραν, καὶ οὐκ ἐκ τοῦ θῶ-
 75 ρηκος δεδεμένην σιδηρέην. Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον Σωφάνει
 λαμπρὸν ἔργον ἐξεργασμένον, ὅτι περικατημένων Ἀθη-
 ναίων Αἰγίαν, Εὐρυβάτην τὸν Ἀργεῖον, ἄνδρα πεν-
 τάεθλον, ἐκ προκλήσιος ἐφόνευσε. αὐτὸν δὲ Σωφάνεα
 χρόνῳ ὕστερον τούτων κατέλαβε, ἄνδρα γενόμενον ἀγα- 5
 θόν, Ἀθηναίων στρατηγέοντα ἅμα Λεάγρῳ τῷ Γλαύ-
 κωνος, ἀποθανεῖν ὑπὸ Ἡδωνῶν ἐν Δάτῳ, περὶ τῶν με-
 τάλλων τῶν χρυσέων μαχεόμενον.

76 Ὡς δὲ τοῖσι Ἑλλήσι ἐν Πλαταιῇσι κατέστρωντο οἱ
 βάρβαροι, ἐνθαῦτά σφι ἐπῆλθε γυνὴ αὐτόμολος· ἣ

fertur. Cui contradicentes alii aiunt, in eiusdem viri clypeo, quem semper ille in gyrum agere consues-
 set, nec umquam quietum sinere, pro insigni fuisse
ancoram, non gestasse illum ferream ancoram e
 lorica religatam. (75.) Exstat eiusdem Sophanis
 aliud praeclare factum; scilicet quum Athenienses
 Aeginam circumscederent, hic Eurybaten Argivum,
 virum quinquertio nobilem, a se ad singulare certam-
 en provocatum interfecit. Sed eidem Sophani in-
 sequente tempore accidit, ut, quum dux esset Athe-
 niensium cum Leagro Glauconis filio, apud Daton
 oppidum, ubi pro auri metallis decertabatur, forti-
 ter pugnans, ab Edonis interficeretur.

(76.) Postquam ita *ad Plataeas Barbari pro-*
strati sunt a Graecis, advenit ad hos mulier trans-

726, 85.

- ἐπειδὴ ἔμαθε ἀπολωλότας τοὺς Πέρσας, καὶ νικῶντας
 τοὺς Ἕλληνας, εὐῶσα παλλακὴ Φαρανδάττος τοῦ Τεά-
 5 σπιοῦ, ἀνδρὸς Πέρσεω, κοσμησαμένη χρυσῷ πολλῷ
 καὶ αὐτὴ καὶ αἱ ἀμφίπολοι, καὶ ἐσθῆτι τῇ καλλίστῃ
 τῶν παρευσεῶν, καταβάσα ἐκ τῆς ἀρμαμαξῆς, ἐχώ-
 ρεε ἐς τοὺς Λακεδαιμονίους ἔτι ἐν τῇσι Φονῇσι ἐόντας.
 ὁρῶσα δὲ πάντα ἐκεῖνα διέποντα Πausanίην, πρότε-
 10 ρόν τε τὸ οὐνομα ἐξεπισταμένη καὶ τὴν πάτρην, ὥστε
 πολλάκις ἀκούσασα, ἔγνω τε τὸν Πausanίην, καὶ
 λαβομένη τῶν γυνάτων, ἔλεγε τάδε· „ὦ βασιλεῦ
 „Σπάρτης, ῥῦσαί με τὴν ἐκέτιν αἰχμαλώτου δουλοσύ-
 „νης. σὺ γὰρ καὶ ἐς τόδε ὤνησας, τοὺςδε ἀπολέσας,
 15 „τοὺς οὔτε δαιμόνων οὔτε θεῶν ὅπιν ἔχοντας. εἰμὶ δὲ
 „γένος μὲν Κῶν, θυγάτηρ δὲ Ἠγητορίδew τοῦ Ἄντα-
 „γόρειw. βίῃ δὲ με λαβὼν ἐν Κῷ ἔχε ὁ Πέρσης.“ Ὁ

fuga: quae ut perditos vidit Persas, Graecosque vi-
 ctiores, quum fuisset pellex Pharandatis Persae, Thea-
 spis filii, multo ornata auro et ipsa et eius famulae,
 et veste pretiosissima quae ad manus erat, descendit
 de carpento et ad Lacedaemonios accessit in caedibus
 adhuc occupatos. Quumque omnia ibi administran-
 tem videret *Pausaniam*, cuius et nomen et patriam
 iam antea frequenti auditu noverat, agnovit Pausa-
 niam, et genua eius complectens, his verbis cum
 adlocuta est: *Rex Spartaе, libera me supplicem*
captivitatis servitute! Nam et hactenus me iuvi-
sti, quod hos homines perdidisti, qui nec heroum
nec deorum curam habent. Sum autem genere
Coa, Hegetoridae filia, Antagorae filii: quam vi
ex Co raptam habuit Persa. Cui ille respondit:

δὲ ἀμείβεται τοῖσδε· „Γύναι, θάρσει, καὶ αἷς ἰκάνης,
 „καὶ εἰ δὴ πρὸς τούτῳ τυγχάνεις ἀληθῆα λέγουσα, καὶ
 „εἰ θυγάτηρ Ἥγητορίδῃ τοῦ Κόου, ὃς ἐμοὶ ξείνος μά- 20
 „λοστα τυγχάνει ἔων τῶν περὶ κείνους τοὺς χώρους οἰκη-
 μένων.“ Ταῦτα εἶπας, τότε μὲν ἐπέτρεψε τῶν ἐφόρων
 τοῖσι παρευῶσι, ὕστερον δὲ ἀπέπεμψε εἰς Αἴγιναν, εἰς
 77 τὴν αὐτὴν ἤθελε ἀπικέσθαι. Μετὰ δὲ τὴν ἀπίξιν τῆς
 γυναικὸς, αὐτίκα μετὰ ταῦτα ἀπίκοντο Μαντινῆες
 ἐπ' ἐξεργασμένοισι· μαθόντες δὲ ὅτι ὕστεροι ἤκουσι τῆς
 συμβολῆς, συμφορὴν ἐποιεῦντο μεγάλην, ἄξιοί τε ἔφα-
 σαν εἶναι σφίας ζημιῶσαι. πυνθανόμενοι δὲ τοὺς Μή- 5
 δους τοὺς μετὰ Ἀρταβάζου Φεύγοντας, τούτους ἐδίω-
 κον μέχρι Θεσσαλίας· Λακεδαιμόνιοι δὲ οὐκ ἔων Φεύ-
 γοντας διώκειν. οἱ δὲ ἀναχωρήσαντες εἰς τὴν ἑαυτῶν,
 τοὺς ἡγεμόνας τῆς στρατιῆς ἐδίωξαν ἐκ τῆς γῆς. Με-

*Confide, mulier, non modo ut supplex, sed et in-
 super si verum est quod ais, filiam te esse Hege-
 toridae Coi. qui maxime omnium ista loca habi-
 tantium hospitii iure tecum coniunctus est. His
 dictis, tunc illam praesentibus ephoris tradidit, dein-
 de vero Aeginam misit, quo ipsa venire cupiverat.
 (77.) Post huius mulieris adventum mox adfuere
 Mantinenses, re confecta. Qui ubi cognovere sero
 se venire post peractam pugnam, vehementer indo-
 luerunt, et mulctam se commeruisse ultro fatebantur.
 Ut vero audivere fugam corripuisse Medos qui cum
 Artabazo erant, hos illi, dissuadentibus licet La-
 cedaemoniis, persecuti sunt usque in Thessaliam.
 Postquam vero domum sunt reversi, duces suarum
 copiarum exilio multarunt. Post Mantinenses Elei*

10 τὰ δὲ Μαντινέας, ἦκον Ἠλεῖοι. καὶ ὡσαύτως οἱ Ἠλεῖοι τοῖσι Μαντινεῦσι συμφορὴν ποιησάμενοι ἀπαλλάσσοντο· ἀπελθόντες δὲ καὶ οὗτοι τοὺς ἡγεμόνας ἐδίωξαν. τὰ κατὰ Μαντινέας μὲν καὶ Ἠλείους τοσαῦτα.

Ἐν δὲ Πλαταιῇσι ἐν τῷ στρατοπέδῳ τῶν Αἰγινητέων 78 ἦν Λάμπων ὁ Πύθειω, Αἰγινητέων τὰ πρῶτα· ὃς ἀνοσιώτατον ἔχων λόγον, ἵετο πρὸς Πausanίην. ἀπικόμενος δὲ, σπουδῇ ἔλεγε τάδε· „ὦ παῖ Κλεομβρότου, 5 „ἔργον ἔργασταί τοι ὑπερφυῆς, μέγαβός τε καὶ κάλ- „λος· καὶ τοῖ θεῷ παρέδωκε, ρυσάμενον τὴν Ἑλλά- „δα, κλέος καταθέσθαι μέγιστον Ἑλλήνων τῶν ἡμεῖς „ἴωμεν. σὺ δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τὰ ἐπὶ τούτοις ποιήσον, „ὅπως λόγος τέ σε ἔχη ἔτι μέζων, καὶ τις ὕστερον 10 „φυλάσσηται τῶν βαρβάρων μὴ ὑπάρχειν ἔργα ἀτά-

venerunt: et hi pariter atque Mantinenses gravissime dolentes redierunt, pariterque atque illi, postquam domum reversi sunt, duces suos in exsilium miserunt. Et haec quidem de Mantinensibus et Eleis hactenus.

(78.) Fuit autem in exercitu Aeginetarum ad Plataeas Aegineta *Lampon*, Pythae filius, primarius vir inter Aeginetas: qui Pausaniam adiit, rem improbissimam ei suasurus. Ad quem quum accessisset, magno studio haec verba fecit: *Fili Cleombroti! exsecutus es facinus ita magnum et praeclarum, ut hominis superare naturam videatur: tibi que hoc dedit deus, ut liberata Graecia omnium quos novimus Graecorum longe maximam gloriam sis consecutus. At tu nunc etiam quod superest perfice; quo famam etiam consequaris maiorem, et*
Herod. T. IV. P. I. Q

„σθαλα ποιέων ἐς τοὺς Ἕλληνας. Λεωνίδεω γὰρ ἀπο-
 „θανόντος ἐν Θερμοπύλῃσι, Μαρδόνιός τε καὶ Ξέρξης
 „ἀποταμόντες τὴν κεφαλὴν ἀνεσταύρωσαν. τῷ σὺ τὴν
 „ὁμοίην ἀποδίδους, ἔπαινον ἔξεις πρῶτα μὲν ὑπὸ πάν-
 „των Σπαρτιητέων, αὐτὶς δὲ καὶ πρὸς τῶν ἄλλων 15
 „Ἑλλήνων. Μαρδόνιον γὰρ ἀνασκολοπίσας, τιτιμώ-
 „ρησαι ἐς πατέρων τὸν σὸν. Λεωνίδην.“ Ὁ μὲν, δοκέων
 79 χαρίζεσθαι, ἔλεγε τάδε. Ὁ δ' ἀνταμείβετο τοῖσδε·
 „ὦ ξῆνε Αἰγινήτα, τὸ μὲν εὖ νοεῖν τε καὶ προορᾶν, ἀγα-
 „μαι σὺ· γνώμης μέντοι ἡμάρτηκας χρηστῆς. ἐξάρας
 „γὰρ με ὑψοῦ καὶ τὴν πατέρα καὶ τὸ ἔργον, ἐς τὸ μη-
 „δὲν κατέβαλες, παραινέων νεκρῷ λυμαινέσθαι, καὶ, 5
 „ἣν ταῦτα ποιέω, φᾶς ἀμείνόν με ἀκούσεσθαι. τὰ πρό-
 „πει μᾶλλον βαρβάροισι ποιεῖν, ἢ περ Ἑλλήσι· καὶ

Barbarorum quisque posthac caveat ne res nefarias adversus Graecos suscipiat. Postquam Leonidas ad Thermopylas occubuit, Mardonius et Xerxes caput eius praeciderunt, et e palo erexerunt. Huic si tu paria reddideris, primum Spartani, tum vero etiam Graeci omnes te collaudabunt. Quippe Mardonium si e palo erexeris, patrum tuum ultus fueris Leonidam. Haec ille dixit, putans se gratificaturum Pausaniae. (79.) Cui his verbis rex respondit: Hospes Aegineta! tuam et benevolentiam et prospicientiam laudo: at a recto animi sensu plurimum abes. Nam postquam me et patriam factumque meum in coelum usque extulisti, in nihilum me proiecisti, dum hortaris ut mortuo insultem, et me ais, id si fecero, melius auditurum. Barbaros hoc facere decet, non

- „ἐκείνοισι δὲ ἐπιφρονέομεν. Ἐγὼ δ' ὦν τούτου εἵνεκα
 „μῆτε Αἰγινήτῃσι ἄδοιμι, μῆτε τοῖσι ταῦτα ἀρέσκειται
 10 „ἀποχρᾶ δ' ἐμοὶ, Σπαρτιήτῃσι ἀρεσκόμενον, ὅσια μὲν
 „ποιέειν, ὅσια δὲ καὶ λέγειν. Λεωνίδῃ δὲ, τῷ μὲ κε-
 „λεύεις τιμωρῆσαι, Φημί μεγάλως τιμωρῆσθαι· ἦν-
 „χῆσί τε τῇσι τῶνδε ἀναριθμήτοισι τετίμηται αὐτός
 „τε καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἐν Θερμοπύλῃσι τελευτήσαντες.
 15 „σὺ μέντοι ἔτι ἔχων λόγον τοιόνδε, μῆτε προσέλθῃς
 „ἔμοιγε, μῆτε συμβουλεύῃς· χάριν ἴσθι τε, ἰὼν ἀπα-
 „θής.“ Ὁ μὲν, ταῦτα ἀκούσας, ἀπαλλάσσεται.

Πausanías δὲ κήρυγμα ποιησάμενος, μύθῃνα ἄπτε- 80
 σθαι τῆς λήϊς, συγκομίζειν ἐκέλευε τοὺς εἰλωτας τὰ
 χρήματα. οἱ δὲ, ἀνα τὸ στρατόπεδον σκιδνάμενοι, ὠρί-
 σκον σκητὰς κατεσκευασμένας χρυσῷ καὶ ἀργύρῳ, κλί-

Graecos: atque illos hoc nomine odimus. Ego qui-
dem, quod ad hoc adtinet, nec Aeginetis velim
placere, nec quibuscumque talia placent: sufficit-
que mihi, Lacedaemoniis placere, sancte agentem,
sancteq̃ue loquentem. Leonidae vero, quem tu me
iubes ulcisci, puto magnifice esse parentatum:
nam innumerabilium horum caede ultionem et ipse
obtinuit et caeteri qui ad Thermopylas occubue-
runt. Omnino vero, talia propositurus aut suasu-
rus noli porro meum in conspectum venire: et
gratias habe, quod incolumis abeas! His auditis,
ille discessit.

(80.) Iam Pausanias, proposito per praeconem
 edicto, ne quis de praeda quidquam tangeret, hi-
 lotas iussit pretiosa colligere. Et illi, per castra dis-
 currentes, tentoria invenerunt auro argentoque re-

νας τε ἐπιχρύσους καὶ ἐπαργύρους, κρητῆράς τε χρυ- 5
 σέους, καὶ Φιάλας τε καὶ ἄλλα ἐκτώματα· σάκκους
 τε ἐπ' ἀμαξέων εὕρισκον, ἐν τοῖσι λέβητες ἐφαίνοντο
 ἐνεόντες χρυσεοὶ τε καὶ ἀργυροὶ· ἀπὸ τε τῶν κειμέ-
 νων νεκρῶν ἐσκύλευον ψέλια τε καὶ στρεπτοὺς, καὶ τοὺς
 ἀκινάκεις, ἔοντας χρυσεούς· ἐπεὶ ἐσθῆτός γε ποικίλης 10
 λόγος ἐγένετο οὐδὲ εἰς. Ἐνθαῦτα πολλὰ μὲν κλέπτοντες
 ἐπώλεον πρὸς τοὺς Αἰγινήτας οἱ εἰλωτες, πολλὰ δὲ καὶ
 ἀπεδείκνυσαν, ὅσα αὐτέων οὐκ οἶά τε ἦν κρύψαι· ὥστε
 Αἰγινήτησι οἱ μεγάλοι πλούτοι ἀρχὴν ἐνθεῦτεν ἐγένοντο,
 εἰ τὸν χρυσὸν, ἅτε ἔοντα χαλκὸν δῆθεν, παρὰ τῶν εἰλω- 15
 81 τῶν ἀνέοντο. Συμφορήσαντες δὲ τὰ χρήματα, καὶ
 δεκάτην ἐξελόντες τῷ ἐν Δελφοῖσι θεῷ, ἀπ' ἧς ὁ τρί-
 πους ὁ χρυσεὸς ἀνετέθη, ὁ ἐπὶ τοῦ τρικαρήνου ὄφιος τοῦ
 χαλκεύου ἐπεστεῶς ἄγχιστα τοῦ βωμοῦ· καὶ τῷ ἐν

pleta, lectosque auro et argento obductos, et crate-
 res aureos, et phialas, aliaque pocula: plaustrique
 impositos invenerunt saccos, in quibus lebetes erant
 aurei et argentei: denique stratis cadaveribus armillas
 detraxerunt, et torques, et acinaces, qui item aurei
 erant: vestis enim variegatae ne ratio quidem ulla
 habebatur. Ibi tunc multa furto subtrahentes hilotae
 vendiderunt Aeginetis: multa vero etiam represen-
 tabant, quaecumque abscondere non potuerant. At-
 que hinc initium cepere ingentes Aeginetarum divi-
 tia: quippe qui aurum, quasi aes esset, ab hilotis
 emerunt. (81.) Pecuniis reliquisque rebus pretio-
 sis in unum collatis, decimam exemerunt Delphico
 deo; ex qua aureus tripus dedicatus est, qui trici-
 piti serpenti aeneo iussistit proxime aram; item

- 5 Ὀλυμπίῃ θεῷ ἐξελόντες, ἀπ' ἧς δεκάπηχυν χάλκεον
Δία ἀνέθηκαν· καὶ τῷ ἐν Ἰσθμῷ θεῷ, ἀπ' ἧς ἐπτάπη-
χυς χάλκεος Ποσειδέων ἐξεγένετο· ταῦτα ἐξελόντες, τὰ
λοιπὰ διαιρέοντο, καὶ ἔλαβον ἕκαστοι τῶν ἄξιοι ἔσαν,
καὶ τὰς παλλακὰς τῶν Περσέων, καὶ τὸν χρυσὸν, καὶ
10 τὸν ἄργυρον, καὶ ἄλλα χρήματά τε καὶ ὑποζύγια.
Ὅσα μὲν νυν ἐξαίρετα τοῖσι ἀριστεύσασι αὐτέων ἐν
Πλαταιῇσι ἐδόθη, οὐ λέγεται πρὸς οὐδαμῶν, δοκέω δ'
ἔγωγε καὶ τούτοις δοθῆναι. Πausanίῃ δὲ πάντα δέκα
ἐξαιρέῃ τε καὶ ἐδόθη, γυναῖκες, ἵπποι, τάλαντα, κά-
15 μηλοι, ὥς δὲ αὐτως καὶ τὰ ἄλλα χρήματα. Λέγε- 82
ται δὲ καὶ τάδε γενέσθαι· ὥς Εἰρένης Φεύγων ἐκ τῆς
Ἑλλάδος, Μαρδονίῳ τὴν κατασκευὴν καταλίπει τὴν
ἑωυτοῦ· Πausανίῃν ὦν, ἐρέοντα τὴν Μαρδονίου κατα-

LXXXII. 4 seq. κατασκευὴν χρυτῶν εἰς. σκηνὴν h. l. uique legendum suspicatus sum, idque in versione expressi.

Olympico deo decimam exemerunt, ex qua Iovis aenea statua decem cubitorum dedicata est; denique Isthmio deo, unde confecta est Neptuni aenea statua septem cubitorum. Haec postquam exemere, reliqua inter se distribuerunt, pellices Persarum, et aurum, et argentum, et alias res pretiosas, et iumenta: acceperuntque quique pro suo merito. Quenam vero praecipua data sint eis quorum prae caeteris virtus eminebat, a nemine memoratum reperio: puto autem equidem, his praecipua quaedam data esse. Pausaniae vero omnia dena selecta dataque sunt, mulieres, equi, talenta, cameli, pariterque alia pretiosa. (82.) Narrant etiam hoc accidisse: Xerxem, ex Graecia fugientem, supellectilem suam Mardonio reliquisse; *Pausaniam* igitur, quum Mardonii tento-

σκευὴν χρυσῷ τε καὶ ἀργύρῳ καὶ παραπετάσμασι ποι- 5
κίλοισι κατασκευασμένην, κελεῦσαι τοὺς τε ἀρτοκόπους
καὶ τοὺς ὀψοποιοὺς κατὰ ταῦτα καθὰς Μαρδονίῳ δεῖ-
πνον παρασκευάζειν. ὥς δὲ κελευόμενοι οὗτοι ἐποίησαν
ταῦτα, ἐνθαῦτα τὸν Πausanίην, ἰδόντα κλῖνας τε χρυ-
σέας καὶ ἀργυρέας εὖ ἐστρωμένας, καὶ τραπέζας τε 10
χρυσέας καὶ ἀργυρέας, καὶ παρασκευὴν μεγαλοπρε-
πέα τοῦ δείπνου, ἐκπλαγέντα τὰ προκείμενα ἀγαθὰ,
κελεῦσαι ἐπὶ γέλῳτι τοὺς ἐαυτοῦ διηκόνους παρασκευά-
σαι Λακωνικὸν δεῖπνον. ὥς δὲ τῆς θοίνης ποιηθείσης ἦν
πολλὸν τὸ μέσον, τὸν Pausanίην γελάσαντα μεταπέμ- 15
ψασθαι τῶν Ἑλλήνων τοὺς στρατηγούς· συνελθέντων δὲ
τουτέων, εἶπαι τὸν Pausanίην, δεικνύντα ἐς ἑκατέρην
τοῦ δείπνου τὴν παρασκευὴν· „Ἄνδρες Ἕλληνες, τῶνδε
„εἵνεκα ἐγὼ ὑμέας συνήγαγον, βουλόμενος ὑμῖν τοῦδε
„τοῦ Μήδων ἡγεμόνος τὴν ἀφροσύνην δεῖξαι· ὅς τοιήνδε 20

rium vidisset auro et argento et variegatis aulacis in-
structum, pistores et coquos iussisse *coenam parare*
prorsus qualem Mardonio soliti essent instruere.
Quod quum illi fecissent, tum Pausaniam, lectulos
videntem aureos et argenteos pulcre stratos, et men-
sas augeas et argenteas, et magnificum ipsius coenae
adparatum, propositas admiratum lautitias, ioci
caussâ suos famulos *Laconicam parare coenam* ius-
sisse. Quumque multum interesset inter utrumque
epulum, ridentem Pausaniam vocasse Graecorum
duces; eisque, ut convenerunt, utriusque coenae ad-
paratum monstrantem, dixisse: *Hoc consilio, Graeci*
viri! vos convocabi, quo stultitiam vobis ostende-
rem huius ducis Medorum; qui, quum tali victus

„δίδαιται ἔχων, ἦλθε ἐς ἡμέας οὕτω οἰζυρὴν ἔχοντας
 „ἀπαιρησόμενος.“ Ταῦτα μὲν Πausanίην λέγεται εἶ-
 παί πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Ἑλλήνων. Τότερ⁸³
 μέντοι χρόνῳ μετὰ ταῦτα καὶ τῶν Πλαταιέων εὖρον
 συχνοὶ θήκας χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ τῶν ἄλλων χρη-
 μάτων. Ἐφάνη δὲ καὶ τόδε ὕστερον ἔτι τουτέων, τῶν
 5 νεκρῶν περιψιλωθέντων τὰς σάρκας· συνεφόρεον γὰρ τὰ
 ὀστέα οἱ Πλαταιεῖς ἐς ἓνα χῶρον· εὐρέθη κεφαλὴ οὐκ
 ἔχουσα ραφὴν οὐδεμίαν, ἀλλὰ ἐξ ἐνὸς ἐοῦσα ὀστέου·
 ἐφάνη δὲ καὶ γνάθος, καὶ τὸ ἄνω τῆς γνάθου, ἔχουσα
 ὀδόντας μονοφυέας, ἐξ ἐνὸς ὀστέου πάντας, τοὺς τε
 10 ὀδόντας καὶ τοὺς γομφίους. καὶ πενταπῆχρος ἀνδρὸς
 ὀστέα ἐφάνη.

Ἐπεὶτεν δὲ Μαρδονίου δευτέρῃ ἡμέρῃ ὁ νεκρὸς ἠφάνη- 84

generi esset adsuetus, ad nos venit, miserum nostrum epulum nobis rapturus. Haec Pausanias ducibus Graecorum fertur dixisse. (83.) Sed et insequente tempore post has res gestas multi Plataecenses arculas adhuc invenerunt auro et argento et aliis pretiosis rebus repletas. Et nonnullo rursus post haec tempore interiecto, postquam mortuorum cadavera carnibus prorsus fuissent nudata, etiam hoc mirum adparuit. Quum ossa in unum locum Plataecenses colligerent, repertum est *cranium nullam* prorsus *suturam habens*, sed uno osse constans. Reperta est etiam maxilla, quum inferior, tum superior, cuius *dentes* ita *concreti* erant, tam reliqui, quam molares, ut uno osse constarent omnes. Reperta etiam sunt ossa viri quinque cubitorum.

(84.) Deinde vero *Mardonii cadaver*, postridie

στο· ὑπ' ὅτεν μὲν ἀνθρώπων, τὸ ἀτρεκές οὐκ ἔχω εἶπαι.
 πολλοὺς δέ τινας ἤδη καὶ παντοδαποὺς ἤκουσα θάψαι
 Μαρδόνιον, καὶ δῶρα μεγάλα οἶδα λαβόντας πολλοὺς
 παρὰ Ἀρτόντew τοῦ Μαρδονίου παιδὸς διὰ τοῦτο τὸ ἔρ- 5
 γον. ὅστις μέντοι ἦν αὐτέων ὁ ὑπελόμενός τε καὶ θά-
 ψας τὸν νεκρὸν τὸν Μαρδονίου, οὐ δύναμαι ἀτρεκέως
 πυθέσθαι. ἔχει δέ τινα Φάτιν καὶ ΔιονυσοΦάνης, ἀνὴρ
 Ἐφέσιος, θάψαι Μαρδόνιον. ἀλλ' ὁ μὲν τρόπῳ τοιού-
 85 τῳ ἐτάφη. Οἱ δὲ Ἕλληνες ὡς ἐν Πλαταιῇσι τὴν 10
 λήην διείλοντο, ἔθαπτον τοὺς ἑωυτῶν, χωρὶς ἕκαστοι.
 Λακεδαιμόνιοι μὲν τριζὰς ἐποίησαντο θήκας. ἐνθα μὲν
 τοὺς ἱρένας ἔθαψαν, τῶν καὶ Ποσειδώνιος καὶ Ἀμομ-
 Φάρετος ἔσαν καὶ Φιλοκύων τε καὶ Καλλικράτης. ἐν 5

LXXXV. 4. et 6. ἱρένας et ἱρένες ex virorum doctorum emen-
 datione. ἱρέας, ἱρέες, cett. libri omnes.

quam commissa pugna est, non est repertum. Quod
 quidem quonam ab homine fuerit subtractum, dicere
 pro certo non possum. Multos enim memoratos audi-
 vi, et diversis e civitatibus viros, qui perhibentur se-
 peliisse Mardonium; ac novi multos qui hoc nomine
 ingentia dona acceperunt ab Artonte Mardonii filio.
 Quis vero ex his sit, qui Mardonii corpus subtraxerit
 et sepeliverit, pro certo comperire non potui. Fertur
 etiam fama quaedam, Dionysophanem Ephesium se-
 peliisse Mardonium. Sed haec de Mardonii sepultura.
 (85.) *Graeci* vero, divisâ praedâ, *suos sepelive-*
runt, seorsim quique. Et Lacedaemonii quidem tria
 conditoria fecerunt. In uno adolescentes sepelierunt,
 [*irenas* illi vocant,] quorum e numero Posidonius
 fuit, et Amompharetus, et Philocyon, et Callicrates:

730, 32.

μὲν δὴ ἐνὶ τῶν τάφων ἔσαν οἱ ἱρένες· ἐν δὲ τῷ ἐτέρῳ, οἱ
 ἄλλοι Σπαρτιῆται· ἐν δὲ τῷ τρίτῳ, οἱ εἰλωτες. οὗτοι
 μὲν οὕτω ἔθαπτον. Τεγεῆται δὲ χωρὶς πάντας ἀλέας·
 καὶ Ἀθηναῖοι τοὺς ἐωυτῶν ὁμοῦ, καὶ Μεγαρέες τε καὶ
 10 Φλιάσιοι τοὺς ὑπὸ τῆς ἵππου διαφθαρέντας. τούτέων
 μὲν δὴ πάντων πλήρεις ἐγένοντο οἱ τάφοι. Τῶν δὲ ἄλ-
 λων ὅσοι καὶ φαίνονται ἐν Πλαταιῇσι ὄντες τάφοι,
 τούτους δὲ, ὡς ἐγὼ πυθάνομαι, ἐπαισχυνομένους τῇ
 ἀπεστοῖ τῆς μάχης, ἐκάστους χώματα χῶσαι κεινὰ,
 15 τῶν ἐπιγινομένων εἵνεκεν ἀνθρώπων. ἐπεὶ καὶ Αἰγινή-
 τεων ἐστὶ αὐτόθι καλεόμενος τάφος, τὸν ἐγὼ ἀκούω
 καὶ δέκα ἔτεσι ὕστερον μετὰ ταῦτα, δεηθέντων τῶν Αἰ-
 γινήτεων, χῶσαι Κλεάδην τὸν Αὐτοδίκου, ἄνδρα Πλα-
 ταιέα, πρόξεινον ὄντα αὐτῶν.

in altero reliquos Spartanos; in tertio hilotas. Hac
 ratione Lacedaemonii usi sunt. Tegeatae vero seor-
 sim ab illis suos omnes uno in sepulcro condiderunt:
 atque ita etiam Athenienses suos uno in loco: pariter-
 que Megarenses et Phliasii suos, qui ab equitibus
 occisi erant. Horum itaque omnium *plena* erant *se-
 pulcra*. Ad reliquorum vero populorum sepulcra quod
 adinet, quotquot apud Plataeas ostenduntur, illorum
 quique, ut ego comperio, quum puderet eos non in-
 terfuisse pugnae, *inanes* excitarunt *tumulos*, poste-
 rorum hominum gratiā. Nam ibidem est etiam Aegine-
 tarum, quod vocant, sepulcrum; quod ego audio de-
 cimo post haec anno, rogantibus Aeginetis, a Cleade
 excitatum esse, Autodici filio, cive Plataeensi, qui
 publicus Aeginetarum hospes fuit.

- 86 Ὡς δ' ἄρα ἔθαιψαν τοὺς νεκροὺς ἐν Πλαταιῇσι οἱ Ἕλληνες, αὐτίκα βουλευομένοι σφι ἔδοκε στρατεύσθαι ἐπὶ τὰς Θήβας, καὶ ἔξαιτέειν αὐτέων τοὺς μηδίσαντας· ἐν πρώτοισι δὲ αὐτέων, Τιμηγενίδην καὶ Ἀταγῖνον, οἱ ἀρχηγέται ἀνὰ πρώτους ἔσαν· ἦν δὲ μὴ 5 ἐκδιδῶσι, μὴ ἀπανίστασθαι ἀπὸ τῆς πόλιος πρότερον ἢ ἐξέλωσι. ὥς δέ σφι ταῦτα ἔδοξε, οὕτω δὴ ἑνδεκάτῃ ἡμέρῃ ἀπὸ τῆς συμβολῆς ἀπικόμενοι ἐπολιόρκειον Θηβαίους, κελεύοντες ἐκδιδόναι τοὺς ἄνδρας. οὐ βουλομένων δὲ τῶν Θηβαίων ἐκδιδόναι, τὴν τε γῆν αὐτέων 10
- 87 ἔταμνον, καὶ προσέβαλλον πρὸς τὸ τεῖχος. Καὶ, οὐ γὰρ ἐπαύοντο σνωέμενοι, εἰκοστῇ ἡμέρῃ ἔλεξε τοῖσι Θηβαίοισι Τιμηγενίδης τάδε· „Ἄνδρες Θηβαῖοι, ἐπειδὴ „οὕτω δέδοκται τοῖσι Ἕλλησι, μὴ πρότερον ἀπαναστῆ-

(86.) Sepultis ad Plataeam mortuis, deliberantibus Graecis placuit protinus contra Thebas ferre arma, postulareque a Thebanis ut sibi hos traderent qui Medorum partes essent secuti, inprimisque Timagenidem et Attaginum, qui prae caeteris principes huius factionis fuissent: quos nisi illi tradidissent, non abscedere decreverunt ab urbe, quin eam expugnassent. Utque hoc eis placuit, ita undecimo post pugnam die ad Thebas venerunt; urbemque obsidentes, postularunt ut praedicti viri sibi dederentur: et, negantibus Thebanis se id facturos, agrum illorum vastarunt, murumque oppugnarunt. (87.) Qui quum adsidue multa illis damna inferrent, vicesimo die Timagenides haec apud Thebanos verba fecit: Quoniam Graecis decretum est, cives Thebani! non prius ab oppugnatione desistere abscedereque,

- 5 „ναι πολιορκέοντας, ἢ ἐξέλωσι Θήβας, ἢ ἡμέας αὐ-
 „τοῖσι παραδῶτε, νῦν ὧν ἡμέων εἵνεκα γῆ ἡ Βοιωτίη
 „πλέω μὴ ἀναπλήσῃ. ἀλλ', εἰ μὲν χρημάτων χρη-
 „ζοντες, πρόσχημα ἡμέας ἐξαίτεονται, χρήματά σφι
 „δῶμεν ἐκ τοῦ κοινοῦ· σὺν γὰρ τῷ κοινῷ καὶ ἐμῇδισα-
 10 „μεν, οὐδὲ μούνοι ἡμέες. εἰ δὲ ἡμέων ἀληθῶς δεόμενοι
 „πολιορκέουσι, ἡμεῖς ἡμέας αὐτοὺς ἐς ἀντιλογίην πα-
 „ρέξομεν.“ Κάρτα τε ἔδοξε εὖ λέγειν, καὶ ἐς καιρόν·
 αὐτίκα τε ἐπεκηρυκεύοντο πρὸς Πausanίην οἱ Θηβαῖοι,
 θέλοντες ἐκδιδόναι τοὺς ἄνδρας. Ὡς δὲ ἀμολόγησαν 88
 ἐπὶ τούτοις, Ἀτταγῖνος μὲν ἐκδιδράσκει ἐκ τοῦ ἄστεος·
 παῖδας δὲ αὐτοῦ ἀπαχθέντας Πausanίης ἀπέλυσε τῆς
 αἰτίας, Φᾶς τοῦ μηδισμοῦ παῖδας οὐδὲν εἶναι μετα-
 5 τίους. τοὺς δὲ ἄλλους ἄνδρας τοὺς ἐξέδωσαν οἱ Θη-

*quam aut expugnassent Thebas, aut nos illis a vobis dediti essemus; nunc nostrâ causâ ne plura porro patiatur Boeotia terra! Sed, si illi, pecuniarum avidi, in speciem tantum nos deposcunt, demus eis pecunias ex publico: nam publice omnes Medorum partes secuti sumus, non nos soli. Sin vere nos deditos cupiunt, eâque causâ urbem oppugnant, nos ipsi ad causam apud eos dicendam nos sistemus. Et hic sane optime dicere visus est et opportune: protinusque caduceatorem Thebani miserunt ad Pausaniam, significantes se viros illos esse tradituros. (88.) De quo ut inter utrosque convenit, interim Attaginus quidem ex urbe clam profugit: cuius filios Pausanias ad se adductos absolvit crimine, Medismi culpam, dicens, filios nul-
 lam habere. Reliqui vero viri quos Thebani dedide-*

βαῖοι, οἱ μὲν ἐδόκεον ἀντιλογίης τε κυρήσειν, καὶ δὴ
 χρήμασι ἐπειπίθεσαν διαθέσθαι· ὁ δὲ, ὡς παρήλαβε,
 αὐτὰ ταῦτα ὑπονοέων, τὴν στρατιὴν τὴν τῶν συμμά-
 χων ἅπασαν ἀπῆκε, καὶ ἐκείνους ἀγαγὼν εἰς Κόριν-
 θον, διέφθειρε. Ταῦτα μὲν τὰ ἐν Πλαταιῇσι καὶ Θή- 10
 βησι γενόμενα.

- 89 Ἀρτάβαζος δὲ ὁ Φαρνάκεος, Φεύγων ἐκ Πλαταιέων,
 καὶ δὴ καὶ πρόσω ἐγίνετο. Ἀπικόμανον δέ μιν οἱ Θεσ-
 σαλοὶ παρὰ σφέας, ἐπὶ τε ξείνια ἐκάλεον, καὶ ἀνει-
 ρώτευν περὶ τῆς στρατιῆς τῆς ἄλλης, οὐδὲν ἐπιστά-
 μενοι τῶν ἐν Πλαταιῇσι γενομένων. ὁ δὲ Ἀρτάβαζος, 5
 γνούς ὅτι εἰ ἐθέλοι σφι πᾶσαν τὴν ἀληθινήν τῶν ἀγῶ-
 νων εἶπαι, αὐτὸς τε κινδυνεύσει ἀπολέσθαι καὶ ὁ μετ'
 αὐτοῦ στρατός· ἐπιθήσεσθαι γὰρ οἱ πάντα τινα οἶστο

runt, putabant illi quidem ad dicendam causam se-
 iri admissum, praetereaue confidebant pecuniis
 amoliri a se posse periculum: at id ipsum suspica-
 tus Pausanias, postquam illos accepit, universum so-
 ciorum exercitum dimisit, et illos Corinthum abdu-
 ctos interfecit. Ac hae quidem res sunt, ad Plataeas
 et ad Thebas gestae.

(89.) *Artabazus* vero, *Pharnacis* filius, qui *Pla-*
taeis profugerat, iam longe admodum erat progres-
 sus. Qui ubi in *Thessaliam* pervenit, *Thessali* eum
 ad hospitium vocarunt, sciscitatique sunt de reliquo
 exercitu: nec dum enim quidquam de rebus ad *Pla-*
taeas gestis compererant. At *Artabazus*, bene gnarus,
 si de praeliis factis id quod res erat illis aperuisset,
 verendum sibi esse, ne ipse cum exercitu suo per-
 eat: unumquemque enim se adgressurum existima-

πυνθαζόμενον τὰ γεγονότα ταῦτα ἐκλογιζόμενος, οὔτε
 10 πρὸς τοὺς Φωκέας ἐξαγόρευε αὐδὲν, πρὸς τε τοὺς Θεσ-
 σαλοὺς ἔλεγε τάδε· „Ἐγὼ μὲν, ὦ ἄνδρες Θεσσαλαί,
 „ὥς ὁρᾶτε, ἐπείγομαι τε κατὰ τὴν ταχίστην ἐλῶν ἐς
 „Θρηάκην, καὶ σπουδὴν ἔχω, πεμθείς κατὰ τι πρῆ-
 „γμα ἐκ τοῦ στρατοπέδου μετὰ τῶνδε. αὐτὸς δὲ ὑμῖν
 15 „Μαρδόνιος, καὶ ὁ στρατὸς αὐτοῦ, οὗτος κατὰ πόδας
 „ἐμεῦ ἐλαύνων προσδόκιμός ἐστι. τοῦτον καὶ ξεινίζετε,
 „καὶ εὖ ποιεῦντες φαίνεσθε· οὐ γὰρ ὑμῖν ἐς χρόνον
 „ταῦτα ποιεῦσι μεταμελήσει.“ Ταῦτα δὲ εἰπας, ἀπέ-
 λαυε σπουδῇ τὴν στρατιὴν διὰ Θεσσαλίας τε καὶ Μα-
 20 κεδονίης ἰθὺ τῆς Θρηάκης, ὥς ἀληθέως ἐπείγόμενος, καὶ
 τὴν μισόγαιαν τάμνων τῆς ὁδοῦ. καὶ ἀπικνέεται ἐς Βυ-
 ζάντιον, καταλιπὼν τοῦ στρατοῦ τοῦ ἑωυτοῦ συχνοὺς
 ὑπὸ Θρηάκων τε κατακοπέντας κατ’ ὁδόν, καὶ λιμῶ

vit, qui quae gesta erant cognovisset: haec igitur
 secum reputans, nec apud Phocenses vulgaverat
 quidquam, et apud Thessalos haec dixit: *Ego qui-*
dem, ut videtis, Thessali! in Thraciam maturo
pervenire; et celeritate utor, quippe praemissus
e castris cum hisce ad rem quamdam peragendam.
Ipse vero Mardonius, e vestigio me cum suo exer-
citu sequens, mox vobis aderit. Hunc hospitio
excipite, omniaque ei officia praestate: nec enim,
id fecisse, in posterum vos poenitebit. His dictis,
 raptim per Thessaliam et Macedoniam rectà Thraciam
 versus duxit exercitum, vere festinans, et per mediam
 terram viam carpens. Denique Byzantium pervenit,
 relictis quidem de suo exercitu multis, qui partim a
 Thracibus in itinere caesi sunt, partim fame et labo-

συστάοντας καὶ καμάτω· ἐκ Βυζαντίου δὲ διέβη πλοίοισι.

Οὗτος μὲν οὕτω ἀπενόστησε εἰς τὴν Ἀσίην.

25

- 90 ΤΗΣ δὲ αὐτῆς ἡμέρης τῆς περ ἐν Πλαταιῇσι τὸ
 τρώμα ἐγένετο, συνεκώρησε γενέσθαι καὶ ἐν Μυκάλῃ
 τῆς Ἰωνίης. Ἐπεὶ γὰρ δὴ ἐν τῇ Δήλῳ κατέατο οἱ Ἑλ-
 ληνες, οἱ ἐν τῇσι νηυσὶ ἅμα Λευτυχίδῃ τῷ Λακεδαι-
 μονίῳ ἀπικόμενοι, ἦλθόν σφι ἄγγελοι ἀπὸ Σάμου, 5
 Λάμπων τε Θρασυκλῆος, καὶ Ἀθηναγόρης Ἀρχιστρα-
 τίδεω, καὶ Ἡγησίστρατος Ἀρισταγόρεω, πεμφθέντες
 ὑπὸ Σαμίων λάβρη τῶν τε Περσέων καὶ τοῦ τυράννου
 Θεομήτορος τοῦ Ἀνδροδάμαντος, τὸν κατέστησαν Σά-
 μου τύραννον οἱ Πέρσαι. ἐπελθόντων δὲ σφεων ἐπὶ τοὺς 10
 στρατηγοὺς, ἔλεγε Ἡγησίστρατος πολλὰ καὶ παν-
 τοῖα· ὥς „ἢν μούνον ἰδῶνται αὐτοὺς οἱ Ἴωνες, ἀποστή-
 σονται ἀπὸ Περσέων, καὶ ὥς οἱ βάρβαροι οὐκ ὑπομέ-

ribus conflictati perierunt. Tum ex Byzantio navi-
 giis traiecit: atque ita hic in Asiam est reversus.

(90.) Quo die istam ad Plataeas cladem *Persae*
 acceperunt, eodem die accidit ut alia calamitate *ad*
Mycalen Ioniae affligerentur. Scilicet quum Deli
 sederent Graeci, qui duce *Leotychide* Lacedaemo-
 nio cum classe advenerant, vencerunt ad eos ex
 Samo legati, Lampon Thrasyclis filius, et Athena-
 goras Archestratidae, et Hegesistratus Aristagorae,
 a Samiis missi insciis Persis et inscio tyranno Theo-
 mestore, Androdamantis filio, quem Persae tyran-
 num Sami constituerant. Qui ubi Graecorum duces
 convenere, multa atque varia verba *Hegesistratus*
 fecit; dicens, si modo vidissent illos Iones, descen-
 tituros esse a Persis, et ad illorum adventum disces-

733, 20.

νήουσι· ἦν δὲ καὶ ἄρα ὑπομείνωσι, οὐκ ἐτέρην ἄγρην
 15 τοιαύτην εὐρεῖν αὖ αὐτούς.“ Θεούς τε κοινούς ἀνακα-
 λών, προέτρεπε αὐτούς ῥύσασθαι ἄνδρας Ἑλληνας ἐκ
 δουλοσύνης, καὶ ἀπαμῦναι τὸν βάρβαρον· „εὐπετές τε
 αὐτοῖσι, ἔφη, ταῦτα γίνεσθαι· τὰς τε γὰρ νῆας αὐτίων
 κακῶς πλέειν, καὶ οὐκ ἀξιομάχους κείνοισι εἶναι· αὐ-
 20 τοί τε, εἴ τι ὑποπτεύουσι μὴ δόλῳ αὐτούς προάγοιεν,
 ἐτοῖμοι εἶναι ἐν τῇσι νηυσὶ τῇσι ἐκείνων ἀγόμενοι ὁμη-
 ροί εἶναι.“ Ὡς δὲ πολλὸς ἦν λισσόμενος ὁ ξείνος ὁ Σά- 91
 μιος, εἶρετο Λευτυχίδης, εἴτε κληρόνος εἵνεκεν θέλων
 πυθέσθαι, εἴτε καὶ κατὰ συντυχίην, Θεοῦ ποιεῦντος·
 „ὦ ξεῖνε Σάμμε, τί τοι τὸ οὐνομα;“ ὁ δὲ εἶπε,
 5 „Ἡγσιστράτος.“ ὁ δὲ, ὑπαρπάσας τὸν ἐπίλοιπον λό-
 γον, εἴ τινα ὀρμητὸ λέγειν ὁ Ἡγσιστράτος, εἶπε·

*suiros Barbaros; sive hi manserint, nullam aliam
 talem praedam Graecos umquam reperturos. De-
 nique communes deos invocans, hortatus illos est,
 ut homines Graecos servitute vellent liberare, et
 pellere Barbarum. Idque facile illis esse factu,
 ait: etenim et naves eorum male navigare, nec
 resistere illis posse. Quod si quam suspicio-
 nem haberent per dolum se illos excitare, paratos
 se esse in illorum navibus obsidum loco abduci.
 (91.) Quumque pluribus verbis orare non desiste-
 ret Samius hospes, tunc Leotychides, sive consulto
 capiendi ominis caussâ, sive forte fortuna, deo ita
 volente, interrogavit eum: Samie hospes! quodnam
 tibi nomen est? Et ille, Hegesistratus, ait. Moxque
 Leotychides, intercipiens reliquum sermonem, si
 quem adiecturus Hegesistratus esset, Accipio, in-*

- „Δέχομαι τὸν οἰωνόν, τὸν Ἠγησίστρατον, ὃ ξεῖνε Σά-
 „μιν. σὺ δὲ ἡμῖν ποίει ὅπως αὐτός τε δοὺς πίστιν ἀπο-
 „πλεύσαι, καὶ οἱ σὺν σοὶ ἔοντες οἶδε, ἣ μὲν Σαμίους
 92 „ἡμῖν προθύμους ἔσεσθαι συμμάχους.“ Ταῦτά τε 10
 ἅμα ἠγόρευε, καὶ τὸ ἔργον προσῆγε. αὐτίκα γὰρ οἱ
 Σάμιοι πίστιν τε καὶ ὅρκια ἐποκύντο συμμαχίης περὶ
 πρὸς τοὺς Ἕλληνας. ταῦτα δὲ ποιήσαντες, οἱ μὲν ἀπέ-
 πλεον· μετὰ σφέων γὰρ ἐκέλευε πλέειν τὸν Ἠγησί- 5
 στρατον, οἰωνὸν τὸ οὖνομα ποιούμενος. οἱ δὲ Ἕλληνες,
 ἐπισχέντες ταύτην τὴν ἡμέραν, τῇ ὑστεραίῃ ἐκαλλι-
 ρέοντο, μαντευομένου σφί Δηϊφόνου τοῦ Εὐήνιου, ἀν-
 δρὸς Ἀπολλωνιήτεω, Ἀπολλωνίης δὲ τῆς ἐν τῷ Ἰονίῳ
 κόλπῳ.
 93 Τοῦ τὸν πατέρα κατέλαβε Εὐήνιον πρῆγμα τοιόνδε. 10

XCII. 2. προσῆγε. Fors. προῆγε, processit, successit negotium.

quit, omen, Samie hospes! accipio hunc copiam ducem. [hoc enim sonat graecum huius viri nomen.] Tu modo fac, et hi qui tecum sunt, ut, priusquam hinc abeatis, fidem nobis detis, revera Samios promptos nobis socios adfuturos. (92.) Hacc locutus, e vestigio rem exsequi adgressus est. Protinus enim Samii de societate cum Graecis fidem et iusiurandum dederunt: coque facto, duo ex legatis domum navigarunt; nam Hegesistratum secum navigare Leotychides iussit, nomen eius pro omine accipiens. Et illo quidem die se continuerunt Graeci, postridie vero lacta illis sacra fuere, interpretis sacrorum officio fungente Deiphono, Evenii filio, Apolloniata, ex illa Apollonia, quae ad Ionium mare sita est. (93.) Deiphoni huius pater *Euenius* fortuna usus

Ἔστι ἐν τῇ Ἀπολλωνίῃ ταύτῃ ἱρὰ ἡλίου πρόβατα, τὰ
 τὰς μὲν ἡμέρας βόσκεται παρά ποταμὸν, ὃς ἐκ Λά-
 κμωνος οὖρεος ῥέει διὰ τῆς Ἀπολλωνίης χώρης ἐς Θά-
 5 λίσσαν, παρ' Ὀρικὸν λιμένα· τὰς δὲ νύκτας ἀραιρη-
 μένοι ἄνδρες οἱ πλούτῳ τε καὶ γένει δοκιμώτατοι τῶν
 ἀστῶν, οὗτοι φυλάσσουσι ἐνιαυτὸν ἕκαστος. περὶ πολ-
 λοῦ γὰρ δὴ ποιῶνται Ἀπολλωνιῇται τὰ πρόβατα ταῦ-
 τα, ἐκ Θεοπροπίου τινός. ἐν δὲ ἄντρῳ αὐλίζονται, ἀπὸ
 10 τῆς πόλιος ἐκάς. ἐνθα δὴ τότε ὁ Εὐήνιος οὗτος ἀραιρη-
 μένος ἐφύλασσε. καὶ κοτε αὐτοῦ κατακαμήσαντος τὴν
 φυλακὴν, παρελθόντες λύκοι ἐς τὸ ἄντρον, διέφθειραν
 τῶν προβάτων ὡς ἐξήκοντα. ὁ δὲ, ὡς ἐπήϊσε, εἶχε σιγῇ
 καὶ ἔφραζε οὐδενὶ, ἐν νόῳ ἔχων ἀντικαταστήσειν ἄλλα
 15 πριάμενος. καὶ, οὐ γὰρ ἔλαβε τοὺς Ἀπολλωνιῇτας ταῦ-
 τα γενόμενα· ἀλλ', ὡς ἐπύθοντο, ὑπαγαγόντες μιν

erat huiusmodi. Sunt Apolloniae oves Soli sacrae,
 quae interdiu pascuntur iuxta fluvium, qui ex Lac-
 mone monte per agrum Apolloniatem prope Oricum
 portum in mare influit: noctu vero selecti viri, di-
 vitiis et genere spectatissimi inter cives, easdem oves
 custodiunt, quisque per anni spatium. Nam oves has,
 ex oraculi responso quodam, maximi faciunt Apol-
 loniatae; stabulantur autem illae in antro quodam
 procul ab urbe. Ibi eas tunc Euenius hic, ad id de-
 lectus, custodiebat: et nocte quadam, quum, qui
 vigilare debebat, obdormivisset, ingressi in antrum
 lupi oves fere sexaginta corripuerunt. Quod ubi ille
 animadvertit, tacuit, nec cuiquam edixit, alias co-
 gitans emere et in illarum locum substituere. At
 non latuit Apolloniatas factum: qui, ut id cognove-

ὑπὸ δικαστήριον, κατέκριναν, ὡς τὴν φυλακὴν κατακοιμήσαντα, τῆς ὅψιος στερηθῆναι. Ἐπεὶ τε δὲ τὸν Εὐήνιον ἐξετύφλωσαν, αὐτίκα μετὰ ταῦτα οὔτε πρόβατά σφι ἔτικτε, οὔτε γῇ ἔφερε ὁμοίως καρπέν. πρό- 20
φαντα δὲ σφι ἐν τε Δαυδῶνῃ καὶ ἐν Δελφοῖσι ἐγένετο, ἐπεὶ τε ἐπιρώτευν τοὺς προφῆτας τὸ αἴτιον τοῦ παριόντος κακοῦ· οἱ δὲ αὐτοῖσι ἔφραζον „ὅτι ἀδίκως τὸν φύλακον τῶν ἱρῶν προβάτων Εὐήνιον τῆς ὅψιος ἐστέρησαν. αὐτοὶ γὰρ ἐπορμήσαι τοὺς λύκους· οὐ πρότερόν τε 25
παύσασθαι τιμωρόντες ἐκείνῳ, πρὶν ἢ δίκας δῶσι τῶν ἐποίησαν, ταύτας τὰς ἀν' αὐτὸς ἔλῃται καὶ δικαιοῖ· τουτέων δὲ τελομένων, αὐτοὶ δώσειν Εὐηνίῳ δόσιν τοιαύτην τὴν πολλούς μιν μακαριεῖν ἀνθρώπων ἔχοντα.“

XCIII. 22. ἐπὶ τε. Sic ed. Borh. ex Reiskii coniect. Vulgo πρόφαντα --- ἐγένετο. ἔπειτα δὲ sic. Haec eis --- praedicta erant. Deinde vero sic.

runt, in iudicium adductum Euenium condemnarunt, ut, quoniam ovium custodiam adeo negligenter obiiisset, oculorum usu privaretur. Sed, postquam eum excaecarunt, continuo deinde nec oves illis pepererunt, nec terra fructum, ut ante, edere coepit. Quumque et Dodonaeum et Delphicum consuluisent oraculum, caussamque quaesissent praesentium malorum, responderunt prophetae, eo illis haec accidere. quod sacrarum ovium custodem Euenium luminibus orbassent. Ipsos enim (deos) immisisse lupos; neque prius desituros esse illum ulcisci, quam ei poenam facinoris dedissent Apolloniatae, quamcumque ipse postulasset: quae quando soluta fuerit poena, daturos Euenio esse deos tale donum, cuius caussa multi homines beatum illum

734, 77.

Τὰ μὲν χρηστήρια ταῦτά σφι ἐχρήσθη. οἱ δὲ Ἀπολ- 94
λωνιῆται, ἀπόρρητα ποιησάμενοι, προέθεσαν τῶν ἀστέων
ἀνδράσι διαπρῆξαι. οἱ δὲ σφι διέπρῆξαν ὥδε. κατημέ-
νου Εὐηνίου ἐν Θάκῳ, ἐλθόντες οἱ παρίζοντο, καὶ λό-
5 γους ἄλλους ἐποιεῦντο, ἐς ὃ κατέβαινον συλλυπεύμενοι
τῷ πάθει. ταύτῃ δὲ ὑπάγοντες, εἰρώτεον „τίνα δίκην ἂν
έλοιτο, εἰ ἐθέλοιεν Ἀπολλωνιῆται δίκας ὑποστήναι δά-
σειν τῶν ἐποίησαν.“ Ὁ δὲ, οὐκ ἀκηκοὺς τὸ θεοπρόπιον,
εἶλετο εἶπας, „εἰ τίς οἱ δοίῃ ἀγρούς τῶν ἀστέων, ὀνομά-
10 σας τοῖσι ἡπίστατο εἶναι καλλίστους δύο κλήρους τῶν
ἐν τῇ Ἀπολλωνίᾳ καὶ οἴκησιν πρὸς τούτοις, τὴν ἥδε
καλλίστην εἶυσαν τῶν ἐν τῇ πόλει ταυτέων δὲ, ἔφη,
ἐπήβολος γενόμενος, τοῦ λοιποῦ ἀμήνιτος εἶναι, καὶ

sint praedicaturi. (94.) Haec Apolloniatis data sunt responsa; quae illi clam habentes, civium suorum nonnullis negotium cum Euenio conficiendum mandarunt. Et hi ad id conficiendum hac usi sunt ratione. Conveniunt Euenium in sella sedentem, eique adsidentes primum aliis de rebus verba faciunt, deinde ad commiserandam hominis calamitatem progressi, atque ita eum fallentes, interrogant *quasnam poenas esset postulaturus, si voluissent Apolloniatae poenas sustinere eorum quae in illum admisissent?* Et ille, qui de oraculi responso nihil audiverat, optans ait: *si quis ipsi daret agros istos,* (nominabat nempe cives quosdam, quas noverat duo pulcherrima Apolloniae praedia possidere:) *et aedes insuper in urbe,* quas noverat ille pulcherrimas esse; *haec, inquit, si nactus fuisset, in posterum se non iraturum esse civibus, sed hac mulcta fore con-*

δίκην οἱ ταύτην ἀποχρᾶν γενομένην.“ Καὶ ὁ μὲν ταῦ-
 τα ἔλεγε, οἱ δὲ πάρεδροι εἶπαν ὑπολαβόντες· „Εὐήνιε, 15
 „ταύτην δίκην Ἀπολλωνιῆται τῆς ἐκτυφλώσιος ἐκτί-
 „νουςί τοι κατὰ θεοπρέπια τὰ γινόμενα.“ Ὁ μὲν δὴ
 πρὸς ταῦτα δεινὰ ἐποιεέτο, ἐνθεῦτεν πυθόμενος τὸν πάν-
 τα λόγον, ὡς ἔξαπατηθεῖς· οἱ δὲ, πριάμενοι παρὰ τῶν
 ἐκτημένων, διδοῦσί οἱ τὰ εἴλετο. καὶ μετὰ ταῦτα αἰ- 20
 τικά ἔμφυτον μαντικὴν εἶχε, ὥστε καὶ οὐνομαστός
 γενέσθαι.

- 95 Τούτου δὴ ὁ Δηίφονος ἐὼν παῖς τοῦ Εὐηνίου, ἀγόν-
 των Κορινθίων, ἐμαντεύετο τῇ στρατιῇ. Ἦδη δὲ καὶ τότε
 ἤκουσα, ὡς ὁ Δηίφονος ἐπιβατεύων τοῦ Εὐηνίου σὺν-
 ματος, ἐξελάμβανε ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα ἔργα, οὐκ ἐὼν

XCV. 4. ἐπὶ τὴν τὴν Ἑλλάδα ex Reiskii coniect. Et sic ed. Borh.
 cum Larch. Vulgo ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, i. e. contra Graeciam.

tentum. Quae ubi illi dixit, adsidentes ei cives re-
 sponderunt: *Euenie, hanc mulctam. ex oraculi*
responso, solvunt tibi Apolloniatae pro eo quod
te luminibus privarunt. Et ille quidem, postquam
 rem totam cognovit, aegerrime tulit se ita esse cir-
 cumventum: Apolloniatae vero ea, quae ille opta-
 verat, emta a dominis, ei dederunt. Protinus autem
 ab hoc tempore insitam divinandi vim et sacra in-
 terpretandi idem *Euenius* habuit, ita ut hoc nomine
 celebris evaserit.

(95.) Huius igitur *Euenii* filius *Deiphonus*, ad-
 ductus a Corinthiis, sacrorum interpretes fuit apud
 hunc exercitum. Audivi vero etiam, eundem *Dei-*
phonum, usurpato *Euenii* nomine, obiisse Graeciam,
 et passim operam suam locasse, quum non fuisset

- 5 Εὐνήϊου παῖς. Τοῖσι δὲ Ἑλλήσι ὡς ἐκαλλιέρησε, ἀνῆ- 96
 γον τὰς νῆας ἐκ τῆς Δήλου πρὸς τὴν Σάμον. ἐπεὶ δὲ
 ἐγένοντο τῆς Σαμῆς πρὸς Καλάμοισι, οἱ μὲν αὐτοῦ
 ὀρμισάμενοι κατὰ τὸ Ἡραῖον τὸ ταύτη, παρεσκευά-
 5 ζοντο ἐς ναυμαχίην. οἱ δὲ Πέρσαι, πυθόμενοί σφας
 προσπλέειν, ἀνῆγον καὶ αὐτοὶ πρὸς τὴν ἡπείρον τὰς
 νῆας τὰς ἄλλας, τὰς δὲ Φοινίκων ἀπῆκαν ἀποπλέειν.
 βουλευομένοισι γὰρ σφι ἐδόκει ναυμαχίην μὴ ποιέ-
 σθαι· οὐ γὰρ ὧν ἐδόκεον ὁμοῖοι εἶναι. ἐς δὲ τὴν ἡπείρον
 10 ἀπέπλεον, ὅπως ἔωσι ὑπὸ τὸν πεζὸν στρατὸν τὸν σφέ-
 τερον, ἰόντα ἐν τῇ Μυκάλῃ· ὃς, κελύσαντος Ξέρξεω,
 καταλειμμένος τοῦ ἄλλου στρατοῦ, Ἰωνίην ἐφύλασ-
 σε. τοῦ πλῆθος μὲν ἕξ μυριάδες· ἐστρατήγει δὲ αὐτοῦ

XCVI. 3. Καλάμοισι ed. Schaef. et Borh. cum Larch. ex
 Athenaeo. Alii vulgo omnes Καλαμίσοισι.

Euenii filius. (96.) *Graeci*, ut perlitarunt, naves ex Delo *ad Samum* moverunt; et postquam ad Calamos venerunt, terrae Samiae locum ita nominatum, ibi prope Iunonis templum, quod eo loci est, adpulerunt et ad navalem pugnam se compararunt. At *Persae*, ubi illos adnavigare resciverunt, ipsi quoque naves moverunt; et caeteras quidem admo- verunt continenti, Phoenicum vero naves ut abirent permiserunt. Deliberantibus quippe visum erat, pugna navali non esse discernendum, nec enim se Graecis pares esse existimabant. Ad continentem au- tem navigarunt, quo essent sub pedestris exercitus sui tutamine, qui in *Mycale* erat, nempe iussu Xerxis de reliquo exercitu ibi custodiendae Ioniae caussa relictus. Sexaginta hominum millia erant,

Τυγράνης, κάλλεϊ τε καὶ μεγάβει ὑπερφέρων Περσέων.
 Ὑπὸ τοῦτον μὲν δὴ τὸν στρατὸν ἐβουλεύσαντο καταφυ- 15
 γόντες οἱ τοῦ ναυτικοῦ στρατηγοὶ ἀνείρυσαι τὰς νῆας,
 καὶ περιβαλέσθαι ἔρκος, ἔρυμα τῶν νεῶν, καὶ σφέων
 97 αὐτέων κρησφύγετον. Ταῦτα βουλευσάμενοι, ἀνή-
 γοντο. ἀπικόμενοι δὲ παρὰ τὸ τῶν Ποττιέων ἱὸν τῆς
 Μυκάλης ἐς Γαίσωνα τε καὶ Σκολοπόνετα, τῇ Δήμη-
 τρος Ἐλευσινίης ἐστὶν ἱὸν, τὸ Φίλιστος ὁ Πασικλῆος
 ἰδρύσατο, Νείλειω τῷ Κόδρου ἐπισπόμενος ἐπὶ Μιλή- 5
 του κτιστύν· ἐνθαῦτα τὰς τε νῆας ἀνείρυσαν, καὶ πε-
 ριβάλοντο ἔρκος καὶ λίθων καὶ ξύλων, δένδρεα ἐκκό-
 ψαντες ἡμέρα, καὶ σκόλοπας περὶ τὸ ἔρκος κατέπηξαν.
 καὶ παρεσκευάδατο ὡς πολιορκησόμενοι, καὶ ὡς νική-
 σοντες· ἐπ' ἀμφοτέρα ἐπιλεγόμενοι γὰρ παρεσκευάδατο. 10

quibus Tigranes praeerat, vir et formâ et staturâ
 eminens. Huius igitur sub exercitus tutamen se reci-
 pere decreverunt duces classis, navesque in terram
 subducere, et vallo circumdare, quod simul muni-
 mentum navibus et sibi refugium esset. (97.) Hoc
 inito consilio profecti sunt *Persae*; quumque prae-
 ternavigato Eumenidum templo, quod in Mycale
 est, in Gaesonem et Scolopoëntem venissent, ubi est
 Cereris Eleusinae templum, quod Philistus statuit,
 Pasiclis filius, Neleum Codri filium ad Miletum con-
 dendam secutus: ibi subduxerunt naves: et, caesis ar-
 boribus frugiferis, muro eas circumdederunt partim
 ligneo, partim lapideo, palosque praeacutos circa
 murum defixerunt. Denique, in utramque partem re-
 deliberata, et ad tolerandam obsidionem et ad su-
 perandum hostem sese comparabant.

Οἱ δὲ Ἕλληνες, ὡς ἐπύθοντο οἰχωκότητας τοὺς βαρ- 98
 βάρους εἰς τὴν ἡπειρον, ἤχθοντο ὡς ἐκπεφυγόντων· ἐν
 ἀπορίῃ τε εἶχοντο ὅτι ποιέωσι, εἴτε ἀπαλλάσσωνται
 ὀπίσω, εἴτε καταπλέωσι ἐπ' Ἑλλησπόντου. τέλος δ'
 5 ἔδοξε τούτων μὲν μηδέτερα ποιέειν, ἐπιπλέειν δὲ ἐπὶ
 τὴν ἡπειρον. παρασκευασάμενοι ὦν εἰς ναυμαχίην καὶ
 ἀποβάθρας καὶ τὰ ἄλλα ὅσων ἔδεε, ἔπλεον ἐπὶ τῆς
 Μυκάλης. Ἐπεὶ δὲ ἀγχοῦ τε ἐγένοντο τοῦ στρατοπέ-
 δου, καὶ οὐδεὶς ἐφαίνετό σφι ἐπαναγόμενος, ἀλλὰ
 10 ὥρων νῆας ἀνελκυσμένας ἔσω τοῦ τείχεος, πολλὸν δὲ
 πεζὸν παρακεκριμένον παρὰ τὸν αἰγιαλὸν· ἐνθαῦτα
 πρῶτον μὲν ἐν τῇ νηὶ παραπλέων, ἐγχείριψας τῷ αἰ-
 γιαλῷ τὰ μάλιστα Λευτυχίδης, ὑπὸ κήρυκος προηγό-
 ρευε τοῖσι Ἴωσι λέγων· „Ἄνδρες Ἴωνες, ὅσοι ὑμέων
 15 „τυγχάνουσι ἐπακούοντες, μάθετε τὰ λέγω· πάντως

(98.) *Graeci*, ut ad continentem abiisse Barba-
 ros cognoverunt, aegre ferebant quod sibi e mani-
 bus essent elapsi: nec vero satis certi erant quid fa-
 cerent ipsi, utrum domum redirent, an in Hellespon-
 tum navigarent. Ad extremum decreverunt neutrum
 horum facere, sed ad continentem dirigere naves.
 Itaque praeparatis scalis et aliis rebus quarum in
 navali pugna usus est, versus *Mycalen* navigarunt.
 Ubi vero prope castra fuerunt hostium, neque quis-
 quam adparuit qui adversus illos egrederetur, naves
 autem viderunt intra murum subductas, et frequen-
 tem peditatum secundum littus in acie stantem; ibi
 tunc *Leotychides*, primum, praeter littus quam pro-
 xime potuit navigans, praeconis voce haec verba
 Ionibus adclamavit: *Viri Iones, quotquot estis qui*

„γὰρ οὐδὲν συνήσουσι Πέρσαι τῶν ἐγὼ ὑμῖν ἐντέλλο-
 „μαι. ἐπεὶ ἀνὴρ συμμίσγωμεν, μεμνησθαί τινα χοῆ ἐλευ-
 „θερίας μὲν πάντων πρῶτον, μετὰ δὲ, τοῦ συνθήμα-
 „τος Ἡβης. καὶ τὰδε ἴστω καὶ ὁ μὴ ἑσακούσας ὑμέων
 „πρὸς τοῦ ἑπακούσαντος.“ αὐτὸς δὲ οὗτος ἐὼν τυγχά- 20
 νει νόος τοῦ πρήγματος καὶ ὁ Θεμιστοκλῆς ὁ ἐπ’ Ἀρ-
 τεμισίῳ. ἣ γὰρ δὴ λαβόντα τὰ ῥήματα τοὺς βαρβά-
 ρους ἔμελλε τοὺς Ἴωνας πείσειν, ἣ ἔπειτα ἀνενειχθέντα
 εἰς τοὺς βαρβάρους, ποιήσειν ἀπίστους τοῖσι Ἕλλησι.
 99 Λευτυχίδει δὲ ταῦτα ὑποθεμένου, δεύτερα δὲ τὰδε
 ἐποίουν οἱ Ἕλληνες. προσσχόντες τὰς νῆας, ἀπέβησαν
 εἰς τὸν αἰγιάλόν· καὶ οὗτοι μὲν ἐτάσσοντο. Οἱ δὲ Πέρ-
 σαι, ὡς εἶδον τοὺς Ἕλληνας παρασκευαζομένους εἰς μά-
 χην, καὶ τοῖσι Ἴωσι παραινέσαντας, τοῦτο μὲν, ὑπο- 5

*me auditis, accipite quae dico! omnino enim non
 intelligent Persae quae vobis mando. Quando ad
 manus venerimus cum hoste, tum quisque vestrum
 ante omnia libertatis memento, deinde vero tes-
 serae Hebae. Sed et, qui vocem meam non exaudi-
 erit, cognoscat haec ex his qui audiverint. Cu-
 ius sermonis idem consilium fuit quod Themistoclis
 ad Artemisium. Scilicet, si Persas laterent dicta,
 persuasurum se speravit Ionibus ut deficient; sive
 illa ad Barbaros fuissent delata, facturum ut hi
 Graecis (Ionibus) diffiderent. (99.) Deinde, post-
 quam ita Ionas hortatus Leotychides est, haec fece-
 runt Graeci. Adpulsis ad littus navibus exscende-
 runt, aciemque instruxerunt. Persae vero, quum
 Graecos cernerent ad pugnandum paratos, scirent-
 que hortatos eos esse Ionas; nec Samiis nec Milesiis*

νοήσαντες τοὺς Σαμίους τὰ Ἑλλήνων Φρονέειν, ἀπαι-
 ρέονται τὰ ὅπλα. οἱ γὰρ ὦν Σάμιοι, ἀπικομένων Ἀθη-
 ναίων αἰχμαλώτων ἐν τῇσι νηυσὶ τῶν βαρβάρων, τοὺς
 ἔλαβον ἀνὰ τὴν Ἀττικὴν λελειμμένους οἱ Ξέρξεω, τού-
 10 τοὺς λυσάμενοι πάντας, ἀποπέμπουσι ἐποδιάσαντες ἐς
 τὰς Ἀθήνας· τῶν εἵνεκεν οὐκ ἦκιστα ὑποψίην ἔχον, πεν-
 τακοσίας κεφαλὰς τῶν Ξέρξεω πολεμίων, λυσάμενοι.
 τοῦτο δὲ, τὰς διόδους τὰς ἐς τὰς κορυφαῖς τῆς Μυ-
 κάλης Φερούσας προστάσσουσι τοῖσι Μιλησίοισι Φυ-
 15 λάσσειν, ὥς ἐπισταμένοισι δῆβεν μάλιστα τὴν χώραν.
 ἐποίουν δὲ τούτου εἵνεκεν, ἵνα ἐκτὸς τοῦ στρατοπέδου
 ἔωσι. τούτους μὲν Ἰωνῶν, τοῖσι καὶ κατεδόκειον νεοχμὸν
 ἂν τι ποιέειν, δυνάμιος ἐπιλαβομένοισι, τρόποισι τοιού-
 τοις προφυλάσσοντο οἱ Πέρσαι. αὐτοὶ δὲ συνεφόρη-
 20 σαν τὰ γέγρα· ἔρκος εἶναί σφι.

satis fidebant. Et *Samiis* quidem, quod eos suspica-
 rentur cum Graecis sentire, arma adimunt. *Samii*
 enim, quum in classe Barbarorum advenissent Athe-
 nienses captivi, quos in Attica relictos ceperat Xerxis
 exercitus, hos omnes pretio redemerant, et dato via-
 tico Athenas remiserant: quo magis hos suspicio
 premebat, ut qui quingenta capita hostium Xerxis
 liberassent captivitate. *Milesios* vero iusserunt exi-
 tus viarum custodire ad Mycalae cacumina feren-
 tium, ut qui regionem optime nossent: id autem
 hoc consilio fecerunt, ut illi extra castra essent. Ab
 his igitur Ionibus, quos suspicabantur, si potesta-
 tem nanciscerentur, res novas molituros, hoc mo-
 do sibi Persae praecaverunt: ipsi vero crates com-
 portarunt, quae sibi pro vallo essent.

- 100 Ὡς δὲ ἄρα παρσκευάδατο τοῖσι Ἑλλήσι, προσήϊ-
σαν πρὸς τοὺς βαρβάρους. ἰοῦσι δὲ σφι Φήμη τε ἐσέ-
πτατο ἐς τὸ στρατόπεδον πᾶν, καὶ κηρυκίῳ ἐφάνη
ἐπὶ τῆς κυματογωγῆς κείμενον. ἡ δὲ Φήμη διῆλθε σφι
ᾧδε, ὡς οἱ Ἕλληνες τὴν Μαρδονίου στρατὴν νικῶν ἐν 5
Βοιωτοῖσι μαχόμενοι. Δῆλα δὴ πολλοῖσι τεκμηρίοις
ἐστὶ τὰ θεῖα τῶν πηγμάτων· εἰ καὶ τότε τῆς αὐτῆς
ἡμέρης συμπίπτουσης τοῦ τε ἐν Πλαταιῇσι καὶ τοῦ ἐν
Μυκάλῃ μέλλοντος ἐσσεσθαι τρώματος, Φήμη τοῖσι Ἑλ-
λήσι τοῖσι ταύτῃ ἐσαπίκετο, ὥστε θαρσῆσαι τε τὴν 10
στρατὴν πολλῷ μᾶλλον, καὶ ἐθέλειν προθυμότερον κιν-
101 δυνεύειν. Καὶ τότε ἕτερον συνέπτεσε γεγόμενον, Δήμη-
τρος τεμένει Ἐλευσινίῃ παρα᾽ ἀμφοτέρας τὰς συμβο-
λας εἶναι. καὶ γὰρ δὴ ἐν τῇ Πλαταιίδι παρ' αὐτὸ τὸ

(100.) Iam Graeci, instructâ acie, ibant in hostem, quum subito fama quaedam pervolavit universum exercitum, et caduceus conspectus est in litore depositus. Currebat autem fama huiusmodi, *Graecos in Boeotia exercitum Mardonii praelio superasse*. Nempe multis utique documentis declarantur res quae divinitus contingunt; quandoquidem tunc, quum *idem* fuit *dies* quo et *ad Plataeas* cladem Persae acceperunt et *ad Mycalen* accepturi erant, ad Graecos hîc stantes fama pervenit; quo factum est, ut multo maiorem fiduciam caperet exercitus, et ad subcundum periculum esset alacrior.

(101.) Atque etiam hoc alterum contigit ut concurreret, quod utraque pugna prope Cereris Eleusinae templum pugnata sit. Nam prope Cereris templum et in Plataeensi agro, ut supra docui, pugnatum

Δημήτριον ἐγένετο (ὡς καὶ πρότερόν μοι εἴρηται) ἡ μά-
 5 χη, καὶ ἐν Μυκάλῃ ἐμελλε ὡσαύτως εἶσθαι. γεγο-
 νέναι δὲ νίκην τῶν μετὰ Πausανίῳ Ἑλλήνων, ὁρῶς
 σφι ἡ Φήμη συνέβαινε ἐλθοῦσα· τὸ μὲν γὰρ ἐν Πλα-
 ταιῇσι πρῶτ' ἐτι τῆς ἡμέρης ἐγένετο· τὸ δὲ ἐν Μυκά-
 λῃ, περὶ δείλην. ὅτι δὲ τῆς αὐτῆς ἡμέρης συνέβαινε
 10 γίνεσθαι, μηνός τε τοῦ αὐτοῦ, χρόνῳ οὐ πολλῷ σφι
 ὕστερον δῆλα ἀναμνησκόμενοι ἐγένετο. Ἦν δὲ ἀρρωδὴ
 σφι πρὶν τὴν Φήμην εἰσαπικέσθαι, οὐ τι περὶ σφέων αὐ-
 τέων οὕτω, ὡς τῶν Ἑλλήνων, μὴ περὶ Μαρδονίῳ πταί-
 σῃ ἡ Ἑλλάς. ὡς μέντοι ἡ κληδὼν αὕτη σφι εἰπέματο,
 15 μᾶλλον τι καὶ ταχύτερον τὴν πρόσοδον ἐποιεῦντο. Οἱ
 μὲν δὲ Ἕλληνες καὶ οἱ βάρβαροι ἔσπευδον εἰς τὴν μά-
 χην, ὡς σφι καὶ αἱ νῆσοι καὶ ὁ Ἑλλήσποντος ἀέθλα
 προέκειτο.

est, et nunc *ad Mycalen* pariter pugnaturi erant.
Victoriam autem iam tum reportasse Graecos
 cum Pausania, recte his fama nunciavit: nam Pla-
 taeensis pugna matutino adhuc tempore huius diei
 pugnata erat, haec autem ad Mycalen sub vesperam.
 Pugnatam autem esse utramque pugnam eodem eius-
 dem mensis die, haud multo post liquido cogno-
 verunt. Anxii autem fuerant, priusquam haec fama
 advenit, non tam sui caussâ, quam omnium Grae-
 corum, metuentes ne Mardonio succumberet Grae-
 cia: sed postquam illa exercitum pervolavit fama,
 eo confidentiores et celeriore gradu in hostem ive-
 runt. Igitur et Graeci et Barbari pugnandi studio
 flagrabant, quippe quibus et insulae et Hellespon-
 tus praemium victoriae propositum erat.

- 102 Τοῖσι μὲν νυν Ἀθηναίοισι καὶ τοῖσι προσεχέσι τού-
 τοισι τεταγμένοισι, μέχρι κου τῶν ἡμισίων, ἡ ὁδὸς ἐγί-
 νετο κατ' αἰγυαλὸν τε καὶ ἄπιδον χῶρον· τοῖσι δὲ Λα-
 κεδαιμονίοισι, καὶ τοῖσι ἐπεξῆς τούτοις τεταγμένοισι,
 κατὰ τε χαράδρην καὶ οὖρεα. ἐν ᾧ δὲ οἱ Λακεδαιμό- 5
 νιοι περιήϊσαν, οὗτοι οἱ ἐπὶ τῷ ἐτέρῳ κέρεϊ ἔτι καὶ δὴ
 ἐμάχοντο. Ἔως μὲν νυν τοῖσι Πέρσῃσι ὄρθια ἦν τὰ
 γέρρα, ἡμύνοντό τε καὶ οὐδὲν ἔλασσον εἶχον τῇ μάχῃ.
 ἐπεὶ δὲ τῶν Ἀθηναίων καὶ τῶν προσεχέων ὁ στρατὸς,
 ὅπως ἑαυτῶν γένηται τὸ ἔργον, καὶ μὴ Λακεδαιμο- 10
 νίων, παρακλευσάμενοι, ἔργου εἶχοντο προθυμότερον,
 ἐνθεῦτεν ἤδη ἑτεροιοῦτο τὸ πρῆγμα. διωσάμενοι γὰρ τὰ
 γέρρα οὗτοι, Φερόμενοι ἐσέπεσον αἰλές ἐς τοὺς Πέρσας·
 οἱ δὲ δεξάμενοι, καὶ χρόνον συγχρόν ἀμυνόμενοι, τέλος

CII. 6. ἔτι καὶ δὴ. ἤδη *expectantes*, nisi αὐτίκα δὴ *foras*
legendum, αὐτὴ ἤδη καὶ δὴ.

(102.) *Athenienses*, et qui proxime illos locati
 erant, dimidium fere totius exercitus, viam habe-
 bant secundum littus et per plana loca; *Lacedae-*
monii vero, et qui post hos locati, per voraginem
 et montana. Dumque hi circumibant, illi in altero
 cornu pugnam iam commiserant. Quamdiu igitur
Persis rectae stabant crates, repugnabant illi hosti-
 bus, neque eis erant inferiores. Sed quum Athenien-
 ses hisque proximi, quo ipsorum esset factum, non
Lacedaemoniorum, invicem cohortati, acrius in-
 cumberent operi, tum quidem mutata est rei facies.
 Perruptis enim cratibus ingenti impetu conferti in
Persas irruebant: et illi exceperunt quidem impe-
 tum, et per sat longum tempus repugnarunt; ad ex-

15 ἔφευγον ἐς τὸ τεῖχος. Ἀθηναῖοι δὲ καὶ Κορίνθιοι καὶ Σικυῶνιοι καὶ Τροιζήνιοι, οὕτω γὰρ ἔσαν ἐπέξῃς τεταγμένοι, συνεπισπόμενοι, συνεσέπιπτον ἐς τὸ τεῖχος. ὥς δὲ καὶ τὸ τεῖχος ἀραίρητο, οὗτ' ἔτι πρὸς ἀλκὴν ἐτράποντο οἱ βάρβαροι, πρὸς Φυγὴν τε ὀρμέατο οἱ ἄλλοι, πλην Περσέων. οὗτοι δὲ, κατ' ὀλίγους γινόμενοι, ἐμάχοντο τοῖσι αἰεὶ ἐς τὸ τεῖχος ἐσπίπτουσι Ἕλλήνων. καὶ τῶν στρατηγῶν τῶν Περσικῶν δύο μὲν ἀποφεύγουσι, δύο δὲ τελευτῶσι. Ἀρταύντης μὲν, καὶ Ἰθαμίτρης, τοῦ ναυτικοῦ στρατηγέοντες, ἀποφεύγουσι· Μαρδόντης δὲ καὶ ὁ τοῦ περσέων 25 στρατηγὸς Τιγράνης, μαχόμενοι τελευτῶσι. Ἐτι 103 δὲ μαχομένων τῶν Περσέων, ἀπίκοντο Λακεδαιμόνιοι καὶ οἱ μετ' αὐτέων, καὶ τὰ λοιπὰ συνδιεχίριζον. Ἐπισσον δὲ καὶ αὐτέων τῶν Ἑλλήνων συχοὶ ἐνθαῦτα· ἄλ-

tremum vero intra murum profugerunt. Quos insecti Athenienses cum Corinthiis et Sicyoniis et Troezeniis, (hi enim ita deinceps in acie locati erant) simul cum illis intra murum irruerunt. Ut igitur etiam castellum hoc expugnatum est, omissâ pugna Barbari fugam corripuere, exceptis Persis; qui, etiam ad exiguum licet numerum redacti, constanter tamen Graecis, adsidue irrudentibus, sese opposuerunt. Et duo quidem ex Persicis ducibus fugâ evasere, duo vero periere. Artayntes et Ithamitres, classiariorum praefecti, fugâ salutem petierunt: pugnantes vero ceciderunt Mardontes et imperator pedestris exercitus Tigranes. (103.) Dum adhuc pugnant *Persae*, advenerunt *Lacedaemonii*, quique cum his erant, et reliqua simul peregerunt. Ceciderunt autem ibi ex ipsis etiam Graecis haud pauci; quum

λοι τε, καὶ Σικυῶνιοι, καὶ στρατηγὸς Περίλκιος. Τῶν 5
 δὲ Σαμίων οἱ στρατευόμενοι, ἔοντες τε ἐν τῷ στρατοπέ-
 δῳ τῷ Μηδικῷ, καὶ ἀπαραίτημένοι τὰ ὅπλα, ὥς εἶ-
 δον αὐτίκα κατ' ἀρχαῖς γινομένην ἐτραλκεία τὴν μά-
 χην, ἔρδον ὅσον εἰδυέατο, προσωφελέειν ἐθέλοντες τοῖσι
 Ἕλλησι. Σαμίους δὲ ἰδόντες οἱ ἄλλοι Ἴωνες ἄρξαντας, 10
 οὕτω δὴ καὶ αὐτοὶ ἀποστάντες ἀπὸ Περσέων, ἐπέθεντο
 104 τοῖσι βαρβάροισι. Μιλησίοισι δὲ προστετάκτο μὲν
 τῶν Περσέων τὰς διόδους τηρεῖν, σωτηρίας εἶνκά σφι
 ὥς, ἣν ἄρα σφέας καταλαμβάνη οἳά περ κατέλαβε,
 ἔχοντες ἡγεμόνας, σώζονται ἐς τὰς κορυφὰς τῆς Μυ-
 κάλης. ἐτάχθησαν μὲν νυν ἐπὶ τοῦτο τὸ πρῆγμα οἱ 5
 Μιλήσιοι, τούτου τε εἵνεκεν, καὶ ἵνα μὴ παρόντες ἐν
 τῷ στρατοπέδῳ τι νεοχμὸν ποιεοίεν. οἱ δὲ πᾶν τὸ ἐναν-
 τίων τοῦ προστεταγμένου ἐποίηον ἄλλας τε κατηγέμα-

alii, tum ex Sicyoniis multi, eorumque dux Peri-
 laus. *Samii* vero, qui in exercitu Medico milita-
 bant, quibus arma erant ademta, quum iam initio
 vidissent ancipitem esse pugnam, quidquid in eo-
 rum fuit potestate fecerunt, quo Graecos iuvarent. Et
 reliqui *Iones*, videntes Samios initium facere defe-
 ctionis, ipsi quoque a Persis deficientes, adorti sunt
 Barbaros. (104.) Iam *Milesiis* quidem mandatum
 erat, ut viarum exitus custodirent, salutis caussâ
 Persarum; quo, si eis accidisset id quod nunc acci-
 dit, duçibus his uterentur, quorum ope in cacumina
Mycalae salvi evaderent. Hoc quidem consilio illos
 Persae ibi locaverant, simul vero, ne, si exercitui
 adessent, novi quidpiam molirentur. At illi plane
 contrarium eius, quod mandatum erat, fecerunt:

νοί σφι ὁδοὺς Φεύγουσι, αἱ δὲ ἔφερον εἰς τοὺς πολεμίους.
 10 καὶ τέλος αὐτοί σφι ἐγίνοντο κτείνοντες πολεμιάτατοι.
 Οὕτω δὲ τὸ δεύτερον Ἰωνίη ἀπὸ Περσέων ἀπέστη.

Ἐν δὲ ταύτῃ τῇ μάχῃ Ἑλλήνων ἡρίστευσαν Ἀθηναῖοι. 105
 καὶ Ἀθηναίων, Ἑρμόλυκος ὁ Εὐθύνου, ἀνὴρ παγκρά-
 τιον ἐπασκῆσας. τοῦτον δὲ τὸν Ἑρμόλυκον κατέλαβε
 ὕστερον τουτέων, πολέμου ἐόντος Ἀθηναίοισι τε καὶ Κα-
 5 ρυστίοισι, ἐν Κύρῳ τῆς Καρυστής χώρας ἀποθανόντα
 ἐν μάχῃ, κεῖσθαι ἐπὶ Γεραιστῷ. Μετὰ δὲ Ἀθηναίους,
 Κορίνθιοι καὶ Τροιζήνιοι καὶ Σικυῶνιοι ἡρίστευσαν Ἐπεί 106
 τε δὲ κατεργάσαντο οἱ Ἕλληνες τοὺς πολλοὺς, τοὺς μὲν
 μαχομένους, τοὺς δὲ καὶ Φεύγοντας τῶν βαρβάρων, τὰς
 νῆας ἐνέπρησαν, καὶ τὸ τεῖχος ἅπαν, τὴν ληϊὴν προεξ-
 5 αγαγόντες εἰς τὸν αἰγιαλόν· καὶ θησαυροὺς τινὰς χρη-

fugientes quippe Barbaros per contrarias duxerunt
 vias, quae ad hostes ferebant; et ad extremum eos
 ipsi, ut infensissimi hostes, interfecerunt. Ita quidem
iterum Ionia a Persis defecit.

(105.) In hac *ad Mycalen pugna* virtutis prae-
 mium obtinuerunt Athenienses; et ex Atheniensibus
 Hermolycus Euthyni filius, pancratiastes. Idem vero
 Hermolycus post haec, quum bellum gererent Athe-
 nienses cum Carystiis, Cyrni in agro Carystio ceci-
 dit in praelio, et prope Geraestum sepultus est.
 Post Athenienses autem Corinthii et Troezenii et
 Sicyonii praecipuam virtutis laudem commeruerunt.
 (106.) Graeci, plerisque Barbarorum, partim in
 praelio, partim in fugas interfectis, naves cremarunt
 et totum munimentum, praedâ prius egestâ et in
 littore depositâ: repererantque arcas nonnullas rebus

μάτων εὔρον. ἐμπρήσαντες δὲ τὸ τεῖχος καὶ τὰς νῆας, ἀπέπλεον. Ἀπικόμενοι δὲ εἰς Σάμον οἱ Ἕλληνες, ἐβουλεύοντο περὶ ἀναστάσιος τῆς Ἰωνίης, καὶ ὅπη χρεὼν εἴη τῆς Ἑλλάδος κατοικίσαι, τῆς αὐτοὶ ἐγκρατέες ἔσαν τὴν δὲ Ἰωνίην ἀπείναι τοῖσι βαρβάροισι. ἀδύνατον γὰρ 10 ἐφαίντό σφι εἶναι ἑαυτούς τε Ἰῶνων προκατῆσθαι, φρουρέοντας τὸν πάντα χρόνον· καὶ, ἑαυτῶν μὴ προκατημένων, Ἰῶνας οὐδεμίην ἐλπίδα ἔχον χαίροντας πρὸς τῶν Περσέων ἀπαλλάξειν. Πρὸς ταῦτα Πελοποννησίων μὲν τοῖσι ἐν τέλει εὐοῦσι ἐδόκει τῶν μηδισάντων ἐθνῶν 15 τῶν Ἑλληνικῶν τὰ ἐμπόρια ἐξαναστήσαντας, δοῦναι τὴν χώραν Ἰωσι ἐνοικῆσαι· Ἀθηναίοισι δὲ οὐκ ἐδόκει ἀρχὴν, Ἰωνίην γνέσθαι ἀνάστατον, οὐδὲ Πελοποννη-

CVI. 18. Πελοποννησίους de nostra coniect. Vulgo omnes Πελοποννησίους.

pretiosis repletas. Munitione et navibus incensis, retro navigarunt. Deinde, postquam Samum pervenere, deliberarunt de *Ionía in aliam terram transferenda*, et qua parte Graeciae, quae in potestate esset Graecorum, sedes Ionibus sint adsignandae. Ionía enim videbatur Barbaris esse relinquenda, quandoquidem fieri non posset ut ipsi perpetuo Ioníae praesiderent, eamque custodirent; Iones autem, nisi sub Graecorum praesidio essent, nequaquam sperare possent, salvos se fore, nec poenas Persis datuos. Qua proposita deliberatione, qui ex Peloponnesiis aderant dignitate eminentes, emporia Graecorum qui cum Medis sensissent, eiectis incolis, cum agro ad quodque emporium pertinente, Ionibus tradi debere incolenda. Contra Athenienses nullo pacto Ionas aliam in terram transferendos censebant,

σίους περὶ τῶν σφετέρων ἀποικιέων βουλευέιν. ἀντιτει-
20 νόντων δὲ τούτων, προθύμως εἶξαν οἱ Πελοποννήσιοι.
καὶ οὕτω δὴ Σαμίους τε καὶ Χίους καὶ Λεσβίους, καὶ
τοὺς ἄλλους ηἰσιώτας, οἱ ἔτυχον συστρατευόμενοι τοῖσι
Ἕλλησι, ἐς τὸ συμμαχικὸν ἐποίησαντο, πίστι τε κα-
ταλαβόντες καὶ ὀρκίοισι, ἐμμένειν τε καὶ μὴ ἀποστή-
25 σθαι. τούτους δὲ καταλαβόντες ὀρκίοισι, ἔπλεον τὰς
γεφύρας λύσαντες· ἔτι γὰρ ἐδόκειον ἐντεταμένας εὐρή-
σειν. οὗτοι μὲν δὴ ἐπ' Ἑλλησπόντου ἔπλεον.

Τῶν δὲ ἀποφυγόντων βαρβάρων, ἐς τὰ ἄκρα τε 107
τῆς Μυκάλης κατειληθέντων, ἐόντων οὐ πολλῶν, ἐγί-
νετο κομιδὴ ἐς Σάρδις. πορευομένων δὲ, κατ' ὁδὸν Μα-
σίστης, ὁ Δαρείου, παρατυχὼν τῷ πάθει τῷ γεγονότι,
5 τὸν στρατηγὸν Ἀρταύτην ἔλεγε πολλὰ τε καὶ κακὰ,
ἄλλα τε καὶ γυναικὸς κακίῳ φᾶς αὐτὸν εἶναι, τοιαῦτα

nec decere Peloponnesios de ipsorum coloniis quid-
quam statuere. Quibus obnitentibus, haud invitū
Peloponnesii concesserunt. Itaque Samios et Chios et
Leshios, reliquosque Insulares, qui arma et naves
cum Graecis sociaverant, in communē sociorum re-
ceperunt, fide et iureiurando adstrictos de societate
constanter et cum fide servanda. Quo facto ad Helle-
spontum navigarunt, pontes soluturi, quos adhuc
stratos se reperturos esse existimaverant.

(107.) Qui ex Barbaris fugā evaserunt, numero
haud multi, in Mycalae cacumina compulsi; hi dein-
de Sardes salvi redierunt. Qui dum eo revertuntur,
in itinere Masistes, Darii filius, qui acceptae cladi
interfuerat, ducem exercitus Artayntem multis in-
sectatus est maledictis, quum alia dicens, tum et esse

στρατηγήσαντα, καὶ ἄξιον εἶναι παντὸς κακοῦ, τὸν βασιλῆος οἶκον κακώσαντα. παρὰ δὲ τοῖσι Πέρσησι, γυναικὸς κακίῳ ἀκοῦσαι, δένος μέγιστός ἐστι. ὁ δὲ, ἐπὶ πολλὰ ἤκουσε, δεινὰ ποιούμενος, σπάται ἐπὶ 10 τὸν Μασίστην τὸν ἀκινάκεια, ἀποκτεῖναι θέλων. καί μιν ἐπιθέοντα Φρασθεὺς Ξειναγόρης ὁ Περξίλειω, ἀνὴρ Ἀλικαρνησσεὺς, ὅπισθε ἐστὼς αὐτοῦ Ἀρταύντιω, ἀρπάζει μέσον, καὶ ἐξάρας, παίει ἐς τὴν γῆν' καὶ ἐν τούτῳ οἱ δορυφόροι Μασίστιω προσέστησαν. ὁ δὲ Ξει- 15 ναγόρης ταῦτα ἐργάσατο, χάριτα αὐτῷ τε Μασίστη τιθέμενος καὶ Ξέρξῃ, ἐκσώζων τὸν ἀδελφεὸν τὸν ἐκεῖνον· καὶ διὰ τοῦτο τὸ ἔργον Ξειναγόρης πάσης ἤρξε Κιλικίης, δόντος βασιλῆος. τῶν δὲ κατ' ὁδὸν πορευομένων, οὐδὲν ἔτι πλέον ἐγένετο τουτέων, ἀλλ' ἀπικνέον- 20 ται ἐς Σάρδεις. Ἐν δὲ τῇσι Σάρδεσι ἐτύγχανε ἐὼν βα-

illum muliere ignaviorem quod isto modo bellum administrasset; et quavis poena dignum esse, qui Regis domum illa calamitate adfecisset. Apud Persas autem muliere ignaviorem audire, maximum opprobrium est. Et ille his diu auditis indignatus, acinacem eduxit, interfecturus Masisten. Sed irruentem in eum cernens Xenagoras, Praxilai filius, Halicarnassensis, a tergo stans ipsius Artayntae, corripuit medium, sublatumque prostravit humum: atque interim adcurrentes satellites Masisten protexerunt. Quo facto Xenagoras et apud Masisten, et apud Xerxem, servato fratre, gratiam iniit: ob idemque factum dein a Xerxe universae Ciliciae praefectus est. In reliquo itinere nihil amplius memorabile accidit: itaque Sardes hi venerunt. Morabatur autem tunc Sardibus Xerxes ab eo inde tempore quo post cladem

σπλεὺς ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου, ἐπεὶ τε ἐξ Ἀθηνέων, προσ-
πταίσας τῇ ναυμαχίῃ, Φυγὼν ἀπίκετο.

Τότε δὴ ἐν τῇσι Σάρδισι ἐὼν ἄρα, ἔρα τῆς Μασί- 108
στεω γυναικὸς, εὐούσης καὶ ταύτης ἐνθαῦτα. ὥς δέ οἱ
προσπέμποντι οὐκ ἐδύνατο κατεργασθῆναι, οὐδὲ βίην
προσέφερε, προμηθεόμενος τὸν ἀδελφεὸν Μασίστην·
5 (ταῦτό δὲ τοῦτο ἔχε καὶ τὴν γυναῖκα· εὖ γὰρ ἐπίστα-
το βίης οὐ τευξομένη) ἐνθαῦτα δὴ Ξέρξης ἐργόμενος
τῶν ἄλλων, πρήσσει τὸν γάμον τοῦτον τῷ παιδί τῷ
ἑαυτοῦ Δαρείῳ, θυγατέρα τῆς γυναικὸς ταύτης καὶ
Μασίστει· δοκέων αὐτὴν μᾶλλον λάμψεσθαι, ἢν ταῦ-
10 τα ποιήσῃ. ἀρμόσας δὲ, καὶ τὰ νομιζόμενα ποιήσας,
ἀπήλανε ἐς Σοῦσα. Ἐπεὶ δὲ ἐκεῖ τε ἀπίκετο, καὶ
ἠγάγετο ἐς ἑαυτοῦ Δαρείῳ τὴν γυναῖκα, οὕτω δὲ τῆς
Μασίστει μὲν γυναικὸς ἐπέπαυτο· ὁ δὲ, διαμειψάμε-

mari acceptam, Athenis fugiens, hanc in urbem ve-
nerat.

(108.) Sardibus igitur dum *Xerxes* moratur, amo-
re tunc *captus* est *uxoris Masistae*, quae et ipsa
ibi erat. Quum vero missis qui eam sollicitarent
nihil profecisset, nec vim ei vellet inferre, ratione
habita fratris sui *Masistae*; (quod ipsum etiam mu-
lierem retinuit, bene gnaram sibi vim non iri in-
latum;) tum ille, quum nulla ei alia via pateret,
filio suo *Dario* hasce conciliat nuptias, nempe fi-
liam huius mulieris et *Masistae* illi dat uxorem;
ratus, si hoc fecisset, facilius se matre potiturum.
Hoc conciliato matrimonio, et peractis nuptiarum
solennibus, *Susa* abiit. Quo ut pervenit, uxoremque
Darii suas in aedes recepit; tum vero, ommissa uxore
Masistae, mutatoque amore, uxorem *Darii* deperit,

ρος, ἥρα τε καὶ ἐτύγχανε τῆς Δαρείου μὲν γυναικὸς,
 Μασίστειω δὲ θυγατρὸς· οὐνομα δὲ τῇ γυναικὶ ταύτῃ 15
 109 ἦν Ἀρταύνη. Χρόνου δὲ προϊόντος, ἀνάπυστα γίνεται
 τρόπῳ τοιῷδε. ἐξυφήνασα Ἀμηστρίς, ἡ Ξέρξῳ γυνή,
 Φᾶρος μέγα τε καὶ ποικίλον καὶ θύης ἄξιον, δίδοι Ξέρ-
 ξῃ. ὁ δὲ, ἡσθίς, περιβάλλεται τε καὶ ἔρχεται παρὰ
 τὴν Ἀρταύνην. ἡσθίς δὲ καὶ ταύτῃ, ἐκέλευσε αὐτὴν αἰ- 5
 τῆσαι ὅ τι βούλεται οἱ γενέσθαι ἀντὶ τῶν αὐτῷ ὑπουρ-
 γημένων· πάντα γὰρ τεύξεσθαι αἰτήσασαν. τῇ δὲ κα-
 κῶς γὰρ ἔδει πανοικίῃ γενέσθαι, πρὸς ταῦτα εἶπε
 Ξέρξῃ· „Δώσεις μοι τὸ ἂν σε αἰτήσω;“ ὁ δὲ, πᾶν
 μᾶλλον δοκέων κείνην αἰτῆσαι, ὑπισχνέτο καὶ ὤμοσε. 10
 ἡ δὲ, ὡς ὤμοσε, ἀδελῶς αἰτεῖ τὸ Φᾶρος. Ξέρξης δὲ
 παντοῖος ἐγίνετο, οὐ βουλόμενος δοῦναι· κατ' ἄλλο μὲν

Masistae filiam, eaque potitus est. Nomen huic mu-
 lieri *Artaynta* fuit. (109.) Sed succedente tempore
 comperta res est hac ratione. *Amestris*, uxor *Xer-
 xis*, amiculum texuerat ingens, variegatum, et spe-
 ctatu dignum, quod dono dedit Xerxi. Quo ille de-
 lectatus, idem amiculum indutus convenit Artayn-
 tam. Iamque quum et hac delectatus esset, iussit
 eam, pro eo quod ipsi gratificaretur, petere quid-
 quid illa sibi dari voluisset; omnia enim, quae pe-
 titura esset, consecuturam. Tum illa (nam in fatis
 erat, ut ingens calamitas universae familiae incum-
 beret) Xerxi respondit: *Dabis - ne mihi quod abs-
 te petam?* Et ille, quidvis potius aliud petituram
 illam ratus, interposito iurciurando promisit. Tum
 illa, postquam iuravit rex, nihil verita, *amiculum*
 istud petiit. At *Xerxes*, in omnes se partes vertens,

αὐδὲν, φοβούμενος δὲ Ἀμηστριν, μὴ καὶ πρὶν κατακα-
 ζοῦσθαι τὰ γινόμενα, οὕτω ἐπευρεθῇ πρήσαν· ἀλλὰ
 15 πόλιν τε εἰδίδου, καὶ χροσὸν ἄπλετον, καὶ στρατὸν τοῦ
 ἔμμελλε οὐδεὶς ἄρξαι ἀλλ' ἢ ἐκείνη· Περσικὸν δὲ κάρτα
 ὁ στρατὸς δῶρον. ἀλλ', οὐ γὰρ ἔπειθε, δίδοι τὸ Φᾶρος.
 ἡ δὲ, περιχαρὴς εὖσα τῷ δῶρῳ, ἐφόρει τε καὶ ἀγάλ-
 λαστο· καὶ ἡ Ἀμηστρίς πυνθάνεται μιν ἔχουσαν. Μα- 110
 θοῦσα δὲ τὸ ποιούμενον, τῇ μὲν γυναικὶ ταύτῃ οὐκ ἔχε
 ἔγκοτον· ἡ δὲ, ἐλπίζουσα τὴν μητέρα αὐτῆς εἶναι αἰ-
 τήν, καὶ ταῦτα ἐκείνην πρήσσειν, τῇ Μασίστῳ γυ-
 5 ναικὶ ἐβούλετο ὀλεθρον. φυλάξασα δὲ τὸν ἄνδρα τὸν
 ἐαυτῆς Ξέρξην βασιλεῖον δεῖπνον προτιθέμενον· (τοῦτο
 δὲ τὸ δεῖπνον παρασκευάζεται ἀπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ, ἐν

dare recusavit: (nulla quidem alia de causa, nisi quod Amestrin metuebat, veritus ne ab illa, iam pridem id quod agebatur suspicante, in hac culpa deprehenderetur;) sed urbes se ei dono daturum ait, et auri immensam vim, et exercitum cui nemo alius nisi ipsa praefutura esset. Est autem hoc Persicum utique donum, exercitus. At mulieri non persuasit; adeoque amiculum ei dedit. Quo munere illa supra modum gavisā, gestabat amiculum, eoque superbiebat: et eam illud habere cognovit *Amestris*. (110.) Quo comperto, regina non tam in mulierculam illam odium concepit, quam in eius matrem, Masistae uxorem; eique, ut quae auctor huius rei (ut illa putabat) et unice in culpa esset, exitium meditata est. Itaque diem observavit, quo maritus ipsius *Xerxes* regiam coenam erat propositurus: (paratur autem haec *regia coena* semel quotannis,

ἡμέρῃ τῇ ἐγένετο βασιλεύς· ὄνομα δὲ τῷ δείπνῳ τού-
 τῳ, Περσιστὶ μὲν, τυκτὰ, κατὰ δὲ τὴν Ἑλλήνων
 γλῶσσαν, τέλειον· τότε καὶ τὴν κεφαλὴν σμᾶται 10
 μοῦνον βασιλεὺς, καὶ Πέρσας δωρέεται·) ταύτην δὲ τὴν
 ἡμέρην Φυλάξασα ἡ Ἀμηστρις, χρήζει τοῦ Ξέρξεω,
 δοθῆναί οἱ τὴν Μασίστειν γυναῖκα. ὁ δὲ δινόν τε καὶ
 ἀναρσίον ἐποιέετο, τοῦτο μὲν, ἀδελφεοῦ γυναῖκα παρα-
 δοῦναι, τοῦτο δὲ, ἀναιτήν ἐοῦσαν τοῦ πράγματος τού- 15
 111 του· συνῆκε γὰρ τοῦ εἵνεκεν ἐδέετο. Τέλος μέντοι, κεί-
 νης τε λιπαρευούσης, καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου ἐξεργόμενος,
 ὅτι ἀτυχήσαι τὸν χρήζοντα οὐ σφί δυνατόν ἐστι βασι-
 λείου δείπνου προκειμένου, κάρτα δὴ ἀέκων κατανεύει·
 καὶ παραδούς, ποιεῖ ὥδε. τὴν μὲν κελεύει ποιεῖν τὰ 5
 βούλεται· ὁ δὲ, μεταπεμψάμενος τὸν ἀδελφεόν, λέγει
 ταῦδε· „Μασίστα, σὺ εἰς Δαρείου τε παῖς, καὶ ἐμὸς

natali regis die; et Persico sermone *tycta* dicitur, quod Graecorum lingua τέλειον, id est *perfectum*, significat; quo etiam die tantum rex sibi caput smegmate detergit, et munera dat Persis:) hoc igitur observato die *Amestris* petiit a Xerxe, ut sibi traderetur uxor Masistae. Ille vero rem atrocem et indignam iudicavit, uxorem filii illi tradere, eamque nullam huius rei culpam habentem: intellexerat enim cur hanc illa sibi tradendam postularet. (111.) Verumtamen, quum illa postulare non cessaret, ipse autem lege teneretur, quae vetabat regem Persarum negare quidquid ab illo, quando regia coena proposita est, postulatur, postremo admodum quidem invitatus indulget. Tradita vero muliere, hoc fecit: uxorem iussit, quae vellet, facere: ipse vero fratrem ad se vocatum his verbis com-

- „ἀδελφεός· πρὸς δ' ἔτι τούτοισι, καὶ εἰς ἀνὴρ ἀγαθός.
 „γυναῖκί δὴ ταύτῃ τῇ νῦν συνοικεῖς, μὴ συνοικεῖς ἀλ-
 10 „λά τοι ἀντ' αὐτῆς ἐγὼ δίδωμι θυγατέρα τὴν ἐμήν.
 „ταύτῃ συνοικεῖς· τὴν δὲ νῦν ἔχεις, οὐ γὰρ δοκέει ἐμοὶ,
 „μὴ ἔχε γυναῖκα.“ Ὁ δὲ Μασίστης ἀποθωμάσας
 τὰ λεγόμενα, λέγει τάδε· „ὦ δέσποτα, τίνα μοι
 „λόγον λέγεις ἄχρηστον, κελεύων με γυναῖκα, ἐκ
 15 „τῆς μοι παῖδες νεηνίας τέ εἰσι τρεῖς, καὶ θυγατέρες,
 „τῶν καὶ σὺ μίην τῷ παιδί τῷ σεωτοῦ ἡγάγεις γυ-
 „ναῖκα· αὐτὴ τέ μοι κατὰ νόον τυγχάνει κάστα ἐοῦ-
 „σα· ταύτην με κελεύεις μετέντα, θυγατέρα τὴν σεω-
 „τοῦ γῆμαι; ἐγὼ δὲ, βασιλεῦ, μέγα μὲν ποιεῦμαι
 20 „ἀξιεύμενος θυγατρὸς τῆς σῆς, ποιήσω μέντοι του-
 „τέων οὐδέτερά· σὺ δὲ μηδαμῶς βιώ, πρήγματος τοι-

pellavit: *Masista! tu Darii filius es, meusque fra-*
ter: ad haec vir bonus et fortis es. Iam tu hanc mu-
lierem, quam adhuc in matrimonio habuisti, noli
porro habere: sed tibi ego, pro illa, meam filiam
despondeo. Cum hac matrimonium contrahe; illa
vero, quam nunc habes, non sit porro tua coniux;
sic enim mihi placet. Cui Masistes, miratus dicta,
respondit: Proh domine! Quaenam est haec im-
portuna oratio, quod me iubet uxorem meam, ex
qua mihi tres iuvenes filii nati sunt, et filiae, qua-
rum tu unam tuo filio in matrimonium duxisti,
denique quae animo meo convenit, hanc me dimit-
tere iubes, et tuam filiam ducere uxorem! Ego vero,
Rex, magni quidem facio quod me coniugio filiae
tuae digneris: at horum tamen equidem neutrum
faciam: tu vero noli mihi vim adferre, talem rem

- „οὐδὲ δεόμενος. ἀλλὰ τῇ τε σῇ θυγατρὶ ἀνὴρ ἄλλος
 „Φανήσεται ἐμεῦ οὐδὲν ἥσσαν, ἐμεῖ τε ἕα γυναικὶ τῇ
 „ἐμῇ συνοικέειν.“ Ὁ μὲν δὲ τοιούτοις ἀμείβεται Ξέρ-
 ξης δὲ θυμωθεὶς, λέγει τὰδε „Οὕτω δὴ τοι, Μασί- 25
 „στα, πέπρηκται· οὔτε γὰρ ἂν τοι δῶν θυγατέρα
 „τὴν ἐμὴν γῆμαι, οὔτε ἐκείνη πλεῦνα χρόνον συνοικη-
 „σιν· αἷς μάθης τὰ διδόμενα δέκεσθαι.“ Ὁ δὲ, αἷς
 ταῦτα ἤκουσε, εἶπας τοσόνδε, ἐχώρει ἕξω „Δέσπο-
 112 „τα, οὐ δὴ κώ με ἀπώλεσας;“ Ἐν δὲ τούτῳ τῷ
 διὰ μέσου χρόνῳ, ἐν τῷ Ξέρξης τῷ ἀδελφεῷ διελέγε-
 το, ἡ Ἀμνηστρις μεταπεμψαμένη τοὺς δορυφόρους τοῦ
 Ξέρξεω, διαλυμαίνεται τὴν γυναῖκα τὴν Μασίστιω·
 τοὺς τε μαζοὺς ἀποταμοῦσα, κυσὶ πρόβαλε, καὶ 5
 ῥῖνα, καὶ ὄτα, καὶ χεῖλεα· καὶ γλῶσσαν ἐκταμοῦ-
 113 σα, ἐς οἶκόν μιν ἀποπέμπει διαλελυμασμένην. Ὁ δὲ

*postulans. Tuae certe filiae reperietur alius mari-
 tus me non inferior: me vero sine meam habere
 uxorem! Quo responso iratus Xerxes: Igitur hoc,
 inquit, profecisti: nempe nec ego tibi filiam meam
 dabo in matrimonium, nec tu istam porro habe-
 bis uxorem; quo discas oblata accipere. Et ille,
 nihil amplius nisi hoc verbum subiiciens, Domine,
 nondum tamen prorsus me perdidisti? foras exiit.
 (112.) Per idem tempus quo Xerxes cum fratre dis-
 seruit, interim Amestris, accitis regis satellitibus,
 uxorem Masistae misere dilacerat: praecisas ma-
 millas et nares et aures et labia canibus proiicit,
 denique excisâ linguâ domum dimittit ita indigne
 dilaniatam, (113.) Masistes, quum nihil etiam
 tunc horum audivisset, metuens tamen aliquam sibi*

Μασίστης, οὐδέν κω ἀκηκοὺς τούτων, ἐλπόμενος δὲ
 τί οἱ κακὸν εἶναι, ἐσπίπτει δρόμῳ εἰς τὰ οἰκία. ἰδὼν δὲ
 διαφθαρμένην τὴν γυναῖκα, αὐτίκα μετὰ ταῦτα συμ-
 5 βουλευσάμενος τοῖσι παισὶ, ἐπορεύετο εἰς Βάκτρα σὺν
 τε τοῖσι ἐωυτοῦ υἱοῖσι, καὶ δὴ κού τισι καὶ ἄλλοισι,
 ὡς ἀποστήσων νομὸν τὸν Βάκτριον, καὶ ποιήσων τὰ μέ-
 γιστα κακῶν βασιλῆα· τὰ περ ἂν καὶ ἐγένετο, ὡς ἐμοὶ
 δοκεῖν, εἴπερ ἔφθη ἀναβὰς εἰς τοὺς Βακτρίους καὶ τοὺς
 10 Σάκας· καὶ γὰρ ἴσπεργόν τε μιν, καὶ ἦν ὕπαρχος τῶν
 Βακτρίων. ἀλλὰ γὰρ Ξέρξης, πυθόμενος ταῦτα ἐκεί-
 νον πρῆσσοντα, πέμψας ἐπ' αὐτὸν στρατιήν, ἐν τῇ ὁδῷ
 κατέκτεινε αὐτὸν τε ἐκείνον καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ
 τὴν στρατιήν τὴν ἐκείνου. Κατὰ μὲν τὸν ἔρωτα τὸν Ξέρ-
 15 ξου, καὶ τὸν Μασίστου θάνατον, τοσαῦτα ἐγένετο.

Οἱ δὲ ἐκ Μυκάλης ὀρμηθέντες Ἕλληνες ἐπ' Ἑλ- 114

calamitatem imminere, cursu domum suam prope-
 ravit. Ubi conspectâ uxore ita mutilatâ, consilio
 eum filiis inito, protinus cum filiis aliisque nonnul-
 lis *Bactra* proficiscitur, *Bactrianam* provinciam ad
 defectionem sollicitaturus, et quanta maxima posset
 mala inlaturus regi. Atque hoc ipsum etiam perfe-
 cisset, ut mihi videtur, si usque ad *Bactros* et *Sacas*
 pervenisset: hi enim illum diligebant, et erat ipse
Bactrianæ præfectus. At *Xerxes*, ubi eum hoc agere
 cognovit, misso contra eum exercitu, et ipsum et
 eius filios et milites qui cum illo erant, in itinere
 interfecit. Et hæc quidem de amore *Xerxis* et de
Masistæ obitu hactenus.

(114.) *Græci a Mycale versus Hellespontum*

λησπόντου, πρῶτον μὲν περὶ Λεκτὸν ὄρμεον, ὑπὸ ἀπέ-
 μων ἀπολαμφθέντες· ἐνθεῦτεν δὲ ἀπίκοντο εἰς Ἀβυ-
 δον, καὶ τὰς γεφύρας εὖρον διαλελυμένας, τὰς ἐδό-
 κeson εὐρήσκειν ἔτι ἐντεταμένας· καὶ τούτων οὐκ ἤκιστα 5
 εἴνεκεν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ἀπίκοντο. τοῖσι μὲν νυν ἀμ-
 φι Λευτυχίδα Πελoponνησίοισι ἔδοξε ἀποπλέειν εἰς τὴν
 Ἑλλάδα· Ἀθηναίοισι δὲ, καὶ Ξανθίππῳ τῷ στρατηγῷ,
 αὐτοῦ ὑπομείναντας, πειραῖσθαι τῆς Χερσονήσου. Οἱ
 μὲν δὴ ἀπέπλεον· Ἀθηναῖοι δὲ, ἐκ τῆς Ἀβύδου διαβα- 10
 115 λόντες εἰς τὴν Χερσονήσον, Σηστον ἐπολιόρκεον. Ἐς δὲ
 τὴν Σηστον ταύτην, ὡς ἑόντος ἰσχυροτάτου τείχεος τῶν
 ταύτη, συνῆλθον, ὡς ἤκουσαν παρεῖναι τοὺς Ἕλληνας
 εἰς τὸν Ἑλλήσποντον, ἐκ τε τῶν ἄλλων τῶν περιοικίδων,
 καὶ δὴ καὶ ἐκ Καρδίας πόλιος Οἰόβαζος, ἀνὴρ Πέρσης, 5
 ὃς τὰ ἐκ τῶν γεφυρέων ὅπλα ἐνθαῦτα ἦν κεκομικάς.

profecti, primum ad Lectum naves adpulere, ventis
 retenti: deinde vero, ubi Abydum pervenere, pon-
 tes viderunt rescissos, quos adhuc stratos esse puta-
 verant; qua de caussa etiam maxime ad Hellespontum
 navigaverant. Quare Leotychidae cacterisque Pello-
 ponnesiis placuit retro navigare in Graeciam: Athe-
 niensibus vero, eorumque duci *Xanthippo*, visum
 est his in locis manere, et Chersonesum tentare. Ita-
 que Lacedaemonii domum navigarunt, *Athenienses*
 vero, ex Abydo in *Chersonesum* traicientes, *Sestum*
 oppugnarunt. (115.) Est autem haec *Sestus* muni-
 tissimus illius regionis locus: itaque, adlato nuncio
 de Graecorum in Hellespontum adventu, in illam
 se receperant et ex aliis finitimis oppidis frequentes,
 et ex Cardia *Oeobazus* Persa, qui ibi armamenta

743, 27.

ἔχον δὲ ταύτην ἐπιχώριοι Αἰολεῖς, συνῆσαν δὲ Πέρσαι
 τε καὶ τῶν ἄλλων συμμαχῶν συγχρὸς ὄμιλος. Ἐτυ- 116
 ράνευε δὲ τούτου τοῦ νομοῦ Ξέρξεω ὑπαρχος Ἀρταύκτης,
 ἀνὴρ μὲν Πέρσης, δεινὸς δὲ καὶ ἀτάσθαλος. ὃς καὶ βα-
 σιλεῖα ἐλαύνοντα ἐπ' Ἀθήνας ἐξηπάτησε, τὰ Πρωτεσί-
 5 λεω τοῦ Ἰφίκλου χρήματα ἐξ Ἐλαιουῦντος ὑφελόμενος.
 ἐν γὰρ Ἐλαιουῦντι τῆς Χερσονήσου ἐστὶ Πρωτεσίλειω τά-
 φος τε, καὶ τέμενος περὶ αὐτὸν, ἔνθα ἦν χρήματα
 πολλὰ, καὶ φιάλαι χρύσται καὶ ἀργύρεαι, καὶ χαλ-
 κὸς, καὶ ἰσθῆς, καὶ ἄλλα ἀναθήματα, τὰ Ἀρταύκτης
 10 ἐσύλλησε, βασιλεὺς δόντος. λέγων δὲ τιαῖδε, Ξέρξεα
 διεβάλετο. „Δέσποτα, ἐστὶ οἶκος ἀνδρὸς Ἑλλήνος ἐν-
 „θαῦτα, ὃς ἐπὶ γῆν τὴν σὴν στρατευσάμενος, δίκης
 „κυρήσας, ἀπέθανε. τούτου μοι δὲς τὸν οἶκον, ἵνα καὶ

pontium deposuerat. Tenebant urbem indigenae
Aeolenses: cum his vero et Persae erant, et aliorum
 sociorum haud exiguus numerus. (116.) Tyrannus
 universae provinciae *Artayctes* erat, Persa, sacvus
 vir et nefarius: qui etiam, decepto rege quum con-
 tra Athenas proficisceretur, Protesilai thesauros,
 Iphicli filii, Elaeunte spoliaverat. Est enim *Elaeunte*,
 Chersonesi oppido, *Protesilai* sepulcrum, eique cir-
 cumdatum *fanum*, in quo erant pecuniae multae, et
 aureae argenteaeque phialae, et aes, et vestis, et
 alia donaria; quae *Artayctes* rapuit, dono sibi data
 a rege. Deceperat autem Xerxem tali oratione: *Do-*
mine! inquit, *Est hic loci domus viri Graeci,*
qui, quum adversus terram tuam arma ferret.
poenas dedit, occisusque est. Huius tu domum
mihi dono da; quo discat quisque, contra tuam

„τις μάβη ἐπὶ γῆν τὴν σὴν μὴ στρατεύεσθαι.“ ταῦτα
λέγων, εὐπετέως ἔμελλε ἀναπείσειν Ξέρξεα δοῦναι αὐ- 15
δρὸς οἶκον, οὐδὲν ὑποτοπηθέντα τῶν ἐκείνος ἐφάρπεε. Ἐπὶ
γῆν δὲ τὴν βασιλῆος στρατεύεσθαι Πρωτεσίλεων ἔλεγε,
νοέων τοιαύδε· τὴν Ἀσίην πᾶσαν νομίζουσι ἑωυτῶν εἶναι
Πέρσαι, καὶ τοῦ αἰεὶ βασιλεύοντος. ἐπεὶ δὲ ἐδόθη τὰ
χρήματα, ἐξ Ἐλαιούντος εἰς Σηοτὸν ἐξεφόρμησε, καὶ τὸ 20
τέμενος ἔσπειρε, καὶ ἐνέμετο· αὐτὸς τε ὅπως ἀπίκοιτο
εἰς Ἐλαιούντα, ἐν τῷ αὐτῷ γυναιξὶ ἐμίσγεται. Τότε δὲ
ἐπολιορκίετο ὑπὸ Ἀθηναίων, οὔτε παρσκευασμένος εἰς
πολιορκίην, οὔτε προσδεκόμενος τοὺς Ἕλληνας· ἀφύ-
117 λάντω δὲ κως αὐτῷ ἐπέπεσον. Ἐπεὶ δὲ πολιορκεομί- 25
νοισὶ σφι φθινόπωρον ἐπιγίγεται, καὶ ἥσχαλλον οἱ Ἀθη-

terram non esse arma ferenda. Quibus dictis facile
persuasurus erat regi, ut ei domum huius viri lar-
giretur; quippe qui nihil eorum, quae ille sentiret,
suspiciatus erat. Quod autem ille *Protesilaum adver-*
sus Regis terram arma tulisse dixit, id hoc modo
intellegerat: Persae universam Asiam existimant
suam esse et illius regis qui quoque tempore apud
illos regnum obtinet. Artayctes igitur dono sibi da-
tas opes Elacunte Sestum transportavit, et in agro
heroi consecrato partim sementem fecit, partim pe-
cora sua pavit: et quoties ipse Elacuntem venit, in
penetralli cum mulieribus concubuit. Tunc vero ob-
sidebatur ab Atheniensibus, quum nec ad toleran-
dam obsidionem paratus esset, nec omnino exspe-
ctasset Athenienses, qui prorsus de improvviso illum
invaserant. (117.) Postquam vero obsessis [*et ob-*
sidentibus] autumnus supervenit, tum dolentes Athe-

744, 55.

ναῖοι, ἀπὸ τε τῆς ἑαυτῶν ἀποδημέοντες, καὶ οὐ δυνά-
 μανοι ἐξελεῖν τὸ τεῖχος, εἶδόντό τε τῶν στρατηγῶν ὅκως
 5 ἀπάγειν σφεας ἐπίσω· οἱ δὲ οὐκ ἔφασαν, πρὶν ἢ
 ἐξέλωσι, ἢ τὸ Ἀθηναίων κοινόν σφεας μεταπέμψηται.
 οὕτω δὲ ἔστεργον τὰ παρόντα.

Οἱ δ' ἐν τῷ τείχεϊ ἐς πᾶν ἤδη κακοῦ ἀπυγμένοι 118
 ἔσαν, οὕτω ὥστε τοὺς τόνους εἵποντες τῶν κλινέων, ἐσι-
 τέοντο. ἐπὶ τε δὲ οὐδὲ ταῦτα ἔτι ἔχον, οὕτω δὲ ὑπὸ
 νύκτα οἷχοντα ἀποδράντες οἱ τε Πέρσαι καὶ ὁ Ἀρταύ-
 5 κτης καὶ ὁ Οἰόβαζος, ὅπισθε τοῦ τείχεος καταβάντες,
 τῇ ἦν ἐρημώτατον τῶν πολεμίων. ὥς δὲ ἡμέρη ἐγένετο,
 οἱ Χερσονησίται ἀπὸ τῶν πύργων ἐσήμνησαν τοῖσι Ἀθη-
 ναίοισι τὸ γεγονός, καὶ τὰς πύλας ἀνοίξαν. τῶν δὲ οἱ
 μὲν πλεῖντες εἰδῶκον, οἱ δὲ τὴν πόλιν ἔχον. Οἰόβαζον 119

nienses, quod et domo abessent, et urbem non pos-
 sent expugnare, orarunt duces, ut domum se redu-
 cerent. At hi negarunt id se prius facturos, quam
 aut expugnassent urbem, aut a communi Athenien-
 sium revocarentur. Ita illi quoque praesentem rerum
 statum patienter tulerunt.

(118.) Iam vero, qui in urbe erant, ad extrema
 redacti erant malorum; ita quidem ut lora etiam
 lectulorum elixarent comederentque. Quum autem
 ne haec quidem amplius suppeterent, noctu profu-
 gerunt Persae cum Artaycte et Oeobazo, in postica
 urbis parte de muro descendentes, qua parte rario-
 res erant hostes. Quod factum, ubi illuxit, Cherso-
 nesitae Atheniensibus e turribus significarunt, por-
 tasque eis aperuerunt. Moxque maior horum pars
 persecuti sunt profugos, caeteri vero urbem occu-

μέν νυν ἐκφυγόντα εἰς τὴν Θρηίκην, Θρήικες Ἀψίνθιοι
 λαβόντες, ἔβυσαν Πλειστόρω ἐπιχωρίῳ θεῷ, τρόπον
 τῷ σφετέρῳ· τοὺς δὲ μετ' ἐκείνου, ἄλλω τρόπῳ ἐφό-
 νευσαν. Οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Ἀρταύκτην, ὕστεροι ὀρμηθέν- 5
 τες φεύγειν, καὶ, ὡς κατελαμβάνοντο ὀλίγον ἔόντες
 ὑπὲρ Αἰγὸς Ποταμῶν, ἀλεξόμενοι χρόνον ἐπὶ συγχόν,
 οἱ μὲν ἀπέθανον, οἱ δὲ ζῶντες ἐλάμφθησαν. καὶ συνδή-
 σαυτές σφεας οἱ Ἕλληνες, ἦγον εἰς Σηοτόν μετ' αὐ-
 τέων δὲ καὶ Ἀρταύκτην δεδωμένον, αὐτόν τε καὶ τὸν 10
 120 παῖδα αὐτοῦ. Καὶ τῶν τῶν φυλασσόντων λέγεται
 ὑπὸ Χερσονησιτέων, ταρίχους ὀπτῶντι, τέρας γενέσθαι
 τοιόνδε. οἱ τάριχοι ἐπὶ τῷ πυρὶ κείμενοι ἐπάλλοντό τε
 καὶ ἥσπαιρον, ὅπως περ ἰχθύες νεοάλωτοι. καὶ οἱ μὲν,
 περιχυθέντες, ἐβώμαζον. ὁ δὲ Ἀρταύκτης ὡς εἶδε τὸ τέ- 5

parunt. (119.) Et Ocobazum quidem, quum in Thra-
 ciam fugisset, captum Thraces Absinthii *Pleistoro*
 indigenae deo mactarunt suo more; caeteros autem,
 qui cum eo erant, alio modo interfecerunt. Artay-
 ctes vero cum suis, qui post illos demum fugam
 capessiverant, deprehensi quum paullo ultra Aegos
 Potamos essent progressi, satis diu restiterunt; do-
 nec, aliis interfectis, caeteri vivi capti sunt: quos
 vinctos Sextum Athenienses duxerunt, in hisque ip-
 sum etiam Artaycten et eius filium. (120.) Memo-
 rantque Chersonesitae, uni ex eis, qui vinctos custodie-
 bant, quum salsamenta super igne torreret, prodigium
 obtigisse huiusmodi: salsamenta igni imposita sub-
 siliebant pulpitabantque, veluti recens capti pisces.
 Quod factum quum mirarentur reliqui adcurrentes,
Artayctes, ut vidit prodigium, compellans homi-

ρας, καλέσας τὸν ὀπτῶντα τοὺς ταρίχους, ἔφη· „Ξεῖνε
 „Ἀθηναῖε, μηδὲν φοβέο τὸ τέρας τοῦτο. οὐ γὰρ σοὶ
 „πέφνη· ἀλλ' ἐμοὶ σημαίνει ὃ ἐν Ἐλαιούντι Πρωτε-
 „σίλειος, ὅτι καὶ τέθνεας, καὶ τάριχος ἐὼν, δύναμιν
 10 „πρὸς θεῶν ἔχει τὸν ἀδικέοντα σινέεσθαι. νῦν ὦν ἄποι-
 „νά οἱ τάδε ἐθέλω ἐπιθεῖναι· ἀντὶ μὲν χρημάτων τῶν
 „ἔλαβον ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ἑκατὸν τάλαντα καταθεῖναι τῷ
 „θεῷ· ἀντὶ δ' ἐμεωυτοῦ καὶ τοῦ παιδὸς, ἀποδώσω
 „τάλαντα διηκόσια Ἀθηναίοισι, περιγενόμενος.“ Ταῦ-
 15 τα ὑπισχόμενος, τὸν στρατηγὸν Ξανθίππον οὐκ ἔπειθε.
 αἱ γὰρ Ἐλαιούσιοι τῷ Πρωτεσίλειω τιμωρέοντες, ἐδίδοντό
 μιν καταχρησθῆναι, καὶ αὐτοῦ τοῦ στρατηγοῦ ταύτη
 ὁ νόος ἔφερε. ἀπαγαγόντες δὲ αὐτὸν ἐς τὴν ἀκτὴν ἐς

CXX. 10 seq. ἄποινα οἱ. Vera videtur docti viri coniectura
 ἄποινά μοι, quam verc. lat. expressimus.

nem salsamenta torrentem, ait: *Hospes Athenien-
 sis! non est quod tu hoc prodigio terrearis. Non
 enim tibi illud adparuit: sed mihi Protesilaus,
 qui Elaeunte est, significat, se etiam mortuum et
 sale conditum, vim habere se a diis tributam no-
 cendi his qui iniuria illum adfecerunt. Nunc igi-
 tur ego hanc mihi ipse mulctam, qua redimam
 culpam, volo irrogare: pro thesauris quos ex illius
 templo abstuli, centum talenta deo solvam; pro
 me autem et pro filio meo ducenta talenta pendam
 Atheniensibus, si salvos nos dimittere voluerint.*
 Haec ille pollicitus, praetori Xanthippo non per-
 suasit. Nam Elaeuntii, ulciscendi Protesilai causa,
 ut supplicio ille adficeretur, rogarunt; et ipsius et-
 iam praetoris in hanc partem inclinaverat sententia.

- τὴν Ξέρξης ἐξέυξε τὸν πόντον, οἱ δὲ λέγουσι, ἐπὶ τὸν
 κολωνὸν τὸν ὑπὲρ Μαδύτου πόλιος, [πρὸς] σανάδα 20
 προσπασσαλεύσαντες, ἀνεκρέμασαν· τὸν δὲ παῖδα ἐν
 121 ὀφθαλμοῖσι τοῦ Ἀρταύκτεω κατέλευσαν. Ταῦτα δὲ
 παῖσαντες ἀπέπλεον εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὰ τε ἄλλα
 χρήματα ἄγοντες, καὶ δὴ καὶ τὰ ὅπλα τῶν γεφυρέων,
 ὡς ἀναβήσαντες εἰς τὰ ἱερά. καὶ κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο αὐ-
 δὲν ἔτι πλέον τούτων ἐγένετο. 5
- 122 Τούτου δὲ τοῦ Ἀρταύκτεω τοῦ ἀνακρεμασθέντος προ-
 πάτωρ Ἀρτεμβάρης ἐστὶ ὁ Πέρσης ἐξηγησάμενος λό-
 γον, τὸν ἐκείνοι ὑπολαβόντες, Κύρῳ προσήεικαν, λέ-
 γοντα τὰς· „Ἐπεὶ Ζεὺς Πέρσης ἡγεμονίην δίδοι, ἀν-
 „δρῶν δὲ σοὶ, Κύρε, κατελὼν Ἀστυάγεα· φέρε, γῆν 5
 „γὰρ ἐκτμήμεθα ὀλίγην, καὶ ταύτην τρηχέην, μετανα-

Itaque illum in littus eductum, in quod pertinue-
 rant pontes a Xerxe iuncti, sive (ut alii memorant)
 in collem supra Madytum oppidum situm, clavis
 asseri adfixum suspenderunt; et filium eius in pa-
 tris Artayctae conspectu lapidibus obruerunt. (121.)
 His rebus gestis, retro in Graeciam navigarunt, pe-
 cunias aliaque pretiosa secum vehentes, atque etiam
 pontium armamenta, quae in templis dedicare con-
 stituerunt. Atque hoc anno nihil praeterea memo-
 rabile gestum est.

(122.) Huius Artayctae e trabe suspensi progeni-
 tor *Artembares* fuit, is qui Persis auctor fuerat ser-
 monis, quem illi arripientes *Cyro* proposuerunt, in
 hanc sententiam: *Quoniam Iupiter, sublato Astya-*
ge, Persis imperium tradidit, et prae omnibus
hominibus tibi, Cyre; age, quum terram possi-

„στάντες ἐκ ταύτης, ἄλλην ἔχωμεν ἀμείνω. εἰσὶ δὲ
 „πολλαὶ μὲν ἀστυγείτονες, πολλαὶ δὲ καὶ ἐκαστέρω·
 „τῶν μὴν σχόντες, πλέοσι ἐσόμεθα θωμαστοίτεροι.
 10 „οἶκός δέ, ἄρχοντας ἄνδρας τοιαῦτα ποιέειν· κότε γάρ
 „δὴ καὶ παρέξει κάλλιον, ἢ ὅτε γε ἀνθρώπων τε πολ-
 „λῶν ἄρχομεν, πάσης τε τῆς Ἀσίας;“ Κῦρος δὲ ταῦ-
 τα ἀκούσας, καὶ οὐ θωμάσας τὸν λόγον, ἐκέλευε ποι-
 εῖν ταῦτα· οὕτω δὲ αὐτοῖσι παραίνεε κελεύων παρα-
 15 σκευάζεσθαι, ὥς οὐκέτι ἄρχοντας, ἀλλ' ἀρξομένους.
 Φιλέειν γὰρ ἐκ τῶν μαλακῶν χώρων μαλακοὺς ἄνδρας
 γίνεσθαι· οὐ γάρ τοι τῆς αὐτῆς γῆς εἶναι, καρπὸν τε
 θωμαστὸν φύειν, καὶ ἄνδρας ἀγαθοὺς τὰ πολέμια.
 ὥστε συγγινόντες Πέρσαι οἴχοντο ἀποστάντες, ἐσσω-

*deamus exiguam, eamque asperam, hac relicta
 aliam habitemus meliorem! Sunt autem multae
 tales in propinquo, multae etiam longinquiores:
 quarum si unam occupaverimus, pluribus homi-
 nibus admirationi erimus. Decet autem hoc facere
 viros principatum tenentes: et quando tandem id
 fieri commodius poterit quam nunc, ubi tot ho-
 minibus et universae Asiae imperamus? Quibus
 auditis Cyrus, minime probans propositum, Fa-
 ciant hoc! ait; simul vero ita se comparent, ut qui
 imperium porro non habituri sint, sed passuri!
 Ita enim naturam ferre, ut mollibus in terris mol-
 les nascentur homines: nec enim eiusdem terrae
 esse, et eximios fructus ferre, et fortes bello viros.
 Et intelligentes Persae, longe sapientiore Cyri
 sententiam quam suam, desistentes proposito abie-
 Herod. T. IV. P. I. T*

290 HERODOTI HISTOR. IX.

Θέντες τῇ γνώμῃ πρὸς Κύρου· ἄρχων τε εἶλοντο λυ- 20
πρὴν οἰκέοντες μᾶλλον, ἢ πεδίαδά σπείροντες ἄλλοισι
δουλεύειν.

ἩΡΟΔΟΤΟΥ ἹΣΤΟΡΙΩΝ ἘΝΑΤΗ.

runt; et imperare maluerunt, tenuem incolentes ter-
ram, quam campestem fertilemque colentes aliis
servire.

FINIS LIBRI NONI
HISTORiarum HERODOTI.

ARGUMENTUM LIBRI OCTAVI.

CCLASSIS *Graecorum* ad *Artemisium*, duce *Eurybiade* Spartano; cui imperium permittunt Athenienses. (Cap. 1-3.) Graecis ad Peloponnesum se recipere cogitantibus, ut maneant, dolo et muneribus persuadet *Themistocles*. (4. 5.) Naves CC. dimittunt Persae, Euboeam circumnavigaturas. (6. 7.) Scyllias urinator. (8.) Prima pugna navalis, ancipiti Marte pugnata. (9-11.) Tempestas adfligit Persarum classem, et naves circum Euboeam missas confringit. (12. 13.) Altera, et tertia pugna navalis ad *Artemisium*. (14-17.) Graeci, audita clade ad *Thermopylas*, versus Peloponnesum se recipiunt, Euboeensium gregibus obiter direptis. (18-21.) *Themistocles* Ionas ad defectionem sollicitat. (22.) Persarum classis maritima Euboeae loca occupat. (23.) *Classiarii*, a Xerxe invitati, ad spectandam cladem ad *Thermopylas* traiciunt. (24. 25.) Quo tempore ad *Thermopylas* Xerxes fuit, *Olympicos* etiam tunc ludos agebant Graeci. (26.)

Thessali, Phocensibus infensi, *Xerxem* in Phocidem ducunt, per *Doridem*. (27-31.) Phocenses in Parnassi cacumina profugiunt: interim oppida illorum et templa vastant Persae. (32. 33.) *Boeotiam*, sibi amicam, cum maiore exercitus parte ingressus *Xerxes*, alios contra *Delphos* mittit; sed hi, ubi in conspectu templi fuere, praecipuis territi, nec sine clade, fugâ se proripiunt. (34-38.) Heroes a *Delphensibus* culti, *Phylacus* et *Autonous*. (39.)

Graecorum classis, relicto *Artemisio*, *Salaminem* petit. (40.) Athenienses suos suaeque Athenis Troezen et Salamina transvehunt, paucis hominibus in acropoli relictis. (41.) Recensentur *populi Graeciae*, quorum naves in classe ad *Salaminem* fuere: simul *origines cuiusque populi* breviter tangit Scriptor.

(43-48.) *Atticam* igne et ferro vastat *Xerxes*: *Athenas* vacuas occupat: arcem aegre expugnatam diripit et incendit. (51-55.)

Eversis *Athenis*, *Graeci* cum classe *Isthmum* petere parant (coll. c. 49.) quorum consilio se opponit *Themistocles*; et cum *Adimanto* Corinthio altercatus, ab *Eurybiade* imperatore impetrat, ut classis ad *Salaminem* maneat. (56-63.) Prodigia *Graecis* faventia: in his *mysticus Iacchus*. (64. 65.) *Classis Persarum* ad *Phalerum* adpellit. (66.) *Xerxi Artemisia* (cf. VII. 99.) suadet, ne pugnae navalis discrimen adeat. (67. 68.) Nihilominus ad pugnam se comparant *Persae*. (69. 70.) Interim *Isthmum* muniunt *Peloponnesii*. (71.) *Variae gentes Peloponnesum incolentes*, earumque origines. (72. 73.) Consilium denuo captum a *Graecis* de classe a *Salamine* abducenda eludit *Themistocles*, per legatum *Xerxem* monens, ut *Graecorum* classem undique cingat. (74-76.) *Baciddis* haec spectans oraculum. (77.) *Aristides* nunciat *Themistocli*, undique cinctam esse classem *Graecorum*. (78-82.) Ad fortiter pugnandum suos hortatur *Themistocles*. (83.)

Pugna navalis ad Salaminem. (84 seqq.) Bene de rege *Persarum* meriti, persico sermone *orosangae*. (85.) *Artemisiae* virtutem bellicam miratur *Xerxes*. (87. 88.) *Persarum* ingens strages. (86. et 89.) Supplicium de *Phoenicibus* sumtum, qui *Ionas* accusaverant. (90.) *Persae* victi, *Phalerum* repetunt. (91.) *Aeginetae* crimine *Medismi* purgati. (92.) Quinam e *Graecis* rem fortissime gesserint. (93.) Fama de *Corinthiis*, in utramque partem. (94.) *Aristides* in *Psyttalea* insula magnum *Persarum* numerum eaedit. (95.) Naufragia ad *Coliadem* delata, de quibus exstitit *Lysistrati* oraculum. (96.)

Xerxes e *Graecia* fugere cogitans, dissimulat suum consilium. (97.) *Persicorum nunciorum* institutum. (98.) Luctus *Susis*, nuncio de clade *Salaminia* adlato. (99.) *Mardonius* et *Artemisia* suadent *Xerxi* ut in *Asiam* redeat. (100-103.) *Hermotimus Pedasensis*, eunuchus, paedagogus filiorum *Xerxis*, poc-

nas sumit de Panionio, qui illum castraverat. (104-106.) Antistita templi Minervae Pedasensis. (104.)

Classem Xerxis, ad *Hellespontum* se recipientem, persequuntur Graeci usque *Andrum*: qui postquam ulterius persequi noluerunt, *Themistocles*, misso clam ad Xerxem legato, simulat suo consilio illos non ulterius esse progressos. (107-110.) *Andrum*, quod pecunias pendere nollet, obsidet *Themistocles*; ab aliis etiam Insulanis, qui cum Medis fecerant, pecunias exigens. (111 *seq.*)

Xerxes cum pedestri exercitu ad *Hellespontum* properans, in Thessalia *Mardonium* reliquit cum exercitu trecentorum millium lectorum virorum. (113.) *Spartani*, oraculi iussu, a Xerxe *poenas* repetunt *caedis Leonidae*; quibus ille respondit, *Mardonium* illas eis daturum. (114.) In itinere magna pars *exercitus Xerxis* fame aut morbis periit. (115.) Currus sacer a Thracibus subreptus. (*ibid.*) Rex *Bisaltarum* sex filios, eo quod Xerxem fuissent secuti, excaecat. (116.) Pontibus *Hellesponti* per tempestatem ruptis, *Xerxes* cum suis *Abydum* navibus traicit: indeque *Sardes* pervenit. (117.) Alia de reditu *Xerxis* narratio, parum probabilis visa Herodoto. (118. 119.) Munera *Abderitis* a Xerxe data. (120.)

Graecorum classis, omissa *Andri* obsidione, *Carystum* depopulata, *Salaminem* redit. (121.) Dona diis data: praeda divisa. (*ibid.*) Ab *Aeginetis* seorsim donarium petit *Delphicus deus*. (122.) Caeterorum ducum invidia *Themistocles* virtutis praemio fraudatur: (123.) eidem tamen *Spartae* praecipuus honor habetur. (124.) Idem scite respondet obrectatori. (125.)

Artabazus, cum parte copiarum *Mardonii Xerxem* ad *Hellespontum* comitatus, *Pallенаe* civitates, quae a Persis defecerant, ad obsequium redacturus, recepta *Olyntho*, *Potidaeam* frustra oppugnat, parum succedente proditione quam cum duce *Scionaeorum* pactus erat, (126-129.)

Persarum classe, ineunte vere, ad *Samum* stante; *Graecorum classis*, ducibus *Leotychide* *Spartano*

(cuius recensentur progenitores) et *Xanthippo* Atheniensi, ad *Aeginam* colligitur. (130 seq.) Sollicitati a Ionibus Graeci, ut Ioniam liberent, non ultra *Deum* navigare audent. (132.)

Mardonius per hyemem Graeca oracula consulit, ope hominis Caris cui nomen *Mys*: qui et alia oracula consuluit, et *Amphiarai* Thebis, quod Thebanis ipsis non licet consulere. (133 seqq.) *Apollo Ptous* eidem Carico sermone respondet. (135.) *Alexander* Macedo cum pacis conditionibus *Athenas* mittitur a *Mardonio*. (136.) *Digressio de Macedoniae regibus Argivis*. (conf. V. 22.) *Perdiccas* quo pacto olim regnum obtinuerit. *Horti Midae*, ubi *Silenus* captus. Mons *Bermius*. Stemma regum usque ad *Alexandrum*. (137-139.) Oratio *Alexandri* apud *Athenienses*: (140.) cui primum respondent legati *Spartani*; (141 seq.) dein ipsi *Athenienses*. (143 seq.)

ARGUMENTUM LIBRI NONI.

Mardonius Atticam invadit, et *Athenas* iterum capit. (*Cap.* 1-3.) Inde *Salaminem* mittit, magnis promissis *Athenienses* ad societatem cum *Persis* invitans. (4.) *Lyeides* *Atheniensis* cum uxore et liberis lapidibus obruitur, quod pacem suasisset. (5.) *Spartani* *Atheniensibus* per legatos auxilia petentibus, diu indigno modo tergiversati, ad extremum auxilia mittunt, ducce *Pausania*. (6-11.) *Mardonius*, vastata Attica, in *Bocotiam* regreditur, et in agro Thebano prope *Asopum* fluvium castra communit. (12-15.) *Attaginus* Thebanus *Mardonium* convivio excipit: in quo nobilis *Persa* cum *Thersandro* *Orphomenio* sermonem habet de belli eventu. (16.) *Phocenses*, serius auxilia mittentes, miro modo excipit *Mardonius*. (17. 18.)

Graeci prope *Erythras* ex adverso *Barbarorum* castra capiunt. (19.) Equestri praelio cadit *Masistius*, praefectus equitum; super cuius cadavere acris oritur pugna, e qua inferiores discedunt *Persae*. (20-23.)

Masistii obitum publice lugent **Persae**. (24.) **Graeci**, commoditatis aquandi caussa, in *agrum Plataeensem* movent castra, ubi *Gargaphias* fons, et *Androcratis* herois fanum. (25.) *Tegeatae* et *Athenienses* de loco honorifico in acie obtinendo inter se multis verbis contendunt. (26 seq.) Ordo aciei Graecorum: *Aristides* dux Atheniensium. Numerus et armatura militum. (28 - 30.)

Mardonius Lacedaemoniis Persas, Atheniensibus Graecos secum militantes opponit. (31.) Enumerantur *populi*, qui in *Mardonii exercitu* fuerunt. (32.) Graecorum *aruspex Tisamenus* Eleus, pro mercede ius civitatis a *Spartanis* obtinet; *Melampodem* imitatus, qui regiam dignitatem ab *Argivis* mercedem postulaverat adeptusque erat. (33 seq.) Idem *Tisamenus* *Spartanis* auctor quinque victoriarum fuit. (35.) Proelio lacessere tam Graecos (c. 36.) quam Barbaros victimae prohibuerunt: nam et *Mardonius* aruspice Graeco usus est, *Hegesistrato* Eleo; qui antea e Spartanorum custodiâ, praecisâ sibi anteriore pedis parte, evaserat. (37.) *Mardonius*, occupatis *Cithaeronis* faucibus, commeatus intercipit Graecorum. (38 seq.) Idem morae impatiens, frustra renitente *Artabazo*, contemptisque extis, pugnae consilium init: (41. 42.) quod consilium noctu *Alexander* Macedo Graecis prodit. (44 seq.) *Bacidis* oraculum de *pugna Plataeensi*. (43.)

Graeci mutant aciem, ita ut *Athenienses*, loco *Lacedaemoniorum*, opponerentur *Persis*; mox vero, elusi a Persis, priorem ordinem restitunt: et *Spartanis* *Mardonius* ignaviam exprobrat. (46-48.) Praeluditur *pugnae Plataeensi* Barbarorum equitatu in Graecos misso, qui multum illis nocet, et *Gargaphiam* fontem obstruit. (49.) Ita Graecos, et aqua et commeatu exclusos, iubet *Pausanias* noctu castra mutare et *Oëroën* petere insulam, quam *Asopus* circumfluit. (50 seq.) Sed media Graecorum acies, inscio et invito *Pausania*, ipsas Plataeas petit; (52.) dextra vero acies (*Lacedaemonii* cum *Tegeatis*) et sinistra (*Athenienses*) per *Amomphareti* centurio-

nis Spartani pervicaciam ad diluculum usque retinentur; et tum demum iter versus locum constitutum, diversis quidem itineribus, ingrediuntur. (53-57.) *Mardonius* mire spernens hostem, quem fugisse putavit, tota acie dimicandum censet. (58.)

Committitur *pugna ad Plataeas*. Barbarorum omnis exercitus *Asopum* transit. (59.) *Lacedaemonii*, ab hoste pressi, (nec dum pugnares ipsi quum nondum perlitassent,) *Athenienses* advocant; qui illis auxilio venire non possunt, ipsi cum alia parte hostium confligentes. (60 seq.) Tandem et *Lacedaemonii* in hostem vadunt, fitque praelium atrox; in quo *Mardonius* cadit; et Barbari in fugam vertuntur. (61-65.) *Artabazus* cum xl millibus in Phocidem aufugit. (66.) Ex Graecis, qui cum Persis fuere, nonnisi *Bocoti* fortiter pugnaverant: cacterum in solis *Persis* situs erat pugnae eventus. (67 seq.) Media Graecorum acies, re peracta, advenit: illorumque pars a Thebanis equitibus opprimitur. (69.) Expugnatis castris in quae se *Barbari* receperant, *prope ad internecionem* omnes *deleti* sunt; quum pauci ex Graecis cecidissent. (70.) Memorantur qui et e Barbaris et e Graecis fortissime pugnarunt: in his *Callicrates* Spartanus, et *Sophanes* Atheniensis ex pago *Decelea*; cuius pagi incolis, ob operam olim Tyndaridis praestitam, quum raptam a Thesco *Helenam* quaererent, in omne subsequens aevum eximius honos habetur a Lacedaemoniis. (71-75.)

Coa mulier captivitatem deprecatur apud Pausaniam. (76.) *Mantinenses* et *Elei* re confecta advenientes, duces suos exsilio mulctant. (77.) *Lampontis* Aeginetae consilium de *Mardonii* cadavere cum indignatione reiicit *Pausanias*. (78 seq.) *Praeda* ingens coacta et divisa: donaria diis missa. *Aeginetae* per *Hilotarum* imperitiam ditati. (80 seq.) *Luxuriosa Persarum coena* cum frugali Spartano-
rum collata. (82.) In *Persarum cadaveribus* mirabilia quaedam reperta. (83.) *Mardonii* cadaver clam subreptum. (84.) *Graecorum*, qui praelio ceciderunt, *prope Plataeas sepulcra*. Aliorum *cenotaphia*. (85.)

Graeci *Thebas* obsidentes, deposcunt auctores defectionis: *Attaginus* aufugit, *Timagenides* cum caeteris capite plectitur. (86-88.) *Artabazus* cum reliquiis copiarum in Asiam pervenit. (89.)

Pugna ad Mycalen. Graecos Deli sedentes orant *Samiorum legati*, ut *Ioniam* liberent; quorum precibus illi adnuunt, duce *Leotychide*, qui *Hegesistrati* legati nomen pro omine accepit. (90-92.) Aruspiciem Graeci habuerunt *Deiphonum*; cuius pater *Euenius*, Apolloniata, ob male custoditas *sacras Soli oves* a civibus suis excaecatus, vaticinandi donum ab Apolline acceperat. (93-94.) Dum *Samum* navigant *Graeci*, classarii *Xerxis*, relictâ insulâ, ad *Mycalen* promontorium, ubi pedestres regis copiae castra habebant, se recipiunt, et naves subductas vallo muniunt. (96 seq.) Insecutis Graecis, *Leotychides* primum *Ionas*, qui in regis exercitu erant, ad defectionem sollicitare conatus, mox milite in littus exposito aciem instruit: Persae vero Samiis arma demunt, et Milesios e castris dimittunt. (98 seq.) Interim *fama* divinitus accidit Graecis, *eodem die Mardonium in Boeotia victum esse*. (100 seq.) Fit *praelium atrox*, quo Barbari ingenti clade accepta in fugam vertuntur, caesis ducibus *Mardonte* et *Tigrane*. (102-104.) Laudantur quorum virtus inter Graecos eminuit. (105.) Classe Barbarorum castrisque incensis, praedâque divisâ, *Samum* revertuntur Graeci: ubi, deliberatione proposita de firmanda Ionum libertate, *Insulani* in foedus recepti sunt. (106.) Dum exercitus Persici reliquiae Sardes se recipiunt, in itinere *Masistes*, *Xerxis* frater, probra coniiciens in ducem Persarum *Artayntem*, prope abfuit ut ab illo interficeretur. (107.)

Xerxes, dum *Sardibus* moratur, amore captus est primum uxoris *Masistae* fratris, deinde illius filiae, quam suo filio *Dario* dedit uxorem; mox *Susa* profectus. (108.) Uxor *Xerxis Amestris*, ira et odio in matrem mulierculae converso, atrocissimam de *Masistae* uxore ultionem cepit. (109-112.) *Masistes* cum

filiis in Bactrianam se recepturus, in itinere a Xerxis militibus, ad eum persequendum missis, interfectus est. (113.)

Graeci cum classe in Hellespontum ad rescindendos pontes profecti, quum illos iam solutos reperissent, Peloponnesii domum redierunt; Athenienses *Sestum* oppugnarunt, quo magnus Persarum numerus confluxerat. (114 seq.) *Artayctes*, Sesto praefectus, dolosa accusatione decepto rege, thesauros in *Protesilai* fano servatos spoliaverat. (116.) Post diuturnam obsidionem fame compulsi Persae noctu profugiunt, et oppidani urbem *Atheniensibus* tradunt. (117 seq.) Fugientium pars a Thracibus interficiuntur: alii cum ipso Artaycte ab Atheniensibus capti: *Artayctes* in crucem actus. (119 seq.) His rebus gestis, Athenienses Graeciam repetunt. (121.) Artayctae illius progenitor *Artembares* fuit, quo praeunte Cyrum rogarant Persae, ut in molliore et fertiliore terra sedes adsignaret Persis; quibus ita *Cyrus* respondit, ut sapiente viro dignum erat. (122.)

ἩΡΟΔΟΤΟΥ
 ΤΟΥ ἈΛΙΚΑΡΝΗΣΣΗΣ
 ΕΞΗΓΗΣΙΣ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΤΟΥ ὍΜΗΡΟΥ
 ΓΕΝΕΣΙΟΣ ΚΑΙ ΒΙΟΤΗΣ.

ἩΡΟΔΟΤΟΣ ὁ Ἀλικαρνασσεὺς περὶ Ὅμηρου γε-
 νέσιος καὶ ἡλικίης καὶ βιοτῆς τάδε ιστόρηκε, ζητήσας
 ἐπεξελθεῖν εἰς τὸ ἀτρεκέστατον. Ἐπεὶ γὰρ ἡ πάλαι
 Αἰολιδῶτις Κύμη ἐκτίζετο, συνῆλθον ἐν ταυτῷ παντοδα-
 5 πα ἔθνεα Ἑλληνικά, καὶ δὴ καὶ ἐκ Μαγνησίας, ἄλ-

HERODOTI HALICARNASSEI

[SI DEO PLACET]

DE GENERE VITAQUE HOMERI LIBELLUS.

[Versio latina ex ed. Gronov. et Wess.]

(1.) **H**ERODOTUS Halicarnasseus de natalibus, ae-
 tate atque vita Homeri ista in historiam contulit,
 conatus quam verissime referre. Quum enim illa
 quondam Aeolum civitas Cyme conderetur, eodem
 cum aliae omnis Graeci generis gentes confluerunt,

λοι τέτινες, καὶ Μελάνωπος ὁ Ἰθαγενέος τοῦ Κριθώ-
 νος, οὐ πολὺφορτος, ἀλλὰ βραχεά τοῦ βίου ἔχων.
 οὗτος δὲ ὁ Μελάνωπος ἔγημεν ἐν τῇ Κύμῃ τὴν θυ-
 γατέρα Ὀμύρητος, καὶ αὐτῷ γίνεται ἐκ κοίτης θῆλυ
 τέκνον, ᾧ οὐνομα τίθεται Κριθίης. καὶ αὐτὸς μὲν ὁ 10
 Μελάνωπος καὶ ἡ γυνὴ αὐτοῦ ἐτελεύτησαν τὸν βίον·
 τὴν δὲ θυγατέρα ἐπιτρέπει ἀνδρὶ ᾧ ἐχρήτο μάλιστα,
 2 Κλεάνακτι τῷ Ἀργεῖῳ. Χρόνου δὲ προϊόντος, συνέβη
 τὴν παῖδα μιγεῖσθαι ἀνδρὶ λαθραίῳς, ἐν γαστρὶ σχεῖν.
 τὰ μὲν οὖν πρῶτα ἐλάνθανεν. ἐπεὶ δὲ ἤσθετο ὁ Κλεά-
 ναξ, ἤχθετο τῇ συμφορῇ, καὶ καλεσάμενος τὴν Κρι-
 θίδα χωρὶς πάντων, ἐν αἰτίῃ μεγάλη εἶχεν, ἐπιλεγά- 5
 μενος τὴν αἰσχύνην τὴν πρὸς τοὺς πολίτας· προβουλεύε-
 ται δὲ περὶ αὐτῆς τάδε. ἔτυχον οἱ Κυμαῖοι κτίζοντες

tum e Magnesia et alii, et inter hos Melanopus Ithagene Crithonis filio genitus, homo fortunae non perinde amplae, sed arctae et expeditae. Hic Melanopus in ista Cyme Omyretis filiam duxit uxorem; procreavitque inde femineam prolem, cui nomen indidit Critheidem. Et ipse Melanopus quidem unā cum uxore vita functus est, commissa interim filia Cleanactis Argivi tutelae, quo familiarissime uti consueverat. (2.) Porro tempore interiecto accidit, ut puella istā e furtivo concubitu praegnans fieret: id quod primo suppressum quum Cleanax rescivisset, vehementer rei indignitate commotus, Critheidem seorsum ad se arcessitam acerbe obiurgavit, commemorans quae futura esset apud populares infamia. Postremo huiusmodi quippiam de illa excogitat. Cy-maei tum in Hermei sinus recessu aedificabant: civi-

- τοῦ Ἑρμείου κόλπου τὸν μυχόν· κτιζομένοισι δὲ τὴν πό-
 λιν Σμύρναν ἔθετο τὸ ὄνομα Θησεύς, μνημεῖον ἐβέλων
 10 καταστῆσαι τῆς ἐαυτοῦ γυναικὸς ἐπώνυμον. ἦν γὰρ
 αὐτῇ τὸννομα Σμύρνη. ὁ δὲ Θησεύς ἦν τῶν τὴν Κύμην
 κτισάντων ἐν τοῖς πρώτοις Θεσσαλῶν, ἀπὸ Εὐμήλου
 τοῦ Ἀδμήτου, κάρτα εὖ ἔχων τοῦ βίου. ἐναυῦτα ὑπεκ-
 τίθεται ὁ Κλεάναξ τὴν Κριθηίδα πρὸς Ἰσμηνίην τὸν
 15 Βοιωτίων τῶν ἀποίκων λελογχότα, ὃς ἔτυχεν αὐτῷ ἐὼν
 ἑταῖρος ταμάλιστα. Χρόνου δὲ προϊόντος ἐξελθοῦσα 3
 ἡ Κριθῆς μετ' ἄλλων γυναικῶν πρὸς ἑορτὴν τινα ἐπὶ
 τὸν ποταμὸν τὸν καλούμενον Μέλητα, ἥδη ἐπίτοκος
 οὔσα, τίττει τὸν Ὀμηρον, οὐ τυφλόν, ἀλλὰ δεδορκότα·
 5 καὶ τίθεται ὄνομα τῷ παιδί Μελησιγενέα, ἀπὸ τοῦ
 ποταμοῦ τὴν ἐπωνυμίαν λαβοῦσα. τέως μὲν σὺν ἡ
 Κριθῆς ἦν παρὰ τῷ Ἰσμηνίᾳ· προϊόντος δὲ τοῦ χρό-

tati autem quae condebatur, nomen imposuit Smyrnam Theseus, ab uxoris nomine, cuius memoriam relinquere volebat. Hic Theseus ex primariis Thessalorum fuit, qui Cymen condiderant, ab Eumelo Admeti filio oriundus, vitae facultatibus apprime instructus. Clam exportatam huc Critheidem Cleanax Ismeniae Boeotio commisit, ex iis qui coloniam illuc duxerant, et in primis sibi amico. (3.) Progressu deinde temporis, Critheis cum aliis mulieribus ad festum quoddam egressa, iuxta fluvium Meletem, quum partui iam vicina esset, Homerum peperit, non caccum, sed videntem; nominavitque eum Melisigenem a fluvio. Quum autem apud Ismeniam Critheis antea diversata esset, ab eo digressa, manuarum industria se filiumque alebat, aliunde alia sus-

κου ἐξῆλθε, καὶ ἀπὸ ἐργασίας χειρῶν ὠρμημένη ἔτρεφε
τὸ παιδίον καὶ ἐαυτήν, ἄλλοτε παρ' ἄλλων ἔργα λαμ-
βάουσα· καὶ ἐπαίδευσεν τὸν παῖδα ἀδ' ὃν ἐδύνατο. 10

4 Ἦν δέ τις ἐν Σμύρῃ τούτων τὸν χρόνον Φήμιος τοῦνο-
μα, παῖδας γράμματα καὶ τὴν ἄλλην μουσικὴν δι-
δάσκων πᾶσαν. οὗτος μισθοῦται τὴν Κριθηίδα, ἃν μο-
νότροπος, ἐριουργῆσαι αὐτῷ ἑξιά τινα ἀπὸ τῶν
παιδῶν εἰς μισθοὺς ἐλάμβανεν. ἡ δὲ παρ' αὐτῷ ἐργά- 5
ζετο, πολλῶν κοσμίῳ καὶ σωφροσύνῃ πολλῇ χρωμένη,
καὶ τῷ Φημίῳ κάρτα ἠρέσκετο. τέλος δὲ προσηnéγκα-
το αὐτῇ λόγους, πείθων ἐαυτῷ συνοικεῖν, ἄλλα τε
πολλὰ λέγων οἷς μιν ὥστε προσάξουσιν, καὶ ἔτι περὶ
τοῦ παιδὸς, υἱὸν ποιούμενος· καὶ ὅτι τραφεῖς καὶ παι- 10
δευθεῖς παρ' αὐτοῦ, ἄξιος λόγου ἔσται· ἴσθαι γὰρ τὸν
παῖδα ὄντα συνετὸν καὶ κάρτα εὐφυέα. ἐς τ' ἀνέπει-

cupiens opera; unde filium quoque quantum potuit,
instituit. (4.) Erat autem eo tempore Smyrnae qui-
dam nomine Phemius, qui iuventuti litteras musi-
cenque aliam universam tradebat: hic quum esset
solitarius, Critheidem conduxit, quae lanas quas-
dam ei pararet, quas a discipulis in mercedem
acceperat. Illa vero in domo eius operabatur,
multa elegantia multaque frugalitate utens, ut Phe-
mio impense placeret: adeo ut tandem eam verbis
ad coniugium sollicitaret, referens cum alia multa
quibus ei fidem facere putabat, tum praeterea de
filio quem foret adoptaturus, qui liberaliter ab ipso
altus institutusque vir egregius futurus esset. Siqui-
dem hunc cernebat iam miram quandam et ingenii
et indolis spem de se polliceri; donec persuasit illi

748, 53.

5 ὅτε αὐτὴν ποιεῖν ταῦτα. Ὁ παῖς δὲ ἦν τε φύσιν ἔχων
 ἀγαθὴν, ἐπιμαλὴς τε καὶ παιδευόμενος προσγινομένης,
 αὐτίκα πολλὸν τῶν πάντων ὑπερῆχε. χρόνου δὲ ἐπιγε-
 νομένου ἀνδρούμενος, οὐδὲν τοῦ Φημίου ὑποδέεστος ἦν
 10 ἐν τῇ διδασκαλίᾳ. καὶ οὕτως ὁ Φημίος ἐτελεύτησε τὸν
 βίον, καταλιπὼν πάντα τῷ παιδί. οὐ πολλῷ δὲ ὕστε-
 ρον καὶ ἡ Κριθὴς ἐτελεύτησεν. ὁ δὲ Μελησιγενὴς ἐπὶ
 τῇ διδασκαλίᾳ καθειστήκει. καθ' ἑωῦτόν δὲ γινόμενος,
 μᾶλλον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἰωρᾶτο. καὶ αὐτοῦ θανού-
 15 μασται καθειστήκεισαν οἱ τε ἐγχώριοι καὶ τῶν ξένων
 οἱ ἰσαπικνέμενοι. ἐμπόριον γὰρ ἦν ἡ Σμύρνη, καὶ σί-
 τος ἐξήγετο πολὺς αὐτοῖσι ἐκ τῆς ἐπικειμένης χώρας θα-
 ψιλέως κάρτα ἐσαγόμενος ἐς αὐτήν. οἱ οὖν ξένοι, ὁκοῦτε
 παύσωντο τῶν ἔργων, ἀπεσχόλαζον παρὰ τῷ Μελησι-
 15 γενεῖ ἐγκαθίζοντες.

in hoc consentire. (5.) Melesigenes cum naturae
 bonitate praestans, tum cura accedente institutione-
 que, continuo omnes adolescentes multum anteces-
 sit: atque temporis progressu vir factus, nihilo erat
 ipso Phemio in doctrina inferior. Et quum Phemius
 vita functus universa ei legasset, non multo post
 Critheis quoque fato concedit. Melesigenes itaque
 ludo praefectus, suique iam iuris effectus, magno-
 pere ab hominibus conspiciebatur, et in admira-
 tione erat non apud suos modo, verum apud pere-
 grinos etiam, qui illuc conveniebant. Erat enim
 Smyrna emporium celebre, unde frumenta e vici-
 nis agris abunde convecta exportabantur. Peregrini
 igitur quum ab opere cessarent, Melesigeni libenter
 vacabant considerantes.

6 Ἦν δὲ ἐν αὐτοῖς τότε καὶ Μέντης ναύκληρος, ἀπὸ
 τῶν περὶ Λευκάδα τόπων καταπεπλευκὸς ἐπὶ σῆτον,
 ἔχων ναῦν, πεπαιδευμένος τε ἀνὴρ ὡς ἐν ἐκείνῳ τῷ χρό-
 νῳ καὶ πολυίστωρ· ὅς μιν ἔπεισε τὸν Μελησιγενῆ μεθ'
 ἐαυτοῦ πλεῖν καταλύσαντα τὴν διδασκαλίαν, μισθὸν 5
 τε λαμβάνοντα, καὶ τὰ δέοντα πάντα, καὶ ὅτι χώρας
 καὶ πόλιας θεήσασθαι ἄξιον εἴη αὐτῷ ἕως νέος ἐστί.
 καὶ μιν οἶμαι μάλιστα τούτοις προαχθῆναι· ἴσως
 γὰρ καὶ τῇ ποιήσει τότε ἐπενόει ἐπιθήσασθαι. κατα-
 λύσας δὲ τὴν διδασκαλίαν, ἐναυτίλλετο μετὰ τοῦ Μέν- 10
 τω. καὶ ὅπου ἐκάστοτε ἀφίκοιτο, πάντα τὰ ἐπιχώ-
 ρια διεωρᾶτο, καὶ ἱστορέων ἐπυνθάνετο. εἰκὸς δὲ μιν ἦν
 7 καὶ μνημόσυνα πάντων γράφεισθαι. Ἀνακομιζόμενοι
 δὲ ἐκ Τυρσηνίης καὶ τῆς Ἰβηρίας, ἀπικνεύονται εἰς Ἰθά-

(6.) Commodum inter hos Mentis fuit nauclerus, qui e finibus Leucadis naue sua huc navigaverat propter frumenta, vir, quantum illa ferebant tempora, et eruditus, et multarum rerum notitia excellens. Hic Melesigeni persuasit, ut relicto ludo secum navigaret, accepturus et mercedem et omnia necessaria; et quod dum iuvenis esset, civitates regionesque spectare operac pretium illi fore duceret. Et per talia potissimum eum arbitror plectum. Forsan enim quoque poësi iam animum admoveere cogitabat. Proinde dissoluto ludo cum Mente navigavit: et quocunque locorum appellebat, studiose universa perrogabat, quae forent peculiaria, et inspiciens resciscebatur; apparet etiam commentarios eum de singulis scripsisse. (7.) Porro quum ex Etruria et Hispania delati in Ithacam deveherentur, contigit

κην· καὶ τῷ Μελησιγενεῖ συνέβη, νοσήσαντι τοὺς ὀφθαλ-
 μούς, κάρτα δεινῶς ἔχειν, καὶ αὐτὸν θεραπείης εἶναι κα,
 5 πλεῖν μέλλων εἰς τὴν Λευκάδα, καταλιπεῖν ὁ Μέντης
 παρὰ ἀνδρὶ φίλῳ ἐαυτοῦ ἐς τὰ μάλιστα Μέντορι τῷ
 Ἀλκίμου Ἰθακσίῳ, πολλὰ δεηθεὶς ἐπιμελίην ἔχειν
 ἐπαναπλώσας δὲ, ἀναλήψεσθαι αὐτόν. ὁ δὲ Μέντωρ
 ἐνοσήλευσεν αὐτὸν ἐκτενέως. καὶ γὰρ τοῦ βίου ἀρκούν-
 10 τως εἶχε, καὶ ἤκουεν εὖ ἐς δικαιοσύνην τε καὶ φιλοξε-
 νίην μακρῷ μάλιστα τῶν ἐν Ἰθάκῃ ἀνδρῶν. ἐνταῦθα
 συνέβη τῷ Μελησιγενεῖ περὶ Ὀδυσσέως ἐξιστορῆσαι
 καὶ πυθέσθαι. οἱ μὲν δὴ Ἰθακῆσιοι λέγουσι, τότε μιν
 παρ' ἐαυτοῖς τυφλωθῆναι· ὡς δὲ ἐγὼ φημι, τότε μὲν
 15 ὕγῃ γενέσθαι, ὕστερον δὲ ἐν Κολοφῶνι τυφλωθῆναι.
 συνομολογοῦσι δὲ μοι καὶ Κολοφῶνιοι τούτοις. Ὁ δὲ 8

Melesigenem oculis iam ante aegrum, extreme la-
 borare: ita ut Mentem, in Leucadem traiecturus,
 eum medicinae caussa apud Mentorem Alcimi filium
 Ithacensem reliquerit, hominem sibi vehementer
 amicum; multis precibus adigens eundem quo Me-
 lesigenis curam haberet tantisper dum e Leucade
 revertens ipsum reciperet. Mentor vero aegrotantem
 Melesigenem sedulo curavit, vir nimirum facultati-
 bus pollens: quique ob egregiam acquitatem hospi-
 talitatemque ex Ithacensibus maxime praedicaretur.
 Atque hic accidit, ut de Ulysse multa Melesigenes
 percontando cognosceret. Narrantque ipsi Ithacen-
 ses, tum visum eum amisisse ibidem: atqui ego
 affirmare non dubitem, tum eundem convaluisse,
 at postea apud Colophonem prorsus caecum factum
 fuisse, id quod ipsi quoque Colophonii mecum fa-
Herod. T. IV. P. I. V

Μέντης, ἀναπλέων ἐκ τῆς Λευκάδος προσέσχευ εἰς τὴν Ἰθάκην, καὶ ἀνέλαβε τὸν Μελησιγενέα· χρόνον τε ἐπὶ συχρὸν συμπεριέπλει αὐτῷ. ἀπικομένῳ δὲ εἰς Κολοφῶνα συνέβη πάλιν νοσήσαντα τοὺς ὀφθαλμοὺς, μὴ δύνασθαι διαφυγεῖν τὴν νόσον, ἀλλὰ τυφλωθῆναι ἐνταῦθα. ἐκ δὲ τῆς Κολοφῶνος τυφλὸς εὖν ἀπικνέσται εἰς τὴν Σμύρναν, καὶ οὕτως ἐπεχείρει τῇ ποιήσει.

- 9 Χρόνου δὲ προϊόντος ἐν τῇ Σμύρῃ ἄπορος εὖν τοῦ βίου, διανοήθη ἀπικέσθαι εἰς Κύμην· πορευόμενος δὲ διὰ τοῦ Ἑρμοῦ πιδίου, ἀπικνέσται εἰς Νέον τεῖχος, ἀποικίην Κυμαίων. ὠκίσθη δὲ τοῦτο τὸ χωρίον ὕστερον Κύμης ἑτεσιν ὀκτώ. ἐνταῦθα λέγεται αὐτὸν ἐπιστάντα ἐπὶ σκυτείῳ τι, εἰπεῖν πρῶτα τὰ ἔπια τάδε·

tentur. (8.) At vero Mentis e Leucade Ithacam reversus, Melesigenem recepit, cum quo inde diu huc illuc circumnavigavit; donec Colophonem appellenti eveniret, ut vetere oculorum morbo tentatus, nequiverit cum effugere, sed visu privatus fuerit. E Colophone autem iam caecus Smyrnam remeans, ad poesin se convertit.

(9.) Tempore deinde interiecto, quum Smyrnae victu necessariisque destitueretur, constituit Cymen proficisci: commodumque transiens Hermi pratum, ad eum locum pervenit qui appellatur Novus murus, Cymaeorum coloniam: qui locus post Cymen conditus fuit annis octo. Hic memoratur Melesigenes apud coriarii officinam consistens, haec prima carmina pronunciavisse:

- Αἰδεῖσθε ξενίων κεχρημένον ἠδὲ δόμοιο,
οἱ πόλιν αἰπεινὴν Κύμην Ἐριώπιδά κούρην
ναίετε, Σαρδηνῆς πόδα νείατον ὑψικόμοιο·
10 ἄμβρόσιον πίνοντες ὕδωρ θείου ποταμοῦ
Ἑρμοῦ διμήντος, ἐν ἀθάνατος τέκετο Ζεὺς.
Ἡ δὲ Σαρδῆνη, ὅρος ἐστὶν ὑπερκείμενον τοῦ τε Ἑρμοῦ
ποταμοῦ καὶ τοῦ Νέου τείχους. τῷ δὲ σκυτεῖ ὄνομα
ἦν Τύχιος· ἀκούσαντι δὲ τῶν ἐπέων ἔδοξεν αὐτῷ δέξα-
15 σθαι τὸν ἄνθρωπον. ἠλέησε γὰρ αἰτέοντα τυφλόν, καὶ
μετέξειν ἔφη τῶν παρέοντων. ὁ δὲ ἐσῆλθε. κατήμενος
δὲ ἐν τῷ σκυτεῖ, παρέοντων καὶ ἄλλων, τὴν τε ποίη-
σιν αὐτοῖς ἐπεδείκνυτο, Ἀμφιάρεώ τε τὴν ἐξελασίαν τὴν
ἐς Θήβας, καὶ τοὺς ὕμνους τοὺς ἐς θεοὺς πεποιημένους
20 αὐτῷ· καὶ περὶ τῶν λεγομένων ὑπὸ τῶν παρέοντων ἐς
τὸ μέσον γνώμας ἀποφαινόμενος, θωύματος ἄξιος ἐφαί-

*Hospitium praebete viro profugoque vagoque,
qui sublimem urbem Cymen, Eriopida prolem,
radicem incolitis Sardenes allicomantis,
divini potatis aquam qui fluminis Hermi,
vorticibus torti, pater est cui Iuppiter ipse.*

Sardena autem mons est imminens Hermo fluvio
Novoque muro. At coriario illi nomen erat Tychio,
cui continuo auditis versibus visum est hominem
recipiendum: miseratus enim est mendicantem et
oculis mulctatum, iussitque praesentibus secum frui.
Ille fuit ingressus, et considens in sutrina, prae-
sentibus etiam aliis, tum poësin suam ostendit, et
Amphiarai in Thebas expeditionem, et hymnos quos
in deos scripserat. Et quum de illis, quae edebantur
ab praesentibus in medium, iudicaret, ac sensus suos

- 10 νετο εἶναι τοῖς ἀκούουσι. Τέως μὲν οὖν κατεῖχεν ὁ Με-
 λησιγενὴς περὶ τὸ Νέον τείχος, ἀπὸ τῆς ποιήσious γε
 τοῦ βίου τὴν μηχανὴν ἔχων. ἐδείκνυν δὲ οἱ Νεοτειχεῖς
 μέχρις ἐπ' ἐμοῦ τὸν χώρον ἐν ᾧ κατίζων τῶν ἐπέων
 τὴν ἐπίδειξιν ἐποιέετο. καὶ κάρτα ἐσέβοντο τὸν τόπον. 5
 ἐν ᾧ καὶ αἰγείρος ἐπεφύκει, ἣν ἐκεῖνοι ἔφασαν, ἀφ'
 11 οὗ ὁ Μελησιγενὴς ἦλθεν, αὐτοῖς πεφυκέναι. Χρόνου
 δὲ προϊόντος, ἀπόρως κείμενος, καὶ μόλις τὴν τροφὴν
 ἔχων, ἐπενεθῆ εἰς τὴν Κύμην ἀπικέσθαι, εἴ τι βέλ-
 τιον πρῆξι. μέλλων δὲ πορεύεσθαι, τάδε τὰ ἔπειτα
 λέγει·

Αἶψα πόδες με φέροιεν ἐς αἰδοίων πόλιν ἀνδρῶν
 τῶν γὰρ καὶ θυμὸς πρόφρων καὶ μῆτις ἀρίστη.
 Ἀπὸ δὲ τοῦ Νέου τείχους πορευόμενος, ἀπῆκετο εἰς τὴν

proferret, in admiratione habitus est ab auscultan-
 tibus. (10.) Atque hactenus apud Novum murum
 agens e poësi victus subsidia habebat: ostenduntque
 ad mea usque tempora Neoteichenses locum, ubi
 sedens carmina sua exhibuerit, eumque in magna
 habent veneratione, ubi etiam populus arbor crevit,
 quam ab Melesigenis adventu in eo dixerunt natam
 esse. (11.) Porro egestate postea adactus, quum
 vix alimenta haberet, statuit Cymen ad feliciorum
 successum reverti. Iturusque haec pronunciat car-
 mina,

*Vos me hominum rapide plantae portetis in
 urbem,*

*quorum animus promptus, pollent qui mente
 sagaci.*

E Novo igitur muro proficiscens venit Cymam, per

Κύμην, διὰ Λαρίσσης τὴν πορείαν ποιησάμενος· ἦν γὰρ
 10 οὕτως αὐτῷ εὐπορώτατον, καὶ, ὡς Κυμαῖοι λέγουσι,
 τῷ Φρυγίης βασιλῆϊ Μίδῃ τῷ Γορδίῳ, δεηθέντων πεν-
 θεῶν αὐτοῦ, ποιεῖ καὶ ἐπίγραμμα τόδε, τὸ ἔτι καὶ
 νῦν ἐπὶ τῆς στήλης τοῦ μνήματος τοῦ Γορδίου ἐπιγέ-
 γραπται·

15 Χαλκῇ παρθένος εἰμι, Μίδου δ' ἐπὶ σήματι κεῖμαι·
 ἔστ' ἂν ὕδωρ τε ρέῃ, καὶ δένδρεα μακρὰ τεθήλῃ,
 ἥελιός τ' ἀνιὼν λάμπῃ, λαμπρὰ τε σελήνῃ,
 καὶ ποταμοὶ γέ ρέωσιν, ἀνακλύζῃ δὲ θάλασσα,
 αὐτοῦ τῇδε μένουσα πολυκλαύτου ἐπὶ τύμβου,
 20 ἀγγελέω παριοῦσι, Μίδης ὅτι τῇδε τέβαπται.

Κατίζων δὲ ἐν ταῖς λέσχαις τῶν γερόντων ἐν τῇ Κύ- 12
 μῃ ὁ Μελησιγενὴς τὰ ἔπια τὰ πεποιημένα αὐτῷ ἐπι-

Larissam itinere facto, utpote facillimo: et, ut Cy-
 maei narrant, flagitantibus eius soceris, epigramma
 hoc scripsit Midae, Phrygiae regi, Gordii filio, id
 quod etiam nunc in cippo monumenti Gordii inscri-
 ptum extat:

*Aenea sum virgo, Midae quae incumbo sepulcro:
 dum fluit unda levis, sublimis nascitur arbor,
 dum sol exoriens et splendida luna relucet,
 dum fluvii labuntur, inundant litora fluctus,
 hic constanter ago, lacrymasque in marmore
 tincto*

*fixa, Midam moneo tumultatum hic, chare
 viator.*

(12.) Cymae igitur in senum conventiculis car-
 mina quae fecerat ostentabat, colloquiique suavitate

δείκνυτο, καὶ ἐν τοῖς λόγοις ἑτερπεῖ τοὺς ἀκούοντας· καὶ αὐτοῦ θωυμάσται καλῆιστήκεισαν. γνούς δὲ ὅτι ἀποδέκονται αὐτοῦ τὴν ποιήσιν οἱ Κυμαῖοι, καὶ εἰς 5 συνήθειαν ἔλκων τοὺς ἀκούοντας, λόγους πρὸς αὐτοὺς τοιούσδε προσήνεγκε, λέγων· ὥς, εἰ θέλοιεν αὐτὸν δημοσίῃ τρέφειν, ἐπικλεεστάτην αὐτῶν τὴν πόλιν ποιήσει. τοῖς δὲ ἀκούουσι, βουλομένοις τε ἦν ταῦτα, καὶ αὐτοὶ παρήνεον ἐλθόντα ἐπὶ τὴν βουλὴν δεηθῆναι τῶν 10 βουλευτῶν· καὶ αὐτοὶ ἔφασαν συμπρῆξιν. ὁ δὲ ἐπέειπε το αὐτοῖς, καὶ βουλῆς συλλεγομένης ἐλθὼν ἐπὶ τὸ βουλευῖον, εἶδετο τοῦ ἐπὶ τῇ τιμῇ ταύτῃ καθεστῶτος, ἀπαγαγεῖν αὐτὸν ἐπὶ τὴν βουλὴν. ὁ δὲ ὑπεδέξατό τε, καὶ, ἐπεὶ καιρὸς ἦν, ἀπήγαγε. καταστάς δὲ ὁ Μελη- 15 σιγενῆς ἔλεξε περὶ τῆς τροφῆς τὸν λόγον ὃν καὶ ἐν ταῖς 13 λέσχαις ἔλεγεν. ὥς δὲ εἶπεν, ἐξελθὼν ἐκάθητο. Οἱ δὲ

auscultantes oblectans, etiam in sui admirationem pertrahebat. Intelligens igitur Cymacos poësin suam grate recipere, et in consuetudinem audientes ducens, postremo huiusmodi conditionem proponit, dicens si publice eum alere vellent, se civitatem illorum celeberrimam redditurum. Qui praesentes haec audiebant, probabant; addentes se quoque adiuturos, si petitionem suam ad senatum referret, quod hortabantur eum facere. Melesigenes his verbis erectus, collecto senatu in curiam processit; rogatoque eo cuius id muneris erat, ut in senatum duceretur, ille nihil recusans, ubi opportunum erat, hominem deduxit. Hic consistens Melesigenes, eadem verba de alimentis habuit in senatu quae paulo ante in conviviciulis proposuerat. Ubi dixisset, egressus

ἐβουλευόντο ὅ τι χρὴ εἰς ἀποκρίνασθαι αὐτῷ. προβι-
 μουμένου δὲ τοῦ ἀπάγοντος αὐτὸν, καὶ ἄλλων ὅσαι
 τῶν βουλευτέων ἐν ταῖς λέσχαις ἐπήκοοι ἐγένοντο, τῶν
 5 βουλευτέων ἓνα λέγεται ἐναντιωθῆναι τῇ χρημῇ αὐτοῦ,
 ἄλλα τε πολλὰ λέγοντα, καὶ ὡς εἰ τοὺς ὁμήρους δό-
 ξι τρέφειν αὐτοῖς, ὅμιλον πολλόν τε καὶ ἀχρεῖον ἔξου-
 σιν. ἐντεῦθεν δὲ καὶ τοῦνομα Ὅμηρος ἐπεκράτησε τῷ
 Μελησιγενεῖ ἀπὸ τῆς συμφορῆς· οἱ γὰρ Κυμαῖοι τοὺς
 10 τυφλοὺς ὁμήρους λέγουσιν· ὥστε, πρότερον ὀνομα-
 ζομένου αὐτοῦ Μελησιγένεος, τοῦτο γενέσθαι τοῦνομα
 Ὅμηρος· καὶ οἱ ξένοι διήνεγκαν, ὅτι μνήμην αὐτοῦ
 ἐποιοῦντο. Ἐτελεύτα δ' οὖν ὁ λόγος τῷ ἄρχοντι, μὴ 14
 τρέφειν τὸν Ὅμηρον, ἔδοξε δὲ πῶς καὶ τῇ ἄλλῃ βου-
 λῇ. ἐπελθὼν δὲ ὁ ἐπιστάτης καὶ παρζόμενος αὐτῷ

sedebat. (13.) Dum autem senatores agitarent quid-
 nam par esset homini respondere, visumque esset
 cum ei qui deduxerat, tum aliis senatoribus quot-
 quot in conventiculis eum audierant, petitionem ad-
 mittendam : unus tantum e senatoribus refertur Me-
 lesigenis postulatis calculo suo repugnasse, interque
 alia multa, haec quoque commemorasse : si semel
 ὁμήρους, hoc est, caecos, alendos susciperent, futurum
 esse, ut turbam et multam et inutilem haberent.
 Atque hinc primum *Homeri* nomen Melesigeni in-
 ditum est, ab isto casu : nam Cymaci caecos ὁμήρους
 appellant. Iamque inde, qui prius *Melesigenes*, no-
 men obtinuit *Homerus* : et extranei illud evulgarunt,
 quum mentionem eius facerent. (14.) Itaque ter-
 minata est deliberatio ab magistratu, non alere Ho-
 merum, placuitque id fere caetero senatui. Acce-

διηγῆσατο τοὺς ἐναντιωθέντας λόγους τῇ χεῖρὶ αὐτοῦ,
καὶ τὰ δόξαντα τῇ βουλῇ. Ὁ δὲ, αἷς ἤκουσεν, ἐσσυ- 5
Φόρηνέ τε καὶ λέγει τὰ ἔπειτα ταῦτα·

Οἷ μ' αἶσῃ δῶκε πατὴρ Ζεὺς κύρμα γενέσθαι,
νῆπιον αἰδοίης ἐπὶ γούνασι μητρὸς ἀτάλλων,
ἣν ποτ' ἐπύργωσαν βουλῇ Διὸς αἰγιόχοιο
λαοὶ Φρίκωνος, μάργων ἐπιβήτορες ἵππων, 10
ὀπλότεροι μαλεροῖο πυρὸς κρίνοντες Ἄρηα,
Αἰολίδα Σμύρην ἀλιγύτονα ποτινάνακτον·
ἣν τε δὲ ἀγλαὸν εἶσι νύδωρ ἱεροῖο Μέλητος.
Ἔσθην ἀπορνούμεναι κοῦραι Διὸς, ἀγλαὰ τέκνα,
ἠβελέτην κληῖται δῖαν χθόνα καὶ πόλιν ἀνδρῶν· 15
οἱ δ' ἀπανηνάσθη ἱερὴν ὅπα, Φημί αἰοιδῆν.
Ἀφραδίην τῶν μὲν τε παθῶν τις φράσσεται αὖτις,

dens autem praefectus et adsidens ipsi enarravit
contrarias petitioni eius sententias et consulta sena-
tus: utque audiit, his versibus calamitatem suam
deplorabat:

*Hei mihi quam fatum dat Iuppiter almus ini-
quum.*

*Infanti mihi lac venerandae ex ubere matris
praebuit, Aeolicae Smyrnae, quam Martia quon-
dam*

*gens Phriconitis, certamine fortis equestri,
condidit ad pelagus, praeterlabente Melete.
Docta Iovis proles mecum hinc digressa volebat
carminibus celebrare urbem quam nomine dicunt
Cymam, quosque viros intra sua moenia claudit.
Illi audire sacrae spreverunt carmina vocis.
Sed quicumque mihi cladem exitiumque paravit,*

752, 9.

ὅς σφιν ὀνειδέησιν ἐμὸν διεμήσατο πότμον.

Κῆρα δ' ἐγὼ, τὴν μοι θεὸς ὥπασε γεινομένῳ περ.

20 τλήσομαι ἀκράαντα φέρων τετληότι θυμῷ.

Οὐδ' ἐτι μοι φίλα γυνὴ μένειν ἱεραῖς ἐν ἀγυαῖς

Κύμης ὀρμαίνουσι, μέγας δέ με θυμὸς ἐπείγει

δῆμον ἐς ἀλλοδαπῶν ἵεναι, ὀλίγον περ εἶντα.

Μετὰ τοῦτο ἀπαλλάσσεται ἐκ τῆς Κύμης ἐς Φω- 15

καίην, Κυμαίοις ἐπαρσάμενος μηδένα παιήτην δόκιμον

ἐν τῇ χώρᾳ γενέσθαι ὅς τις Κυμαίους ἐπαγλαῖε. Ἀπι-

κόμενος δ' ἐς Φωκαίην, τῷ αὐτῷ τρόπῳ ἐβίότευσεν,

6 ἔπεια ἐνδοκνύμενος ἐν ταῖς λέσχαις κατίζων. ἐν δ' ἐτὶ

Φωκαίῃ τοῦτον τὸν χρόνον Θεστορίδης τις ἦν γράμμα-

τα διδάσκων τοὺς παῖδας, ἀνὴρ οὐ κρήγυος· κατανοή-

σας δ' ἐτοῦ Ὀμήρου τὴν ποιήσιν, λόγους τοιούτους αὐ-

non impune feret laeva quod mente volutat.

*At mihi quam dederint nascenti numina sortem,
aegro animo quamvis certum est perferre pa-
tique.*

*Sed iam per sacrae vestigia ponere Cymae
compita non suadet mihi mens, potiusque re-
mota*

inque peregrina sedem mihi quaerere terra.

(15.) Cyma deinde abiens Phocaeam contendit, imprecans interim Cymaeis, ne quis unquam insignis poeta in illa regione existeret qui Cymaeos celebraret. Phocaeae autem eodem modo victum paravit, in conventiculis passim carmina sua ostentans et considens. Erat autem eo tempore in illa Thestorides quidam, qui pueros litteras docebat, homo fidei parum probatae. Hic considerata Homeri poë-

τῷ προσήνεγκε, Φὰς ἔτοιμος εἶναι θεραπεύειν καὶ τρέ-
 φειν αὐτὸν ἀναλαβὼν, εἰ ἐβέλοι ἄγε πεποιημένα εἶη 10
 αὐτῷ τῶν ἐπέων ἀναγράψασθαι, καὶ ἄλλα ποιῶν,
 16 πρὸς ἐωϋτὸν ἀναφέρειν αἰεὶ. Τῷ δὲ Ὀμήρῳ ἀκούσαν-
 τι, ἔδοξε ποιητέα εἶναι ταῦτα· ἐνδεὴς γὰρ ἦν τῶν ἀναγ-
 καίων καὶ θεραπείης. διατρίβων δὲ παρὰ τῷ Θεστορίδῃ,
 ποιεῖ Ἰλιάδα τὴν ἐλάσσω, ἧς ἡ ἀρχή·

Ἴλιον αἰεῖδω καὶ Δαρδανίην εὐπῶλον,

5

ἧς περὶ πολλὰ πάθον Δαναοὶ, θεράποντες Ἄρης·
 καὶ τὴν καλουμένην Φωκαίδα, ἣν φασιν οἱ Φωκαεῖς
 Ὀμηρον παρ' αὐτοῖσι ποιῆσαι. Ἐπεὶ δὲ τὴν τε Φωκαί-
 δα καὶ τᾶλλα πάντα παρὰ τοῦ Ὀμήρου ὁ Θεστορίδης
 ἐγράψατο, διανοήθη ἐκ τῆς Φωκαίδης ἀπαλλάσσεσθαι, 10

si, huiusmodi verbis eum compellavit, paratum se
 inquiens et ministrare ei, et victum suppeditare,
 si carmina quae meditatus esset, describere patere-
 tur, et alia subinde faciens, ad se deferret. (16.)
 Homerus, iam ministerii alicuius atque adeo neces-
 sariorum indigens, recipiendam hanc conditionem
 putavit: commoratusque apud Thestoridem, mino-
 rem illam facit Iliadem, cuius initium est,

*Troiam et Dardaniam canto, quae mater equo-
 rum,*

quae Danais Mavorte satis mala plurima vexit.
 Phocaidem quoque quam vocant, Phocaeenses apud
 se conditam ab Homero aiunt. Iam vero Thestori-
 des, ubi Phocaidem atque alia omnia ab Homero
 communicata descripsisset, constituit e Phocaea dis-
 cedere, Homerique poësin pro sua venditare. Unde

752, 36.

τὴν ποιήσιν θέλων τοῦ Ὀμήρου ἐξειδιώσασθαι· καὶ οὐκ ἔτι ὁμοίως ἐν ἐπιμελείᾳ εἶχε τὸν Ὀμηρον. ὁ δὲ λέγει αὐτῷ ἔπεα τάδε·

Θεστορίδης, θνητοῖσιν ἀνώϊστων πολέων περ,
 15 οὐδὲν ἀφραστότερον πέλεται νόου ἀνθρώποισιν.
 Ὁ μὲν δὴ Θεστορίδης ἐκ τῆς Φωκαίης ἀπηλλάγη ἐς τὴν Χίον, καὶ διδασκαλίην κατεσκευάσατο· καὶ τὰ ἔπεα ἐπιδεικνύμενος ὡς ἐωῦτοῦ ἔοντα, ἔπαινόν τε πολλὸν εἶχε καὶ ὠφελεῖτο· ὁ δὲ Ὀμηρος πάλιν τὸν αὐτὸν τρόπον
 20 διητᾶτο ἐν τῇ Φωκαίῃ, ἀπὸ τῆς ποιήσεως τὴν βιοτὴν ἔχων. Χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ μετέπειτα ἄνδρες Χῖοι ἔμ- 17 ποροι ἀπίκοντο ἐς τὴν Φωκαίην· ἀκούσαντες δὲ τῶν ἑπέων τοῦ Ὀμήρου ἀ πρότερον ἀκηκόεσαν πολλάκις ἐν τῇ Χίῳ τοῦ Θεστορίδου, ἐξηγγέλλον ὅτι ἐν τῇ Χίῳ
 5 τις ἐπιδεικνύμενος τὰ ἔπεα ταῦτα γραμμάτων διδά-

factum, ut quum Homeri non perinde curam haberet, ille ad Thestoridem huiusmodi sit usus disticho:

Thestoride, ex multis, mortalibus abdita quae sunt,

mens habet in primis caecos humana recessus.
 Thestorides igitur ex Phocaea Chium concessit: ubi erecto ludo, carmina illa pro suis evulgans, egregiam simul laudem sibi paravit et fructum. Porro Homerus iterum pristino more vivere pergebat apud Phocaeenses, e poësi victum habens. (17.) Tempore deinde non multo, viri aliquot e Chio mercatores Phocaeam veniunt; et audientes Homeri carmina quae antea saepius in Chio a Thestoride audierant, indicabant in Chio haec ipsa a quodam

σκαλος, κάρτα πολλὸν ἔπαινον ἔχει. ὁ δὲ Ὅμηρος κα-
τενόησεν ὅτι Θεστορίδης ἂν εἴη, καὶ παντὶ θυμῷ ἐσπού-
δαζεν εἰς τὴν Χίον ἀπικέσθαι. καταβάς δὲ ἐπὶ τὸν
λιμένα, εἰς μὲν τὴν Χίον οὐ καταλαμβάνει οὐδὲν πλοῖον
πλέον, εἰς δὲ τὴν Ἐρυθραίην τινὲς ἐπὶ ξύλου παρεσκευά- 10
ζοντο πλεῖν. καλῶς δὲ εἶχε τῷ Ὀμήρῳ δι' Ἐρυθραίης
τὸν πλοῦν ποιήσασθαι. καὶ προσελθὼν ἔχρηζε παρὰ τῶν
ναυτέων δέξασθαι αὐτὸν σύμπλουν, πολλὰ τε καὶ προσ-
αγωγὰ λέγων οἷς σφείας ἐμέλλε πείσειν. τοῖς δὲ ἔδοξε
δέξασθαι αὐτόν· καὶ ἐκέλευον ἐσβαίνειν εἰς τὸ πλοῖον. 15
ὁ δὲ Ὅμηρος πολλὰ ἐπαινέσας αὐτοὺς, ἐσίβη· καὶ
ἐπεὶ ἔξετο, λέγει τὰ ἔπεια τάδε·

Κλυῖβι Ποσειδάων μεγαλοσθενὲς ἐννοστήγαιε,
εὐρυχόρου μηδέων ἥδ' ἔξανθοῦ Ἑλικᾶνος.

ludimagistro pro suis cum magno fructu ostentari.
Homerus intelligens continuo Thestoridem esse, toto
studio properabat in Chium transmittere. Et quum
portum adiisset, neque offenderet navem quae illuc
traiceret, essent autem qui ob ligna in Erythraeam
solvere pararent, belle convenire videbatur, si per
Erythraeam iter faceret. Accedens igitur nautas, ora-
vit ut comitem se navigationis reciperent, multis
blandisque usus verbis, quibus quod desideraret per-
suaderet. Nautae admittentes hominis preces, iusse-
runt navem cum conscendere. Quo impetrato Ho-
merus considens in navi, his versibus nautis bene
precatur,

*Audi qui pelagus valido Neptune tridenti
imperioque regis, spatiosaque culta Heliconis:*

- 20 Δὸς δ' οὖρον καλὸν, καὶ ἀπήμονα νόστον ιδέσθαι
ναύταις, οἱ νηὸς πομποὶ ἡδ' ἀρχοὶ ἔασι.
δὸς δ' εἰς ὑπώρειαν ὑψικρήμοιο Μίμαντος
αἰδοίων μ' ἐλθόντα βροτῶν ὁσίων γε κυρῆσαι.
Φῶτά τε τισαίμην, ὅς ἐμὸν νόον ἡπεροπεύσας,
25 ᾠδύσατο Ζῆνα ξένιον ξενίην τε τραπέζην.
Ἐπεὶ δὲ ἀπίκοντο εὐπλοήσαντες εἰς τὴν Ἐρυθραίην, τότε 18
Ὅμηρος τὴν αὖλιν ἐπὶ τῷ πλοίῳ ἐποίησατο· τῇ δὲ
ὕστεραίῃ ἔχρηξε τῶν ναυτέων τινὰ ἡγήσασθαι αὐτῷ εἰς
τὴν πόλιν. οἱ δὲ συνέπεμψαν ἕνα αὐτῶν. πορευόμενος
5 δὲ Ὅμηρος ἐπεὶ ἔτυχε τῆς Ἐρυθραίας, τραχείης καὶ
ὀρεινῆς εἰούσης, φθέγγεται τάδε τὰ ἔπια·
Πότνια γῆ, πάνδωρε, δότειρα μελιφρόνος ὄλβου,
ὥς ἄρα δὴ τοῖς μὲν Φωτῶν εὖοχος ἐτύχθης,

da precor his nautis reditum, ventosque secun-
dos,

qui mihi sunt comites placidi, navisque magistri:
at mihi da misero sacram contingere terram,
aërius qua parte Mimas ad sidera surgit,
inde hominis iusti me fac succedere tectis,
ulciscique virum qui me improbitate fefellit,
laesit et hospitii sacra iura Iovemque benignum.

(18.) Ubi autem secundo vento Erythraeam appulis-
sent, Homerus in navi diversatus est: postero autem
die rogavit, ut nautarum aliquis ad urbem eum du-
ceret. Illi unum e suis simul miserunt. Quumque
iam pergendo ad Erythraeam appropinquasset, quae
est aspera atque montosa, in haec prorupit carmina:

O sacra multorum largitrix terra bonorum,
quam tu plana aliis et parte aequalis ab omni;

τοῖσι δὲ δύσβωλος καὶ τρηχεῖ' οἷς ἐχολώθης.
 Ἀπικόμενος δὲ εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἐρυθραίων ἐπηρώτησε 10
 περὶ τοῦ εἰς τὴν Χίον πλοῦ· καί τις προσελθόντος αὐ-
 τῷ τῶν ἑωρακότων ἐν τῇ Φωκαίῃ, καὶ ἀσπασαμένου,
 ἔχρηξεν αὐτοῦ συνεξευρεῖν αὐτῷ πλοῖον, ὅπως ἂν εἰς
 19 τὴν Χίον διαβαίῃ. Ἐκ μὲν δὴ τοῦ λιμένος οὐδὲν ἦν
 ἀπόστολον, ἄγχι δὲ αὐτὸν ἔνθα τῶν αἰλιῶν τὰ πλοῖα
 ὀρμίζεται. καὶ πῶς ἐντυγχάνει μέλλουσι τισι διαπλεῖν
 εἰς τὴν Χίον, ὧν ἐδέετο προσελθὼν ὁ ἄγων αὐτὸν ἀνα-
 λαβεῖν τὸν Ὅμηρον. οἱ δὲ, οὐδένα λόγον ποιησάμενοι, 5
 ἀνήγοντο· ὁ δὲ Ὅμηρος φθέγγεται τάδε τὰ ἔπια·

Ναῦται πομποὶ, στυγερῇ ἐναλίγκιοι ἄτῃ,
 πτωκάσιν αἰθυίῃσι βίον δύσζηλον ἔχοντες,
 αἰδεῖσθε ξενίῳ Διὸς σέβας ὑψιμέδοντος.

aspera contra aliis, in quos converteris iram.

Ingressus deinde Erythraeorum urbem, percontatur de navigatione versus Chium. Et quum forte quidam occurrisset salutaturus, qui eum in Phocaea viderat, ab hoc contendit ut secum dispiceret sicubi navis esset qua in Chium transmitteret. (19.) Et quum in portu nullum esset traiectionis navigium, ille Homerum ad eum locum ducit, ubi piscatoriae naviculae stationem habebant. Et forte fortuna incidit in quosdam in Chium traiecturos. Hos adiens ille qui ducebat eum, precatus est ut Homerum acciperent. Verum illi nulla ratione eius habita solverunt. Homerus autem haec cecinit carmina:

*Infidi nautae, gens diris tristior ipsis,
 saeva quibus veluti mergis dant aequora victum,
 acriter a vobis Iovis hospitis ara colatur.*

- 10 διὴ γὰρ μέτ' ὅπῃς ξενίου Διός, ὃς κ' ἀλίτῃται.
 Ἀναχθεῖσι δὲ αὐτοῖς συνέβη, ἐναντίου ἀνέμου γενομέ-
 νου, παλινδρομῆσαι, καὶ εἰς τὸ χωρίον ἀναδραμεῖν ὅθεν
 ἀπηγάγοντο, καὶ τὸν Ὅμηρον ἀναλαβεῖν καθήμενον ἐπὶ
 τῆς κυματωγῆς. μαθὼν δὲ αὐτοὺς πεπαλινδρομηκότας
 15 ἔλεξε τάδε· „Τμᾶς, ὦ ξένοι, ἔλαβεν ὁ ἄνεμος ἀντίος
 „γενόμενος· ἀλλ' ἔτι καὶ νῦν με δέξασθε, καὶ ὁ πλοῦς
 „ὑμῶν ἔσται.“ οἱ δ' ἀλιεῖς, ἐν μεταμελίᾳ γενόμενοι ὅτι
 οὐ πρότερον ἐδέξαντο, εἰπόντες ὅτι οὐ καταλιμπάνου-
 σιν ἢν ἐθέλοι συμπλεῖν, ἐκέλευον ἐσβαίνειν καὶ οὕτως
 20 ἀναλαβόντες αὐτὸν ἀνήχθησαν, καὶ ἴσχουσιν ἐπ' ἀκτῆς.
 Οἱ μὲν δὴ ἀλιεῖς πρὸς ἔργον ἐτράπησαν· ὁ δὲ Ὅμη- 20
 ρος τὴν νύκτα ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ κατέμεινε, τὴν δὲ ἡμέ-
 ραν πορευόμενος, καὶ πλανώμενος, ἀπίκατο εἰς τὸ χω-

*Tristis enim vultus Iovis est, poenaeque paratae,
 his quibus hospitii non est pia tessera curae.*

At vero in altum iam provectis contigit, ut adverso vento rapti, eodem unde solverant recurrerent, ubi etiamdum Homerum in litoris crepidine considentem offenderunt; qui cognito navis recursum, hunc in modum eos alloquitur: *Vos, o peregrini, ventus adversus excepit; sed me nunc quoque admittite, et secunda vobis navigatio erit.* Piscatores autem, poenitentia ducti quod prius hominem non receperant, testatique se non relicturos eum si velit simul navigare, iubent navem conscendere. Recepto Homero vela faciunt, et iter peragunt. (20.) Quibus ad sua opera digressis, Homerus in litore ea nocte mansit. Ubi diluxit, itineri se accingens, oberransque, ad eum locum pervenit qui ap-

ρίον ὃ Πίτυς καλεῖται. κἀνταῦθα αὐτῷ ἀναπαυομένῳ
τὴν νύκτα, ἐπιπίπτει καρπὸς τῆς πίτυος, ὃν δὴ μετᾶ- 5
ἑτέροι στρόβιλον, οἱ δὲ κῶνον καλέουσιν. ὁ δὲ Ὅμηρος
φθέγγεται τὰ ἔπεα τὰδε·

Ἄλλη τίς σου πεύκη ἀμείνονα καρπὸν ἴσιν
Ἰδῆς ἐν κορυφῇσι πολυπτύχου ἠνεμοέσσης,
ἔνθα σίδηρος Ἄρης ἐπιχθονίοισι βροτοῖσιν 10
ἔσσεται, εὖτ' ἂν μιν Κεβρήνιοι ἄνδρες ἔχωσι.

τὰ δὲ Κεβρήνια τοῦτον τὸν χρόνον κτίζειν οἱ Κυμαῖοι
παρεσκευάζοντο πρὸς τῇ Ἰδῇ, καὶ γίνεται αὐτέβι σί-
21 δηρος. Ἐντεῦθεν ἀναστὰς Ὅμηρος ἐπορεύετο κατὰ
Φανήν τινα αἰγῶν νεμομένων. ὡς δὲ ὑλάκτεον αὐτὸν οἱ
κύνες, ἀνέκραγεν. ὁ δὲ Γλαῦκος ὡς ἤκουσε τῆς Φω-
νῆς, ἣν γὰρ τοῦτο ὄνομα τῷ νέμοντι τὰς αἶγας, ἐπέ-
δραμιν ὀτραλέως, τὰς τε κύνας ἀνεκαλεῖτο, καὶ ἀπε- 5
σόβησεν ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου. ἐπὶ πολὺν δὲ χρόνον ἐν θωύ-

pellatur Pinus: illicque quiescenti per noctem pini
fructus est illapsus, quem aliqui στρόβιλον, alii κῶνον
appellant. Homerus autem hos cecinit versus:

*Funduntur fructus alia magis arbore dulces,
quam fovet umbrosis felix in collibus Ida:
hinc ferrum veniet Martis validaeque secures,
his ubi consistet campis Cebrenia pubes.*

Eo enim tempore Cymaci Cebrenia ad Idam montem
aedificare parabant, unde ferrum effoditur. (21.)
Ceterum illinc abiens Homerus, vocem caprarum ibi-
dem pascentium sequutus, in canes incidit; qui quum
adlatrarent, vociferabatur. Quod audiens Glaucus,
id enim erat caprario nomen, accurrit festinanter,
revocatosque canes, ab Homero excussit. Atque ubi

754, 27.

- ματι ἦν, ὅπως τυφλὸς ἂν, μόνος ἀπίκαιτο εἰς τοιοῦτους
 χώρους, καὶ ὅ τι θέλων προσελθὼν τε μιν ἰστόρειν
 ὅστις τε ἦν, καὶ τίνι τρέπῳ ἀπίκαιτο εἰς τόπους ἀοική-
 10 τους καὶ ἀστιβέα χωρία, καὶ τίνος κεχρημένος εἴη. Ὁ
 δὲ Ὅμηρος, αὐτῷ πᾶσαν τὴν ἐωυτοῦ πάθην καταλε-
 γόμενος, εἰς οἶκτον προηγάγετο. ἦν γὰρ, ὡς εἴκειν, οὐδ'
 ἀγνώμων ὁ Γλαῦκος. ἀναλαβὼν δὲ αὐτὸν ἀνήγαγεν
 ἐπὶ τὸν σταθμόν· πῦρ τε ἀνακαύσας, δειπνον παρα-
 15 σκευάζει, καὶ παραβείς, δειπνεῖν ἐκέλευεν ὁ Γλαῦκος.
 Τῶν δὲ κυνῶν μὴ ἐσθιόντων, καὶ ὑλακτούντων δειπνοῦν- 22
 τα, καθάπερ εἰώθεσαν, λέγει πρὸς τὸν Γλαῦκον Ὅμη-
 ρος τὰ ἔπεια τὰδε·

- Γλαῦκε πέπων, ἐπιὼν τὸ ἔπος τὸ ἐνὶ φρεσὶ θήσῃ·
 5 πρῶτον μὲν κυσὶ δειπνον ἐπ' αὐλείῃσι θύρῃσι

diu admiratus fuisset, quod nimirum caecus existens
 solus eo locorum pervenisset et quid vellet, tan-
 dem accedens rogabat quisnam esset quibusque mo-
 dis ad inhabitata illa et non calcata loca divertis-
 set, et cuius rei indigens. Homerus, omnem suam
 calamitatem commemorans, ad commiserationem
 Glaucum pertraxit: siquidem homo erat, ut appa-
 ret, cordatus. Excipiens igitur Homerum, ad suum
 deduxit tugurium, incensoque igne coenam instru-
 xit: qua apposita iussit coenare hospitem. (22.)
 At vero quum canes a cibo abstinentes non cessa-
 rent suo more coenitantem adlatrare, Homerus
 Glaucum his versibus alloquitur:

*Glauce, precor, paucis me audi, pareque monenti;
 prae foribus stabuli canibus sua fercula primum
 Herod. T. IV. P. I.*

δοῦναι· ὥς γὰρ ἄμεινον. ὁ γὰρ καὶ πρῶτον ἀκούει
ἀνδρὸς ἐπερχομένου, καὶ εἰς ἔρκεα θηρὸς ἰόντος.

Ταῦτα ἀκούσας ὁ Γλαῦκος, ἤσθη τῇ παραινήσει, καὶ
ἐν θωύματι εἶχεν αὐτόν. δειπνήσαντες δὲ, διὰ λόγων
εἰστιῶντο. ἀπηγεομένου δὲ Ὀμήρου τὴν τε πλάνην τὴν 10
ἐαυτοῦ καὶ τὰς πόλεις ἃς ἐσαπίκοιτο, ἔκπληκτος ἦν
ὁ Γλαῦκος ἀκούων. καὶ τότε μὲν, ἐπεὶ ὥρη κοίτου ἦν,
23 ἀνεπαύετο. Τῇ δ' ὑστεραίῃ διευαθήη ὁ Γλαῦκος πρὸς
τὸν δεσπότην πορευθῆναι, σημανέαν τὰ περὶ Ὀμήρου.
ἐπιτρέψας δὲ τῷ συνδούλῳ νέμειν τὰς αἴγας, τὸν Ὀμη-
ρον καταλείπει ἔνδον, εἰπὼν πρὸς αὐτόν, ὅτι διὰ τα-
χείων πορεύσομαι. καταβὰς δὲ εἰς Βολισσόν, ἔστι δὲ 5
πλησίον τοῦ χωρίου τούτου, καὶ συγγενόμενος τῷ δε-
σπότη, ἀπηγέετο ὑπὲρ Ὀμήρου πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν,
περὶ τε αὐτοῦ τῆς εἰδέως, ἐν θωύματι ποιούμενος·

*fac tradas : nam sic melius : custodibus illis,
nec fera nec fures venient ad septa dolosi.*

Haec audiens Glaucus, laetatus est admonitione illa,
habuitque hominem in admiratione. Coenati autem,
ultro citroque habitis sermonibus oblectabantur.
Nam quum Homerus errorem suum, civitatesque
quas adiisset, commemoraret, Glaucus haec audiens
stupebat: et tunc quidem, quia cubandi tempus erat,
quieti se dabat. (23.) Postero die Glaucus cogita-
vit ad herum suum proficisci, ad haec de Homero
indicanda. Proinde commissis conservo capris pa-
scendis, Homerum intra tecta reliquit, promittens
se quam festinantissime iturum. Descendens autem
ad Bolissum, erat vicinum huic loco, herumque
suum adiens, narravit de Homero, quemadmodum

ἡρώτιέ τε ὅ τι χρεὶ παίδειν περὶ αὐτοῦ. ὁ δὲ ὄλγχα μὲν
 10 προσίετο τῶν λόγων, κατεγίνωσκε δὲ τοῦ Γλαῦκου αἶ
 φρονος ἔοντος, καὶ τοὺς ἀναπήρους δεχομένου καὶ τρέ-
 Φοντος. ἐκέλευσε δὲ ὅμως τὸν ξεῖπον ἄγειν πρὸς ἑαυτὸν.
 Ἐλθὼν δὲ πρὸς τὸν Ὅμηρον διηγήσατο ταῦτα ὁ Γλαῦ- 24
 κος, καὶ ἐκέλευσε πορεύεσθαι τοῦτον· εὐτῶ γὰρ εὖ πρή-
 ξειν· ὁ δὲ Ὅμηρος ἤθελε πορεύεσθαι. ἀναλαβὼν οὖν
 αὐτὸν ὁ Γλαῦκος ἤγαγε πρὸς τὸν δεσπότην. διὰ λό-
 5 γων δὲ ἰὼν τῷ Ὀμήρῳ ὁ Χῖος, εὐρίσκει ἔοντα διξιὸν
 καὶ πολλῶν ἔμπειρον· ἔπειθ' ἐπεὶ τὸν μένειν, καὶ τῶν
 παιδίων ἐπιμέλειαν ποιῆσθαι· ἦσαν γὰρ τῷ Χίῳ παῖ-
 δες ἐν ἡλικίᾳ. τούτους οὖν αὐτῷ παρατίθησι παιδεύειν.
 ὁ δὲ ἔπρῃσε ταῦτα· καὶ τοὺς Κέρκωπας, καὶ Βατρα-
 10 χomyomachίαν, καὶ Ἐπικιχλίδας, καὶ τᾶλλα πάντα

res se habebat; deque eius adventu, quem pro mi-
 raculo duceret; demum rogat quid facere in eo con-
 veniat. Herus parum delectatus hoc nuncio, coepit
 cum Glaucō ut stupido expostulare, qui quoslibet
 mutilos reciperet aleretque; tamen praecepit ut
 hospitem ad se perduceret. (24.) Glaucus vero ad
 Homerum reversus narravit, iussitque sequi se in
 urbem: fore enim haec ei ad felicem fortunae suc-
 cessum. Quibus non gravatim assentiens Homerus,
 caprarium sequitur. Hic Chius colloquutus cum Ho-
 mero reperit hominem esse politum et multorum
 peritum, coepitque suadere ei ut apud se commo-
 raretur, liberorumque quos habebat adolescentes,
 formandorum curam susciperet. Ille accepta condi-
 tione, pueros sibi creditos erudit. Interim Cerco-
 pas, Batrachomyomachiam, Epicichlidas, et alia

ὅσα παίγνιά ἐστιν Ὀμήρου, ἐνταῦθα ἐποίησε παρὰ τῷ Χίῳ ἐν Βολισσῷ ὥστε καὶ ἐν τῇ πόλει περιβόητος ἦδη ἐγένετο ἐν τῇ ποιήσει. Καὶ ὁ μὲν Θεστορίδης, ὡς τάχιστα ἐπύθετο αὐτὸν παριόντα, ὥχρετο ἐκπλέων ἐκ τῆς Χίου.

15

- 25 Χρένου δὲ προϊόντος, δεηθεὶς τοῦ Χίου πορεύσασθαι αὐτὸν εἰς τὴν Χίον, ἀπῆκετο εἰς τὴν πόλιν καὶ διδασκαλεῖον κατασκευασάμενος, ἐδίδασκε παῖδας τὰ ἔπια. καὶ κάρτα δεξιὸς ἐδόκειεν εἶναι τοῖς Χίοις, καὶ πολλοὶ θωυμάσται αὐτοῦ καθειστήκεισαν. συλλεξάμενος δὲ 5 βίον ἱκανόν, γυναῖκα ἔγημεν ἐξ ἧς αὐτῷ θυγατέρες δύο ἐγένοντο· καὶ ἡ μὲν αὐτῶν ἄγαμος ἐτελεύτησε, τὴν 26 δὲ συνώκισεν ἀνδρὶ Χίῳ. Ἐπιχειρήσας δὲ τῇ ποιήσει, ἀπέδωκε χάριν ἣν εἶχε, πρῶτον μὲν Μέντορι τῷ Ἰθακησίῳ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ, ὅτι μιν κάμνοντα τοὺς ὀφθαλ-

omnia quaecunque iuvenilia ludicra Homeri extant, apud Chium illum condidit in Bolisso; ita ut ex poësi coeperit per urbem inclarescere. Iam vero Thestorides, ut primum intellexit Homerum adesse, navigans e Chio fugam capessebat.

(25.) Deinde progressu temporis impetrata ab Chio Chium visendi copia, urbem adiit, ludumque illic instituens, pueros carmina docebat. Id quum magna dexteritate Chiis facere videretur, etiam multos sibi admiratores conciliavit. Hinc igitur victum parans copiosum, uxorem duxit, e qua duas suscepit filias, quarum una decessit innupta, alteram viro Chio elocavit. (26.) Enimvero hic poësin excolens, gratiam reddidit, quam habuit; et primum quidem Mentori Ithacensi, in Odyssea, ut qui labo-

μοὺς ἐν Ἰθάκῃ ἐνοσῆλευν ἐκτενῶς, τοῦνομα αὐτοῦ ἐναρ-
 5 μόσας ἐς τὴν ποίησιν, Ὀδυσσεύς τε ἐταῖρον φᾶς εἶναι
 ποιήσας, Ὀδυσσεύς, ὡς ἐς Τροίην ἔπλεε, Μέντορι ἐπι-
 τρέψαι τὸν οἶκον, ἐόντι Ἰθακησίων ἀρίστῳ καὶ δικαιο-
 τάτῳ. πολλαχῇ δὲ καὶ ἄλλῃ τῆς ποίησεως τιμῶν αὐ-
 τὸν, τὴν Ἀθηναίαν, ὁπότε ἐς λόγον τινὶ καθίσταται, τῷ
 10 Μέντορι εἰκυῖαν ποιεῖ. ἀπέδωκε δὲ καὶ Φημίῳ, τῷ
 ἑαυτοῦ διδασκάλῳ, τροφείᾳ καὶ διδασκαλείᾳ ἐν τῇ
 Ὀδυσσεύῃ, μάλιστα ἐν τοῖσδε τοῖς ἔπεσι·

Κήρυξ δ' ἐν χερσὶν κίθαριν περικαλλέ' ἔθηκε

Φημίῳ, ὃς δὴ πολλὸν ἐκαίνυτο πάντας αἰδῶν.

15 καὶ πάλιν·

Αὐτὰρ ὃ φορμίζων ἀνιβάλλετο καλὸν αἰδεῖν.

rantem ex oculis impense curavisset in Ithaca, eius nomine poësi suae inserto, quem Ulysses dicit esse socium: cuius fidei Ulysses, Troiam navigans, domum familiamque crediderit, tanquam Ithacensium praestantissimo atque aequisimo. Saepe etiam aliis poëmatibus locis eundem laudibus vehit, siquidem Minervam quoties in sermonem cum aliquo venit, Mentori tradit assimilata. Ad haec Phemio praeceptoris suo gratiam eruditionis simul et nutritionis in Odyssea retulit, praecipue in his versibus:

*Phemius at cunctis praestantior arte canendi
 insignem citharam, dederat quam praeco, te-
 nebat.*

Et rursum:

*Fundere et hanc pulsans modulamina dulcia
 coepit.*

Μέννηται δὲ καὶ τοῦ ναυκλήρου, μεθ' οὗ ἐκπεριέπλευ-
σε, καὶ εἶδε πόλιας τε πολλὰς καὶ χώρας, ὃ ὄνομα
ἦν Μέντης, ἐν τοῖς ἔπεισι τοῖσδε·

Μέντης Ἀγχιάλοιο δαΐφρονος εὐχομαι εἶναι 20

υἱός, ἀτὰρ Ταφίοισι Φιληρέτμοισιν ἀνάσσω.

Ἀπέδωκε δὲ χάριν καὶ Τυχίῳ τῷ σκυτεῖ, ὃς εἰδέξατο
αὐτὸν ἐν τῷ Νέῳ τείχει, προσελθόντα πρὸς τὸ σκυτεῖον,
ἐν τοῖς ἔπεισι καταζεύξας ἐν τῇ Ἰλιάδι τοῖσδε·

Αἴας δ' ἐγγύθεν ἦλθε, Φέρων σάκος ἤντε πύργον, 25

χάλκεον, ἑπταβόειον· ὃ οἱ Τύχιος κάμει τεύχων,

σκυτοτόμων ὅχ' ἄριστος, Ἴλῃ ἐνὶ οἰκίᾳ ναίων.

- 27 Ἀπὸ δὲ τῆς ποιήσεως ταύτης εὐδοκίμει Ὅμηρος περὶ
τὴν Ἰωνίαν· καὶ ἐς τὴν Ἑλλάδα ἤδη περὶ αὐτοῦ λό-
γος ἀναφέρεται. καὶ οἰκίῳ δὲ ἐν τῇ Χίῳ, καὶ εὐδοκι-
μῶν περὶ τὴν ποίησιν, ἀπικεομένων πολλῶν, συμβού-

Meminit et naucleri, in cuius comitatu circumna-
vigans, urbes locaque plurima perlustravit. Huic
nomen erat Mentae; cuius meminit his versibus:

*Anchialo Mentis forti genitore creatus,
imperito Taphiis, quibus est ars nautica cordi.*

Habuit etiam Tychio coriario gratiam, qui venien-
tem ad sutrinam apud Novum murum hospitio ex-
cepisset. Hunc enim Hiadi infersit his versibus:

*Comminus accessit clypeo septemplex tutus
Ajax: huic clypeum turris fabricarat ad instar
urbis in Hyle Tychius: non sutor doctior alter.*

(27.) A poësi vero hac inclarescit Homerus circa
Ioniam; iam et ipsam usque Graeciam de eodem
sermo perferebatur. Et quum habitaret in Chio, mul-
tis visitatum venientibus, eruditionis existimatione

5 λευον αἱ ἐντυγχάνοντες αὐτῶ ἐς τὴν Ἑλλάδα ἀπικέ-
σθαι· ὁ δὲ προσδέξατο τὸν λόγον, καὶ κάρτα ἐπιθύ-
μει ἀποδημῆσαι. Κατανοήσας δὲ ὅτι ἐς μὲν Ἄργος 28
πολλαὶ καὶ μεγάλαι εἴεν εὐλογίαι πεποιημέναι, ἐς δὲ
τὰς Ἀθήνας οὐ, ἐμποικί ἐς τὴν ποίησιν, ἐς μὲν Ἰλιάδα
τὴν μεγάλην, Ἐρεχθέα μεγαλύνων ἐν Νειῶν καταλό-
5 γῳ, τὰ ἔπειτα ταῦτα·

Δῆμον Ἐρεχθῆος μεγαλήτορος, ὃν ποτ' Ἀθήνη
θρέψε Διὸς θυγάτηρ, τέκε δὲ ζείδωρος ἄρουρα.

καὶ τὸν στρατηγὸν αὐτῶν Μενεσθέα, ὡς πάντων εἴη
ἄριστος τάξαι πεζὸν στρατὸν καὶ ἱππότας, ἐν τοῖσδε

10 τοῖς ἔπεσιν εἶπε·

Τῶν αὖθ' ἡγεμόνευ' υἱὸς Πετιῶο Μενεσθεύς·
τῷ δ' οὐπῶ τις ὁμοῖος ἐπιχθόνιος γένετ'. ἀνὴρ
κρομῆσαι ἵππους τε καὶ ἀνέρας ἀσπιδιώτας.

augescens, inciderunt qui suaderent ut in Graeciam
se transferret. Quod consilium admittens, impense
cupiebat illuc demigrare. (28.) Commodumque in-
telligens Argos multis egregiisque elogijs celebratum,
Athenas non item, poësi suae inserit, in maiori
quidem Iliade hos versus, quibus Erechtheum magni-
fice laudibus vehit, in navium catalogo:

*Ortum ab Erechtheo populum: nutriverat illum
Pallas Erechtheum, tellus quem vasta creatat.*

Menestheum etiam, ducem Atheniensium, tradit in
exercitu tam pedestri quam equestri ordinando pe-
ritissimum, idque his carminibus:

*Hos tunc ducebat patria virtute Menestheus
maximus: huic nemo poterat certare regendis,
aut etiam ornandis vel equis, vel in arcta lo-
candis*

agmina militibus.

Αἶαντα δὲ τὸν Τελαμῶνος καὶ Σαλαμινίους ἐν Νεῶν
καταλόγῳ ἔταξε πρὸς Ἀθηναίους, λέγων τάδε·

15

Αἴας δ' ἐκ Σαλαμῖνος ἄγην δυοκαίδεκα νῆας,
στήσει δ' ἄγων ὧν Ἀθηναίων ἴσταντο Φάλαγγες.

ἔς δὲ τὴν Ὀδυσσεῖν τάδε ἐποίησεν, ὡς Ἀθηναῖς ἐς λό-
γους ἐλθοῦσα τῷ Ὀδυσσεὶ ἐς τὴν Ἀθηναίων πόλιν ἀπί-
κετο, τιμῶσα ταύτην τῶν ἄλλων πολλῶ μάλιστα·

20

Ἴκτεο δ' ἐς Μαραθῶνα καὶ εὐρυχόρους ἐς Ἀθήνας,
δύνε δ' Ἐρεχθῆος πυκινὸν δόμον.

- 29 Ἐμποίησας δὲ ἐς τὴν ποιήσιν ταῦτα, καὶ παρασκευα-
σάμενος, ἐς Ἑλλάδα βουλόμενος ποιῆσθαι τὸν πλοῦν,
προσίσχει τῇ Σάμῳ. ἔτυχον δὲ οἱ ἐκεῖσε τὸν τότε και-
ρὸν ἄγοντες ἑορτὴν Ἀπατούρια. καὶ τις τῶν Σαμίων
ιδὼν τὸν Ὅμηρον ἀπιγμένον, πρότερον αὐτὸν ἐπιστάμε-

5

Aiacem vero Telamonium ipsosque Salaminios Athe-
niensibus in navium nomenclatore annumeravit, sic
scribens:

*Bis sex e Salamine rates Telamonius Ajax
egit, et adduxit statuens in litore iuxta
Cecropias naves.*

Postremo in Odyssea Minervam, postquam cum
Ulysse in colloquium venerit, ad Atheniensium ur-
bem, quam praecipue colebat, concessisse fingit:

*Ad Marathona dehinc et magnas venit Athenas,
tectaque Erechthei subiit.*

(29.) His ubi complevit suam poësin, et apta om-
nia composuit, animo in Graeciam traiciendi, Sa-
mum appulit: contigitque forte ut eodem tempore
Samii Apaturia festum agerent. Hic Samius quidam
agnito Homero, utpote quem iam ante in Chio ri-

νος ἐν Χίῳ, ἰλθὼν εἰς τοὺς Φράτορας διηγῆσατο, ἐν
ἐπαίνῳ μεγάλῳ ποιούμενος αὐτόν. οἱ δὲ Φράτορες ἐκά-
λευσον ἄγειν αὐτόν· ὁ δὲ, ἐντυχὼν τῷ Ὀμήρῳ, ἔλεξεν·
„ὦ ξένε, Ἀπατούρῃα ἀγούσης τῆς πόλεως, καλοῦσί
10 „σε οἱ Φράτορες οἱ ἡμέτεροι συνεορτάσοντα.“ ὁ δὲ Ὀμη-
ρος ἔφη ταῦτα ποιῆσειν, καὶ ἦι μετὰ τοῦ καλέσαν-
τος. Πορευόμενος δὲ ἐγχερίμπτεται γυναιξὶ Κουροτρό- 30
φῷ θυούσαις ἐν τῇ τριόδῳ. ἡ δὲ ἱέρεια εἶπε πρὸς αὐτόν,
δυσχεράνασα τῇ ὀψει· „Ἄνερ, ἀπὸ τῶν ἱερῶν.“ ὁ δὲ
Ὀμηρος εἰς θυμόν τε ἔβαλε τὸ ρηθὲν, καὶ ἤρετο τὸν
5 ἄγοντα τίς τε εἴη ὁ φθεγξάμενος, καὶ τίνι θεῶν ἱερὰ
θύεται. ὁ δὲ αὐτῷ διηγῆσατο ὅτι γυνὴ εἴη Κουροτρό-
φῳ θύουσα. ὁ δὲ, ἀκούσας, λέγει τάδε τὰ ἔπεια·

Κλῦθι μοι εὐχομένῳ, Κουροτρόφε, δὸς δὲ γυναῖκα

disset, tribules suos adiens, indicavit eius adven-
tum cum multa hominis celebratione. Tribules vero
iubebant adduci eum. Conveniens igitur Homerum
Samius, *Quandoquidem*, inquit, *hospes*, *Apatu-*
riorum festum agit civitas, invitant te nostri
tribules ad idem festum concelebrandum. Home-
rus adfuturum se affirmans, comitatur invitantem.
(30.) Illuc pergens, in mulieres impegit quae Curo-
tropho sacra in trivio faciebant. Sacrifica occursantis
aspectu indignata, exclamat, *Vir*, inquires, *faces-*
sas a sacris! Homerus dictum illud in animo volvens,
rogabat quisnam esset qui loqueretur, et cui deo
sacrificaretur. Dux eius indicavit mulierem esse,
quae Curotropho sacrificaret. Quod audiens Home-
rus, haec carmina protulit:

Dive, preces audito meas, mulierque face ista

τῆς νέων μὲν ἀνήσθαι φιλότητα καὶ εὐνήν

ἣ δ' ἐπιτεπέσθω πολιορκητάφουσι γέρονσιν,

10

ὣν ὥρῃ μὲν ἀπάμβλυνται, θυμὸς δὲ μειοῖται.

- 31 Ἐπεὶ δὲ ἦλθεν εἰς τὴν Φρήτρην, καὶ τοῦ οἴκου ἔνθα δὴ
ἐδαίνυντο ἐπὶ τὸν οὐδὸν ἔστη, οἱ μὲν λέγουσι, καιομέ-
νου πυρὸς ἐν τῷ οἴκῳ, οἱ δὲ Φασι τότε ἐκκαῦσαι
σφᾶς, ἐπειδὴ Ὅμηρος τὰ ἔπεα εἶπεν

Ἄνδρες μὲν στέφανος, παῖδες· πύργοι δὲ, πόλῃος· 5

ἔπποι δ' ἐν πεδίῳ κόσμος· νῆες δὲ, θαλάσσης·

χρήματα δ' οἶκον ἀέξει· ἀτὰρ γεραροὶ βασιλῆες

ἥμενοι εἰν ἀγορῇ, κόσμος τ' ἄλλοισιν ὀράσθαι.

Λιβομένου δὲ πυρὸς γεραρώτερος οἶκος ιδέσθαι.

εἰσελθὼν δὲ, καὶ κατακλιθεὶς ἐδαίνυντο μετὰ τῶν Φρα- 10
τόρων· καὶ αὐτὸν ἐτίμων, καὶ ἐν θωύματι εἶχον· καὶ

aversata torum iuvenili aetate vigentum,

canorum veterumque senum capiatur amore,

est aetas effoeta quibus, sed prompta voluntas.

(31.) Ubi vero ad tribulium collegium accessit Ho-
merus, iamque in limine conclavis, in quo epula-
bantur, constitit, aliqui narrant iam tum illic ar-
dente igne poetam cecinisse, alii postea eos accen-
disse, quam carmina ista cecinisset:

Ut patris, nati, sic turres sunt decus urbis;

sic et equi campum decorant, sic aequora naves;

sic et opes ornant aedes; praesentia regum

augusto in solio decorat fora lata sedentum:

at lucente domus multo est augustior igne.

Ingressus autem et accumbens, cum tribulibus epulo
fruens, in magno honore admirationeque est habi-

τότε μὲν τὴν καίτην αὐτοῦ ἐποίησατο Ὅμηρος. Τῇ δὲ 32
εἰσαύριον ἀποπορεύομενοι ἰδόντες κεραμῆες τινές, κάμ-
νον ἐγκαίοντες κεράμου λεπτοῦ, προσκαλέσαντο αὐτόν,
πεπυσμένοι ὅτι σοφὸς εἴη· καὶ ἐκέλευόν σφιν αἰεῖσαι,
5 Φάμενοι δώσειν αὐτῷ τοῦ κεράμου, καὶ ὅτι ἂν ἄλλο
ἔχωσιν. ὁ δὲ Ὅμηρος αἰεῖδει αὐτοῖς τὰ ἔπη τὰδε, ἃ
καλεῖται Κάμινος·

Εἰ μὲν δώσετε μισθὸν, αἰείσω, ὦ κεραμῆες.

10 Δεῦρ' ἄγ' Ἀθηναίη, καὶ ὑπείρεχε χεῖρα καμίνου.
εὐ δὲ μελανθεῖεν κότυλοι, καὶ πάντα μαλ' ἱρά·
Φρυγῶν τε καλῶς καὶ τιμῆς ὦνον ἀρέσθαι,
πολλὰ μὲν εἰν ἀγορῇ πωλεύμενα, πολλὰ δ' ἀγυιαῖς,
πολλὰ δὲ κερδῆναι· ἡμῖν δὲ δὴ ὥς σφι νοῆσαι.
Ἦν δ' ἐπ' ἀναιδείην τρεφθέντες ψεύδε' ἄρησθε,

tus, ibidemque ea nocte cubile sibi paravit. (32.)
Crastino die conspicantes eum abeuntem figuli qui-
dam in furno tenuiorem tegulam coquentes, quum
intellexissent hominem esse cruditum, ad se vocan-
tes iusserunt canere, pollicentes cum tegulas, tum
quidquid aliud haberent, se illi daturus. Homerus
haec illis cecinit carmina quae vocantur Caminus,
id est fornax.

Si mihi mercedem dabitis figuli, ista canemus.

*Huc ades o Pallas, dextraque foveto caminum,
pulchre ut durescant calices, et mollia cuncta
siccenturque probe, et figulis lucra magna re-
portent,*

*vendita perque forum multa, et per compita,
multa.*

Sic illis quaestus crescat, prudentia nobis.

At, si deposito iuvat irridere pudore,

σὺνκαλέω δ' ἤπειτα καμίνω δηλητῆρας, 15
 Σύντριβ' ὁμῶς, Σμάραγόν τε, καὶ Ἄσβετον, ἥδ' γ'

Ἄβακτον,

Ὀμόδαμόν τ', ὃς τῇδε τέχῃ κακὰ πολλὰ πορίζοι.
 Πέριθε πύρ' αἰδουσαν καὶ δώματα, σὺν δὲ κάμινος
 πᾶσα κυκηθεῖη, κεραμίων μέγα κωκυσάντων. 20

Ὡς γνάθος ἱππείῃ βρύκει, βρύκοι δὲ κάμινος,
 πάντ' ἐντοσθ' αὐτῆς κεραμῆϊα λεπτὰ ποιούσα.
 Δεῦρο καὶ Ἡελίου θύγατερ πολυφάρμακε Κίρκη,
 ἄγρια φάρμακα βάλλε, κάκου δ' αὐτοῦς τε καὶ 25
 ἔργα.

Δεῦρο δὲ καὶ Χείρων ἀγέτω πολέας Κενταύρους·
 οἳ δ' Ἡρακλείους χεῖρας φύγον, οἳ τ' ἀπόλοντο·

*huc precor ut pestes veniant quaecunque per or-
 bem*

*grassantur, fundant et in hunc mala cuncta
 caminum.*

*Irruat huc Smaragus, gravis Asbetus, et quoque
 Abactus:*

*contere tu Pallas flammamque et vasa camini,
 ille licet rapido multum nunc ferveat aestu:
 insuper Omodamus seriatque et damna det arti.
 Omnia misceto, fornacem, vasa, domumque,
 ut fragor immensus fiat, figulique tremiscant:
 non secus ac malae crepitu clauduntur equinae,
 sic subita fornax crepitetque cadatque ruina,
 inque lutum redeant calices et vasa minuta.
 Huc quoque Solis ades nata, incantare perita,
 inque ipsos et opus tua noxia sparge venena.
 Huc ducat longo Centauros agmine Chiron,
 quique manu Herculeae cecidere superque fuerunt:*

τύπτοιεν τάδε ἔργα κακῶς, τύπτοι δὲ κάμινον
αὐτοὶ δ' οἰμαῖζοντες ὀρώατο ἔργα πονηρά.

- 30 Γηθήσω δ' ὀρώων αὐτῶν κακοδαίμονα τέχνην
ὅς δέ χ' ὑπερκύψει, περὶ τούτου πᾶν τὸ πρόσωπον
Φλεχθείη ὥς πάντες ἐπίσταντ' αἴσιμα ῥέζειν.

Παραχειμαζῶν δὲ ἐν τῇ Σάμῳ, ταῖς νουμηνίαις 33
προσπορευόμενος πρὸς τὰς οἰκίας τὰς εὐδαιμονεστάτας,
ἐλάμβανέ τι, αἰείδων τὰ ἔπη τάδε ἃ καλεῖται Εἰρε-
σιώη, ἀδήγουν δὲ αὐτὸν καὶ συμπαρήσαν αἰὶ τῶν πατ-
5 ρων τινὲς τῶν ἐγχωρίων·

Δῶμα προσηγάμεσθ' ἀνδρὸς μέγα δυναμένοιο,
ὅς μέγα μὲν δύναται, μέγα δὲ βρέμει, ὄλβιος αἰεὶ.
Αὐτὰρ ἀνακλίνεσθε θύραι· πλοῦτος γὰρ ἔσεισι
πολλὰς, σὺν πλούτῳ δὲ καὶ εὐφροσύνῃ τιβαλῦνα,

*illi contendant opus omne, ipsumque caminum
in nihilum penitus redigant. Figuli ista videntes
ploreant, et lacrymis spectent ingentia damna:
improbitalis ego spectabo haec praemia laetus.
Denique qui pronus fornacem respicit, illi
flamma vorax faciem circa penitusque perurat.
Sic scelus agnoscent omnes, atque inde cavebunt.*

(33.) At vero in Samo hybernans, calendis beati-
orum aedes adiens aliquid accipiebat, canens haec
carmina, quae Eiresione, hoc est, ramalia, vocantur:
ducente eum semper et comitante aliquot puerorum
indigenarum choro:

*Venimus ad magnas aedes civemque potentem,
cuius divitiis resonat domus atque redundat.
Vos aditum praebete fores: feliciter intrent
divitiae, et requies hilaris, Charitesque se-
quantur:*

εἰρήνη τ' ἀγαθή. ὅσα δ' ἄγγεια, μιστὰ μὲν εἶη, 10
 κυρβαίῃ δ' αἰεὶ κατὰ καρδέπου ἔρποι μάζα.
 Τοῦ παιδὸς δὲ γυνὴ κατὰ διφράδα βήσεται ὕμνιν
 ἡμίονοι δ' ἄξουσιν κραταίποδες εἰς τὸδε δῶμα·
 αὐτὴ δ' ἰστὸν ὑφαίνει ἐπ' ἡλέκτρῳ βεβαυῖα.
 Νεῦμαί σοι, νεῦμαι, ἐνιαύσιος, ὥστε χελιδῶν. 15
 Ἔσθῃ κ' ἐν προθύροις —

καὶ,

Εἰ μὲν τι δώσεις, εἰ δὲ μὴ, αὖχ' ἐσθ' ἔξομεν,
 οὐ γὰρ συνοικησόντες ἐνθάδ' ἦλθομεν.

Ἦιδετο δὲ ταῦτα ἐν τῇ Σάμῳ ἐπὶ πολὺν χρόνον ὑπὸ τῶν 20
 παίδων, ὅτε ἀγείρουσιν ἐν τῇ ἐσθῇ τοῦ Ἀπόλλωνος.

34 Ἀρχομένου δὲ τοῦ ἔαρος, ἐπιχείρησε πλεῖν Ὀμηρος
 εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκ τῆς Σάμου. καὶ ἀναχθεὶς μετὰ τινων

*vasa opibus tumeant, nihil hic videatur inane:
 sintque laboratae Cereris repleta canistra.*

*Excelso curru nurus hic portetur, et ipsam
 veloci cursu revehant ad limina muli.*

*Haec premat electrum pedibus, telasque laboret.
 Ast ego vos repetam, repetam, mihi crede, quot-
 annis,*

*non secus atque redit sub tectum garrula Progne,
 Assumus in porta: seu munera ferre placebit,
 seu nihil, est tamen hinc abeundi certa voluntas.*

*Non etenim hic habitare diu nec adesse paramus.
 Atque haec carmina postea in Samo diu a pueris
 decantabantur, quoties in Apollinis festo stipem col-
 ligebant.*

(34.) Incunte deinde vere moliebatur Homerus
 e Samo Athenas navigare: solvensque una cum non-

ἐγχεύον, ἀπηνέχθη εἰς τὴν Ἴον καὶ ὠρμίσθησαν οὐ
κατὰ πόλιν, ἀλλ' ἐπ' ἀκτῆς. συνέβη δὲ τῷ Ὀμήρῳ
5 κατὰ πολὺ τι ἄρξασθαι μαλακῶς ἔχειν ἐκβάς δὲ ἐκ
τοῦ πλοίου, ἐκοιμάτο ἐπὶ τῆς κυματογῆς ἀδυνάτως
ἔχων. πλείους δὲ ἡμέρας ὀρμούντων αὐτῶν δι' ἀπλοίην,
καταβαίνοντες αἰεὶ τινες τῶν ἐκ τῆς πόλιος, ἀπισχό-
λαζον παρὰ τῷ Ὀμήρῳ, καὶ ἐν θανάτῳ εἶχον αὐτὸν,
ἀκούοντες αὐτοῦ. Τῶν δὲ ναυτέων, καὶ τῶν ἐκ τῆς 35
πόλιος τινῶν ἡμέραν παρὰ τῷ Ὀμήρῳ, κατέπλωσαν
παῖδες ἀλιεῖς τὸν τόπον, καὶ ἐκβάντες ἐκ τοῦ ἀκα-
τίου, προσελθόντες αὐτοῖς τάδε εἶπον· „Ἄγετε, ὦ ξέ-
5 „νοι, ἐπακούσατε ἡμέων, ἃν ἄρα δύνησθε διαγνῶναι
„ἄσ' ἃν ὑμῖν εἴπωμεν.“ καὶ τινες τῶν παρεόντων ἐκέ-
λευε λέγειν. οἱ δὲ εἶπαν· „Ἡμεῖς ἄσσα εἴλομεν, κα-
„τελείπομεν· ἃ δὲ μὴ εἴλομεν, φέρομεν.“ οἱ δὲ Φασι
μέτρῳ εἰπεῖν αὐτούς·

nullis incolarum, ad Ion appulit; ubi stationem non
in urbe, sed in litore habebant. Hic contigit Ho-
merum graviter aegrotare: egressus igitur e navi,
in crepidine litoris iacebat invalidus. Quumque diu-
tius illic ob navigandi difficultatem remorarentur,
subinde quidam descendentes ex urbe Homero vaca-
bant, eumque audientes, reverenter observabant.
(35.) Iam vero nautis et aliquot e civitate illic apud
Homerum consistentibus, forte pueri piscatores eo
appulerunt: qui e navicula egressi, haec illis verba
fecerunt: *Agite hospites, audite nos, numquid ea*
quae vobis proponemus explicabitis? Ibi e praesen-
tibus quidam iubeat proloqui. Illi, *Nos*, inquiunt,
quaecunque cepimus, reliquimus: quae vero non
cepimus, nobiscum portamus. Quidam aiunt metro:

Ἄσπ' ἔλομεν, λιπάμεσθα· ἀ δ' οὐχ ἔλομεν, Φε- 10
ρόμεσθα.

οὐ δυναμένων δὲ τῶν παρόντων γινῶναι τὰ ρηθέντα, διη-
γήσαντο οἱ παῖδες, ὅτι ἀλιεύοντες οὐδὲν ἐδύναντο ἐλεῖν·
καθήμενοι δὲ ἐν γῇ, ἐφθειρίζοντο. καὶ ὅσους μὲν ἔλαβον
τῶν φθειρῶν, κατέλιπον· ὅσους δὲ μὴ ἐδύναντο, εἰς οἴκους 15
ἀπεφέροντο. ὁ δὲ Ὀμηρος, ἀκούσας ταῦτα, ἔλεξε τὰ
ἑπὶ ταῦτα·

Τοίων γὰρ πατέρων ἐξ αἵματος ἐκγεγάατε,
οὔτε βαθυκλήρων, οὔτ' ἄσπετα μῆλα νεμόντων.

36 Ἐκ δὲ τῆς ἀσθενείας ταύτης συνέβη τὸν Ὀμηρον τελευ-
τῆσαι ἐν Ἰω, αἱ παρὰ τὸ μὴ γινῶναι τὸ παρὰ τῶν παί-
δων ρηθὲν, ὡς οἴονταί τινες, ἀλλὰ τῇ μαλακίᾳ. Τελευ-
τῆσας δὲ ἐν τῇ Ἰω, αὐτοῦ ἐπ' ἀκτῆς ἐτάφη ὑπὸ τῶν
τῶν συμπλεόντων καὶ τῶν πολυήτων ὅσοι ἐν διαλογῇ 5

*Non capta auferimus; quae capta, relinquimus
illa.*

Et quum nemo ex praesentibus interpretari dicta
posset, pueri explicabant: significantes nimirum, se,
quum piscium nihil capere possent, desidentes in
sicco; pediculos venari tentavisse; et horum quotquot
cepissent reliquiasse; quos autem nequiverunt, do-
mos retulisse. Quae audiens Homerus, haec dixit
carmina:

*Hi vos, o pueri, tales genuere parentes,
nec latis fundis, gregibus neque mille potentes.*

(36.) Ex hac autem infirmitate extremum diem clau-
sit Homerus in Io, non, ut arbitrantur aliqui, ae-
nigmati perplexitate enectus, sed morbo. Extinctus
vero in Io Homerus, a comitibus suis atque civibus
qui in colloquio cum eo fuerant, in litore ibidem

ἔγεγένητο αὐτῷ. καὶ τὸ ἐλεγχεῖον τόδε ἐπέγραψαν Ἰή-
ται ὕστερον χρόνῳ πολλῷ, ὡς ἤδη ἢ τε ποιήσις ἐξεπ-
πτάκειε, καὶ ἐθαυμάζετο ὑπὸ πάντων· οὐδὲ Ὀμήρου
ἐστίν·

10 Ἐνθάδε τὴν ἱερὴν κεφαλὴν κατὰ γαῖα καλύψαν,

ἀνδρῶν ἡρώων κοσμήτορα θεῖον Ὀμηρον.

Ὅτι δὲ ἦν Αἰαλεὺς Ὀμηρος, καὶ οὔτε Ἴων, οὔτε Δω- 37

ριεὺς, τοῖς τε εἰρημένοις δεδήλωται μοι, καὶ δὴ καὶ
τοῖσδε τεκμαίρεσθαι παρέχει· ἄνδρα ποιητὴν τηλικαῦ-
τον εἰκός ἐστι τῶν νομίμων τῶν παρὰ τοῖς ἀνθρώποις

5 ποιῶντα εἰς τὴν ποίησιν, ἥτοι τὰ κάλλιστα ἐξευρόντα
ποιεῖν, ἢ τὰ ἐωϋτοῦ, πάτρια ὄντα. ἤδη τούτων τὸ ἐν-
θένδε αὐτοὶ τῶν ἐπέων ἀκούοντες κρινεῖτε. ἱεροποιήν γὰρ

sepultus est. Cuius sepulcro multo post tempore Iō-
tae, ubi poësis eius iam publicata ab omnibus cele-
brabatur, huiusmodi inciderunt carmen elegiacum;
neque est Homeri:

*Cōndit humus caput hæc sacrum, qui versibus
arma*

fortia divinis heroum ornavit, Homerum.

(37.) Porro quod Aeolensis fuerit Homerus, et non
Ion, neque Doriensis, partim e iam dictis perspi-
cium esse poterit, partim etiam his coniecturis de-
prehenditur. Siquidem poëtam tantum, qui aliqua
ex hominum moribus in suam poësin transferre stu-
duerit, par est aut laudatissimos excogitasse, aut
suos, quos patrios habebat, commemorasse. Iam vero
ipsi carmina eius audientes, indidem pronuntiabitis;
nam sacrificiū ritum probatissimum retulit aut ipse

Herod. T. IV. P. I.

Y

ἢ τὴν κρατίστην ἔξευρὼν ἐποίησεν, ἢ τὴν ἐαυτοῦ πατρίδι
προσῆκουσαν. λέγει γὰρ ὧδε·

Αὐτοὶ ἔρυσαν μὲν πρῶτα καὶ ἔσφαξαν καὶ ἔδειραν, 10
μηρούς τ' ἐξέταμον, κατὰ τε κνίσσην ἐκάλυψαν,
δίπτυχα ποίησαντες, ἐπ' αὐτῶν δ' ὤμοθέτησαν.

Ἐν ταύτοις ὑπὲρ ὀσφύος οὐδὲν εἴηται, ἢ ἐς τὰ ἱερὰ
χρῆνται· μονώτατον γὰρ τῶν Ἑλλήνων τὸ Αἰολικὸν
ἔθνος οὐ καίει ὀσφύν. δηλοῖ δὲ καὶ ἐν τοῖσδε τοῖς ἔπεσιν 15
ὅτι Αἰολεὺς ὦν, τοῖς νόμοις τοῖς τούτων ἐχοῖτο.

Καίει δ' ἐπὶ στήθεσσι ὁ γέρον, ἐπὶ δ' αἶθοπα οἶνον
λεῖβε· νέοι δὲ παρ' αὐτὸν ἔχον πεμπύβωλα χερσίν.
Αἰολεῖς γὰρ μόνοι τὰ σπλάγχνα ἐπὶ πάντε ὀβελέων

eundem excogitavit, aut quod cum patriis institutis
conveniret. Sic enim inquit:

*Protractas iugulant pecudes, et tergora costis
deripiunt, femorumque toros et crura recidunt,
in partesque secant geminas: tum pingua nidor
viscera nube tegit densa.*

In his versibus de iliis nulla mentio, quibus in sa-
crificiis tamen utebantur ceteri, praeter unam Aeoli-
cam gentem, quae ilia non concremabat. Indicat
praeterea his quoque versibus, quod Aeolensis exi-
stens, suae gentis ritibus usus sit:

— *Tum segmina carniū
ipse focis multo crepitantibus admovet igni
cruda senex, et vina super nigrantia fundit:
quem verubus quinque iuvenes onerata tenentes
brachia circumstant.*

Aeolenses enim soli intestina quinque verubus fixa

20 ὅπτῳσιν, οἱ δὲ ἄλλοι Ἕλληνες ἐπὶ τριῶν. καὶ γὰρ
ὀνομάζουσιν οἱ Αἰολεῖς τὰ πέντε, πέμπε.

Τὰ μὲν οὖν ὑπὲρ τῆς γενέσεως καὶ τελευτῆς καὶ βίου 38
δεδήλωταί μοι. Περὶ δὲ ἡλικίης τῆς Ὀμήρου, ἐκ τῶνδ'
ἂν τις ἐπισκεπτόμενος, ἀκριβῶς καὶ ὀρθῶς λογίζετο.
ἀπὸ γὰρ τῆς εἰς Ἴλιον στρατείας, ἣν Ἀγαμέμνων καὶ
5 Μενέλαος ἤγειραν, ἔτεσιν ὕστερον ἑκατὸν καὶ τριάκοντα
Λέσβος ᾠκίσθη κατὰ πόλεις, πρότερον εὐῶσα ἄπολις.
μετὰ δὲ Λέσβον οἰκισθεῖσαν ἔτεσιν ὕστερον εἴκοσι Κύ-
μη ἢ Αἰολιδῶτις καὶ Φρικῶτις καλεομένη ᾠκίσθη. μετὰ
δὲ Κύμην, ὀκτωκαίδεκα ἔτεσιν ὕστερον Σμύρνα ὑπὸ
10 Κυμαίων κατωκίσθη καὶ ἐν τούτῳ γίνεται Ὀμηρος.
ἀφ' οὗ δὲ Ὀμηρος ἐγένετο, ἑτέα ἐστὶν ἑξακόσια εἰκο-
σιδύο μέχρι τῆς Ξέρξεω διαβάσεως, ἣν στρατευσάμε-

torrebant, reliqui Graeci tribus; etenim πέμπε dicunt
Aeolenses pro πέντε, id est, quinque.

(38.) Atque haec sane de genere, vita, interituque
Homeri a nobis relata sint. Ceterum aetatem Homerī
siquis diligenter recteque ratiocinetur, ex hisce fa-
cile deprehendet. Nempe ab expeditione, quam Aga-
memnon et Menelaus in Ilium habuerunt, annis cen-
tum post atque triginta Lesbos oppidatim habitari
coepit, quum antea nullam prorsus haberet civita-
tem. Post Lesbum habitatam annis viginti Cyme Ae-
olica et Phricotis appellata habitata fuit. Porro a Cyme
annis duodeviginti, in Smyrnam Cymaei coloniam
deduxerunt: quo tempore natus fuit Homerus. Ab
Homero autem nato anni sunt sexcenti vigintiduo
ad Xerxis usque in Graeciam traiectum, qui videli-
cet iuncto pontibus Hellesponto cum exercitu ex

340. LIBELLUS DE VITA HOMERI.

νος ἐπὶ τοὺς Ἑλλήνας, καὶ ζεύξας τὸν Ἑλλήσποντον, διέβη ἐκ τῆς Ἀσίας εἰς τὴν Εὐρώπην. ἀπὸ δὲ τούτου ῥηϊδίως ἐστὶν ἀριθμῆσαι τὸν χρόνον τῷ ἐβέλοντι ζητεῖν ἐκ 15 τῶν ἀρχόντων Ἀθήνησι. τῶν δὲ Τρωϊκῶν ὕστερον γέγονεν Ὅμηρος ἑτεσὶν ἑκατὸν ἐξηκονταοκτώ.

Τέλος τῆς περὶ Ὁμήρου ἐξηγήσεως.

Asia in Europam transivit. Ex his igitur tempus illud calculo colligere facile fuerit ei qui praetorum Atheniensium rationem habuerit. Centum autem et sexaginta octo post Troianum bellum annis extitit Homerus.

Finis libelli de Vita Homeri.

EX
CTESIAE PERSICIS
ECLOGA.

IOH. SCHWEIGHAEUSER LECTORI.

PRINCEPS Herodoti editio Aldina nil aliud nisi novem Musas exhibet. Henr. Stephanus, in priore a se procurata editione, et libellum de Vita Homeri et ex Ctesiae Cnidii Persicis et Indicis eclogas adiecit, quae in Photii Bibliotheca Cod. LXXII. exhibentur; quibus pauca item eiusdem Ctesiae fragmenta subiecit, apud Plutarchum, Athenaeum, et Demetrium reperta. In editione posteriore idem Stephanus et alia nonnulla Ctesiae fragmenta ex eisdem auctoribus collecta, et duas insuper alias adpendices adiecit; unam de Persarum Legibus et Institutis ex diversis Historicis, alteram de Aegyptiacis Legibus et Institutis e diversis Historicis et aliis Scriptoribus. Denique Gothofr. Iungermanus non modo Ctesiae fragmenta, e pluribus auctoribus conquisita, ingenti cumulo auxit et locupletavit, sed et novam item Adpendicem adiecit, de Incremento Nili et eius causis, e diversis auctoribus congestam. Ita exsistebat Musarum Herodoti auctarium, iustum per se volumen nostrae editionis completurum; quod tamen, verum si quaeris, nihilo magis ad Herodotum pertinebat, quam sexcentae item aliae disputationes, quae ex veterum scriptis, super eis rebus de quibus Herodotus disseruit, colligi possent. Et ex Iungermani editione omnes illae accessiones in Londinensem, in Gronovianam, atque etiam in Wesselingianam propagatae sunt: easdemque Borheckius duabus a se procuratis Herodoti editionibus adiecit.

Iam vero ingenue professus *Wesselingius* erat, si sui res arbitrii fuisset, se additamenta ista omnia detruncaturum fuisse; excepto Anonymi fragmento de Nilo, et Ctesia. Nempe illud de Nilo Fragmentum ita emendatum edi vir doctissimus voluerat, quemadmodum e lectionibus codicis mssti Parisiensis, quarum ei a Ruhnkenio copia facta est, emendari potuisset, si lectiones istae in tempore ad eum pervenissent: quas quidem quum sero *Wesselingius* accepisset, nonnisi in Addendis et Emendandis, editioni suae in fine adiectis, adnotare eas commendareque potuit. Atqui equidem, quum me tunc praeteriissent illa *Wesselingii* ad Herodotum Addenda, idem Fragmentum ex eodem ipso codice Parisiensi, quem Ruhnkenius tractaverat, emendatum edidi in Athenaei nostri Tomo I. pag. 278 seqq. quo minus opus esse existimari ut hoc loco repeteretur. Quod quibus rationibus adductus ad Athenaeum retulerim, exposui in Adnotatt. ad Athen. T. I. p. 479 seq. Neque vero istud iudicium nostrum pugnat cum *Wesselingii* sententia, qui Ephoro auctori deberi illud suspicatus erat, in Adnott. ad Diodor. Sic. lib. I. cap. 39. Potuit enim Athenaeus disputationem istam ex Ephori Historiis (quas in eis Deipnosophistarum suorum libris, qui integri supersunt, saepius citavit) descriptam exhibere; quemadmodum infinitum numerum non modo breviorum fragmentorum e vetustioribus auctoribus excerptorum, verum etiam longiores subinde disputationes, operi suo inseruit, veluti illam lib. V. cap. 47 et seqq. ex Posidonii Historiis. In nostra quidem editione Fragmenti de Nilo hactenus a me erratum video, quod pag. 283. l. 6. lectionem Henr. Stephani, παραπλησίως δὲ Οἰνοπίδῃ, scripturae codicis nostri παραπλ. δὲ Οἰνοπίδης praetuli, cui quidem (ut *Wesselingius* monuit) locus dandus fuerat: sed (quod ab eodem *Wess.* non est adnotatum) mox dein pro vulgato φῆσι, cum eodem nostro codice erat φασὶ scribendum: dicunt, scilicet Herodotus similiterque Oenopides. Postremum fragmenti vocabulum Ὀνοειπικόν (sic enim, ut etiam *Wess.* adnotavit, non Ὀπουντικόν, legi in nostro codice monui

in Adnott. pag. 484.) latere Βουκολικὸν visum Wesselingio erat, ubi equidem Ὀρεουφικὸν scriptum oportuisse suspicatus sum.

Iam, ad Ctesiam quod spectat: si ad emendanda aut illustranda, sive ad augenda aut in commodiorem ordinem digerenda Excerpta illa et Fragmenta, quae ex Ctesiae scriptis collecta exhibent superiores Herodoti editiones, Wesselingius aliquid contulisset, auctor utique fuisset bibliopolis, quorum sumtibus haec nostra prodit editio, ut, quoniam in ea nihil, quod a Wesselingio profectum sit, volumus desiderari, ne Ctesiana quidem ista negligenterentur. Nunc, quoniam ille in hac parte, quemadmodum etiam in aliis Adpendicibus, de quibus supra dixi, nihil egit, nisi quod eadem ipsa, quae Iungermanus dederat, quaeque ex illius editione in Londinensem, iterumque in Gronovianam translata sunt, verbum de verbo repeti passus sit; nullam equidem causam vidi, cur denuo repetitis rebus ad Herodotum nihil pertinentibus moles editionis nostrae augeretur. Idque eo minus consultum duxi, quod, quam operam istis Ctesiae Reliquiis Wesselingius non praestitit, eam huic Scriptori navaturum speramus doctissimum virum, Frider. Creuzerum nostrum; qui, uti iam ante complusculos quosdam annos Historicorum Graecorum antiquissimorum Fragmenta, collecta, emendata, explicata, cum commentatione de cuiusque Scriptoris aetate, ingenio, et fide, edere coepit, (Heidelbergae MDCCCVI.) sic hanc provinciam, adeo felicibus auspiciis a se occupatam ornarique coeptam, non deserturus videtur. Interim tamen, ne prorsus missum Ctesiam faceremus, ex illius Persicis primora capita Excerptorum Photii hoc loco adponere placuit; quae ad Herodotum hactenus spectant, quod non modo de eisdem rebus apud utrumque auctorem agebatur, sed quod etiam frequenter ex professo Cnidius scriptor ab Halicarnasseo dissentit. Ita, quum de utriusque Scriptoris fide a viris doctis multa in utramque partem disputata sint, lectoribus Herodoti nostri in promptu erit, ea quae de Ctesiae narratione supersunt cum Herodoteis con-

*ferre. Photii Graecis passim notulas quasdam subieci, inter legendum fere natas. In his aliquoties Codicis Bavarici feci mentionem: quo ex codice (eodem quem olim Hoescheliuss etiam tractaverat) lectiones singulari cura enotatas debeo Franc. Xav. Werferi Monacensis diligentiae, eiusdem eruditi viri iu-
venis, quem in Varietate Lectionis Herodoteae subinde laudavi.*

ΕΚΛΟΓΗ ΕΚ ΤΩΝ
ΚΤΗΣΙΟΥ ΤΟΥ ΚΝΙΔΙΟΥ
ΠΕΡΣΙΚΩΝ.

1 ΚΤΗΣΙΟΥ τοῦ Κνιδίου τὰ Περσικὰ ἐν βιβλίοις
ἐστὶ κγ'. ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς πρώτοις ἐξ τὰ τε Ἀσσύρια
διαλαμβάνει καὶ ὅσα πρὸ τῶν Περσικῶν ἀπὸ μέντοι
τοῦ ζ' τὰ Περσικὰ διεξέρχεται. καὶ ἐν μὲν τῷ ζ' καὶ

E C L O G A
E X
CTESIAE CNIDII PERSICIS.

Apud PHOTIUM, Cod. LXXII.

CTESIAE *Cnidii Persica* libris viginti tribus con-
tinentur: sed in sex prioribus res Assyriorum et
quaecunque res Persicas praecessere, tractat: a se-
ptimo autem libro de Persicis rebus agit: et in septi-

5 ἡ καὶ ι' καὶ ια' καὶ ιβ' καὶ γ' διέξεισι τὰ περὶ Κύρου
καὶ Καμβύσου καὶ τοῦ μάγου, Δαρείου τε καὶ τοῦ
Ξέρξου· σχεδὸν ἐν ἅπασιν ἀντικείμενα Ἡροδότῳ ἱστο-
ρῶν, ἀλλὰ καὶ ψεύστην αὐτὸν ἀποκαλῶν ἐν πολλοῖς,
καὶ λογοποιὸν ἀποκαλῶν. καὶ γὰρ νεώτερος μὲν ἐστὶν
10 αὐτοῦ. Φησὶ δὲ αὐτὸν τῶν πλείονων ἂν ἱστορεῖ αὐτόπτην
γενόμενον, ἢ παρ' αὐτῶν Περσῶν (ἐνθα τὸ ὁρᾶν μὴ
ἐνεχώρει) αὐτήκοον καταστάνα, οὕτως τὴν ἱστορίαν
συγγράψαι. οὐχ Ἡροδότῳ δὲ μόνῳ τάναντία ἱστορεῖ,
ἀλλὰ καὶ πρὸς Ξενοφῶντα τὸν Γρύλλου ἐπ' ἐνίαν δια-
15 Φωνεῖ. ἤκμασε δὲ ἐν τοῖς χρόνοις Κύρου τοῦ ἐκ Δα-
ρείου καὶ Παρυσάτιδος, ὃς ἀδελφὸς Ἀρτοξέρξου (εἰς
ὃν ἡ Περσικὴ βασιλεία κατήλθεν) ἐτύχανεν.

Φησὶν οὖν αὐτίκα περὶ τοῦ Ἀστυάγου, ὡς οὐδὲν 2

mo, octavo, (nono,) decimo, undecimo, duodecimo
et decimo tertio, quae ad Cyrum et Cambysem, et
Magum illum, Dariumque et Xerxem spectant, com-
memorat: fere in omnibus repugnantia *Herodoto*
narrans, illumque in multis mendacem et scripto-
rem fabularum [*sive*, sermonum fictorem] appel-
lans: illo enim posterior est. Se autem eorum quae
narrat, magna ex parte oculatum testem fuisse, aut
certe, quae videre non licuit, de iis a Persis qui
viderant, edoctum, ita demum ea memoriae prodi-
disse dicit. Nec vero tantummodo ab *Herodoti*,
sed etiam in aliquibus a *Xenophontis* Grylli filii
historia dissentit. Floruit temporibus Cyri, Dario et
Parysatide geniti; qui frater fuit Artoxerxis ad quem
regnum Persicum devenit.

(2.) Scribit itaque statim de *Astyage*, nulla *Cy-*

αὐτῷ Κύρος πρὸς γένος ἐχρημάτιζεν· οὗτος δὲ αὐτὸν καὶ Ἀστυϊγᾶν καλεῖ. Φυγεῖν δὲ ἀπὸ προσώπου Κυροῦ Ἀστυϊγᾶν ἐν Ἐκβατάνοις, καὶ κρυφθῆναι ἐν τοῖς κρισ- 5
 κράνοις τῶν βασιλείων οἰκημάτων, κρυφάντων αὐτὸν τῆς τε θυγατρὸς Ἀμύτιος καὶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς Σπι-
 ταμᾶ. ἐπιστάντα δὲ Κύρον, ἐπιτάξαι ἀνακρίνειν διὰ στρεβλώσεων Σπιταμᾶν τε καὶ Ἀμυτιν, ἀλλὰ καὶ
 τοὺς παῖδας αὐτῶν Σπιτάκην τε καὶ Μεγαβέρνην, περὶ Ἀστυϊγᾶ. τὸν δὲ, ἑαυτὸν προσαγγεῖλαι, ὥα μὴ 10
 δὲ αὐτὸν στρεβλωθῆσαν οἱ παῖδες. ληφθέντα δὲ, πέ-
 δαις παχείαις ὑπὸ Οἰβάρᾳ δεθῆναι. λυθῆναι δὲ ὑπ' αὐτοῦ Κυροῦ μετ' οὐ πολὺ, καὶ ὡς πατέρα τιμηθῆναι. καὶ τὴν θυγατέρα Ἀμυτιν πρῶτον μὲν μητρικῆς ἀπο-
 λαῦσαι τιμῆς, ἔπειτα δὲ καὶ εἰς γυναῖκα ἀχθῆναι τῷ 15
 Κύρῳ, Σπιταμᾶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἀνηρημένου, ὅτι

*rum ipsi generis propinquitate fuisse iunctum, il-
 lumque etiam Astyigan vocat. Fugisse autem Astyig-
 an a conspectu Cyri in Ecbatana, et in criscranis
 regiarum aedium ab Amyti filia sua et eius viro
 Spitama occultatum fuisse dicit. At supervenientem
 Cyrum, non solum Spitamam et Amytin, sed eorum
 etiam liberos Spitacem ac Megabernem de Astyiga
 per tormenta interrogari voluisse: Astyigan vero
 seipsum patefecisse, ne propter se pueri torqueren-
 tur, captumque et compedibus gravibus ab Oebara
 oneratum esse: nec multo post ab ipso Cyro libe-
 ratum, et non secus ac patrem honoratum observa-
 tumque fuisse; filiamque Amytin primum quidem
 tanquam matrem in honore habitam, postea vero
 Cyro nupsisse, quum Spitamas eius vir esset in-*

εἰσέυσατο, ἀγνοεῖν εἰπὼν ἐρευνώμενον Ἀστυϊγᾶν. ταῦ-
 τα λέγει Κτησίας περὶ Κύρου, καὶ οὐχ οἷα Ἡρόδο-
 τος. καὶ ὅτι πρὸς Βακτρίους ἐπολέμησε, καὶ αἰχμᾶ-
 20 μαλος ἢ μάχη ἐγένετο. ἐπεὶ δὲ Βάκτριοι Ἀστυϊγᾶν
 μὲν, πατέρα Κύρου γεγεννημένον, Ἀμυτιν δὲ μητέρα
 καὶ γυναῖκα, ἔμαθον, ἑαυτοὺς ἐκόντες Ἀμυτι καὶ Κύ-
 ρω παρέδωσαν. Καὶ ὅτι πρὸς Σάκας ἐπολέμησε Κύ- 3
 ρος, καὶ συνέλαβεν Ἀμόργην τῶν Σακῶν μὲν βασι-
 λέα, ἄνδρα δὲ Σπαρέθης· ἥτις καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν
 τοῦ ἀνδρός, στρατὸν συλλέξασα, ἐπολέμησε Κύρῳ,
 5 ἀνδρῶν μὲν στρατεύμα, τριάκοντα μυριάδας, ἐπαγο-
 μένη, γυναικῶν δὲ, εἴκοσι. καὶ νικᾷ Κύρον, καὶ συλ-
 λαμβάνει ζωγρίαν, μετὰ καὶ ἄλλων πλείστων· Παρ-
 μίσην τε τὸν Ἀμύτιος ἀδελφὸν, καὶ τρεῖς αὐτοῦ παῖ-

terfectus, propterea quod dum quaereretur Astyigas
 ignorare se illum mentitus esset de quo interrogaba-
 tur. Haec dicit Ctesias de *Cyro*, iis quae ab Herodo-
 to referuntur dissimilia. Itemque illum adversus Ba-
 ctrios pugnasse, et eam pugnam aequo Marte ge-
 stam fuisse: sed Bactrianos, postquam Astyigan Cyri
 patrem factum esse, Amytin autem matrem et uxo-
 rem, intellexerunt, sponte se ipsos Amyti et Cyro
 dedisse. (3.) Tradit etiam, *Cyrum* cum Sacis bel-
 lum gessisse, et Amorgem Sacarum regem Sparethrae
 maritum cepisse: eam autem, capto marito, exerci-
 tum coëgisse, bellumque Cyro intulisse, et virorum
 quidem trecenta millia, mulierum vero ducenta in
 aciem eduxisse: et Cyrum superavisse, vivumque
 eum cum multis aliis cepisse, itemque Parmisem
 Amytis fratrem et tres eius filios: propter quos post-

δας. δι' οὓς ὕστερον καὶ Ἀμόργης ἀφείβη, ἐπεὶ καὶ
 4 κείνοι ἀφείβησαν. Καὶ ὅτι στρατεύει Κύρος ἐπὶ Κροΐ-
 σον καὶ πόλιν Σάρδεις, συνεργὸν ἔχων Ἀμόργην. ὅπως
 τε τῇ βουλῇ Οἰβαρᾶ Περσῶν εἰδῶλα ξύλινα ἀνὰ τὸ
 τεῖχος φανέντα, εἰς δέος μὲν κατέστησε τοὺς ἐνοικοῦν-
 τας, ἤλω δὲ διὰ ταῦτα καὶ αὐτὴ ἡ πόλις. ὅπως τε 5
 πρὸ τῆς αἰλώσεως δίδεται ὁ παῖς Κροίσου ἐν ὁμήρου λό-
 γῳ, δαιμονίου φαντάσματος ἀπατήσαντος Κροῖσον
 ὅπως τε δολορραφούντος Κροίσου, ὁ παῖς κατ' ὀφθαλ-
 μούς ἀναιρεῖται· καὶ ὅπως ἡ μήτηρ τὸ πάθος ἰδοῦσα,
 εαυτὴν τοῦ τείχους ἀποκρημνίζει, καὶ οὐ θνήσκει. ὅπως 10
 τε, αἰλούσης τῆς πόλεως, πρὸς τὸ ἐν τῇ πόλει ἱερὸν
 τοῦ Ἀπόλλωνος καταφεύγει, καὶ θνήσκει. καὶ ὡς τρεῖς
 ἐν τῷ ἱερῷ πεδῆθεις ὑπὸ Κύρου, λύεται τρίτον ἀοράτως·

ea Amorgem liberatum fuisse, quod et ipsi liberati
 fuissent. (4.) Tradit etiam, *Cyrum* Amorgis opē
 adiutum, *Croeso* et Sardibus bellum intulisse. Nar-
 rat etiam quomodo Oebarae consilio lignea Persa-
 rum simulacra in muro conspecta timorem incolis
 iniecerint, et propter hanc causam ipsa urbs capta
 fuerit: et quo pacto ante captam urbem, Croesi filius
 pro obside datus fuerit, quum Croesus divino quo-
 dam spectro deceptus fuisset. Narrat etiam quomodo
 dolos nectente Croeso, filius in eius conspectu fuerit
 interfectus, et mater hanc calamitatem intuita seip-
 sam ex muro praecipitarit, nec tamen mortua sit:
 [*immo*, et mortua sit:] et quomodo, capta urbe,
 [Croesus] ad Apollinis aedem, quae erat in urbe,
 confugerit, ac mortua sit: [*immo*, nec occisus fue-
 rit:] et quomodo tertium in templo vinctus a Cyro

καίτοι σφραγίδων τῷ ἱερῷ ἐπικειμένων, καὶ τούτων τὴν
 15 φυλακὴν Οἰβαρᾶ ἐμπειστευμένον. ὅπως τε οἱ συν-
 δούμενοι Κροίσῳ, τὰς κεφαλὰς ἀπετέμοντο, ὡς κα-
 ταπροδιδόντες λύεσθαι Κροῖσον. καὶ ὅτε ἀναληφθεὶς ἐν
 τοῖς βασιλείοις, καὶ δεθεὶς ἀσφαλέστερον, βροντῶν καὶ
 σκηπτῶν ἐπινεχθέντων, λύεται πάλιν· καὶ τότε μόλις
 20 ὑπὸ Κύρου ἀφίσταται. ἐξ οὗ καὶ περιείπετο, καὶ ἔδωκε
 Κύρος Κροίσῳ πόλιν μεγάλην Βαρήνην, ἐγγὺς Ἐκβα-
 τάνων· ἐν ᾗ ἦσαν ἵππεῖς μὲν πεντακισχίλιοι, πελτα-
 σταὶ δὲ καὶ ἀκοντισταὶ καὶ τοξόται, μύριοι. Ἔτι δὲ δια-
 5 λαμβάνει ὡς ἀποστέλλει Κύρος ἐν Περσίδι Πετισάκαν
 τὸν ἡμιάρρενα, μέγα παρ' αὐτῷ δυνάμενον, ἐνέγκαι ἀπὸ
 Βαρκανίων Ἀστυγᾶν· ἐπόθει γὰρ αὐτός τε καὶ ἡ θυ-

Croesus, tertium arte oculos fallente solutus sit, quamvis templo sigilla circumposita essent, eorumque custodia Oebarae commissa esset: quomodo item illis qui una cum Croeso vincti fuerant, amputata fuerint capita, ut quorum proditione solutus Croesus esse putaretur. Narrat etiam, Croesum in regias aedes adductum vinctumque firmitus fuisse: sed quum tonitrua fulminaque irruissent, rursum fuisse solutum: tumque Cyrum vix tandem eum missum fecisse. A quo tempore Cyrus cum aliis humanitatis officiis eum prosequutus sit, tum vero urbem magnam nomine Barenen prope Ecbatana ei donaverit: in qua erant quinque millia equitum, peltatorum autem iaculatorumque et sagittariorum decem millia. (5.) Commemorat item quomodo Cyrus Petisacan eunuchum, qui apud ipsum plurimum autoritate valebat, in Persas miserit ut Astyigan a Barcaniis adduceret:

γὰτῃρ Ἀμυτίς τὸν πατέρα ἰδεῖν. καὶ ὡς Οἰβαράς βου- 5
 λεύει Πετισάκα ἐν ἐρήμῳ τόπῳ καταλιπόντα Ἀστυϊ-
 γᾶν, λιμῷ καὶ δίψῃ ἀπολέσαι· καὶ γέγονε. δι' ἐνυ-
 πνίων δὲ τοῦ μιάσματος μηνυθέντος, Πετισάκας, πολ-
 λάκις αἰτησαμένης Ἀμύτιος, εἰς τιμαρίαν παρὰ Κύ-
 ρου ἐκδίδεται. ἡ δὲ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξορύξασα, καὶ τὸ 10
 δέσμα περιδείξασα, ἀνισταύρωσεν. Οἰβαράς δὲ δεδιὼς
 μὴ τὰ ὅμοια πέισεται, καίτοι Κύρου μηδὲν τοιοῦτον
 ἰσχυριζομένου παραχωρῆσαι, αὐτὸς ὅμως ἀποκαρτε-
 ρήσας δι' ἡμερῶν δέκα, ἑαυτὸν ἐξήγαγεν. Ἀστυϊγᾶς
 δὲ μεγαλοπρεπῶς ἐτάφη· καὶ ἐν τῇ ἐρήμῳ δὲ ἄβρωτος 15
 αὐτοῦ διέμεινεν ὁ νεκρός. λέοντες γὰρ αὐτοῦ (Φασί)
 μεχρὶ Πετισάκα πάλιν ἐλθεῖν καὶ ἀναλαβεῖν, ἐφύ-
 6 λαττον τὸν νεκρόν. Κύρος δὲ στρατεύει ἐπὶ Δέρβικας,
 Ἀμοραίου βασιλεύοντος αὐτῶν· καὶ ἐξ ἐνέδρας οἱ Δέρ-

nam et ipse et Amytis filia patrem videre cupiebat. Quomodo item Oebaras consilium dederit Petisacae ut in deserto loco Astyigan relinqueret, et fame sitique conficeret; id quod factum est. At in somnis scelere patefacto, Petisacas puniendus traditur Amyti, identidem illud exposcenti. Illa vero oculos eius effodit, pellemque detraxit, et cruci deinde affixit. Oebaras autem, timens ne eadem quae ille pateretur quamvis Cyrus nihil tale se permissurum affirmaret, nihilominus decem dierum inedia ipse sibi mortem conscivit. Astyigas vero magnifice splendideque sepultus est, quippe in deserto loco cadaver eius intactum permansit, neque fuit a feris commesum; leones enim cadaver eius, donec Petisacas reversus acciperet, servabant. (6.) Cyrus autem adversus

βικες ἰσθῶσιν ἐλέφαντας, καὶ τοὺς ἰππεῖς Κύρου τρέ-
 πουσιν, καὶ πίπτει καὶ αὐτὸς Κύρος ἐκ τοῦ ἵππου· καὶ
 5 Ἰνδὸς ἀνὴρ (συνεμάχοντο γὰρ καὶ Ἰνδοὶ τοῖς Δερβί-
 κesiν, ἐξ ὧν καὶ τοὺς ἐλέφαντας ἔφερον) οὗτος οὖν ὁ
 Ἰνδὸς πεπτωκότα Κύρον βάλλει ἀκοντίῳ ὑπὸ τὸ ἰσχίον,
 εἰς τὸν μηρὸν· ἐξ οὗ καὶ τελευτᾷ. τότε δὲ ζῶντα ἀνελό-
 μενοὶ αὐτὸν οἱ οἰκεῖοι, ἐπὶ τὸ στρατόπεδον ἦσαν. ἀπέ-
 10 θανον δὲ ἐν τῇ μάχῃ καὶ Περσῶν πολλοὶ καὶ Δερβί-
 κων ἴσοι. μύριοι γὰρ καὶ αὐτοί. Ἀμόργης δὲ περὶ 7
 Κύρου ἀκούσας, σπουδῇ παραγίνεται, ἔχων Σακῶν
 δισμυρίους ἰππίας. καὶ πολέμου συρράγέντος Περσῶν
 καὶ Δερβίκων, νικᾷ κατακράτος ὁ Περσικὸς καὶ Σα-
 5 κῶν στρατός. ἀναιρεῖται δὲ καὶ ὁ τῶν Δερβίκων βασι-

Derbices expeditionem suscipit, quorum rex erat Amoraeus: at Derbices ex insidiis producunt elephantes, ac Cyri equites fugant: ubi ipse Cyrus ex equo cecidit, et quidam Indus, (nam Indi Derbibus in bello opem ferebant: a quibus etiam acceptos elephantes in bellum ducebant.) hic igitur Indus, quum Cyrus iam cecidisset, eum iaculo vulneravit sub coxa in femore: ex quo vulnere postea mortuus est. Tum vero ipsum adhuc vivum, quum familiaris sui crexissent, ad castra profecti sunt. Occubuerunt autem in pugna illa multi Persae, et aequales numero Derbices; nam illorum quoque x. millia cecidere. (7.) Amorges vero quum audivisset quod Cyro contigerat, festinanter venit, Sacarum equitum viginti millia ducens: et quum Persae ac Derbices inter se conflixissent, tam strenue Persae ac Sacae pugnarunt, ut penes eos victoria fuerit: in-

λεὺς Ἀμοραῖος, καὶ αὐτὸς καὶ οἱ δύο παῖδες αὐτοῦ.
 ἀπέθανον δὲ Δερβίκων μὲν τρισμύριοι, Περσῶν δὲ ἐν-
 8 νεακισχίλιοι. καὶ προσεχώρησεν ἡ χώρα Κύρῳ. Κύρος
 δὲ μέλλων τελευτᾶν, Καμβύσῃ μὲν τὸν πρῶτον υἱόν,
 βασιλέα καθίστη· Τανυζάρκῃ δὲ τὸν νεώτερον, ἐπέ-
 στησε δεσπότην Βακτρῶν καὶ τῆς χώρας, καὶ Χορα-
 μνίων, καὶ Παρθίων, καὶ Καρμανίων, ἀτελεῖς ἔχειν 5
 τὰς χώρας διορισάμενος. τῶν δὲ Σπιταμᾶ παίδων,
 Σπιτάδῃ μὲν, Δερβίκων ἀπέδειξε σατράπην, Μεγα-
 βέρῃ δὲ, Βαρκανίων· τῇ μητρὶ δὲ πάντα πείθεσθαι
 προσέταττε. καὶ Ἀμόργῃ Φίλον τούτοις, τῶν δεξιῶν
 ἐμβαλλομένων, ἐποικίτο, καὶ ἀλλήλοις· καὶ τοῖς μὲν 10
 ἐμμένουσι ταῖς πρὸς ἀλλήλους εὐνοίαις ἀγαθὰ ἤχε-
 το, ἐπῆρατο δὲ τοῖς χειρῶν ἄρξουσιν ἀδίκων. ταῦτα εἰ-

terfecto Derbicum rege Amoraco, cum duobus eius
 filiis. Occubuerunt autem Derbicum triginta millia,
 Persarum novem millia: et regio in ditionem Cyri
 concessit. (8.) Cyrus vero sub mortis tempus *Camby-*
sem primum filium regem creavit: iuniorum vero no-
 mine Tanyoxarcem, dominum Bactriorum (et ipsius
 regionis,) necnon Choramniorum, Parthiorumque
 et Carmaniorum: et ut suas regiones a tributo sol-
 vendo liberas haberet, statuit. Ex Spitamae autem
 liberis, Spitadem quidem Derbicibus praefecit, Me-
 gabernem autem Barcaniis: eosque matri in omni-
 bus obtemperare iussit. Quinetiam illos et mutuo et
 cum Amorge dexteris in amicitiae testimonium iun-
 gere voluit: et illis quidem qui in mutua benevo-
 lentia permanerent, omnia fausta precabatur: at illos
 qui priores iniuriam illaturi essent, devovebat. His

πάν, ἐτελεύτησε τρίτῃ ὕστερον ἀπὸ τοῦ τραύματος ἡμέ-
 ρα, βασιλεύσας ἔτη λ'. ἐν οἷς ὁ ἰα Κτησίῳ λόγος τοῦ
 15 Κνιδίου.

Ἀρχεται δὲ ὁ ιβ' ἀπὸ τῆς Καμβύσου βασιλείας. 9
 αὗτος βασιλεύσας ἀπέστειλε τὸν τοῦ πατρὸς διὰ Βα-
 γαπάτου τοῦ ἡμιάρρενος εἰς Πέρσας ταφῆναι νεκρόν·
 καὶ τᾶλλα ὡς ὁ πατὴρ ὤρίσατο, διωκῆσατο. μέγι-
 5 στον δὲ παρ' αὐτῷ ἡδύνατο Ἀρτασύρας Ὑρκάνιος· τῶν
 δὲ ἡμιάρρενων Ἰξαβάτης τε καὶ Ἀσπαδάτης καὶ Βα-
 γαπάτης, ὃς καὶ παρὰ τῷ πατρὶ μέγιστος. καὶ μετὰ
 τὸν Πισισάκα θάνατον, οὗτος στρατεύει ἐπ' Αἴγυπτον,
 καὶ τὸν Αἰγυπτίων βασιλέα Ἀμυρταῖον, Κομβαφείως
 10 τοῦ ἡμιάρρενος, ὃς ἦν μέγα δυνάμενος παρὰ τῷ Αἰγυ-
 πτίων βασιλεῖ, καταπροδόντος τὰς τε γεφύρας καὶ
 τᾶλλα τῶν Αἰγυπτίων πράγματα, ἐφ' ᾧ γενέσθαι

dictis *Cyrus* diem suum obiit, tertio a vulnere ac-
 cepto die, quum annos triginta regnavisset. Atque
 hic finem habet undecimus Ctesiae Cnidii liber.

(9.) Duodecimus vero a regno *Cambysis* inci-
 pit. Hic regnum adeptus patris mox corpus per Ba-
 gapatem eunuchum in Persiam sepeliendum misit,
 et alia quemadmodum a patre constituta erant, ad-
 ministravit. Plurimum vero apud ipsum autoritate
 valebat Artasyras Hyrcanius: ex eunuchis autem Ixa-
 bates et Aspadates et Bagapates, qui etiam apud pa-
 trem maximus fuerat. Post Petisacae enim mortem,
 hic adversus Aegyptum et Amyrtaeum Aegyptiorum
 regem exercitum ducit, quum Combapheus eunu-
 chus, qui plurimum apud Aegyptiorum regem po-
 terat, pontes et alias Aegyptiorum res prodidisset,

ὑπαρχος Αἰγύπτου. καὶ γέγονε. ταῦτα γὰρ αὐτῷ
 Καμβύσης διὰ Ἰξαβάτου τοῦ Κομβαφείως ἀνεψιοῦ
 συνέθετο, καὶ αὐτὸς οἰκειοφάνως ὕστερον. ζωγρίαν δὲ 15
 λαβὼν τὸν Ἀμυρταῖον, οὐδὲν ἄλλο κακὸν εἰργάσατο ἢ
 ὅτι εἰς Σοῦσα ἀνάσπαστον σὺν ἐξακισχιλίοις Αἰγυ-
 πτίοις, οὓς αὐτὸς ἡρετίσατο, ἐποίησατο. καὶ τὴν Αἴ-
 γυπτον δὲ πᾶσαν ὑπέταξεν. ἀπέθανον δὲ ἐν τῇ μάχῃ,
 10 Αἰγυπτίων μὲν μυριάδες πέντε, Περσῶν δὲ δύο. Μά- 20
 γος δὲ τις Σφενδαδάτης ὄνομα, ἀμαρτήσας καὶ
 μαστιγωθείς ὑπὸ Τανυοξάρκου, ἀφικνέται πρὸς Καμ-
 βύσην, ἐνδιαβάλλων τὸν ἀδελφὸν Τανυοξάρκην ὡς ἐπι-
 βουλευόντα αὐτῷ· καὶ σημεῖον ἐδίδου τῆς ἀποστάσεως, 5
 ὡς εἰ κληθεῖν ἐλθεῖν, οὐκ ἂν ἔλθοι. δηλοῖ ταῦτον ὁ Καμ-
 βύσης ἐλθεῖν τὸν ἀδελφόν· ὁ δὲ, χρεῖας ἄλλης ἀπαι-

ut ipse Aegypti praefecturam consequeretur: id quod
 factum est. Ita enim cum eo Cambyzes pactus fue-
 rat, primum per Ixabatem Combaphei patruelem,
 et suis ipse verbis postea. Quum autem Amyrtaeum
 vivum cepisset, nullo alio ipsum detrimento affecit,
 nisi quod illum in Susa cum sex millibus Aegyptio-
 rum quos ipse delegit, relegavit. Sed et universam
 Aegyptum subegit: obieruntque in ea pugna Aegy-
 ptiorum quinquaginta millia, et Persarum viginti.
 (10.) Quidam autem *magus* cui nomen erat *Sphen-*
dadates, quum fuisset ob delictum verberibus a Ta-
 nyoxarce caesus, accedit ad Cambysem, et apud
 eum fratrem Tanyoxarcem accusat, eum ipsi insi-
 dias moliri dicens; argumentum etiam rebellionis
 addens, quod, si vocaretur, non veniret. Cambyzes
 igitur fratrem ad se venire iubet: ille vero aliquo

τούσης μένειν, ἀνεβάλετο. παρήρησάξεται ταῖς διαβολαῖς πλέον ὁ μάγος. Ἄμυτις δὲ ἡ μήτηρ τὰ τοῦ μάγου
 10 ὡς ἦν ὑπονοοῦσα, ἐνουθέτει Καμβύσῃ τὸν υἱὸν μὴ πείθεσθαι. ὁ δὲ ὑπεκρίνετο μὴ πείθεσθαι, ἐπείθετο δὲ μάλιστα. διαπεμφαμένου δὲ τρίτον Καμβύσου πρὸς τὸν ἀδελφόν, παραγίνεται. καὶ ἀσπάζεται μὲν αὐτὸν ὁ ἀδελφός, οὐδὲν δὲ ἥττον ἀνελεῖν ἐμελέτα. κρύφα δὲ
 15 Ἄμυτιος εἰς πρᾶξιν ἀγαγεῖν τὴν μελέτην ἔσπευδε. καὶ λαμβάνει πέρας ἡ πρᾶξις. ἔ γάρ τοι μάγος βουλῆς τῷ βασιλεῖ κοινωνῶν, βουλευεῖ τοιοῦτον ὅμοιος ἦν αὐτός ὁ μάγος κάρτα τῷ Τανυοξάρκῃ. βουλευεῖ τοιγαρὺν αὐτὸν μὲν ἐν τῷ φανερῷ, ὡς δῆθεν ἀδελφοῦ βασι-
 20 λέως κατειπόντα τὴν κεφαλὴν προστάξαι ἀποτμηθῆναι, ἐν δὲ τῷ κρυπτῷ ἀναιρεθῆναι Τανυοξάρκην, καὶ τὴν ἐκείνου στολὴν ἀμφιασθῆναι τὸν μάγον ὥστε καὶ

negocio detentus, profectionem distulit. Tunc vero magus eum audacius criminari. At mater Amytis id quod erat de mago suspicata, Cambysem filium ne fidem haberet mago, admonerebat; at rex se non credere fingebat: quum tamen maximopere crederet. Quum autem tertium a Cambyse frater esset accersitus, venit: ipsumque frater amplexatus est, quum nihilominus de illo interficiendo cogitaret. Sed hanc cogitationem ad exitum inscia Amytide perducere conabatur: id quod perfectum est. Nam magus consilium cum rege communicans, hunc dolum machinatur. Quum ipse Tanyoxarti esset simillimus, consilium regi dat ut ipsi tanquam falso fratris regis accusatori, caput abscindi coram omnibus iubeat: clam autem Tanyoxareem interfici imperet; quin etiam

τῷ ἀμφιάσματι νομίζεσθαι Τανυοξάρκην. καὶ γίνεται ταῦτα. αἵματι γὰρ ταύρου, ὃ ἐξέπιεν, ἀναιρεῖται Τανυοξάρκης. ἀμφιάζεται δὲ ὁ μάγος, καὶ νομίζεται Τανυοξάρκης. καὶ λανθάνει πάντας ἐπὶ πολὺν χρόνον, πλὴν Ἀρτασύρα καὶ Βαγαπάτου καὶ Ἰξαβάτου. τούτοις γὰρ
 11 μόνοις Καμβύσης ἐβάρησε τὴν πρᾶξιν. Λάβυζον δὲ ἡμαρρένων τὸν πρῶτον οἱ ἦσαν Τανυοξάρκειω, προσκαλεσάμενος ὁ Καμβύσης, καὶ τοὺς ἄλλους ὑποδείξας τὸν μάγον ὡς ἐσχημάτιστο καθεζόμενον. „Τοῦτον (ἔφη) νομίζετε Τανυοξάρκην;“ ὁ δὲ Λάβυζος θαυμάσας
 5 „Καὶ τίνα ἄλλον, ἔφη, νομιοῦμεν;“ τοσούτον ἐλάνθανε τῇ ὁμοιότητι ὁ μάγος. ἐκπέμπεται οὖν εἰς Βακτρίους, καὶ πράττει πάντα ὡς Τανυοξάρκης. πέντε δὲ ἐνιαυτῶν διελθόντων, μὴνύεται ἡ Ἀμυτις τὸ δρᾶμα

illius vestem sibi indui magus postulat, ut ex ipso vestitu Tanyoxarces esse iudicetur: atque haec fiunt. Nam hausto sanguine taurino interficitur Tanyoxarces: at magus illius veste induitur, et Tanyoxarces existimatur: diuque latet omnes praeter Artosyran, Bagapatem et Ixabatem; his enim solis rem Cambyases aperire ausus est. (11.) Cambyzes autem Labyzo qui primus erat inter Tanyoxarcis eunuchos, et aliis ad se vocatis, magum illa veste indutum, ostendit sedentem, dixitque, *Hunc esse Tanyoxarcem existimatis?* Labyzus vero miratus, *Quem alium, dixit, esse putemus?* Adeo propter similitudinem magus latebat. Mittitur ergo ad Bactrios, et omnia non secus ac si Tanyoxarces esset, administrat. Post annos vero quinque, res tota declaratur Amyti per Tibetheum eunuchum, quem magus ver-

10 δια Τιβέβως τοῦ ἡμάρτενος, ὃν ὁ μάγος τυπτήσας ἐτύγ-
 χανε. καὶ αἰτεῖ τὸν Σφενδαδάτην παρὰ Καμβύσου. ὁ
 δὲ οὐ δίδωσιν. ἡ δὲ ἐπαῖται, καὶ πιούσα Φάρμακον,
 τελευτᾷ. Θύει ὁ Καμβύσης, καὶ τῶν ἱερίων σφαζο- 12
 μένων αἷμα οὐκ ἀπορρεῖ καὶ ἀθυμεῖ. καὶ τίκτει αὐτῷ
 ἡ Ῥωξάνη παιδίον ἀκέφαλον· καὶ πλέον ἀθυμεῖ. καὶ
 οἱ μάγοι λέγουσιν αὐτῷ τὴν τῶν τεράτων δήλωσιν, ὅτι
 5 οὐ καταλείψει τῆς ἀρχῆς διάδοχον· καὶ ἐφίσταται αὐ-
 τῷ ἡ μήτηρ ἐν νυκτὶ, ἀπειλοῦσα τῆς μαιφονίας· καὶ
 πλέον ἀθυμεῖ. ἀφικόμενος δὲ εἰς Βαβυλῶνα, καὶ ξέων
 ξυλάριον μαχαίρα, διατριβῆς χάριν, παῖσι τὸν μηρὸν
 εἰς τὸν μῦν, καὶ ἐνδεκαταῖος τελευτᾷ, βασιλεύσας
 10 δυοῖν δέοντα εἴκοσι.

. Βαγαπάτης δὲ καὶ Ἀρτασύρας, πρὶν ἢ Καμβύσης 13

beraverat, petitque Sphendadatem a Cambyse: qui dare noluit: quamobrem illa ei diras imprecatur et hausto veneno moritur. (12.) Sed contigit ut sacrificante Cambyse, quum victimae iugularentur, sanguis non flueret: qua ipse ex re deiecto animo erat: eoque magis, quum Roxane puerum capite carentem peperisset: magique ipsi dicerent, hanc prodigiorum significationem esse, nullum regni successorem ab eo relictum iri. Mater etiam noctu illi in somnis apparens, ob caedem perpetratam minabatur: ideoque magis etiam angebatur. Quum autem Babylonem accessisset, et ibi parvum lignum cultro poliens, tempus ut falleret, femoris musculum percussisset: undecimo die mortem obiit, quum duodeviginti annis regnavisset.

(13.) Bagapates autem et Artasyras, antequam

- πελευτῆσαι, ἐβουλεύσαντο βασιλεύσαι τὸν Μάγον.
 καὶ ἐβασίλευσεν, ἐκείνου τελευτήσαντος. λαβὼν δὲ τὸ
 Καμβύσου σῶμα Ἰξαβάτης ἤγεν εἰς Πέρσας. τοῦ
 μάγου δὲ βασιλεύσαντος ἐπ' ὀνόματι τοῦ Τανυζάρ- 5
 κου, ἦκεν Ἰξαβάτης ἐκ Περσίδος, καὶ κατεπαῖν τῇ
 στρατιᾷ πάσῃ, καὶ θριαμβεύσας τὸν μάγον, κατέ-
 φυγεν εἰς τὸ ἱερόν· ἐκεῖθεν τε συλληφθεὶς ἀπετμήθη.
 14 Ἐκτεῦθεν ἑπτὰ τῶν Περσῶν ἐπίσημοι συνέθεντο ἀλλή-
 λους κατὰ τοῦ μάγου, Ὀνόφας, Ἰδέρνης, Νορονδα-
 βάτης, Μαρδόνιος, Βαρίσσης, Ἀρταφέρνης καὶ Δα-
 ρεῖος Ὑστάσπεω. τούτων ἀλλήλοις πιάττει δόντων,
 προσλαμβάνεται καὶ ὁ Ἀρτασύρας, εἴτα καὶ ὁ Βαγα- 5
 πάτης, ὃς τὰς κλεῖς πάσας τῶν βασιλείων εἶχε. καὶ
 ἐισελθόντες διὰ τοῦ Βαγαπάτου εἰ ἑπτὰ εἰς τὰ βα-

Cambyses moreretur, consilium inierant regni Mago
 tradendi, et post eius mortem regnum detulere. At
 Ixabates sumptum Cambysis corpus in Persidem por-
 tavit: unde veniens dum Magus sub Tanyoxarcis no-
 mine regno potiretur, de eo apud universum exerci-
 tum indicium professus est, eumque infamavit.
 Quod quum fecisset, in templum confugit: indeque
 comprehensus est, et ei caput abscissum. (14.) Un-
 de septem inter Persas illustres viri una adversus
 Magum conspiravere, Onophas, Idernes, Noron-
 dabates, Mardonius, Barisses, Artaphernes et Darius
 Hystaspis filius. Hi, quum inter se fidem dedissent,
 assumitur etiam Artasyras, praetereaue Bagapates,
 qui. claves omnes regiarum aedium habebat. Illi igitur
 septem viri Bagapatis opera in regias aedes in-
 gressi, Magum inveniunt cum peltice Babylonia

σίλεια, εὐρίσκουσι τὸν μάγον παλλακῇ Βαβυλωνία
 συγκαθεύδοντα. ὡς δὲ εἶδεν, ἀνεπήδησε· καὶ μηδὲν εὐ-
 10 ρὰν τῶν πολεμικῶν ὀργάνων, (πάντα γὰρ ὁ Βαγαπά-
 της λάβρα ὑπέξήγαγε) δέφρον χρύσειον συντρίψας, καὶ
 λαβὼν τὸν πόδα, ἐμάχετο. καὶ τέλος, κατακεκτηθεὶς
 ὑπὸ τῶν ἑπτὰ, ἀπέθανε, βασιλεύσας μῆνας ἑπτὰ.

Βασιλεύει δὲ τῶν ἑπτὰ ὁ Δαρεῖος, τοῦ ἵππου, 15
 καθὰ συνέκειτο ἀλλήλοις, πρώτου, μηχανῇ τινὶ καὶ
 τέχῃ, ἐπειδὴ ὁ ἥλιος πρὸς ἀνατολὰς ἐγένετο, χρεμέ-
 τίσαντος. αἴγεται τοῖς Πέρσαις ἐορτὴ τῆς μαγοφωνίας,
 5 καθ' ἣν Σφενδαδάτης ὁ μάγος ἀνήρηται. Δαρεῖος πρὸς-
 τάσσει τάφον ἑαυτῷ κατασκευασθῆναι ἐν τῷ διςσῷ
 ὄρει· καὶ κατασκευάζεται. ἐπιθυμήσας δὲ ἰδεῖν αὐτὸν,
 ὑπὸ τε τῶν Χαλδαίων καὶ τῶν γονέων κωλύεται. οἱ

dormientem. Qui quum illos vidisset, prosilit, et
 nullo instrumento bellico reperto, (quoniam omnia
 Bagapates clam subtraxerat) sedile aureum confregit,
 eiusque pede arrepto, quum pugnaret, tandem a
 septem illis viris vulneratus, mortem obiit, quum
 septem menses regnavisset.

(15.) Regnat vero ex septem illis viris *Darius*,
 quum eius equua (iuxta id quod inter eos convene-
 rat) arte quadam adhibita primus post solis ortum
 hinnisset. Ceterum quo die Sphendadates magus in-
 terfectus est, festum, *magophonía* dictum, apud
 Persas celebratur. Hic Darius sepulcrum sibi extrui
 in bicipiti monte iubet, atque id extruitur: sed quum
 id videre cuperet, a Chaldaeis et a parentibus pro-
 hibetur. Quum autem parentes eius ascendere vo-
 luissent, ceciderunt atque interierunt: quum sacer-

- δὲ γονεῖς, ἀνελθεῖν βουλευθέντες, ἐπειδὴ οἱ ἱερεῖς εἶδον
 [ὅφεις] οἱ ἀνέλκοντες αὐτοὺς, καὶ ἐφοβήθησαν, καὶ 10
 φοβηθέντες ἀφῆκαν τὰ σχοινία, ἔπισον καὶ ἐτελεύτη-
 σαν. καὶ ἐλυπήθη Δαρεῖος λίαν· καὶ ἀπετμήθησαν αἱ
 16 κεφαλαί, τεσσαράκοντα ὄντων τῶν ἀνελκόντων. Ὅτι
 ἐπιτάσσει Δαρεῖος Ἀριαράμνῃ τῷ σατράπῃ Καππα-
 δοκίας, ἐπὶ Σκύθας διαβῆναι, καὶ ἀνδρας καὶ γυ-
 ναῖκας αἰχμαλωτίσαι. ὁ δὲ, διαβὰς πενηκοντόροις λ',
 ἤχμαλώτισε. συνέλαβε δὲ καὶ τὸν ἀδελφὸν τοῦ βασι- 5
 λέως τῶν Σκυθῶν Μαρσαγέτην, ἐπὶ κακώσει εὐραὴν
 17 παρὰ τοῦ οἰκίου ἀδελφοῦ δεδεμένον. Σκυθάρχης δὲ ὁ
 Σκυθῶν βασιλεὺς ὀργισθεὶς ἔγραψεν ὑβρίζων Δαρεῖον·
 καὶ ἀντεγράφη αὐτῷ ἐμοίως. στρατεύμα δὲ ἀγείρας
 Δαρεῖος, ὀγδοήκοντα μυριάδας, καὶ ζεύξας τὸν Βόσπο-
 ρον καὶ τὸν Ἰστρον, διέβη ἐπὶ Σκύθας, ὁδὸν ἐλάσας 5

dotes qui illos sursum trahebant, illud conspicati
 [*alii*: serpentes conspicati] et inde timore correpti,
 funes laxassent. Quae res ingentem Dario maerorem
 attulit: et illis qui eos trahebant, numero quadra-
 ginta, amputata capita fuerunt. (16.) Darius prae-
 terea Ariaramnem Cappadociae satrapam adversus
 Scythas proficisci, et viros feminasque captivos ab-
 ducere iubet. Ille autem cum triginta navibus quin-
 quagenum remorum traiciens, id exequutus est.
 Comprehendit autem et fratrem regis Scytharum
 Marsagetem, quum cum a suo fratre ob mala illata
 in vincula coniectum invenisset. (17.) At Scythar-
 ces Scytharum rex, iratus, litteras Dario scripsit con-
 tumeliosas: et similiter ipsi responsum est. Darius
 tandem octingentorum millium exercitu coacto, et

ἡμερῶν ἑ. καὶ ἀντίπεμπον ἀλλήλοις τόξα· ἐπικρατέ-
 στερα δ' ἦν τὰ τῶν Σκυθῶν. διὸ καὶ Φεύγων Δαρεῖος
 διέβη τὰς γεφυρώσεις· καὶ ἔλυσε σπεύδων πρὶν ἢ τὸ
 ὅλον διαβῆναι στρατεύμα· καὶ ἀπέθανον ὑπὸ Σκυθάρ-
 10 κου οἱ καταλειφθέντες ἐν τῇ Εὐρώπῃ, μυριάδες ὀκτώ.
 Δαρεῖος δὲ τὴν γέφυραν διαβάς, Καλχηδονίων οἰκίας
 καὶ ἱερὰ ἐνέπρησεν, ἐπεὶ τὰς πρὸς αὐτοῖς γεφύρας ἐμα-
 λέτησαν λῦσαι· καὶ ὅτι τὸν βωμὸν, ὃν περὶ Δαρεῖος
 κατέθετο ἐπ' ὀνόματι διαβατηρίου Διὸς, ἠφάνισαν.
 Δάτις δ' ἐπανιὼν ἐκ Πόντου, καὶ τοῦ Μηδικοῦ στόλου 18
 ἡγούμενος, ἐπύρθει νήσους καὶ τὴν Ἑλλάδα. ἐν Μαρα-
 θῶνι δὲ Μιλτιάδης ὑπαντιάζει, καὶ νικᾷ τοὺς βαρβά-
 ρους, καὶ πίπτει καὶ αὐτὸς Δάτις. καὶ οὐδὲ τὸ σῶμα

Bosphoro Istroque ponte iunctis, adversus Scythas
 profectus est, quindecim dierum itinere progressus:
 sibi quē mutuo arcus miserunt. Sed quum Scythici
 validiores essent, Darius fugiens pontes transivit,
 atque festinanter dissolvit antequam totus transiret
 exercitus: quare Scytharces octoginta illa hominum
 millia in Europa relictā, interfecit. Darius vero,
 quum pontem pertransisset, domus templaque Cal-
 chedonensium combussit: quoniam pontes qui apud
 ipsos erant, dissolvere tentaverant, et aram, quam
 Darius transiens, in honorem Iovis diabaterii statue-
 rat, everterant. (18.) Datis autem ex Ponto rediens
 et Medicum exercitum ducens, insulas Graeciamque
 populabatur: cui apud Marathonem Miltiades occur-
 rit, vicitque barbaros: et ipse quoque Datis occu-
 buit, eiusque cadaver petentibus Persis denegatum
 est. (19.) Darius autem ad Persas reversus est, ubi

- 19 Πέρσαις αἰτησάμενοις ἐδόθη. Δαρεῖος δὲ ἐπανελθὼν
εἰς Πέρσας, καὶ θύσας, καὶ ἡμέρας νοσήσας λ', τε-
λευτᾷ· ζήσας μὲν ἔτη ιβ' πρὸ τῆς βασιλείας, βασι-
λεύσας δὲ ἔτη λα'. αἰπέθανε δὲ καὶ Ἀρτασύρας. καὶ
ὁ Βαγαπάτης δὲ τὸ σῆμα Δαρείου παρακαθίσας ἔτη 5
ζ', ἐτελεύτησε.
- 20 Βασιλεύει Ξέρξης ὁ υἱὸς αὐτοῦ, καὶ Ἀρτάπανος ὁ
Ἀρτασύρα παῖς γίνεται δυνατὸς παρ' αὐτῷ, ὡς ὁ πα-
τὴρ παρὰ τῷ πατρὶ, καὶ Μαρδόνιος ὁ παλαῖος. ἡμιαρ-
ρένων δὲ μέγιστον ἠδύνατο Νατάκας. γαμῆ δὲ Ξέρξης 5
Ἵονόφα θυγατέρα Ἀμιστριν, καὶ γίνεται αὐτῷ παῖς
Δαριαῖος· καὶ ἕτερος μετὰ δύο ἔτη, Ὑστάσπης, καὶ
ἔτι Ἀρταξέρξης· καὶ θυγατέρες δύο, ὧν ἡ μὲν, Ἀμυ-
τις, κατὰ τὴν ὀνομασίαν τῆς μάμμης· ἡ δὲ, Ῥοδο-
21 γούνη. Ὁ δὲ δὴ Ξέρξης στρατεύει ἐπὶ τοὺς Ἕλληνας,

celebratis sacrificiis, quum triginta dies morbo labo-
rasset, mortuus est: quum annos xii. ante regnum
vixisset, et annos unum et triginta regnavisset. Obiit
etiam diem suum Artasyras. Bagabates autem, quum
septem annos sepulcro Darii assedisset, mortuus est.

(20.) Regnat *Xerxes* filius eius, apud quem *Arta-
panus* Artasyrae filius maximam obtinet auctoritatem,
quemadmodum eius pater apud patrem regis obti-
nuerat, itemque *Mardonius* antiquus. Ex eunuchis
autem plurimum apud eum poterat *Natacas*. *Xer-
xes* uxorem ducit *Onophae* filiam *Amistrin*, ex qua
filium suscipit *Dariaeum*: et post biennium, alterum,
Hystaspem nomine: et praeterea *Artoxerxem*: duas-
que filias, quarum una *Amytis*, nomine aviae, vo-
catur: altera, *Rhodogune*. (21.) *Xerxes* adversus

ὅτι πὶ Καλχηδόνιοι λῦσαι τὴν γέφυραν (ὡς ἤδη εἰρηται)
 ἐπαυράθησαν· καὶ ὅτι τὸν βωμὸν ὃν ἔστησε Δαρείος,
 καθεῖλον· καὶ ὅτι Δάτιν Ἀθηναῖοι ἀνείλαν, καὶ οὐδὲ τὸν
 5 νεκρὸν εἶδον. πρότερον δὲ εἰς Βαβυλῶνα ἀφίκετο, καὶ
 ἰδεῖν ἐπεθύμησε τὸν Βελταναῖ τάφον, καὶ εἶδε διὰ
 Μαρδοαίου· καὶ τὴν πύλον ἐλαίου οὐκ ἴσχυεν, ὥστε
 καὶ ἐγγράψαι, πληρῶσαι. Ἐξελάνει Ξέρξης εἰς Ἑκ- 22
 βάτανα, καὶ ἀγγέλλεται αὐτῷ ἀπόστασις Βαβυλων-
 νίων, καὶ Ζωπύρου τοῦ στρατηγοῦ αὐτῶν ὑπὸ σφῶν
 ἀναιρέσις. οὕτως καὶ περὶ τούτων Φησὶ Κτησίας, καὶ
 5 οὐχ ὡς Ἡρόδοτος· ἀ δὲ περὶ Ζωπύρου ἐκείνος λέγει,
 πλὴν ὅτι ἡμίονος αὐτῷ ἔτεκεν, [ἐπεὶ] τὰ γε ἄλλα
 Μεγαβύζον οὗτος λέγει διαπραΐσθαι, ὃς ἦν γαμ-
 βρὸς ἐπὶ τῇ θυγατρὶ Ἀμυτι, τοῦ Ξέρξου. οὕτως μὲν
 ἦλω διὰ τοῦ Μεγαβύζου Βαβυλῶν. δίδωσι δὲ αὐτῷ

Græcos expeditionem suscepit, quod Calchedonen-
 ses pontem solvere conati essent, (quemadmodum
 iam dictum est) et aram a Dario erectam diruissent:
 quodque Datin Athenienses interfecissent, neque
 cadaver eius dare voluissent. Primum igitur Baby-
 lonem profectus est: et Belitanae videre sepulcrum
 exoptavit: viditque opera Mardonii adiutus: et ur-
 nam olei non potuit, quemadmodum scriptum erat,
 implere. (22.) Inde Ecbatana profecto, defecisse
 Babylonios, et Zopyrum suum ducem interfecisse,
 nunciatur. In hunc modum de his loquitur *Ctesias*,
 non quemadmodum *Herodotus*: nam quaecunque
 hic de Zopyro, (nisi quod mula ipsi peperit) ille a
 Megabyzo facta scribit, qui Xerxis gener erat, quum
 filiam eius Amytin uxorem duxisset. Ita Babylon

Ξέρξης ἄλλα τε πολλὰ, καὶ μύλην χρυσὴν, ἐξ ἑλ- 10
 κουσας τάλαντα· ὃ τιμιώτατον τῶν βασιλικῶν δώρων
 23 παρὰ Πέρσαις ἐστί. Ξέρξης δὲ συναγείρας στρατιὰν
 Περσικὴν, ἄνευ τῶν ἀρμάτων, ὀγδοήκοντα μυριάδας,
 καὶ τριῆρεις χιλίας, ἤλαυνεν ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ζευγὺς
 τὴν Ἄβυδον. Δημάρατος δὲ ὁ Λακεδαιμόνιος παρεγέ-
 νετο ἤδη πρῶτον, καὶ συνῆν αὐτῷ ἐν τῇ διαβάσει, καὶ 5
 αἰπεῖσθε τῆς εἰς Λακεδαίμονα ἐφόδου. Ξέρξης δὲ προσ-
 βάλλει ἐν Θερμοπύλαις Λεωνίδα τῷ στρατηγῷ τῶν
 Λακεδαιμονίων, δι' Ἀρταπάνου, ἔχοντος μυρίους. καὶ
 κατεκόπη τὸ Περσικὸν πλῆθος, τῶν Λακεδαιμονίων
 δύο ἢ τριῶν ἀναιρεθέντων. εἴτα προσβαλεῖν κελεύει με- 10
 τὰ δισμυρίων· καὶ ἥττα γίνεται καὶ κείνων. εἴτα μαστι-
 γοῦνται ἐπὶ τῷ πολεμῶν καὶ μαστιγοῦμενοι, ἔτι ἥτ-

capta est per Megabyzum: cui Xerxes, praeter alia multa, molam auream sex talentorum pondo donavit, quod apud Persas omnium regionum munerum est pretiosissimum. (23.) Xerxes autem, Persico exercitu coacto, qui ex millibus octingentis constabat, praeter currus, instructis etiam mille triremibus, in Graeciam copias duxit, quum Abydum ponte iunxisset. Ad eum Demaratus Lacedaemonius tum primum accessit, et cum illo traiecit, eumque ab invadenda Lacedaemone prohibuit. Xerxes porro per Artapanum decem millia ducentem, apud Thermopylas cum Leonida Lacedaemoniorum duce proelium iniit, in quo magna Persarum caesa est multitudo, ex Lacedaemoniis tantummodo duobus aut tribus interfectis. Postea viginti millia in aciem educi iubet: qui et ipsi superantur. Quum autem verberari-

τῶντο. τῇ δὲ ὑστεραία καλεῖται μάχεσθαι, μετὰ πεντα-
 κισμυρίων· καὶ ἐπεὶ οὐδὲν ἦνεν, ἔλυσε τότε τὸν πόλε-
 μον. Θώραξ δὲ ὁ Θεσσαλὸς, καὶ Τραχινίων οἱ δυ- 24
 κατοὶ, Καλλιᾶδης καὶ Τιμαφέρνης, παρῆσαν στρα-
 τιὰν ἔχοντες. καλέσας δὲ Ξέρξης τούτους τε καὶ τὸν
 Δημάρατον καὶ τὸν Ἥγίαν τὸν Ἐφέσιον, ἔμαθεν ὡς
 5 οὐκ ἂν ἠττηθεῖεν Λακεδαιμόνιοι εἰ μὴ κυκλωθείσαν.
 ἡγουμένων δὲ τῶν δύο Τραχινίων, διὰ δυσβάτου στρα-
 τὸς Περσικὸς διελήλυθε, μυριάδες τέσσαρες· καὶ κατὰ
 κόπου γίνονται τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ κυκλωθέντες
 ἀπέθανον μαχόμενοι ἀνδρείως ἅπαντες. Ξέρξης δὲ πᾶ- 25
 λιν στρατεύμα πέμπει κατὰ Πλαταιέων, μυριάδας
 ιβ', ἡγούμενον αὐτοῖς Μαρδόνιον ἐπιστήσας. Θηβαῖοι
 δ' ἦσαν οἱ κατὰ Πλαταιέων τὸν Ξέρξην κινοῦντες. ἀν-

bus etiam cæsi ut acriores ad pugnam redderentur,
 nihilominus victi fuissent, quinquaginta millia po-
 stridie iubet educi: et quum nihil proficeret, bellan-
 di finem fecit. (24.) Sed Thorax Thessalus et Tra-
 chiniensium principes Calliades et Timaphernes cum
 exercitu aderant: quos Xerxes quum vocasset, una-
 que Demaratum et Hegian Ephesium, Lacedaemo-
 nios nulla ratione vinci posse, nisi circumdarentur,
 intellexit. Persarum itaque quadraginta millia, duo-
 bus illis Trachiniensium ducibus per invia trans-
 gressis, Lacedaemonios a tergo adoriuntur: qui cir-
 cumdati, omnes ad unum fortiter pugnantes occu-
 buerunt. (25.) Rursus Xerxes adversus Plataeenses
 exercitum centum et viginti millium mittit, et Mar-
 donium eius ducem constituit. Qui autem Xerxem
 in Plataeenses concitabant, erant Thebani. Mardo-

ποστρατεύει δὲ Παισακίας ὁ Λακεδαιμόνιος, τριακο- 5
 σίους μὲν ἔχων Σπαρτιήτας, χιλίους δὲ τῶν περιούκων,
 ἐκ δὲ τῶν ἄλλων πόλεων χιλιάδας ἑξ. καὶ νηᾶται
 κατακράτος ἡ Περσικὴ στρατιὰ, καὶ Φεύγει τραυμα-
 τισθεὶς καὶ Μαρδόνιος. οὗτος ὁ Μαρδόνιος πέμπεται
 συλῆσαι τὸ τοῦ Ἀπόλλωνος ἱερὸν παρὰ Ξέρξου καὶ 10
 καὶ, Φησί, θνήσκει, χαλάζης ἐπιπεσούσης παχείας·
 26 ἐπ' ὧ λίαν Ξέρξης ἐλυπήθη. Ξέρξης δὲ ἐπ' αὐτὰς Ἀθή-
 νας ἐλαύνει. καὶ Ἀθηναῖοι, πληρώσαντες ἑκατὸν δέκα
 τριήρεις, Φεύγουσιν εἰς Σαλαμῖνα. καὶ Ξέρξης τὴν πό-
 λιν κενὴν αἰρεῖ, καὶ ἐμπύμπρησι, πλὴν τῆς ἀκροπόλεως.
 ἐν αὐτῇ γὰρ ἔτι τινὲς ὑπολειφθέντες ἐμάχοντο. τέλος 5
 καί κεινὸν νυκτὶ Φυγόντων, καί κεινὴν συνέφλεξαν. ὁ δὲ
 Ξέρξης αὐτόθεν ἐλθὼν ἐπὶ στενότατον τῆς Ἀττικῆς, ὃ
 Ἡράκλειον ἑκαλεῖται, ἐχώννυε χῶμα ἐπὶ Σαλαμῖνα,

nio occurrit Pausanias Lacedaemonius, trecentos
 Spartanos et mille accolas, ex aliisque urbibus sex
 millia secum ducens. Ibi superato exercitu Persarum,
 Mardonius vulneratus aufugit. Hic Mardonius quum
 a Xerxe ad diripiendam Apollinis aedem missus es-
 set, ingruente ingenti grandine oppressus moritur:
 quae res Xerxi maximum moerorem attulit. (26.)
 Xerxes cum suis copiis Athenas proficiscitur: sed
 quum Athenienses armatis centum et decem triremi-
 bus ad Salaminem fugissent, urbem vacuum capit,
 quam incendit, praeter aroem. In ea enim etiam ali-
 qui relictis pugnabant: tandemque quum et illi noctu
 fugissent, illam etiam exusserunt. Xerxes autem
 quum inde ad angustissimum Atticae locum, Hera-
 cleum appellatum, venisset, aggerem Salaminem ver-

περὶ ἐπ' αὐτὴν διαβῆναι διανοούμενος. βουλῇ δὲ Θεμισ-
 10 στοκλέους Ἀθηναίου καὶ Ἀριστείδου, τοξόται μὲν ἀπὸ
 Κρήτης προσκαλοῦνται καὶ παραγίνονται. εἶτα ναυμα-
 χία Περσῶν καὶ Ἑλλήνων γίνεται· Περσῶν μὲν ναῦς
 ἔχοντων ὑπὲρ τὰς χιλίας, στρατηγούντος αὐτοῖς Ὀνό-
 φα· Ἑλλήνων δὲ, ἑπτακοσίας. καὶ νικῶσιν Ἕλληνες.
 15 καὶ διαφθείρονται Περσικαὶ πεντακόσiai ἡῆς, καὶ Φεύ-
 γει Ξέρξης, βουλῇ πάλιν καὶ τέχνῃ Ἀριστείδου καὶ
 Θεμιστοκλέους. ἐν δὲ ταῖς λοιπαῖς ἀπάσαις μάχαις
 ἀπέθανον Περσῶν ιβ' μυριάδες. Ξέρξης δὲ περάσας 27
 εἰς τὴν Ἀσίαν, καὶ ἀπελαύνων εἰς Σάρδεις, ἐπέμπε
 Μεγάβουζον τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν συλῆσαι. ἐπεὶ δὲ
 ἐκεῖνος παρητήτο, ἀποστέλλεται Ματακάς ὁ εὐνούχος,
 5 ὕβρεις τε φέρων τῷ Ἀπόλλωνι, καὶ πάντα συλῆσαν.
 καὶ δὴ οὕτως ποιήσας, πρὸς Ξέρξην ὑπέστρεφε. Ξέρ- 28

sus ducere coepit, pedestri itinere ad eam transire
 cogitans. Sed consilio Themistoclis Atheniensis et
 Aristidis, sagittarii ex Creta accersuntur, ac veniunt.
 Deinde bellum navale Persarum et Graecorum geri-
 tur. Persae naves habebant plusquam mille, ducem-
 que Onophan: Graeci vero septingentas. Graeci ta-
 men victores evadunt: et quingentae naves Persarum
 profligantur: et fugit Xerxes consilio rursus et arte
 Aristidis atque Themistoclis. In reliquis vero omni-
 bus proeliis ceciderunt Persarum centum et viginti
 millia. (27.) At Xerxes, quum in Asiam traiecisset,
 et Sardis proficisceretur, misit Megabyzum ut
 templum Delphicum diriperet: illoque id suscipere
 recusante, Matacas eunuchus iniuriam Apollini illa-
 turus omniaque direpturus mittitur. Is confectis ita

ξης δὲ ἀπὸ Βαβυλῶνος εἰς Πέρσας παραγίνεται, καὶ
 Μεγάβυζος κατὰ τῆς γυναικὸς τῆς ἰδίας Ἀμύτιος, (ἡ
 θυγάτηρ, ὡς προείρηται, Ξέρξου ἐτύχανεν) ὡς μεμοι-
 χευμένης, λόγους ἐκίνει. καὶ ἐπιτιμᾶται Ἀμυτίς λό- 5
 29 γοις ὑπὸ τοῦ πατρὸς, καὶ ὑποσχέεται σωφρονεῖν. Ἀρ-
 τάπανος δὲ, μέγα παρὰ Ξέρξῃ δυνάμενος, μετὰ Σπα-
 μίτρου τοῦ ἡμιάρρενος, καὶ αὐτοῦ μέγα δυναμένου, βου-
 λεύονται ἀνελεῖν Ξέρξην καὶ ἀναιροῦσι. καὶ πείθουσιν
 Ἀρτοξέρξην τὸν υἱὸν ὡς Δαριαῖος αὐτὸν ὁ ἑταῖρος παῖς 5
 ἀνέλε. καὶ παραγίνεται Δαριαῖος, ἀγορευόμενος ὑπὸ Ἀρ-
 ταπάνου εἰς τὴν οἰκίαν Ἀρτοξέρξου, πολλὰ βοᾶν καὶ
 ἀπαρνούμενος ὡς οὐκ εἶη Φονεὺς τοῦ πατρὸς καὶ ἀπο-
 θνήσκει.

rebus ad Xerxem reversus est. (28.) Xerxes ex Ba-
 bylone ad Persas proficiscitur. At Megabyzus suam
 uxorem Amytin (quae filia Xerxis erat, quemad-
 modum iam dictum est) adulterii insinuat: quam
 ob rem Amytis a patre acriter reprehenditur; at illa
 spondet se castam esse. (29.) Verum Artapanus,
 qui plurimum apud Xerxem auctoritate valebat, cum
 Spamitre eunucho (qui et ipse plurimum apud eum
 poterat) de Xerxe interficiendo consilium agit: idque
 perpetrant, et Artoxerxi filio persuadent ab
 altero filio Dariaco patrem suum necatum esse: ad-
 duciturque Dariacus ab Artapano domum Artoxerxis,
 cum ingenti clamore se parricidam esse negans: is
 tamen capite plectitur.